

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

MİMARLIK ANABİLİM DALI

**TARİHİ ÇEVRE İÇİNDE ÜÇ BOYUTLU ÇALIŞMALARIN
CEPHELER AÇISINDAN ALGILAMAYA ETKİSİ**

DOKTORA TEZİ

Yüksek Mimar Süleyman ÖZGEN

**KASIM 2009
TRABZON**

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

MİMARLIK ANABİLİM DALI

**TARİHİ ÇEVRE İÇİNDE ÜÇ BOYUTLU ÇALIŞMALARIN
CEPHELER AÇISINDAN ALGILAMAYA ETKİSİ**

Yüksek Mimar Süleyman ÖZGEN

**Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde
Doktor (Mimarlık)
Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 06.11.2009
Tezin Savunma Tarihi : 25.11.2009**

**Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ayşe SAĞSÖZ
Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Hamiyet ÖZEN
Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Eminnur AYHAN
Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Ömer İskender TULUK
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU**

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Salih TERZİOĞLU

Trabzon 2009

ÖNSÖZ

Tarihi çevre içinde üç boyutlu çalışmaların cepheler açısından algılamaya etkisini değerlendirmek amacıyla yapılan bu çalışma, K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Doktora Programı'nda hazırlanmıştır.

Tez danışmanlığımı üstlenen ve akademik çalışmalarında her türlü desteğini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Ayşe SAĞSÖZ'e şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim.

Katkılarından dolayı Yrd. Doç. Dr. Hamiyet ÖZEN, Yrd. Dr. Eminnur AYHAN'a teşekkür ederim.

Çalışmalarım süresince her türlü desteğini veren Murat SAĞSÖZ, Miraç BOZAL, Osman GÜLEŞ, Cemil HACİMAHMUTOĞLU, Dr. Reyhan M. SARI, Dr. Murat TUTKUN'a ve harita ve topografya çalışmalarına verdiği katkılardan dolayı Altan TEPEGÖZ'e, uzun süren anket çalışmalarını sabırla cevaplayan konu ile ilgili uzman mimar meslektaşlarıma yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

Sevgili annem Emine ÖZGEN ile babam Hasan ÖZGEN'e her zaman yanımda oldukları, sevgi ve destekleri için sonsuz teşekkür eder bu çalışmamın ülkeme ve milletime yararlı olmasını dilerim.

Yüksek Mimar Süleyman ÖZGEN
Trabzon 2009

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
ÖZET	VI
SUMMARY	VII
ŞEKİLLER DİZİNİ	VIII
TABLolar DİZİNİ.....	XV
1. GENEL BİLGİLER	1
1.1. Giriş.....	1
1.2. Çalışmanın Amacı.....	2
1.3. Kent Kimliği ve Tarihi Çevrelerin Önemi	3
1.4. Tarihi Çevre Korumada Çevresel Koruma Ölçeğinde Örnekler.....	9
1.4.1. Çevresel Koruma Ölçeğinde İtalya'dan Örnek Uygulamalar	10
1.4.1.1. Bologna'da Çevresel Ölçekte Koruma	11
1.4.1.2. Venedik'de Çevresel Ölçekte Koruma	13
1.4.1.3. Verano'da Çevresel Ölçekte Koruma	16
1.4.2. Çevresel Koruma Ölçeğinde Fransa'dan Örnek Uygulamalar	18
1.4.2.1. Nimes'de Çevresel Ölçekte Koruma.....	18
1.4.2.2. Bordeaux'da Çevresel Ölçekte Koruma	21
1.4.2.1. Avignon'da Çevresel Ölçekte Koruma	23
1.4.3. Çevresel Koruma Ölçeğinde İngiltere'den Örnek Uygulamalar.....	25
1.4.3.1. Newcastle upon Tyne (Grainger Town)'da Çevresel Ölçekte Koruma.....	25
1.4.3.2.1. York'da Çevresel Ölçekte Koruma.....	27
1.4.3.2.1. Oxford'da Çevresel Ölçekte Koruma	30
1.4.4. Çevresel Koruma Ölçeğinde Türkiye'den Örnek Uygulamalar	31
1.4.4.1. Safranbolu'da Çevresel Ölçekte Koruma	32
1.4.4.2. Cumalıkızık'da Çevresel Ölçekte Koruma	34
1.4.4.3. Beypazarı'nda Çevresel Ölçekte Koruma.....	35
1.5. Tarihi Çevrede Tasarım Yaklaşımları.....	38
1.5.1. Üsluba Bağlı Yaklaşımlar	39

1.5.2.	Bağlamcı Yaklaşımlar.....	40
1.5.3.	Kuralcı Yaklaşımlar	42
1.6.	Algı Psikolojisi.....	43
1.6.1.	Algı ile İlgili Kavramlar - Tanımlar.....	43
1.6.2.1.	Uyarıcı/Uyaran/Etki (stimulus).....	45
1.6.2.2.	Uyarılan/Davranış/Tutum/Tepki (reaction):	45
1.6.3.	Algılama Kuramları ve Yaklaşımlar	47
1.6.3.1.	Duyuma Dayalı Algılama Kuramları.....	47
1.6.3.2.	Bilgiye Dayalı Algılama Kuramları	47
1.6.4.	Algının Özellikleri	48
1.6.4.1.	Algıda Bütünlük.....	48
1.6.4.2.	Algıda Seçicilik.....	48
1.6.4.3.	Algıda Organizasyon/Düzenleme	48
1.6.4.4.	Algıda Değişmezlik	49
1.6.4.5.	Algıda Uyarıcı Artış-Eksilişi	50
1.6.4.6.	Algıda Yanılsamalar	50
1.6.5.	Algıyı Etkileyen Faktörler	50
1.6.5.1.	Uyarana Ait/Dış Faktörler.....	51
1.6.5.2.	Uyarılana Ait/İç Faktörler	51
1.6.6.	Algı Düzeyleri.....	53
1.6.7.	Algı Türleri	55
1.6.7.1.	İç Algı	55
1.6.7.2.	Dış Algı.....	55
1.6.8.	Mimarlıkta Algı ve Algılama.....	57
1.6.8.1.	Görsel Algı.....	59
1.6.8.2.	Gestalt Algısı/ Psikolojisi	60
1.6.8.2.1.	Şekil-Zemin İlişkisi.....	61
1.6.8.2.2.	Şekilleri Gruplama	62
1.6.8.3.	Mekansal Algı	64
1.6.8.4.	Çevresel Algı	65
2.	YAPILAN ÇALIŞMALAR	69
2.1.	Çalışma Alanının Tanıtılması	69
2.1.1.	Erzurum Kentinin Tarihçesi.....	69
2.1.2.	Erzurum İlinin İklimi ve Topografyası	71

2.1.3.	Kentin Tarihi Eserleri ve Yoğunlaştığı Alanlar	73
2.1.2.	Üç Kümbetler ve Çevresinin Tanıtılması	84
2.1.2.1.	Üç Kümbetler ve Çevresindeki Tarihi Eserler	85
2.2.	Çalışma Alanı ve Konut Örneklerinin Seçimi	98
2.3.	Kullanılan Yöntem ve Teknikler	99
2.3.1.	Tipolojik Çalışma Tipolojik Yaklaşımda Amaç ve Analiz Çalışması	103
2.3.1.1.	Cephe Oluşumunu Etkileyen Elemanlar ve Özellikler	104
2.3.1.2.	Genel Değerlendirme	111
2.3.2.	Anket Çalışması	126
2.3.2.1.	Ankette sunulan Görsel Modelin Oluşturulması Süreci	126
2.3.2.2.	Anket Formunun Oluşturulması	130
3.	BULGULAR VE İRDELEME	199
4.	SONUÇLAR	225
4.1.	Üç Kümbetler ve Çevresindeki Konutların Analizlerine Ait sonuçlar	226
4.2.	Anketlere Ait Sonuçlar:	228
5.	ÖNERİLER	236
6.	KAYNAKLAR	237
7.	EKLER	244
ÖZGEÇMİŞ		

ÖZET

Tarihi çevre içinde üç boyutlu çalışmaların cepheler açısından algılamaya etkisini değerlendirmek amacıyla yapılan bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde; çalışmanın amacı ve yöntem belirtilmiş, konu ile ilgili kent kimliği ve tarihi çevrelerin önemi, tarihi çevre korumada çevresel koruma ölçeğinde örnekler, tarihi çevrede tasarım yaklaşımları, algı psikolojisi; algı ile ilgili kavramlar - tanımlar, algı bileşenleri ve algı süreci, mimarlıkta algı ve algılama, görsel algı, Gestalt algısı/psikolojisi, mekânsal algı, çevresel algı başlıkları açıklanmıştır.

İkinci bölümde; yapılan çalışmalar başlığı altında, Erzurum kenti hakkında genel bilgiler, çalışma alanı olan Erzurum Üç Kümbetler ve çevresi tanıtılması, Üç Kümbetler ve çevresinde yer alan tarihi konut örneklerinin seçimi ve alanda yer alan konut örneklerinin analizleri ve tipoloji çalışması, kullanılan yöntem ve teknikler, tipolojik çalışma başlığı altında konutlara ait saptama çalışması ve analizler ve genel değerlendirme, anket çalışması ve modelin oluşturulması, anket çalışmasına ait bulgular ve irdeleme ile anketlere ait sonuçlar yer almaktadır.

Üçüncü bölümde; istatistik değerlendirmeler ile ulaşılan bulgular ve irdelemeler verilmiştir.

Dördüncü bölümde; sonuçlar ve bu çalışma bağlamında, sonraki aşamalarda gerçekleştirilebilecek öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tarihi Çevre, Üç Boyutlu Çalışma (Model), Algı, Erzurum

SUMMARY

Evaluating the Effect of Three Dimensional Studies to the Perception of the Facades in Historical Environments

The study made for the aim of evaluating the effect of three dimensional studies to the perception of the facades in the historical environments consists of four parts.

In the first part; the aim and the method of the study is defined and city identity and the importance of the historical environments in terms of the subject are indicated. Examples in the scale of Peripheral Preservation in Preserving the Historical Environments, Design Approaches in the Historical Environments, Psychology of Perception, Concepts and Definitions of Perception, Components and the Process of Perception, Perception in Architecture, Visual Perception, Gestalt Psychology/ Perception, Spatial Perception and Environmental Perception titles are explained.

In the second part: general information about the city of Erzurum, definition of the study area (Erzurum Üç Kümbetler and its neighborhood), selection of the historical house examples locating in Üç Kümbetler and its neighborhood, analysis and the typology studies of the chosen historical house examples, method and techniques that are used, determination study, analysis and general evaluation above the typology title, questionnaire study and constituting the model, findings, discussions and results about questionnaire study were taken place.

In the third part; findings and discussions of the statistical evaluations were given.

In the fourth part; results and the suggestions that can be carried out in the later steps in the context of the study were given.

Key Words: Historical Environment, three-dimensional studies (models), Perception, Erzurum

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa No

Şekil 1. Tarihi çevrelerin veya binaların kentlere kazandırdığı simge özelliği ve kentlerin kişilik çizgisi (silueti) ne etkisi	9
Şekil 2. Asinelli Kulesi ve çevresinden görünüm, Bologna	11
Şekil 3. Bologna restorasyon projesinde Solferino Blokları Bölgesi tipoloji ve cephe çalışması, 1977	12
Şekil 4. Neptune Meydanı ve St. Petronius Bazilikası	13
Şekil 5. Venedik'i oluşturan altı ana bölge.....	14
Şekil 6. Kentin genel görünümü, San Giorgio Maggiore.....	15
Şekil 7. Rialto Köprüsü ve kanallar.....	15
Şekil 8. Verona'dan genel görünüm	16
Şekil 9. Verona kent haritası.....	17
Şekil 10. Duomu Katedrali ve Verona-Arena.	18
Şekil 11. Tarihi Nimes kentinden görünüm.....	19
Şekil 12. Tarihi Nimes kenti VXIII yüzyıl ve 1930 tarihli kent planı.....	19
Şekil 13. Masion Carre ve Arena-Nimes.....	20
Şekil 14. St Michel Kilisesi'ni merkez alan Bordeaux'dan görünüm	21
Şekil 15. St Andre, St Seurin ve St Michel Bazilikaları.....	22
Şekil 16. Avignon'dan görünüm	24
Şekil 17. Pont Benezet, Palais des Papes ve Palais du Roure, Avignon	24
Şekil 18. Grey caddesi ve Grainger caddesi üzerindeki mağazalar.....	26
Şekil 19. Grainger Town projesi.....	26
Şekil 20. Kraliyet Tiyatrosu, Grainger Caddesi, Anglican Katedrali	27
Şekil 21. York kenti ulaşım ağı ve York Minster Katedrali (12.yy-15.yy.).....	28
Şekil 22. Guildhall(1256), Whibty ve Ouse Nehri	29
Şekil 23. Oxford şehir merkezi ulaşım ağı	30
Şekil 24. Oxford kent merkezi, Oxford Üniversitesi ve çevresi.....	31
Şekil 25. Safranbolu Bağlar Bölgesi.....	32
Şekil 26. Safranbolu Geleneksel Konutları	33
Şekil 27. Cumalıkızık kent dokusu.....	35
Şekil 28. Beypazarı eski kent dokusundan genel görünüm	36

Şekil 29. Beypazarı'nda restorasyonu yapılmış bölgelerden görüntüler.....	37
Şekil 30. Demir Evleri'nden görüntüler, Bodrum	39
Şekil 31. Eski Harikzedegan Apartmanı, şimdiki Ramada Otel ve Boğaziçi Oteli bahçesinde yeniden yapılan şark kahvesi	40
Şekil 32. Çırağan Sarayı ve Pompidu Kültür Merkezi, Paris	41
Şekil 33. Ulusoy Tatil Köyü'nden görüntüler.	42
Şekil 34. İnsan-Çevre ilişkisinde karşılıklı etkileşim	46
Şekil 35. Vazo, Köle Pazarı ve Voltaire'in büstü.....	61
Şekil 36. Sağda ve solda görünen yarım kalmış ve dağınık şekiller, zihin tarafından bilinen biçimlere dayanılarak olabildiğince yalın şekilde tamamlanır.....	63
Şekil 37. Yakınlık, benzerlik ve devamlılığı örnekleyen şemalar	63
Şekil 38. Rapoport'un çevreyi algılama süreçleri	66
Şekil 39. Rapoport'un çevresel algıda filtre modeli	67
Şekil 40. İşaretin özellikleri.....	67
Şekil 41. Algılama olayının mimari iletişim sürecindeki yeri: mimar-yapı-kullanıcı ilişkisi	68
Şekil 42. Erzurum kentinin eski ve yeni kent dokusu	70
Şekil 43. Erzurum ilinin uydu fotoğrafı ile çekilmiş görüntüsü	71
Şekil 44. Tournefort'un Erzurum gravürü	74
Şekil 45. 1534'de Erzurum'a gelen Nakkaş Matrakçı Nasuh'un Erzurum Minyatürü	75
Şekil 46. Erzurum kentinin simgesi Çifte Minareli Medrese ve Kümbeti	76
Şekil 47. Üç Kümbetlerin ve çevresinin görünüşü (soldan sağa, Emir Saltuk Kümbeti, III. ve II. Kümbet, arka planda Çifte Minareli Medrese ve kümbeti)	77
Şekil 48. Rabia Hatun Kümbetinin güney batıdan görünüşü	78
Şekil 49. Çifte Minareli Medresenin sulu boya çalışması	79
Şekil 50. Yakutiye Medresesinin Görünüşü	80
Şekil 51. Gürcü Mehmet Paşa Camisi'nin avlusundan görünüş	82
Şekil 52. Lala Mustafa Paşa Camisi'nin görünüşü.....	83
Şekil 53. Çalışma alanının Erzurum hizmet merkezleri analizindeki tanımı	85
Şekil 54. Üç kümbetler ve çevresindeki tarihi eserleri gösteren üç boyutlu görsel model..	86
Şekil 55. Üç Kümbetlerin güneyden ve kuzeyden görünüşü.....	86
Şekil 56. Emir Saltuk, II. Kümbet ve III. Kümbeti gösteren üç boyutlu görsel model	87
Şekil 57. Emir Saltuk Kümbeti planı ve kuzey Görünüşü.....	88
Şekil 58. Emir Saltuk Kümbeti'nin kuzey ve üç boyutlu model görünüşü	88
Şekil 59. II. Kümbet planı ve II. ve III. kümbetlerin batıdan görünüşü	89
Şekil 60. II. ve III. kümbetlerin bilgisayar ortamında elde edilmiş batı perspektifleri	89

Şekil 61. III. Kümbet Planı, Üç Kümbetlerin ve çevresinin görünüşü.....	90
Şekil 62. Bilgisayar ortamında elde edilmiş III. Kümbet ve Emir Saltuk Kümbeti	90
Şekil 63. Rabia Hatun Türbesi planı, ön ve arka görünüşü	91
Şekil 64. Rabia Hatun Türbesi görsel modeli.....	91
Şekil 65. Mehdi Abbas Kümbetinin ön ve ağaçlarla kapanmış arka görünüşü.....	92
Şekil 66. Mehdi Abbas Kümbetinin üç boyutlu perspektifi	92
Şekil 67. Camii planı ve Camiinin avlusundan bir görünüş	93
Şekil 68. Gürcü Mehmet Paşa Camii ve çevresinin üç boyutlu perspektifi	94
Şekil 69. Rabia Hatun Çeşmesi ve üç boyutlu perspektif.....	95
Şekil 70. Rabia Hatun Çeşmesi perspektifi	95
Şekil 71. Gürcü Mehmet Paşa Çeşmesi ve Üç Kümbetler, çeşmenin kuzeyden görünüşü	96
Şekil 72. Gürcü Mehmet Paşa Çeşmesinin üç boyut modeli.....	96
Şekil 73. Üç Kümbetlerin doğusunda, ismi bilinmeyen mezar ve sokak çeşmesi	97
Şekil 74. Kurancı Camii ve yanına konumlandırılmış çeşme	98
Şekil 75. Çalışma alanında yer alan tarihi eserler ve geleneksel sokak-konutları gösteren imar planı	100
Şekil 76. Vaziyet planında ve arazi modellemesinde kullanılan halihazır harita.....	101
Şekil 77. Çalışma alanının vaziyet planı	102
Şekil 78. Tek katlı konut örnekleri görünüşü	104
Şekil 79. Tek katlı konut örneğinin planı	105
Şekil 80. İki katlı konutlardan yapı görünüşü, Kemal Bey'in evi (3 nolu Tarihi Eser)	105
Şekil 81. İki katlı konutlarda zemin ve birinci kat planı, Kemal Bey'in evi.....	106
Şekil 82. Yatay-düşey bant kullanımına bir örnek, Kemal Bey'in evi.....	107
Şekil 83. Doluluk-boşluk analizine örnek, Kemal Bey'in evi.....	107
Şekil 84. Simetri analizine bir örnek, Kemal Bey'in evi.....	108
Şekil 85. Girişlerin değerlendirilmesine bir örnek, Kemal Bey'in evi.....	109
Şekil 86. Tırhıçlı kapılardan çift kanatlı olanına bir örnek, Kilislilerin evi	109
Şekil 87. Pencere gruplanmasına örnek, Kemal Bey'in evi.	110
Şekil 88. Çıkmaların analizine örnek, Kemal Bey'in evi	111
Şekil 89. Emir Saltuk kümbetinin katı modeli	126
Şekil 90. Katı modellere malzeme giydirilmesi	127
Şekil 91. Çalışma alanının çizgisel yüzeyli arazi modeli	128
Şekil 92. Çizgisel görünümlü araziye yüzey kaplanması	128
Şekil 93. Üç boyutlu arazi modeli	129

Şekil 94. Çalışma alanının görsel gerçek modeli.....	129
Şekil 95. Ankette sunulan 1 nolu örneğin vaziyet planı	135
Şekil 96. Ankette sunulan 1 nolu örneğin ön görünüşü/silueti	136
Şekil 97. Ankette sunulan 1 nolu örneğin ön yakın perspektifi.....	137
Şekil 98. Ankette sunulan 1 nolu örneğin genel perspektifi	138
Şekil 99. Ankette sunulan 2 nolu örneğin vaziyet planı	139
Şekil 100. Ankette sunulan 2 nolu örneğin ön görünüşü/silueti	140
Şekil 101. Ankette sunulan 2 nolu örneğin yakın perspektifi.....	141
Şekil 102. Ankette sunulan 2 nolu örneğin genel perspektifi	142
Şekil 103. Ankette sunulan 3 nolu örneğin vaziyet planı	143
Şekil 104. Ankette sunulan 3 nolu örneğin ön görünüşü/silueti	144
Şekil 105. Ankette sunulan 3 nolu örneğin yakın perspektifi.....	145
Şekil 106. Ankette sunulan 3 nolu örneğin genel perspektifi	146
Şekil 107. Ankette sunulan 4 nolu örneğin vaziyet planı	147
Şekil 108. Ankette sunulan 4 nolu örneğin ön görünüşü/silueti	148
Şekil 109. Ankette sunulan 4 nolu örneğin yakın perspektifi.....	149
Şekil 110. Ankette sunulan 4 nolu örneğin genel perspektifi	150
Şekil 111. Ankette sunulan 5 nolu örneğin vaziyet planı	151
Şekil 112. Ankette sunulan 5 nolu örneğin ön görünüşü/silueti	152
Şekil 113. Ankette sunulan 5 nolu örneğin yakın perspektifi.....	153
Şekil 114. Ankette sunulan 5 nolu örneğin genel perspektifi	154
Şekil 115. Ankette sunulan 6 nolu örneğin vaziyet planı	155
Şekil 116. Ankette sunulan 6 nolu örneğin ön görünüşü/silueti	156
Şekil 117. Ankette sunulan 6 nolu örneğin yakın perspektifi.....	157
Şekil 118. Ankette sunulan 6 nolu örneğin genel perspektifi	158
Şekil 119. Ankette sunulan 7 nolu örneğin vaziyet planı	159
Şekil 120. Ankette sunulan 7 nolu örneğin ön görünüşü/silueti	160
Şekil 121. Ankette sunulan 7 nolu örneğin yakın perspektifi.....	161
Şekil 122. Ankette sunulan 7 nolu örneğin genel perspektifi	162
Şekil 123. Ankette sunulan 8 nolu örneğin vaziyet planı	163
Şekil 124. Ankette sunulan 8 nolu örneğin ön görünüşü/silueti	164
Şekil 125. Ankette sunulan 8 nolu örneğin yakın perspektifi.....	165
Şekil 126. Ankette sunulan 8 nolu örneğin genel perspektifi	166
Şekil 127. Ankette sunulan 9 nolu örneğin vaziyet planı	167

Şekil 128. Ankette sunulan 9 nolu örneğin ön görünüşü/silueti.....	168
Şekil 129. Ankette sunulan 9 nolu örneğin yakın perspektifi	169
Şekil 130. Ankette sunulan 9 nolu örneğin genel perspektifi.....	170
Şekil 131. Ankette sunulan 10 nolu örneğin vaziyet planı	171
Şekil 132. Ankette sunulan 10 nolu örneğin ön görünüşü/silueti.....	172
Şekil 133. Ankette sunulan 10 nolu örneğin yakın perspektifi	173
Şekil 134. Ankette sunulan 10 nolu örneğin genel perspektifi.....	174
Şekil 135. Ankette sunulan 11 nolu örneğin vaziyet planı	175
Şekil 136. Ankette sunulan 11 nolu örneğin ön görünüşü/silueti.....	176
Şekil 137. Ankette sunulan 11 nolu örneğin yakın perspektifi	177
Şekil 138. Ankette sunulan 11 nolu örneğin genel perspektifi.....	178
Şekil 139. Ankette sunulan 12 nolu örneğin vaziyet planı	179
Şekil 140. Ankette sunulan 12 nolu örneğin ön görünüşü/silueti.....	180
Şekil 141. Ankette sunulan 12 nolu örneğin yakın perspektifi	181
Şekil 142. Ankette sunulan 12 nolu örneğin genel perspektifi.....	182
Şekil 143. Ankette sunulan 13 nolu örneğin vaziyet planı	183
Şekil 144. Ankette sunulan 13 nolu örneğin ön görünüşü/silueti.....	184
Şekil 145. Ankette sunulan 13nolu örneğin yakın perspektifi	185
Şekil 146. Ankette sunulan 13 nolu örneğin genel perspektifi.....	186
Şekil 147. Ankette sunulan 14 nolu örneğin vaziyet planı	187
Şekil 148. Ankette sunulan 14 nolu örneğin ön görünüşü/silueti.....	188
Şekil 149. Ankette sunulan 14 nolu örneğin yakın perspektifi	189
Şekil 150. Ankette sunulan 14 nolu örneğin genel perspektifi.....	190
Şekil 151. Ankette sunulan 15 nolu örneğin vaziyet planı	191
Şekil 152. Ankette sunulan 15 nolu örneğin ön görünüşü/silueti.....	192
Şekil 153. Ankette sunulan 15 nolu örneğin ön görünüşü/silueti.....	193
Şekil 154. Ankette sunulan 15 nolu örneğin genel perspektifi.....	194
Şekil 155. Ankette sunulan 16 nolu örneğin vaziyet planı	195
Şekil 156. Ankette sunulan 16 nolu örneğin ön görünüşü/silueti.....	196
Şekil 157. Ankette sunulan 16 nolu örneğin yakın perspektifi	197
Şekil 158. Ankette sunulan 16 nolu örneğin genel perspektifi.....	198
Şekil 159. Deneklerin ön görünüş/siluetlerde genel özelliklere vermiş olduğu cevaplar.....	200
Şekil 160. Deneklerin yakın çevre perspektiflerde genel özelliklere vermiş olduğu cevaplar	200

Şekil 161. Deneklerin genel perspektiflerde genel özelliklere vermiş olduğu cevaplar ...	201
Şekil 162. Deneklerin genel özelliklere vermiş oldukları cevapların karşılaştırmalı grafiği	202
Şekil 163. Deneklerin Genel özelliklerin simetri ve malzeme alt başlığına verdikleri cevapların karşılaştırmalı grafiği	202
Şekil 164. Deneklerin ön görünüş/siluetlerde cephe elemanlarına ait vermiş olduğu cevaplar.....	203
Şekil 165. Deneklerin yakın perspektiflerde cephe elemanlarına ait vermiş olduğu cevaplar.....	203
Şekil 166. Deneklerin yakın perspektiflerde cephe elemanlarına ait vermiş olduğu cevaplar.....	204
Şekil 167. Deneklerin cephe elemanlarına vermiş oldukları cevapların karşılaştırmalı grafiği	204
Şekil 168. Deneklerin ön görünüş/siluetlerde cephe elemanlarının çatı alt başlığına ait vermiş olduğu cevaplar.....	205
Şekil 169. Deneklerin yakın perspektiflerde cephe elemanlarının çatı alt başlığına ait vermiş olduğu cevaplar.....	205
Şekil 170. Deneklerin genel perspektiflerde cephe elemanlarının çatı alt başlığına ait vermiş olduğu cevaplar.....	205
Şekil 171. Deneklerin cephe elemanlarının çatı alt başlığına vermiş oldukları cevapların karşılaştırmalı grafiği	206
Şekil 172. Deneklerin cephe elemanlarının çatı alt başlığına vermiş oldukları cevapların karşılaştırmalı grafiği	206
Şekil 173. Deneklerin ön görünüşlerde cephe elemanlarının pencere alt başlığına vermiş oldukları cevaplar	207
Şekil 174. Deneklerin yakın perspektiflerde cephe elemanlarının pencere alt başlığına vermiş oldukları cevaplar	207
Şekil 175. Deneklerin genel perspektiflerde cephe elemanlarının pencere alt başlığına vermiş oldukları cevaplar	208
Şekil 176. Deneklerin cephe elemanlarının pencere alt başlığına vermiş oldukları cevapların karşılaştırmalı grafiği	208
Şekil 177. Deneklerin ön görünüşlerde cephe elemanlarının çıkma alt başlığına vermiş oldukları cevaplar	209
Şekil 178. Deneklerin yakın perspektiflerde cephe elemanlarının çıkma alt başlığına vermiş oldukları cevaplar	209
Şekil 179. Deneklerin genel perspektiflerde cephe elemanlarının çıkma alt başlığına vermiş oldukları cevaplar	210
Şekil 180. Deneklerin cephe elemanlarının çıkma alt başlığına vermiş oldukları cevapların karşılaştırmalı grafiği	210
Şekil 181. Deneklerin cephe elemanlarının çıkma/strüktür alt başlığına vermiş oldukları cevapların karşılaştırmalı grafiği	211

Şekil 182. Deneklerin cephe elemanlarının çıkma/büyükük alt başlığına vermiş oldukları cevapların karşılaştırmalı grafiği	211
Şekil 183. Deneklerin cephe elemanlarının çıkma/yön alt başlığına vermiş oldukları cevapların karşılaştırmalı grafiği	212
Şekil 184. Deneklerin cephe elemanlarının çıkma/şekil alt başlığına vermiş oldukları cevapların karşılaştırmalı grafiği	213

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. Cephe oluşumunu etkileyen elemanlar ve özellikler	112
Tablo 2. Cephe oluşumunu etkileyen elemanlar ve özellikler-Girişler.....	115
Tablo 3. Cephe oluşumunu etkileyen elemanlar ve özellikler-Pencereler	118
Tablo 4. Cephe oluşumunu etkileyen elemanlar ve özellikler-Çıkmalar	121
Tablo 5. Cephe-iç mekan oluşumunu etkileyen elemanlar ve özelliklerinin değerlendirilmesi.....	124
Tablo 6. Anket Formu	132
Tablo 7. Her bir yapı için verilen değerlerin (önem değeri) ortalamasına bağlı olarak ön görüşler yakın perspektifler ve genel perspektifler arasındaki sonuçlar .	218
Tablo 8. Çatı-giriş-pencere-çıkma için verilen değerlerin (önem değeri) ortalamasına bağlı olarak ön görüşler yakın perspektifler ve genel perspektifler arasındaki sonuçlar	220
Tablo 9. Çatı malzemesi, formu, saçağı ve pencere konumu, formu ve ritmi için verilen değerlerin (önem değeri) ortalamasına bağlı olarak ön görüşler yakın perspektifler ve genel perspektifler arasındaki sonuçlar	222
Tablo 10. Çıkma strüktürü, büyüklüğü, yönü ve şekli için verilen değerlerin (önem değeri) ortalamasına bağlı olarak ön görüşler yakın perspektifler ve genel perspektifler arasındaki sonuçlar	224
Ek Tablo 1. Tarihi yapı ve etkileşimli olduğu düşünülen yeni yapı önerisinin ön görüşü/silueti, yakın çevresiyle perspektifi (üç boyutu) ve yer aldığı tüm alanın perspektifinin (üç boyutunun), özellikle tarihi yapıların cepheleri üzerinden (anketlerde yer alan özelliklere bağlı olarak) önem derecesinin saptanmasına ait sonuçlar	245

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Giriş

İnsanoğlu var oluşundan günümüze kadar geçen zaman dilimi içerisinde kendini anlatma, içinde yaşadığı çevreyi yansıtırma ve kendinden sonraki dönemlere bu verileri aktarma çabası içerisinde çeşitli arayışlarda bulunmuştur. Mağara duvarlarına çizilen resimler, yapılan anıtsal yapılar bu çabaların görünür simgelerini oluştururlar.

Günümüze kadar ulaşan mimari eserler, onları oluşturan toplumların yaşam tarzı, kültürel, ekonomik, politik, sosyolojik yapıların ve bu alanlardaki gelişmelerin somut yansımalarıdır. Bu gelişmelerin temelinde ise insanoğunun yaratıcılığı ve sürekli bir eleştiri ile mükemmelle ulaşma isteği yatmaktadır. Bilim, sanat, felsefe ve teknoloji alanında kaydedilen gelişmeler, yaratıcılığı tetikleyen en önemli faktörlerdir. Bu yaratıcılık, her nesnenin bilindik ifadesi olan 'biçim'i oluşturmadaki idealizm ile 'iyi ve güzel biçim'e varma isteği ve arayışında kendini ortaya koyar.

Dünyadaki canlı-cansız bütün varlıkların bir biçime sahip olması, bireylerde, ortaya çıkan ihtiyaçlara paralel olarak yaşanan çevre ve mekanlara bir biçim verme dürtüsüne ve buna bağlı olarak da yaratıcılıklarının uyanmasına neden olmuştur. Değinildiği üzere, tarihsel süreç içinde 'biçim verme, eleştiri, yeni biçim verme' şeklinde devam eden ürün oluşturma döngüsü insanın tasarladığı çeşitli ürünleri bugüne getirmiş ve geleceğe de uzanmaktadır. İnsanın kendi kendisini ve meydana getirdiği ürünü eleştirerek daha iyiye ulaşma ya da doğrudan yeni şeyler yaratma isteği, öncelikle bir biçimlendirme eylemi olan bina yapımı, mimarlık alanında da gelişimin ve değişimin itici gücünü oluşturmuştur (Şentürer, 1995).

En genel anlamda 'mekan yaratma sanatı ve tekniği' olarak tanımlanan mimarlık, zıtlıkları uzlaştıran, uçları bileştiren, bilimsel olduğu kadar sanatsal; teorik tabana ihtiyaç duyduğu kadar uygulamaya dayalı; fiziki doğa çevrenin nesnel verileriyle olduğu kadar, kullanıcısı olan insanın öznel değerleriyle de şekillenen çok boyutlu bir olgudur (Sağocak, 2000).

İnsanlığın ilk iletişim araçlarından biri olarak mimarlık, toplum yapısına, toplumun ihtiyaçlarına, ekonomik verilere, teknolojik gelişmelere paralel olarak gelişmiştir. Mimarlık, bu özelliğiyle, insan ve toplum yaşamının en önemli oluşumlarından biri olma özelliğini günümüze kadar taşımıştır.

Kuramsal alt yapısını sürekli yenileyen ve geliştiren bir yapıya sahip olan mimarlık tarihsel süreç içerisinde çeşitli ürünler vermiştir. Bu ürünlerin bazıları çeşitli nedenlerle ortadan kalkarken, bazıları yapıldıkları dönemlere ait karakteristik özellikleri günümüze aktarmaları ve toplumların gelecekleri açısından önemli veriler barındırmaları nedeniyle korunmaktadırlar. Korunan bu yapı ya da yapı gruplarına zaman içerisinde artan ihtiyaçlara cevap verememeleri nedeniyle müdahaleler yapılmakta ve mimarlık ortamına yeni ürünler eklenmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken en temel husus, tarihi verileri korurken, çağdaş dünyanın gerekliliklerini de yerine getirebilmektir. Bu bağlamda bu alanlarda yapılan tasarımlarda ortaya konan fikir ve yaklaşımlar kadar tarihi çevrelerin kent kimliklerine etkisi de önem taşımaktadır.

1.2. Çalışmanın Amacı

Tarihi çevre içindeki tasarım yaklaşımlardan hangisi ele alınırsa alınsın tasarım aşamasında kullanılan yöntemlerle daha iyi sonuçlara ulaşmak adına, tasarlanacak yapı ya da yapı gruplarının dil birlikteliği ve algılamaya etkisi açısından (özellikle şekil-zemin bağlantısı açısından);

- Tarihi çevreler taşıdıkları önem ve değerler açısından geçmişin göstergeleri oldukları kadar geleceğe de ışık tutan mimari elemanlar/çevrelerdir. Bu açıdan taşıdıkları değerlerin, göstergelerinin öğrenilmesi, belgelenmesi ve analizlerinin-tipolojilerinin yapılması gerekmektedir. Bu çevrelerde yapılacak tasarımlarda bu analizlerin-tipolojilerin kullanılması, bağlamsal uygunluk açısından büyük önem taşımaktadır.

- Bu alanlarda yapılan tasarımlarda tarihsel yapı/yapılar ile yeni yapılaşmalar arasındaki etkileşimi ortaya koymak için yapılan grafiksel anlatımların (soyut anlatımların) yeterli olmadığı, bu uygulamaların üç boyutlu çalışmalar üzerinde yoğunlaşarak iki boyutlu, grafiksel çalışmaların dışına çıkılması gerektiği,

- Tarihi çevrelerin korunması adına, tarihi yapı/yapıların etkileşimli oldukları alanların başka bir ifade ile koruma alanlarının en azından ada bazında belirlenmesi gerekmektedir. Koruma alanlarındaki yeni tasarımların, sadece yakın konumdaki tarihi

yapı/yapılara değil, varsa tarihi yapı/yapılar ile yeni yapılar arasındaki etkileşimi ortaya koyması açısından, iki boyutlu ön görünüş/silüetlerden yine üç boyutlu modellere kadar ve farklı bakış açıları ile ortaya konmasının gerektiği düşünceleri, bu çalışmanın temelini oluşturmuştur.

Bu amaçla yapılan çalışmaya “Erzurum Kenti Üç Kümbetler ve Yakın Çevresinde Geleneksel Konutlar-Sokaklar Üzerine Bir araştırma” başlıklı yüksek lisans tezi bir altlık oluşturmuştur. Yerinde yapılan incelemeler, tarihsel araştırmalar, tespit ve rölöve çalışmaları sonucundaki analizler ile bölgenin mimari kimliği ve tarihselliği ortaya konmuştur.

Yapılan rölöve çalışmaları bilgisayar ortamına aktarılmış ve alanın mevcut durumu üzerinde tarihi yapılar, elemanlar işaretlenmiştir.

Bu aşamadan sonra, alan çalışmalarından elde edilen örneklerin Autocad 2010 ve Autodesk 3d Studyo Max Design 2009 programlarıyla üç boyutlu modelleri çizilmiş ve en son olarak elde edilen bu çizimlere gerekli malzeme ve ışık ayarları Autodesk 3d Studyo Max Design 2009 programında yapılmıştır. Modellere kaplanan malzemeler için, programda yer alan mevcut malzeme kütüphanesi yerine, bölgenin kendi orijinal malzemeleri uygun çekim teknikleriyle fotoğraflanmış ve fotoğraflardan oluşturulan özgün kaplamalar kullanılmıştır. Böylece gerçeğe en yakın görüntüler elde edilmiştir.

Son olarak, elde edilen bütün modeller, gerekli parselasyon ve yolları işlenmiş arazi modeli üzerine yerleştirilerek tüm çalışma alanı üç boyutlu olarak elde edilmiştir.

Ankete veri oluşturması amacıyla elde edilen hâlihazır haritadan yeni tasarım yapılması düşünülen parseller ve bunlarla etkileşim içinde bulunan tarihi yapılar, konum planları olarak sunulmuştur. Buradaki amaç, tarihi yapıların konum planı düzeyinde yeni tasarım yapılacak yapının neresinde olduklarını ve yakın çevreyi gösterebilmek ve ayrıca elde edilen tek boyutlu (silüet) ve üç boyutlu modellerin bakış açılarını deneklere sunabilmektir.

1.3. Kent Kimliği ve Tarihi Çevrelerin Önemi

Kimlik, Türkçe olduğu düşünüldüğü Sanskritçe köklü olduğu da savunulan “kim” köklü “kimlik” bir kimsenin kim olduğu, bir kimsenin kişiliğine ilişkin özelliklerin tümü diye tanımlanmaktadır (Gür, 1990). Kent kimliği kavramına geçtiğimizde, kent kimliğini içinde yaşayan toplumların ve fiziksel çevrenin özelliklerinin toplamı olarak tanımlayabiliriz. Kent kimliği bir birikim sonucu oluşan, değişken bir kavramdır. Sürece bağlı olarak insan + çevre bütününe içeren kent kimliği kavramını tarihten, yani geçmişten

soyutlamak imkansızdır denilebilir. Bir toplumun sosyo-ekonomik, kültürel, teknolojik, dini, mimari-estetik, anısal, anıtsal, tarihsel vb. birikimlerinin yapı eylemine yansıdığı, yapılanmış çevre ile doğal şartların, konumun getirdiği düzenlemelerin birleştiği noktada kent kimliği bütünlüğe ulaşmaktadır. Kentlerin öz kişiliğini oluşturan, kentleri biçimlendiren bu etkenler ve öğelerle her kentin kendine ait kimliği oluşmaktadır. Her insanın kendine ait özellikleri, kendine ait kimliği ve kişiliği olduğu gibi kentlerin de kendine ait kimlik ve kişilikleri vardır. Toplum bünyesindeki değişim ve gelişmeler, kentlerin kimliklerine etki eden en önemli faktörlerden biridir (Sağsöz ve Zorlu, 1996).

Kentler, var oldukları andan başlayarak değişim ve dönüşümlere uğramışlardır. Bu çerçevede kentler, ya da kent parçaları gelişirler, duraklarlar ya da bazı durumlarda çöküntüye ve yıkılmaya yüz tutarlar. Bu özellikleri ile canlı organizmalara benzerler (Gürsel, 1993). Toplumsal değişimlerle paralel değişen kent kimliğindeki değişimlerle beraber mimari kimlik ve kimlik anlayışı da değişmektedir. Hemen hemen her dönemin bir sonraki dönemi etkilediği bilinen bir olgudur. Özerdim'e göre, mimarlıkta kimlik sorunu, mimarlığın tarihle ve kültürel mirasla, değişen toplumsal ve insani ihtiyaçlarla, coğrafya ise teknoloji ile ilişkilerini düzenleyebilme sorunudur. Bu unsurların zamana ve mekana göre değişkenliği, farklı kimliklerin ve değişkenliğin temelidir. Ama bu değişkenlik asla belirsizliğe, biçimciliğe, seçmeciliğe, aktarmacılığa açık olma anlamına gelmez diye belirtirken, açıklamasına farklı kimliklerin varlık nedenlerini, farklı tarih, coğrafya, toplumsal ihtiyaçlar, teknolojiler ve bunlar dünya çapında geçerli farklılıklardır şeklinde gruplamaktadır (Özerdim, 1992).

Tarihi çevre kavramını daha iyi anlayabilmek için olayı, çevre kavramı boyutlarında inceleyerek değerlendirme yapmak gerekmektedir. Çevrenin oluşumu ancak, onu kullanan insanoğlunun varlığı ile mümkündür. Öyleyse kısaca şöyle tanımlanabilir: İnsanoğlunun oluşumundan başlayarak günümüze kadar geçen zaman sürecinde tüm aşamaların olduğu ve cereyan ettiği fiziki mekan genel anlamda 'çevre' olarak tanımlanmaktadır. Çevre tarihsel süreç içinde toplum bilincini yaratan bir kültür kavramı olarak alındığında, insan-doğa ilişkisi içinde değişen ve yeniden oluşan ve bunu gerçekleştiren halka özgü doğal yapay her türlü öğe ve etmenlerin bir bütünüdür. Tarihi çevre ise, tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, önemli tarihi hadiselerin cereyan ettikleri yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır.

Akçura'ya göre araştırma ve deneyimler, eski kent parçalarının, dönemlerinin mimarisi, sosyal-ekonomik yapısı konusunda bilgi aktarmanın ötesinde güncel bir işlevsellik boyutunu da içerdiğini, onarılarak ve sağlıklılaştırarak kent yaşamına katılabileceklerini kanıtıyor. Aynı birikim, bu çevrelerin günümüz mimari ve sanat anlayışına tümüyle aykırı olmadıklarını, sağladıkları geçmişle bağlantı olgusunun sosyal bir gereksinime cevap verdiğini kentsel çevrelerde gerekli olduğu belirtilen referans sağlama, imge oluşturma, çeşitlilik, farklılık yaratma gibi boyutları içerdiğini göstermiş bulunuyor (Sağsöz, Tavşan ve Öztürk, 1995). Özerdim'e göre de ülkemizin değişik yörelerine göre düzenlenmiş olan, ancak, genel hatları ile bir mimari (biçeme) üslûba dayanan tarihsel yerleşmelerin her biri; yıkıp yok etmeden önce üzerinde düşünülüp, ölçerek, gözlemlenerek diğer yöntemlerle inceleyerek ders alacağımız, çok değerli mimari, planlama ve çevre düzenlemeye örnek olabilecek hazinelerimizdendir. Geçmişin günümüze kaybolmadan bir bütün olarak getirdiği bu hazine, gerek değişik yörelerin özelliklerine göre çeşitlilik gösteren zengin yerleşme örnekleri olarak; gerekse estetik, form ve modül anlayışı olarak, dıştan içe her biri kendine özgü bir yapı düzeni içinde sunulmuştur. Her çağda insan düşündükleri ve ürettikleri ile bir sonraki çağın hazırlanmasına ve de uygarlığın gelişmesine katkıda bulunur. Kuşaktan kuşağa miras kalan bu birikim, bazen çevrenin eski Türk yerleşmeleri, sokakları, yapıları ve kültürel değerleri olarak günümüze ulaşır. İster tek bir bina, isterse bina grupları olsun, bunlar sokak mahalle ve çevre ile bütünleşerek o dönem insanını, kültürünü ya da yaşantısını mekan kurgusu olarak somut bir biçimde bizlere anlatır (Vanlı, 1971).

Tarihi çevreler, bir anlamda, toplumsal ilişkilerde ortak simgelerin oluşumunu sağlarlar ve toplumlar arası ortak iletişim aracı durumunda bulunurlar. Yeni oluşan veya değişime uğrayan çevrelerin de anlaşılabilir, tanımlanabilir bir çevre imajı vermesi gerekir. Çevrenin karmaşık ve anlaşılmaz olması ve dolayısıyla tanımlanamaması çevreye uyumu zorlaştırmaktadır. Değişme ve gelişme her toplum ve çevre için kaçınılmazdır. Genellikle insan yeni olan her şeye önce kuşkuyla bakar, onu değiştirmek ve bildik bir şeye benzetmek ister. Onunla etkileşime girer ve sonuçta onu tanıyarak kendi dünyasına katar. Tanıdık ve bildik bir çevre içinde kendini daha rahat ve güvende hisseder. Yaşanan çevredeki değişimlerin hızı ve bu değişimlere toplum yapısının uyumu önemli bir noktadır. Toplumun tarihi ve kültürel değerlerinin ön plana alınması gerekmektedir. Tasarımcılara düşen görevler arasında, tasarımın yapıldığı çevrenin değerleri; sosyo-kültürel ve tarihi

değerleri kişilerin beğendikleri oranlar ve ölçüleri, yani toplumun estetik beğenileri de gereksinmeler yanında araştırmak ve bunları tasarımlarda kullanmak gelmektedir.

Tarihi çevrelerin ortaya koyduğu tüm veriler, hem geçmişi öğrenmek hem de geleceğe aktarmanın yanı sıra, buldukları çevrelerde, kentlerde algılama, tanımlama, vurgulama, çeşitlilik katma gibi açılardan da değer taşımaktadır (Sağsöz ve Zorlu, 1996).

Bir kentin toplumu yormadan, büyük çabalar sarfettirmeden ve kaosla karşı karşıya bırakmadan bir düzen ve çeşitlilik içinde algılanması Lynch'in değişiyile okunabilmesi için gerekli kriterler;

1. Bölgeler (districts),

2. Kenarlar (edges),

3. Yollar,

4. Düğümler (nodes),

5. Vurgu noktaları (landmarks) olmak üzere beş öge sınıfından oluşmaktadır (Zeren, 1982).

Tarihi çevreler, buldukları kentlerde, çoğunlukla vurgu noktaları ve düğümleri oluştururlar. Tarihi çevrelerin bu bağlam içinde yeni yapılaşmalar içinde ikinci plana itilmeleri sonucu, algılanmaları zorlaşmakta, kent içinde pasif hale gelmektedirler. Oysa, kentlerin kimliğinin “geçmişten geleceğe” bir süreklilik olarak algılanması ve kavranması önemli bir noktadır. Yani bir yerde kentlerin tarihsel kimliğini bu çevrelerin sürekliliği belirlemektedir (Velioğlu, 1992).

Bu çevreler, toplumlara geçmişe ait mimari, toplumsal, ekonomik, teknolojik, kültürel vb. verilerin göstergelerini sunar. 1977 yılında Kevin Lynch'den yararlanarak planlama ve mimarlık öğrencilerine “İyi bir kent hakkındaki kişisel görüşleriniz nedir?” sorusuna alınan cevaplardan ortaya çıkan kentsel değerlerden ikisi “Güçlü Kentsel İmaj ve Tutarlı Bütünsellik” ve “Tarih, Zaman ve Geleneğin okunabilmesi” başlığı altında toplanmıştır. Güçlü Kentsel İmaj ve Tutarlı Bütünsellik kavramı içinde; kentsel mekanları algılama, özgünlük, yaşanan/deneysel karmaşıklık, ekleşme ve bütünleşme/ayrışma, odaklanmış nokta mekanlar, güçlü bağlantılarla ilişkilendirilmiş güçlü Merkez ve Alt-merkezler, belirlenmiş kanallar ve kenarlar, farklı kademelerde algılanan kentsel yapı öğeleri, ülkeyi, bölgesini ve kenti sembolize etme, Kent Tacı oluşturan doğal ve tarihi simgeler yer almıştır. İkinci başlık altında yer alan tanımlamalar ise, insanın ve oturduğu toprağın köklerini hissetme, eski ve yenilerin uyumu ya da çağdaş zıtlığı, tarihi olay, yer ve

yapılara referans veren fakat yaşanan/canlı bir tarihi-kültürel ortam oluşturma olarak açıklanmıştır (Altaban, 1991).

Tarihi çevreler yapıldıkları devirlerin duygu, düşünce, eğilim, yaşam deneyleri birikimin anlatıldığı, ortak bir “dil” barındıran yerleşmelerdir. Kentlerin okunabilirliği ve algılanabilirliği açısından önemli bir yer tutan ve ortak bir dil taşıyan ve bu nedenle tanıdık, bildik ortamlar olan tarihi çevrelerin hızlı ve olumsuz yöndeki değişimleri/yok olmaya yüz tutmaları sonucunda bir bütün içinde algılanabilirlikleri zorlaşmaktadır. Oysa bu çevreler, geçmişle gelecek arasında bir köprü kuran mekanlardır ve bu mekanların korunmalarının yanı sıra önemli olan olgu, “sürekliliklerinin sağlanabilmeleri” olarak belirginleşmektedir. Bunun sağlanabilmesi için en başta ele alınması gereken konu, tarihi çevrelerin öneminin, değerlerinin araştırılması, bu konuda toplumsal bir bilinçlenme olayının gerçekleştirilmesidir.

Toplumların süreç içinde yaşadıkları, kültürel, sosyal, ekonomik, teknolojik, geleneksel vb. ortamlarını geleceğe aktardıkları nesnel ifadelerinden birisi de yapı eylemidir. Taşınmaz eser olarak adlandırılabilen bu tür eylem ürünlerinin korunması olayının, insanlık tarihine eşit bir geçmişi olduğu bilinmektedir (Erder, 1971)

Çeçener’e göre koruma olayı, dinsel nedenlerle başlamış, bu nedenlere sanatsal koruma endişeleri katılmıştır. Süreç içinde gelişen saklama-sakınma bilinci ve bir benzerlik, bir kendini kabul ettirme duygusunu içeren anısal saklama, belgesel korumanın kaynağını oluşturmuştur (Çeçener, 1981).

Kuban’a göre, tarih sonsuza kadar değişmeyen, mutlak değerler üretmektedir. Ancak, bunların bir bölümü bugünün insanının duyarlılığına da hitap etmekte, bunlar üzerinde toplum katında yoğunlaşmış değerler, değer yargıları birikmekte; eğitim ve öğretim yoluyla bunlar toplum kültürünün yargıları haline dönüşmektedir. Bu ürünlerin korunması kararlarını saptayan düşünceler; kültürde süreklilik ve koruma kararının arkasındaki tarihi, ama bilimsel nitelikte tarih anlayışına dayalı, yargıların varlığı ile estetik yargıların varlığıdır. Kuramsal olarak tarihi çevre koruma açısından en önemli yargının estetik içerikli olması gereklidir. Ancak, koruma olayının en belirleyici ölçütü, kültürel ölçüttür. Çünkü bir yapıya koruma statüsü veren ancak, kültürel değerdir (Kuban, 1990).

Boysan, geçmişin değerlendirilmesini, yalnız mimarlık eserlerinin korunması, ya da onların ders alınması olarak değil, geçmişin tümüyle değerlendirilmesi olarak belirtmektedir. Mimari mekanları-çevreleri yaratan tüm öğeleriyle, görünen ve görünmeyenleriyle birlikte değerlendirmek gerekir. Görünenler de yalnızca mimarlık

eserleri değildir. Bu çevrelerdeki ağaçların ve çiçeklerin de önemi vardır. Ayrıca geçmişin değerlendirilmesi, doğanın değerlendirilmesinden başlamalıdır. Çünkü bütün geçmişlerin anası; doğadır. Dolayısıyla mimarlık eserlerinin yerleşmesi, biçimlenmesi ve boyutlanması, önce doğaya her açıdan uygunluk içinde olmalıdır. Koruma kavramı, sadece yapı veya yapıları değil, bunları çevreleyen diğer mekan/mekan öğelerini de kapsamaktadır. Yani, yapı veya yapılara formunu veren ekoloji, topoloji ve bunlara bağlı olarak morfoloji-tipoloji başlıkları öncelikle gelmektedir (Boysan, 1990).

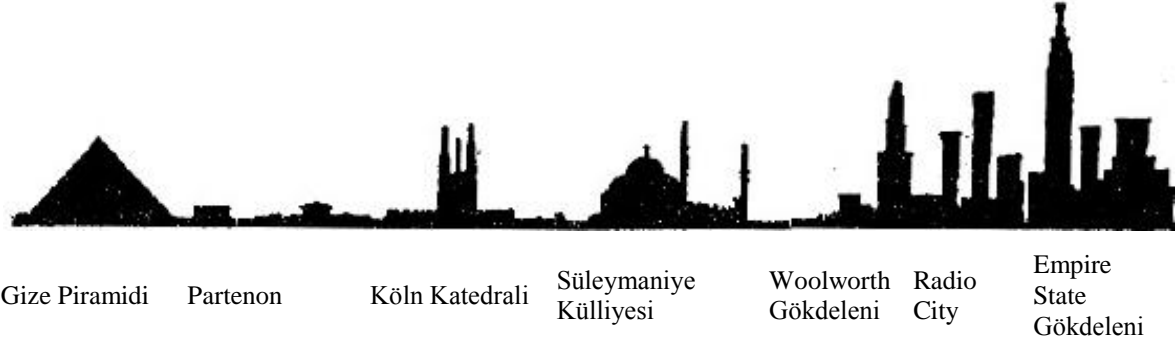
Koruma olayı bir anlamda tarihi çevrelerin önemini de ortaya koymaktadır. Çoğu kentlerin, kuruluşlarında çekirdek noktasını oluşturan bu çevreler, kentlerin genel karakterlerini kazanmalarında önemli rol oynarlar. Karaman'a göre, "Kentlerin genel karakteri yer aldığı doğal yapının genel özellikleri (tepelik ya da düz oluşu) ile çağlar boyunca onun üzerinde oluşan yapılaşmaların, peyzaj düzenlemelerinin mimari ve tarihsel özelliklerinin birikimi sonucu belirlenir" (Karaman, 1989).

Krier'in çalışmalarında ve özellikle kentsel tasarımlarında gözönüne aldığı ilkelerden biri, eski kent merkezinin her şeyin başlangıcı olduğu ve tasarımcının bina için kazandırdığı sembolik değer, toplum tarafından, yaşanarak gelenekle ve belli sosyal eylemleri belli binalara yakıştıran zihinsel bir faaliyetle kazanıldığı, bunun da çağlar boyunca uygunlukları kanıtlanmış, tipolojik önerilerle ortaya çıktığı şeklinde açıklanabilir (Dostoğlu, 1984; Krier, 1990 ve Krier L, 1990).

Çevik, yeni tasarımlarda, özellikle kentsel tasarımlarda farklı bir süreçten geçerek, denenerek günümüze ulaşmış mekan ve mekan öğelerinin (sokak, yapı, yapı öğeleri, sokak donatıları, sokak mekan öğeleri gibi), günümüz kentsel tasarımlarında rehber olabileceğini belirtmekte, böylece gerek tarihi çevrelerde ve gerekse yeni yerleşmelerde daha olumlu sonuçlar elde edilebileceğini belirtmektedir (Çevik, 1991).

Tarihi çevrelerin kentlere kazandırdığı simgesel özellikler, kentlerin kişiliklerini kazanmalarında önemlidir. Venedik, İstanbul, Roma, Siena, San Francisco, Paris gibi kentlere bakıldığında bu etki aşağıdaki şekilde görüldüğü gibidir (Şekil 1) (Karaman, 1989).

Şekil 1. Tarihi çevrelerin veya binaların kentlere kazandırdığı simge özelliği ve kentlerin kişilik çizgisi (silueti) ne etkisi (Karaman, 1989).

Tarihi çevrelerin taşıdıkları değerler ve önemleri başlıklar halinde şöyle sıralanabilir: Kentlerin okunabilirliğini sağlamaları (vurgu ve düğüm noktalarını oluşturmaları), güçlü kentsel imaj ve tutarlı bütünsellik ve tarih, zaman ve geleneğinin okunabilmesi, özgün olmaları, toplumlar tarafından yaşanarak, gelenekle ve belli sosyal eylemleri uygulayarak, yaşanan deneysel karmaşıklık, ekleşme, bütünleşme/ayrışma gibi nokta mekanları durumunda olmaları, Farklı kademelerde algılanan kentsel yapı öğeleri olma özelliği, Kent bölgesini ve kenti sembolize etme, simgesel değer taşımaları, Eski-yeni ilişkisini (uyum ya da zıtlığı) ortaya koymaları, Tarihi olay, yer ve yapılara referans vermeleri, Taşıdıkları değerler ve biçimler açısından ortak bir dil oluşturmaları, Kültürel sürekliliği sağlamaları, Anısal/duygusal ve kullanım değeri taşımaları, Kentlerin kuruluşunda, çekirdek noktalarını oluşturmaları, Doğal/ekolojik değerleri, Uygunluklarının, çağlar boyunca denenerek ispatlanmış olmaları, Toplumların tarihini ve doğasını açıklamaları, Tarihin biriktirerek, süzerek oluşturduğu ve yapılara yansıttığı biçimlerin, düzenlerin ve ilişkilerin göstergeleri (tipolojik değerler) ve bunların günümüz tasarımları için esin kaynağı olmaları (Velioğlu, 1992).

1.4. Tarihi Çevre Korumada Çevresel Koruma Ölçeğinde Örnekler

Koruma kavramının Batı kökenli bir kavram olduğunun hatırlanması ve uyguladıkları politikaların diğer ülkelerden farklılıklarının belirtilmesi gerekmektedir. Her ne kadar koruma yöntemi evrensel kabul edilse de, koruma politikasının her ülkenin, her kentin kendi gereksinim, kaynak ve olanaklarının farklı olması nedeniyle evrensel olması mümkün değildir, (Aksoylu, 2000). Bu açıdan, tarihi çevre koruma uygulamalarındaki

başarı ya da başarısızlıklarda “koşula uygun yöntem üretme” deki başarı ya da başarısızlıklar dikkate alınmalıdır.

Çevresel ölçekte korumanın ön koşulu tarihi yapı/yapı gruplarının yer aldığı alanla ya da bölgelerde bütüncül koruma yaklaşımını benimsemektir. Bu amaçla bu alanlarda yapılacak yeni yapılaşmaların uygunluğu ya da uyumu için lokal çalışmalardan büyük ölçekli çalışmalara, lokal alanlardan büyük ölçekli alanlara geçmek gerekmektedir. Bu tez kapsamında ele alınan konu başlığının ve çalışma alanının Üç Kümbetler ve çevresi olarak belirlenmesindeki etkenler; Erzurum kentinin en eski yerleşim alanlarından biri olması, geleneksel kent öğelerinin (dini yapılar, geleneksel konutlar, sokaklar, tarihi çeşmeler, vb.) yoğun olarak bu alanda toplanması, bu kent öğelerinin kentin karakteristik özelliklerini en iyi biçimde temsil edebilmeleri ve günümüze kadar gelebilmeleri olması şeklinde sıralanabilmesinin yanı sıra, çevresel koruma ölçeğine yakın bir ölçekte çalışma alanı belirlemek şeklinde açıklanabilir.

1.4.1. Çevresel Koruma Ölçeğinde İtalya’dan Örnek Uygulamalar

Koruma alanındaki tarihsel geçmişi 6. yüzyıla dayanan İtalya (Erder, 1975), günümüze kadar devam eden koruma alanındaki faaliyetlerde hep öncü konumda yer almıştır. Avrupa’daki pek çok ülkenin etkileşim içinde olduğu İtalya’daki koruma alanının gelişimde, merkezi yönetim, yerel yönetim, sivil örgütler ve halk katılımı ile yürütülen koruma faaliyetleri ile İtalya, tüm dünyaya örnek oluşturmaktadır. İtalya, Floransa, Venedik (Venice), Siena, Pisa, Milano, Roma, Carcassone, Bologna, Verona... gibi pek çok iyi korunan tarihi şehre sahiptir.

Korunan çok sayıda tarihi kenti olan İtalya’da; yerli halkın evlerini terk etmeden, hiçbir soylulaştırma hareketi denenmeden ve halka koruma anlatılarak halkın koruma faaliyetleri içinde yer almasına ikna edilen Bologna örneği, başarılı koruma örnekleri arasında çalışmada ele alınacaktır. Topografik yapısının getirdiği zorluklarla, yüzü aşkın adadan oluşan Venedik, koruma faaliyetlerinde karşılaşılan sorunlar, başarı ile çözüm bulmaktadır. Venedik’te içme suyu kaynaklarının çok sınırlı oluşu, tuzlu suyun tarihi yapılarda yol açtığı hasarlar, kentin taşıma kapasitesi üzerindeki turist yoğunluğu ile sürekli temizlenmek zorunda kalınan kanallar ve yoğunluğun yol açtığı hava kirliliğinin yapılar üzerindeki tahrip edici etkileri gibi pek çok mücadele edilmesi gereken sorunla nasıl başa çıkıldığı özetlenmeye çalışılmıştır. Ortaçağ’dan bu yana pek çok imgenin hiç

bozulmadan korunması başarılı diğer örnek kent Verona'dır ve konu kapsamında Verona'daki koruma faaliyetleri değerlendirilmiştir.

1.4.1.1. Bologna'da Çevresel Ölçekte Koruma

Tarihi boyunca önemli bir ticaret merkezi olan Bologna, Kuzey İtalya'da yer alan Emilia-Romagna Bölgesi'nde verimli Po Vadisi'nde konumlanmıştır. Bologna Tarihi Kent Merkezi Ortaçağ ve Rönesans yapılarının en zengin örneklerini barındırmaktadır (Şekil 2) (İncedayı, 2007; Fitch, 1982).

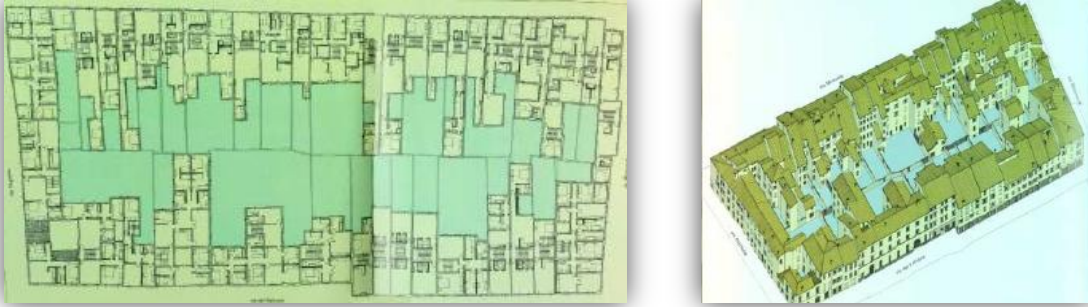

Şekil 2. Asinelli Kulesi ve çevresinden görünüm, Bologna

Bologna'da korumayı dikkate alan ilk imar hareketi 1889 yılına dayanmaktadır. Bu dönemdeki imar hareketleri, burjuva mantığı ile gelişmeye öncelik veren, yeni yollar ve daha iyi fiziksel koşulların sağlanması için tarihi kent merkezini ve de özellikle kent duvarlarını engel gören bir yaklaşımı içermektedir. Fakat 1955 planı ile Bologna, Tarihi Kent Merkezi'nin korunması bilincini öngören yeni bir yaklaşımla tanışmıştır (Cervellati, 1969). İlerleyen yıllarda, gelişmiş ülkeler başta olmak üzere tüm dünya da kentlerin planlanmasında 'katılma/participation' kavramı ortaya çıkmıştır. Her ülke kendi koşullarını dikkate alarak planlama kararlarında katılıma önem vermektedir. Sosyal gerçekler dikkate alınmadan uygulanmaya çalışılan herhangi bir planlama/mimarlık faaliyetinin asla

sonuçlanamayacak bir mesleki tecrübenin önüne geçemeyeceği görüşü hakimdir (İncedayı, 2007).

Pierlugi Cervellati 1962’de başlattığı programını ‘integral Restorasyon (restorasyonun faaliyetlerinin bir bütün içinde değerlendirilmesi anlamında)’ diye tanımlamaktadır (Şekil 3) (Cervellati, 1969). Bologna koruma planı, hem tarihi yerleşmeyi hem de burada yaşayan yerli halkı korumayı amaçlamaktadır. Koruma faaliyetleri sürecinde, Bologna halkının göçünü engellemek ve halkı burada tutmak için halka ekonomik destek sağlanır ve artan ranta karşı kiralar kontrol altına alınmıştır. Tüm bu önlemlerle Bologna’da ‘gentrification-soylulaştırma’ engellenmiştir. Angotti ve Dale’e göre tüm bu özellikleri ile Bologna Planı Batı Avrupa’da tektir (Fitch, 1982).

Şekil 3. Bologna restorasyon projesinde Solferino Blokları Bölgesi tipoloji ve cephe çalışması, 1977

Bir sonraki aşama, bu düşüncenin halka anlatılması ve halkın katılıma ikna edilmesi sürecidir. Koruma alanındaki bilinç düzeyini artırmak için düzenlenen halka açık toplantıların ilki 1966’da gerçekleştirilmiştir.

Cervallati tarafından hazırlanan Master Plan (Plan for Historic Centre-General Regulatory,1969) (Cervellati, 1969), halka anlatılmaya başlanır. Mevcut sosyo-kültürel ve ekonomik durumu dikkate alınarak hazırlanan planda, Bologna Tarihi Kent Merkezinde yaşayan insanların geleneksel yaşam biçimleri dikkate alınarak, tüm planlama sürecine yansıtılmıştır. Bu süreç hiç de kısa bir zaman dilimi değildir. Halkın bilinçlendirilmesi ve eğitimi çalışmaları onlarca yıl alır (İncedayı, 2007; Fitch, 1982).

Tarihi kent merkezi (Şekil 4), pasif duruma gelen alanların yeniden canlandırılması için, on dört alt bölgeye ayrılmış, her bölge için bir çalışma ekibi belirlenmiş, her ekip birbiri ile ve yerel yönetimle işbirliği içinde organize edilmiştir. Halkın bilinçlendirilmesi

çalışmaları içinde sürekli halka, yaşanılabilir, sürdürülebilir ve yeni yaşam koşullarına ayak uydurabilir bir çevrenin, mevcut çevrelerine nasıl adapte edileceği anlatılmış ve bu süreçte devamlı olarak halkın yanında yer alınmıştır. Halkın da yönetimin yanında olması sağlanmıştır. Katılımcı ve bütünleşmiş bir planlama süreci devam etmektedir. Bu süreçte, Bologna ve yaşayanları var olan değerlerini yeniden gün ışığına çıkararak tüm dünyanın gözünde değer kazanmışlardır. Bu değer maddi ve manevi olarak kenti prestij bölgesi haline getirmiştir. 1974 yılında, Bologna Master Planı kapsamında devam eden çalışmalar Avrupa Konseyi'nin dikkatini çekmiş ve buradaki çalışmalar 'approach of holistic preservation' olarak kabul edilmiştir. Günümüzde de, Bologna örneği tartışılmakta, buradaki gelişme birçok çalışmaya konu olmaktadır (İncedayı, 2007).

Şekil 4. Neptune Meydanı ve St.Petronius Bazilikası

1.4.1.2. Venedik'de Çevresel Ölçekte Koruma

Sanatın ve mimarının şehri Venedik, dünyanın en büyüğü kentleri arasında yer almaktadır. Günümüze kadar pek çok sitilin örneklerin üst üste yer aldığı kentte, Rönesans ve Gotik yapıların birbiri ile çelişen birlikteliğiyle oluşan büyüleyici panoroma dikkat çekmektedir. Çok sayıda adadan oluşan kent 12.yy.'dan itibaren altı ana bölgeye ayrılmıştır. Venedik'i ikiye ayıran ana kanalın (Grand Canal) sağ tarafında San Marco, Castello and Cannaregio yer alırken, kanalın sol tarafında Dorsoduro, Santa Croce and San Polo bölgeleri yer almaktadır (Şekil 5).

Şekil 5. Venedik'i oluşturan altı ana bölge (URL 1).

Anıtsal yapılarının şehrin simgesi olarak koruna geldiği kentte, çevresel ölçekteki koruma faaliyetleri 1931 “Carta Italiana del Restauro”nın (İtalya Restorasyon Haritası) hazırlanması ile başlamıştır. Milli mirası korumak üzere 1939 çıkarılan iki yasa, hem mimari mirası hem de peyzajı korumayı kapsamaktadır. 1962’de hazırlanan kentin master planı (Piano Regolatore Generale, PRG), ikinci dünya savaşı sonrası yıkılan ya da zarar gören yapıların onarılması ve yeniden yapılmasında kullanılan yanlış uygulamaları düzeltmek için oluşturulan önemli bir yasal düzenlemedir. 1975’de oluşturulan “Bölgesel Gelişme Planı” (Piani Particolareggiati, PP) ve 1992 yılında 1962 tarihli yasanın yeniden düzenlenmesi ile sürdürülen koruma faaliyetleri, kentin korumadaki yasal gelişiminde önemli aşamalardır (Gianighian, 2001).

Venedik’te gerçekleştirilen koruma faaliyetlerinde, merkezi yönetimin gerçekleştirdiği yasal düzenlemelerin yanı sıra, sivil oluşumların çalışmaları da önemli yer tutmaktadır. 1960 yılında ANCSA (National Association for Historical and Artistic Centre) tarafından düzenlenen Gubbio Kongresinde, koruma faaliyetlerinde kullanılan yanlış yöntemler eleştirilmiş ve yeni yöntemler önerilmiştir. Leonardo Bonevolo’nun öncülüğündeki sivil oluşum, tarihi yapıların sadece dış cephelerini koruyup içlerini tamamiyle yeniden inşa eden anlayışa (cephencilik) karşı, Bologna Koruma Planı ilkelerini Venedik kentine uyarlayarak; tarihi yapıların modern gereksinimlere uyum sağlayacak düzenlemeler ile tamamıyla korunmasını öngören “tipolojik koruma” anlayışını ortaya koymuştur (Gianighian, 2001).

Venedik'in turizm kenti olması, dünyaca tanınması (Şekil 6, Şekil 7), önemli bir prestij merkezi olmasının yanı sıra kente büyük bir yük yüklemekte, koruma faaliyetlerini zorlaştırmaktadır. Venedik günde 25.000 kişi tarafından ziyaret edilmektedir ve bunların yaklaşık 14.000'i kenti gününbirlik ziyaret etmektedir.

Şekil 6.Kentin genel görünümü, San Giorgio Maggiore (URL 2).

Şekil 7. Rialto Köprüsü ve kanallar (Zorlu, 2006; URL 2).

Yılın 216 günü, kentin turist taşıma kapasitesi aşılmaktadır. Bu derece büyük bir hareket, kentte ulaşımdan barınmaya kadar büyük bir yük oluşturmakta, aşırı kalabalığın neden olduğu kirlilik kentin tarihi dokusuna zarar vermektedir. Kentin ulaşım ve taşıma ağını oluşturan kanallar, artan talebi karşılamak üzere aşırı sayıda gondol ve tekne ile

dolmaktadır. Çok kısa surede çamurla dolan kanalların temizliği kentin en büyük sorunlarından. Ayrıca, artan talep üzerine motorla çalışan teknelerin kullanılmasının neden olduğu dar kanallardaki su sıçramasıyla oluşan bina cephelerindeki suyun yıkama zararları, tarihi yapılar için tahrip edici büyük bir etkidir (Gianighian, 2001).

1.4.1.3. Verano'da Çevresel Ölçekte Koruma

Adige Nehri boyunca konumlanan kent, tarihin pek çok dönemine ait kültürleri ve onların yapılı çevrelerini barındıran, ağırlıklı olarak Ortaçağ ve Rönesans yapılarının yer aldığı ve eski dokunun hiç bozulmadan günümüze ulaştığı ender kentlerden biridir, (Şekil 8, Şekil 9, Şekil 10). Dünya Mimari Mirası Listesinde de yer alan Verona, önde gelen kültür, sanat ve turizm kentleri arasında yer almaktadır (URL 3).

Kentte yer alan Duomo Katedrali (12.yy.) ve Arena-Verona (M.Ö. 1.yy.) gibi pek çok anıtsal yapının yanı sıra kentin sivil mimarisi de oldukça korunmuştur. Ünlü Romeo ve Juliet hikayesindeki Juliet'in yaşadığı ev Verona'da yer almaktadır ve her gün binlerce kişi tarafından ziyaret edilmektedir.

Şekil 8. Verona'dan genel görünüm (URL 3).

Venedik'e benzer bir koruma süreci geçiren kentte sivil oluşumların çokluğu dikkat çekmektedir. Verona Landmarks Preservation Commission gibi sivil örgütler kentin korunma sürecinde yasaların uygulanmasından sorumlu olan Belediye kurumlarına destek vermektedir. Kentte yer alan tescilli sivil yapılar ve anıtlar 'Law for Protection of Artistic and Historic Properties, 1089/1939' yasası ile, çevre ise 'Law for Protection of Natural Beauty, 1497/1939' yasası ile koruma altına alınmıştır. Şehrin genel planlaması, 1975 ve 1984 tarihli 'Urban Master Plan' planlarla oluşturulmuştur (ICOMOS 2000).

Kentte yaşanan yoğun turistik hareket, tarihi yapıların yıpranmalarını artırmakta, korunma süreçlerini zorlaştırmaktadır. Yoğun insan sirkülasyonu sonucu artan kirlilik, tarihi anıtların fiziksel yapısına zarar vermektedir. Kentte bu olumsuzlukları gidermek üzerine yapılan araştırmalar dikkate değerdir. Bu araştırmaların birinde, kentteki kirlilik risk sınırına yaklaştığında ilgili mekanizmayı harekete geçiren sensorlar vasıtası ile tarihi anıtların daha az zarar görmesini sağlayan sistem oldukça etkileyicidir.

Şekil 9. Verona kent haritası

Şekil 10. Duomu Katedrali ve Verona-Arena (URL 3).

1.4.2. Çevresel Koruma Ölçeğinde Fransa'dan Örnek Uygulamalar

Fransa'da Arles, Orange, Sarlat, Laon, Saint-Emillion, Nantes, Rennes, Marais (Paris), Nimes, Bordeaux ve Avignon gibi pek çok korunan tarihi kent yer almaktadır.

Koruma faaliyetlerinde merkezi yönetimin egemen olduğu fakat yerel yönetim, sivil oluşumlar ve halkın da koruma faaliyetlerinde yer aldığı uygulamaları ile Fransa'dan Nimes, Bordeaux ve Avignon tarihi kent merkezleri, örnek koruma çalışmaları ile konu kapsamında irdelenmişlerdir.

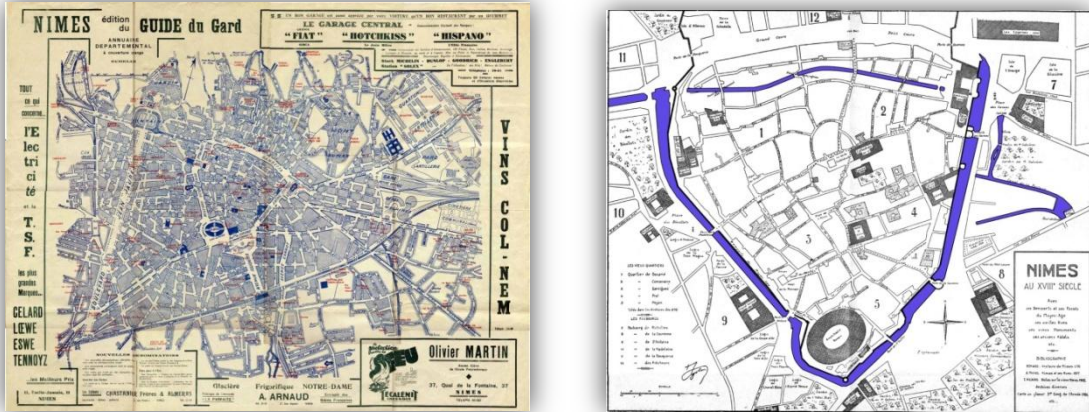
1.4.2.1. Nimes'de Çevresel Ölçekte Koruma

2000 yıllık bir tarihe sahip olan Tarihi Nimes Kenti, imparator Caesar Augustus'un hükümrânlığı (27 B.C.-14 A.D.) zamanında belirgin bir gelişme gösterir. Ortaçağ yapılarının en görkemlilerinin yer aldığı Nimes'de, günümüze sayılı örneklerinin ulaştığı birkaç ortaçağ anfityatırından biri olan Arena-Nimes yer almaktadır (URL 1). Ortaçağ Kenti planlama yaklaşımlarının en önemli örneklerinden birini yansıtan Tarihi Nimes Kenti, Avrupa Kentleri planlama geleneğinin ne kadar köklü olduğunun (Kuban, 2000) en iyi göstergelerinden biridir (Şekil 11, Şekil 13).

Şekil 11. Tarihi Nimes kentinden görünüm (URL 4).

Kent planlama geleneğinin 2000 yıl önceye dayandığı kentte, koruma alanındaki yasal düzenlemelerin ilki 1887 yılında gerçekleşir. 1913 tarihli yasa ile koruma alanındaki eksiklikler giderilir ve son olarak 1962 yasası ile Tarihi Nimes Kenti koruma ve planlama bütünü yasal düzenleme ile sağlanır (Okyay, 2001). Kuruluşundan bu tarihe kadar birçok doğal afet ve savaş geçiren kentte, yüzyıllar önceki planlama modeli ile günümüzdeki arasında çok belirgin bir fark görülmemektedir (Şekil 12).

Şekil 12. Tarihi Nimes kenti VXIII yüzyıl ve 1930 tarihli kent planı (URL 4).

Şekil 13. Masion Carre ve Arena-Nimes (URL 4).

Tüm Fransa’da, planlama sürecinde “halka rağmen, halk için değil, halkla birlikte, halk için” temel ilkesi benimsenmiştir. Planlama ve koruma sürecinde, halkın katılımı ve denetiminin yer aldığı koruma alanında, yasal düzenleme ve kurumların örgütlenme biçimi; halkın oluşturduğu, devletin denetlediği, özerk bir yapıya sahip olan sivil toplum örgütlerinin oluşturulması şeklinde düzenlenmiştir (Okyay, 2001; Grey, 1998).

1948’de kurulan le Fonds national d’Amelioration de l’Habitat’ın devamı bir kurum olan L’ANAH (l’Angece nationale de l’Amelioration de l’Habitat), 1972’de tekrar yapılanan, geleneksel konutların sıhhileştirilerek günümüz koşullarına uyarlanmasını amaçlayan bir kamu kurumudur. Bir kamu kurumu olmasına rağmen, idari yapısında, devlet temsilcilerinin yanı sıra, kiraya veren mülk sahipleri derneği temsilcileri, kiracı dernekleri temsilcileri ve sıhhileştirme konusunda uzman dernek temsilcileri yer almaktadır (Okyay, 2001).

Dilimize “konut iyileştirmelerinin programlı uygulanması” olarak çevrilebilecek ve 1977 yapılanan L’OPAH (l’Operation programme d’Amelioration de l’Habitat), tarihi sivil mimari mirasın tek tek sıhhileştirilerek ve restore edilerek hayata katılmasında etkili diğer bir kamu kurumudur (Okyay, 2001).

PACT-ARİM (Protection Amelioration Conservation et Transformation de l’Habitat) koruma, iyileştirme, muhafaza etme ve konutu dönüştürme amacı ile 1951’de kurulan, Fransa’da tarihi kent dokusu iyileştirmelerinde en etkin sivil kuruluştur.

1.4.2.2. Bordeaux'da Çevresel Ölçekte Koruma

Nantes, Rennes ve Marais (Paris) gibi Bordeaux da Fransa'nın 18 ve 19. yy. kentleri arasında yer almaktadır (Okyay, 2001). Kentin ilk oluşumu M.Ö. 3.yy.'la dayanmaktadır Bu tarihten itibaren kent birçok dönem ve getirdiği akımların etkisi ile şekillenmiştir (Şekil 14, Şekil 15). Fakat 18. yy. ile başlayan yapılaşma yoğunluğu şehrin bugünkü görünümünü almasında etkili olmuştur (Laborie, 2007).

Şekil 14. St Michel Kilisesi'ni merkez alan Bordeaux'dan görünüm (URL 5).

İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan konut sıkıntısı, tüm Avrupa kentlerinde olduğu gibi Bordeaux'da da, Rönesans ve Ortaçağ kentlerinin konut ihtiyacının giderilmesi yönünde kullanılmasını çözümünü ortaya çıkarmıştır. L'ANAH, L'OPAH ev PACT-ARİM örgütlerinin yerel kurumlarının öncülüğünde özellikle sivil mimarlık yapılarından oluşan tarihi çevre, günün koşullarına adapte edilerek yeniden kullanılabilir hale getirilmiştir (Okyay, 2001). 1962 Malraux Yasası ile, 1971 yılına gelindiğinde 150 hektar yapılı alandaki 5000 yapı korunmaya alınmış ve tek tek restore edilerek yeniden kullanılabilir hale getirilmiştir (URL 5).

Şekil 15.St Andre, St Seurin ve St Michel Bazilikaları (URL 5).

Bordeaux'daki St.Michel, St. Andre ve St. Seurin Bazilikaları, UNESCO Dünya Mimari Listesinde yer almaktadırlar. Kentte 1950'li yıllarda başlayan koruma faaliyetleri, oldukça sistemli bir biçimde günümüze kadar gelmiştir.

Büyük aksaklıklar yaşanmadan bu derece geniş bir alanın korunmasında, Malraux Yasası sonrasında, 1964'de yürürlüğe konan vergi yasası etkili olmuştur. Korumada, mal sahibi, kiracı ve müteahhit olarak yer alan aktörlerin, her aşamada belirlenen yüzdelerde vergi indirimi ve vergi aktarımı ile sağlanan kaynak, bu derece geniş bir alandaki koruma

faaliyetlerinin finansında önemli katkı sağlamıştır (Okyay, 2001). Bordeaux'un çok bilinen şarabı, kentin zenginliğinin kaynağıdır ve düzenlenen festivallerle kentin tanıtımında etkili olmuştur

1.4.2.1. Avignon'da Çevresel Ölçekte Koruma

Avignon Kentinin ilk oluşumu, tarih öncesi devirlere (MÖ 3000) dayanmaktadır. Günümüze kadar birçok dönemi ve bu dönemlere ait yapıları bünyesinde barındıran kentin 16. ve 18. yy. aralığında büyük bir değişim geçirdiği ve yeniden yapılandığı bilinmektedir.

20. yüzyıla gelindiğinde kent, modern hayatın koşullarına uyum sağlamak için öncelikle altyapı faaliyetlerini içeren yeni bir planlama sürecine girmiştir. Bu süreçte, yerel ve sivil kurumların katkılarının yanı sıra kentin en önemli eğitim ve kültür kurumu olan The Echole d'Avignon'un (1983) etkisi bilinmektedir, (URL 6; URL 7). Echole d'Avignon, kentin korunması ve tanıtılması faaliyetlerinde yerel ve evrensel ölçekte eğitim ve danışmanlık hizmetleri vermektedir. Kurumun çıkardığı süreli yayınlar ve kitaplar yoluyla, kentte yürütülen koruma faaliyetleri hakkında detaylı teknik bilgiler verilmekte, kentin sahip olduğu mimari miras, tüm dünyaya tanıtılmaktadır (URL 7).

Arles, Nimes ve Orange gibi Avignona da Antik Roma Uygarlığı'nın fiziki doku ve yapı karakterinin izlerini günümüzde de göstermektedir (Okyay, 2001). Tümüyle korunan Avignon Tarihi Kent Merkezi, Dünya Mimari Mirası Listesinde yer almaktadır (Şekil 16, Şekil 17). İlk kuruluşundan bu yana önemli bir ticaret ve kültür merkez olan kent, 1947 yılından itibaren her yıl düzenlenen kültür ve sanat festivali ile bu özelliğini günümüzde de sürdürmektedir. Her yıl 15 Temmuz-5 Ağustos tarihleri arasında düzenlenen festivale dünyanın çeşitli yerlerinden 120.000 seyirci katılmaktadır. Uluslararası ölçekteki Bu festival, kent için önemli bir tanıtım aracıdır (URL 6).

Şekil 16. Avignon'dan görünüm (URL 6).

Şekil 17. Pont Benezet, Palais des Papes ve Palais du Roure, Avignon (URL 6).

1.4.3. Çevresel Koruma Ölçeğinde İngiltere'den Örnek Uygulamalar

İngiltere'de Canterbury, Devon, Nottingham, Edinburg, Birmingham, Newcastle upon Tyne, Londra, York ve Oxford... gibi pek çok korunan şehir yer almaktadır (Bosselman, Peterson ve McCarthy 1999;).

Tarihi çevre koruma faaliyetlerindeki yasal düzenlemelerin gecikmesine rağmen, var olan pek çok sivil oluşum sayesinde koruma alanındaki çalışmaların oldukça başarılı yürütülmesi İngiltere'ye özgüdür. Newcastle upon Tyne kentindeki Grainger Town bölgesi, York ve Oxford tarihi kent merkezleri, İngiltere'deki başarılı koruma faaliyetlerini örneklendirmek üzere konu kapsamında irdelenmiştir.

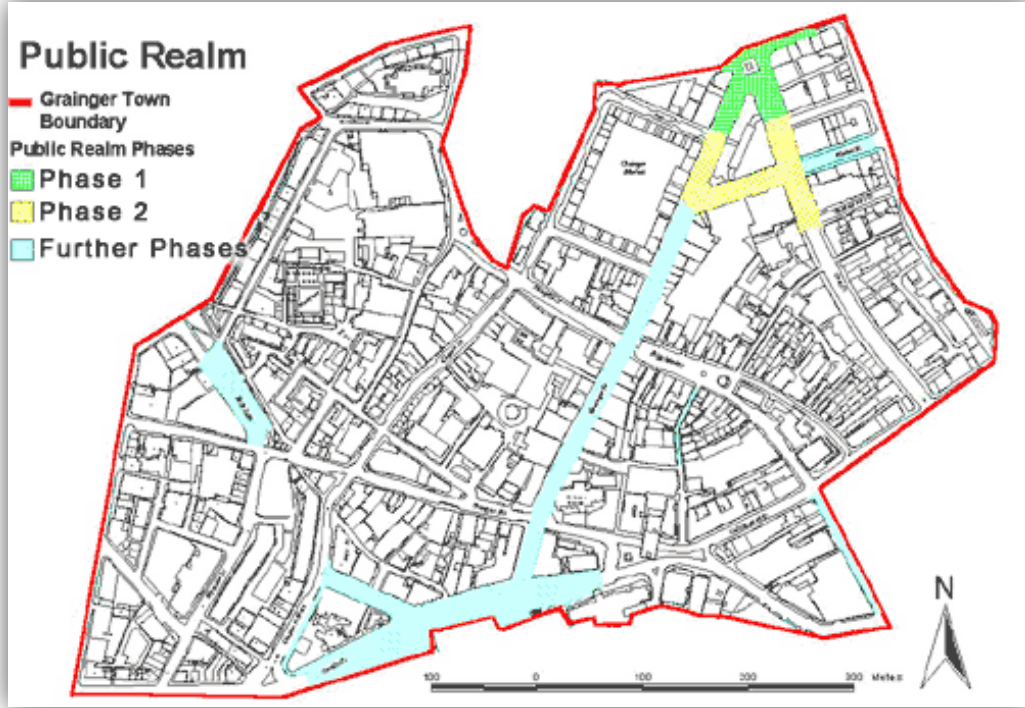
1.4.3.1. Newcastle upon Tyne (Grainger Town)'da Çevresel Ölçekte Koruma

Newcastle upon Tyne ilk olarak 1961 yılında koruma politikaları ile tanıştı. Kent 1963 yılında 'koruma alanı' olarak tanımlanır. 1975 'European Architectural Heritage Year'. Avrupa Mimari Mirası Yılı faaliyetlerine kadar kentte koruma adına kayda değer bir uygulama gerçekleşmemiştir. 1975 yılında, kentin önemli anıtsal yapılarının korunmasına yönelik rehber niteliğinde bir yayın hazırlandı. 1980, 1987 ve 1992 yıllarında daha ayrıntılı raporlar hazırlanarak kentin koruma faaliyetlerinde daha ciddi aşamalar kaydedildi. Fakat 1997 yılında uygulanmaya başlanan 'Grainger Town Projesi', kentin tarihi merkezi olan Grainger bölgesini kapsayan, oldukça detaylı hazırlanan ve başarı sağlanan en önemli koruma faaliyetidir. Proje 2003 yılında tamamlandığında, tüm hedeflerine ulaşmış hatta hedeflerini aşmıştır (Şekil 18, Şekil 19) (Lovie, 2001; Oldershaw, 2007).

Çok ortaklı projede katılımcılar arasında devlet, yerel yönetim ve özel kuruluşlar yer almaktadır. Ayrıca, projenin halka tanıtılması ve katılımlarının sağlanması için proje sürecinde sürekli toplantılar düzenlenmiştir. Kentte yer alan yaya ve taşıt ağı çok geniş olmasına rağmen, yaşamı daha kolaylaştırmak ve geleceğe yatırım yapmak için metro sistemi gerçekleştirilmiştir (Lovie, 2001).

Şekil 18. Grey caddesi ve Grainger caddesi üzerindeki mağazalar (Oldershaw, 2007)

Şekil 19. Grainger Town projesi, (Oldershaw, 2007).

Aşamalı uygulanan projede, %40'ı tescilli olan kentin yapı stoku tespit edilmiş, yapıların 'kurtarılması ve kullanılması' ilkeleri ile çalışmalar sürdürülmüştür. Kurtarılan yapıların yeniden kullanılarak hayata katılması sürecinde, yapılara yüklenecek en uygun yeni işlevin tespit edilmesi çalışmalarında oldukça titiz davranılmıştır.

Yapıların yeniden işlevlendirilmesinde kentin ihtiyaçları ve yapının uygunluğu uzun süreli bir planlamayla belirlenerek, kentin değişen gereksinimleri ile yapılara yüklenen

işlevin değiştirilebileceği bir yapım teknolojisi ile yapılar yıpranmadan yeni işlevleri ile donatılmıştır (Lovie, 2001).

Newcastle upon Tyne kentinde koruma alanındaki yasal düzenlemelerin yapılıp uygulama projelerinin hayata geçirilmesi gecikmiş olmasına rağmen, sonuçta ortaya çıkan tarihi çevre koruma örneği oldukça başarılıdır (Şekil 20).

Şekil 20. Kraliyet Tiyatrosu, Grainger Caddesi, Anglican Katedrali (Oldershaw, 2007).

Yapıların yeniden işlevlendirilmesinde kentin ihtiyaçları ve yapının uygunluğu uzun süreli bir planlamayla belirlenerek, kentin değişen gereksinimleri ile yapılara yüklenen işlevin değiştirilebileceği bir yapım teknolojisi ile yapılar yıpranmadan yeni işlevleri ile donatılmıştır (Lovie, 2001).

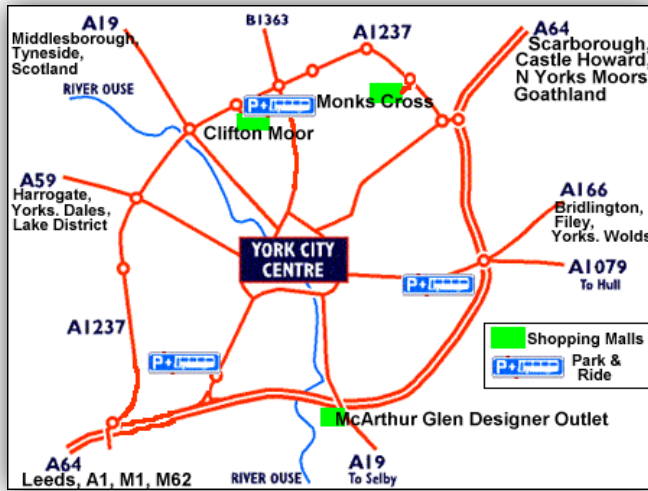
Newcastle upon Tyne kentinde, koruma alanındaki yasal düzenlemelerin yapılıp uygulama projelerinin hayata geçirilmesi gecikmiş olmasına rağmen, sonuçta ortaya çıkan tarihi çevre koruma örneği oldukça başarılı bir örnektir.

1.4.3.2.1. York'da Çevresel Ölçekte Koruma

İngiltere'nin kuzeyinde yer alan ve bugün Ortaçağ kent merkezi imgesinin önemli bir örneği olarak kabul edilen kentte, koruma faaliyetleri, 1960'larda başlamıştır. Halk desteği ve bağışlarla kentin kendi kendini koruduğu ifade edilen süreçte, koruma konusunda bilinçli olan halkın daha da bilinçlendirilmesi için sürekli medya faaliyetlerinden

yararlanılmış ve halk toplantıları düzenlenmiştir. Kent halkı, koruma konusunda o kadar bilinçlidir ki, 1967 yılında kentin tarihi merkezi olan kent duvarları içinde yapılması planlanan çevre yolu projesini uygulamamış, projenin kentin tarihi dokusuna vereceği zararı engellemiştir (Orbaşlı, 2000).

‘The Town Scheme’ olarak adlandırılan, kenti yenileme ve canlandırma projesi 1966 yılında uygulanmaya başlamıştır. Projenin yürütülmesinde, halk bağışları ve özel sektör desteği oldukça fazladır. İngiltere’nin kentsel koruma yasası olan ‘Civic Amenities Act, 1967’ tarihi kentlerin korunmasında yetkiyi yerel yönetime vermektedir. Fakat ‘York Conservation Trust’ gibi çok sayıda sivil örgüt, korumada yerel yönetimin yanında yer almış, merkezi yönetim ise yalnızca uygulamaları denetlemiştir. 2084 tescilli binanın bulunduğu kentte, 1970 yılından bu yana, 1500’ün üzerinde bina restore edilmiş, özellikle kent duvarları içi oldukça iyi korunan bir bölge olmuştur (Şekil 21) (Orbaşlı, 2000).

Şekil 21. York kenti ulaşım ağı ve York Minster Katedrali (12.yy-15.yy.) (URL 8).

Kentin iş kaynakları arasında önemli yeri olan kömür, tekstil ve demiryolu endüstrilerinin çökmesi ile hizmet alanları ve turizm yeni iş alanlarını olmuştur. 1984 yılı tespitlerine göre kentin, %85’i turizm alanında faaliyet göstermektedir (Orbaşlı, 2000).

Kentin en önemli anıtsal yapıları arasında yer alan York Minster, Avrupa’nın en büyük Gotik Katedralidir. Yapı her gün binlerce insan tarafından ziyaret edilmektedir. Kentte, turizmi artırmak üzere Londra ve Edinburg ile hızlı tren hatlarının sağlanmasının yanı sıra, turist yoğunluğunun kente vereceği zararı engellemek için de taşıtların kent

merkezinde bulunmaları en aza indirilmiştir. Park alanları kent çevresinde düzenlenmiş, kent içinde araçla iki saatten fazla kalmak yasaklamıştır. Bu kadar canlı bir kentte, kent merkezinde çok az sayıda yerleşim bulunması ve merkezde yer alan dükkanların akşam saat altıda kapanması, bu saatten sonra kente uzun bir sessizlik getirmektedir. Sosyal yaşamı yavaşlatan bu uygulama hala devam etmektedir (Şekil 22) (Orbaşlı, 2000).

Şekil 22. Guildhall(1256), Whibty ve Ouse Nehri (URL 8).

1.4.3.2.1. Oxford'da Çevresel Ölçekte Koruma

Oxford kenti, İngiltere için bir Londra kadar önemli olan, eğitim ve kültür kenti olma özelliklerinin yanı sıra 12.yy. ve 15.yy.'lar arasında bu günkü yapıları çevresinin oluştuğu bir müze kent görünümündedir (Şekil 23). Kentin tarihi gelişimde yaşanan birçok yıkıcı olaya rağmen (savaş, yağma, deprem vs), sürekli bakım ve onarım sayesinde kentin fiziksel yapısının günümüze kadar korunduğu kent, İngiltere'nin koruma alanında gerçekleştirdiği yasal düzenlemelerin (1913, 1947 ve 1967 yasaları özellikle) uygulama alanı olmuştur. İngiltere'nin tüm tarihi kentlerinde olduğu gibi Oxford'da da çok sayıda yerel sivil örgüt, koruma alanında faaliyetlerini sürdürmektedir (URL 9).

Oxford Preservation Trust, University of Oxford, Oxfordshire County Council ve Oxford City Council, kentteki yerel sivil oluşumların bazılarıdır. Ayrıca 'English Heritage' gibi ulusal sivil oluşumlar da tüm İngiltere'de olduğu gibi Oxford'da da koruma alanındaki faaliyetlerini sürdürmektedir.

Şekil 23.Oxford şehir merkezi ulaşım ağı (URL 10).

Kentteki koruma faaliyetleri, ihtiyaca göre yürütülmektedir. Eskimenin olduğu yapı, cadde ya da bölgedeki koruma faaliyetleri, sözü edilen sivil oluşumlar tarafında projelendirilmekte ve projeler uygulanmaktadır. Bu süreçte, yerel yönetim maddi destek sağlamakta ve uygulamayı denetlemektedir. Merkezi yönetim ise, tüm bu faaliyetleri en üst kurum olarak denetlemektedir.

Oxford kent merkezinde yayalaştırmaya gidilmiş, taşıtlar her noktaya kadar girmemektedirler (Şekil 24). Toplu taşıma şehri çevreleyen hat üzerinde gerçekleştirilmekte, kentler arası ulaşım ise kent çevresinde varış noktalarının yer aldığı hızlı tren ağı ile sağlanmaktadır. Kent içinde yaya ve bisiklet yolları önemlidir.

Şekil 24. Oxford kent merkezi, Oxford Üniversitesi ve çevresi (URL 10).

1.4.4. Çevresel Koruma Ölçeğinde Türkiye’den Örnek Uygulamalar

Türkiye’de, Bodrum, Şirince, Alaçatı, Göynük, Mudurnu, Taraklı, Gütül, Mardin, Diyarbakır, Urfa, Safranbolu, Beypazarı, Cumalıkızık... gibi koruma altında pek çok kent vardır.

Kent ölçeğinde yürütülen koruma faaliyetlerinin ilki olan Safranbolu, daha sonraki dönemlerde kentsel koruma uygulamalarının yürütüldüğü Cumalıkızık ve son dönemlerde başlayan koruma çalışmalarının oldukça hızla ilerlediği Beypazarı örnekleri, Türkiye'deki koruma faaliyetlerini özetlemek için konu kapsamında irdelenmiştir.

1.4.4.1. Safranbolu'da Çevresel Ölçekte Koruma

Safranbolu bölgesinin tarihi M.Ö. 4000 yıllarına dayanmaktadır. 18., 19. ve 20. yüzyıllarda şekillenen bu günkü yapısını alıncaya kadar bölge, birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır (Kuban, 2001).

Kentin idari merkezi, 1955 tarihli imar planı gereğince, eski kent dışında Karabük'e daha yakın, Bağlar bölgesi ile kent arasındaki alana çekilmiş, çağdaş konut alanları bu merkezin etrafında gelişmiştir. Bu plan kararı, eski kentin, günlük etkinlik merkezinden soyutlanmasına yol açmış, fakat böylece eski dokunun korunmasını sağlayan etkenlerden biri olmuştur (Şekil 25, Şekil 26) (Kuban, 2001).

Şekil 25. Safranbolu Bağlar Bölgesi

Şekil 26. Safranbolu Geleneksel Konutları (Zorlu, 2006)

Koruma çalışmaları bakımından ülkemizde en eski geçmişe sahip olan Safranbolu için ilk adım “Avrupa Mimari Miras Yılı” olan 1975’te atılmıştır. Bu tema kapsamında kutlamaları düzenlemekle görevlendirilen İTÜ Mimarlık Fakültesi, Safranbolu Belediyesi’yle ortaklaşa “Safranbolu Mimarlık Değerleri ve Folkloru Haftası” adı verilen bir dizi etkinlik gerçekleştirmiştir. Üç yıl üst üste tekrarlanan bu etkinlikler sayesinde bilim, sanat, tarih, kültür ve mimarlık alanlarında uzman konuklarla halk arasında karşılıklı iletişim ve etkileşim ortamı yaratılarak koruma konusunda halkın bir ölçüde bilinçlenmesi sağlanmıştır. Safranbolu’nun ilk olarak 08.10.1976 tarihinde Kültür Bakanlığı tarafından “kentsel sit” olarak koruma altına alınmasıyla birlikte kentin imar planı, yeni yapılaşmaları, bu alanların dışında bırakacak biçimde değiştirilmiştir. Türkiye’de “koruma amaçlı imar planı”, ilk kez Safranbolu için düşünülmüş ve yapımını Doğan Kuban yönetiminde İTÜ Mimarlık Fakültesi üstlenmiştir. Yine Safranbolu, 1994 yılında UNESCO tarafından istisnai ve evrensel kültürel varlıkları bakımından “Dünya Mimari Miras Listesi”ne alınmıştır. Bunlara ek olarak ilçede, 1992 yılında restorasyon ağırlıklı eğitim veren bir Meslek Yüksek Okulu; 2004 yılında da Fethi Toker Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi açılmıştır (Kuban, 2001; Ulukavak, 2004; Candaş Kahya, Elmalı, Midilli Sarı ve Sağsöz, 2005).

İlçede koruma altına alınmış eser sayısı 1128 dir. Kentin ününü oluşturan Safranbolu evleri, 18. ve 19. yy. Türk toplumunun geçmişin, kültürünü, ekonomisini, teknolojisini ve yaşama biçimini yansıtan, mükemmel mimarlık bilgisi ile yapılmışlardır. Safranbolu’da restorasyon uygulamalarına, 1998 yılı itibariyle yoğunluk verilmiştir ve bu çalışmalar tek kanaldan yapılmamaktadır. Koruma çalışmaları daha çok konut sahiplerinin kendi

konutlarını; kaymakamlık ve belediye gibi kamu kurumlarının da kamu yapıları, dini yapılar, han, hamam, köprü gibi sosyal ve kültürel yapılar üzerinde koruma çalışmaları şeklinde sürdürülmektedir. Bu çalışmaların yapılabilmesi için finans sağlayan kurumlar; Vakıflar Genel Müdürlüğü, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Kalkınma Bankası gibi kurumlardır. Kaymakamlık çevrede bulunan özelliği olan evleri kamulaştırma yoluna giderek restorasyonlarını yapmakta, Safranbolu Belediyesi ise hâlihazırda 30 koruma altına alınmış yapının dış cephe restorasyonunu sürdürmektedir (Candaş Kahya ve Sağsöz, 2005).

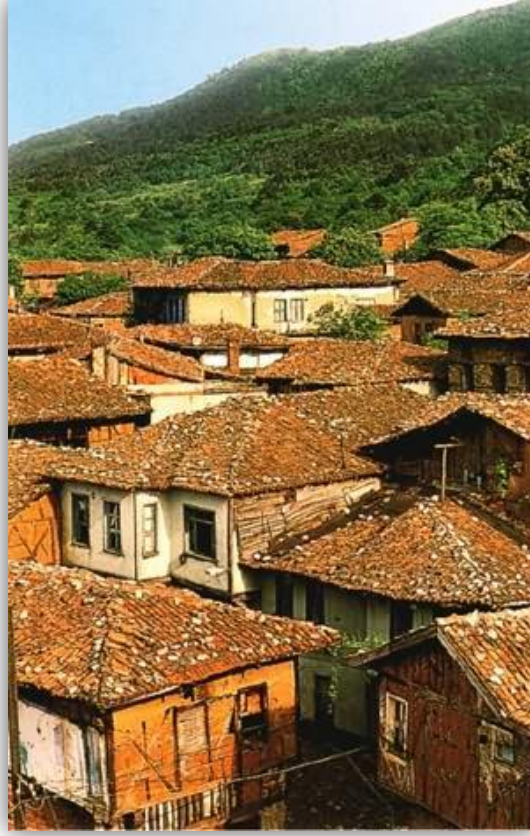
Koruma altına alınmış 1128 eserden tahmini olarak %30'nun (338 eser) restorasyonu tamamlanmış olup, bu çalışmaların geneli bakım, onarım, yenileme çalışmalarıdır. Restore edilen yapılar genellikle konaklama (46 eser), yeme içme yerleri ve ticari merkezler gibi turizme yönelik olarak kullanılmaktadır. Bu yapılar otel, pansiyon, restoran ve dükkânlar gibi turizm işletmeleri olup Safranbolu'ya gelen yerli ve yabancı turistlerin ilgi odağı olmaktadır (Şekil 24). Özellikle kente gelen turistler, eski bir Safranbolu Konağı'nda konaklamak ve Safranbolu Kültürünü yaşamak için bu yapılara ilgi göstermektedirler (Candaş Kahya ve Sağsöz, 2005).

1.4.4.2. Cumalıkızık'da Çevresel Ölçekte Koruma

Osmanlıların Bursa'da ilk yerleştikleri bölgelerden olan Cumalıkızık'ın ilk oluşumu, 1300'lü yıllara dayanmaktadır. Osmanlı'nın ilk başkenti olan Bursa'nın ilk yerleşmelerinden olan Cumalıkızık, bütünüyle geleneksel ahşap karkas sistemle oluşturulan konutların yer aldığı ve günümüze kadar nerdeyse hiç bozulmadan ulaşan dokusuyla ender ve korunması gereken bir yerleşme örneğidir (Şekil 27) (Akıncıtürk, 2002).

Cumalıkızık'ın 1981 yılında bir grup aydın tarafından kentsel ve doğal sit alanı olarak tescillenmesi önerilmiş, 1990'da tescil işlemleri tamamlanmıştır. 1993'te de Cumalıkızık Koruma İmar Planı onaylanmıştır (URL 11). 1998 yılında Valilik, Büyükşehir ve Yıldırım Belediyeleri, Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, Uludağ Üniversitesi, ÇEKÜL Vakfı, UNESCO, Yerel Gündem 21, Cumalıkızık Muhtarlığı ve özel kişilerin yer aldığı çok katılımlı bir proje ile "Cumalıkızık Koruma Yaşatma Projesi" oluşturulmuştur. Proje uygulanmaya başlanarak, bölgenin yeniden yaşatılması faaliyetlerine girişilmiştir. Bölgedeki koruma yaşatma faaliyetleri sırasında birçok sorunla karşılaşmıştır. En önemli sorun, ahşap yapıım sisteminin eskimesi ile sürekli yangın tehlikesi içinde olan konutlara, yerleşme karakteristiğinin getirdiği dar sokaklar ile erişilme

zorluğunun sıkça yaşanmasıdır. Bölge birçok yangın geçirmiş olmasına rağmen geleneksel doku günümüze kadar neredeyse hiç bozulmadan ulaşmıştır (Akıncıtürk, 2002).

Şekil 27. Cumalıkızık (URL 12).

180'i halen kullanılan, bir kısmı ise koruma ve restorasyon çalışmalarının devam ettiği toplam 270 ev ile Osmanlı dönemi konut dokusunu günümüze taşımaktadır (URL 13). Fakat 3030 sayılı Büyükşehir Yasası'nın yürürlüğe girmesiyle Yıldırım Belediyesi'ne bağlı mahalle haline dönüşen Cumalıkızık'ın artan arsa rantına direnişini inatla sürmektedir (URL 11).

1.4.4.3. Beypazarı'nda Çevresel Ölçekte Koruma

Ankara'nın kuzeybatısında 100 km mesafede bulunan Beypazarı; Hitit, Frig, Galat, Roma, Bizans, Selçuklu ve son olarak da Osmanlı'ların egemen olduğu tarihi İpek Yolu üzerinde bulunan önemli yerleşim merkezlerinden biridir. Verimli tarım alanları, doğal su

kaynaklarının zenginliği, sarp yamaçlı tepelerle çevrelenmiş korunaklı bir konumda olması, Beypazarı'nı önemli bir yerleşim yeri haline getirmiştir. İlçenin İpek Yolu üzerinde bulunması, ardından eşsiz bir tarihi zenginlik bırakmıştır. Mimari açıdan pek çok zenginliğe sahip olan Beypazarı, kültürel potansiyeli ile dikkat çekmektedir (Candaş Kahya ve Sağsöz, 2005).

Beypazarı kent dokusuna bakıldığında, iki ayrı kentin, eski ve yeni Beypazarı'nın ana ulaşım arterinin her iki tarafında geliştiği görölmektedir. Yeni Beypazarı, yeni yapılaşmaları ile eski Beypazarı'ndan bağımsız gelişimine devam ederken; eski Beypazarı, kent dokusu korunarak yaşamın tüm canlılığının devam ettiği 21. yüzyılda varlığını sürdüren bir Osmanlı Kenti modelini sergilemektedir (Şekil 28). Her yıl binlerce yerli ve yabancı turistin ziyaret ettiği Beypazarı, varlığını çok kısa zamanda tüm dünyaya ilan etmiştir. 2000'li yılların başlarına dayanan 'yenilenme-yeniden doğuş' sürecinin temelinde 'toplumsal katılım' ve yerel yönetimin 'yönetişim' anlayışı yer almaktadır. 'Beypazarı yeniden' adı verilen yeniden yapılanma projesi kapsamında; halk, yerel yönetim, ilişkili tüm kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektör, dayanışma içinde yer almış ve yerel yönetimin sürekli denetim teşviki ile proje hiç kesintiye uğratılmadan bugüne ulaşılmıştır. 500 Geleneksel Beypazarı Evi ve 20 sokağın restore edildiği kentte, yenilenme süreci devam etmektedir (Candaş Kahya ve Sağsöz, 2005).

Şekil 28. Beypazarı eski kent dokusundan genel görünüm

“Beypazarı yeniden” projesi; toplumsal katılım ile katılımcı bir planlama ile gerçekleştirdiğinden, projeye inanan bölgenin halkı, kendi evini terk etmemiş, tam tersine evinde yaşamaya devam ederek katkıda bulunmuştur. Bilindiği gibi terkedilmiş tarihi çevreler için, en büyük tehlike yok olmadır, ancak yaşanan mekânlar hayatta kalabilmektedir (Candaş Kahya ve Sağsöz, 2005).

Beypazarı’nda yapılan çalışmalara halkın geniş katılımının sağlanması ve bilincin artırılması için toplantılar yapılmıştır. Bu toplantılarla gelinen aşamalar sayesinde Beypazarı halkında; evlerinin restore edilerek daha sağlıklı yaşama alanlarına sahip olacakları, evlerinin ekonomik olarak değer kazanacağı ve bu evlerde üretilecek yöresel ürünlerin pazarlanmasıyla ek gelir elde edecekleri, ev pansiyonculuğu ile geçimlerini sağlayabilecekleri, gelişecek turizmle birlikte evlerinin turistik işletme olarak değer kazanacağına dair inanç oluşmuştur. Bu bilgilendirmelerle pek çok konak sahibi koruma, yaşatma ve restorasyon çalışmalarına kendi imkanları ile katılmış ve destek vermiştir. Beypazarı’ndaki genç nüfus da tarihi kent dokusunun korunması ve yaşatılması projesinde gönüllü olarak çalışmıştır. Artık Beypazarı halkı, hiçbir zorlamaya gerek kalmadan kendi tarihi ve kültürünü korumaktadır (Şekil 29) (Candaş Kahya ve Sağsöz, 2005).

Şekil 29. Beypazarı’nda restorasyonu yapılmış bölgelerden görüntüler

Yerel halk, özel sektör kamu ve üniversite işbirliği sağlanarak birçok kurum ve kuruluştan yardım ve destek sağlanmıştır. Projenin en büyük sorunu olan finans sorunu, başta alınan küçük yardımların doğru kullanılması ve proje devam ettikçe kendi kendini finanse eder hale gelmesi ile çözümlenmiştir (Candaş Kahya ve Sağsöz, 2005).

Beypazarı, yerel yönetimin doğru projeleri doğru biçimlerde ve kararlılıkla uygulaması sonucunda çok kısa zamanda gerçekleştirilen başarılı bir tarihi çevre koruma örneğidir. Özellikle halkın katılımı sağlanarak gerçekleştirilen tarihi çevre koruma ve olumlu sonuçları kentin kalkınmasında gözlenmektedir (Candaş Kahya ve Sağsöz, 2005). Başka bir tarihi çevre koruma örneği olan Safranbolu, 30 yıllık koruma süreci ile günümüze ulaşmıştır. Safranbolu’da devam eden koruma faaliyetleri, Beypazarı’ndan biraz farklı gelişmiştir. Bu bölge daha çok devlet eli ile koruma faaliyetlerinin yürütüldüğü bir bölgedir. Safranbolu tarihi çevre olma özelliği ile kalkındırılmış bir bölgedir ancak, halk katılımı ve yerel yönetimin Beypazarı’nda olduğu kadar etkinliğini gözlenemediği için, bölgenin korunma süreci biraz daha yavaş gelişmiştir (Candaş Kahya ve Sağsöz, 2005).

1.5. Tarihi Çevrede Tasarım Yaklaşımları

Tarihi ya da mevcut çevrede tasarımcının düşünüş ve davranış biçimlerini tanımlayan bir dizi tasarım yaklaşımları geliştirilmiştir. Geliştirilen tasarım yaklaşımlarında çıkış noktası, hep var olandan faydalanmadır. Var olan, bazen esin kaynağı olurken bazen de tamamen karşıt bir düşünüşün çıkış noktasını oluşturabilmektedir. Ağırlıklı olarak morfolojik çalışmaları içeren verilerin çeşitli özelliklerini kapsayan ve tasarımın yapıldığı çevrenin taşıdığı işaret ve anlamının yeni tasarımlarda da kavranabilmesini sağlayan tarihi ya da mevcut çevredeki yeni yapılaşmaya ilişkin tasarım yaklaşımları, kısaca şu başlıklar altında toplanabilir (Velioğlu, 1992):

- Uyum (Armoni) / Benzer Yaklaşım
  - Tarihsel Biçimlerin Taklidi
  - Tarihsel Biçimlerin Yorumu
- Karşıt (kontrast) / Zıt Yaklaşım
- Serbest Yaklaşım

Biçimlendirme etkinliklerinde, ölçü, oran, yön, renk, biçim, doku gibi tasar öğeleri açısından benzerlik sağlayan öğelerle elde edilen “uyum” temel olduğu ilk yaklaşımında; mevcut çevredeki tarihsel biçimlerin taklidi ya da tarihsel biçimlerin yorumu ile tanımlanan uyum yakalanmaya çalışılmaktadır (Velioğlu, 1992).

Mevcut çevre verilerinin tamamen kontrastı ile ulaşılmaya çalışılan karşıt yaklaşımda ise, zıtlıkla elde edilen bir uyum vardır. Serbest yaklaşım olarak tanımlanan üçüncü yaklaşımda ise, benzer ve kontrast yaklaşımlar bir arada kullanılmaktadır (Velioğlu, 1992).

Benzer mantıkla oluşturulan ve tarihi/mevcut çevrelerde yeni yapı tasarımlarındaki mimari yaklaşımları tanımlayan diğer sınıflandırma aşağıdaki gibidir (Baytin, 2000):

- Üsluba Bağlı Yaklaşımlar
  - Yeni yöreselcilik
  - Tarihselcilik
- Bağlamcı Yaklaşımlar
- Kuralcı Yaklaşımlar

1.5.1. Üsluba Bağlı Yaklaşımlar

Günümüz mimari yaklaşımlarında mevcut bir çevrede ya da yeni oluşturulan yerleşmelerde egemen olan iki tasarım geleneği “kuramsal mimarlık ve kuramsal olmayan mimarlık” tır (Baytin, 2000). Üsluba bağlı yaklaşımlarla tanımlanan “yeni yöreselcilik” kuramsal olmayan mimarlıkla, “tarihselcilik” kuramsal mimarlıkla bağdaştırılabilmektedir.

Yeni Yöreselcilik: Her ne kadar “yöreseli mimar değil, insan yapar” denmesine karşın, günümüz yöreselci çalışmalarını modern mimarlığın ilk dönemlerinden ayıran en önemli nokta; bugün rastlantısal olarak ortaya çıkmış pek çok ayrıntının “bilinçle” uygulanıyor olmasıdır. Dolayısıyla kültürel imgeleri barındıran uyumlu bir mimarlıkta yöreselci yaklaşımın izlerini görmek mümkündür (Şekil 30) (Baytin, 2000).

Şekil 30. Demir Evleri’nden görüntüler, Bodrum (Anonim, 1993).

Tarihselcilik: Antik dünyadan başlanarak günümüze kadar yapısal çevrenin, bir sonraki dönem tarafından nasıl ele alındığı irdelenirse, Rönesans'ın Antik Yunan biçimlerini kullanan Roma'yı; yeni klasik dönemin Roma ve Antik Yunan'ı; eklektisizmin ise bunlara gotiği de eklendiği; 20.yüzyıl tarihselci akımlarının ise bunların tümünün yanı sıra bazı ulusal ve yöresel formları da kullandığı görülmektedir (Şekil 31) (Baytin, 2000).

Şekil 31. Eski Harikzedegan Apartmanı, şimdiki Ramada Otel ve Boğaziçi Otelinde yeniden yapılan şark kahvesi (Anonim, 1994).

Dolayısıyla ister yöresel, ister anıtsal olsun, geçmişin formları o güne uyarlanarak ya da günün stili içinde yerini bularak kullanıla gelmektedir.

1.5.2. Bağlamcı Yaklaşımlar

Bağlamcı yaklaşımlarda amaç, yeni yapının içinde bulunduğu ortamla kaynaşmasıdır. Bu yaklaşım genel anlamda Bağlamcılık, Mekancılık ve Ekolojik Yaklaşım olarak ayrılmakla birlikte, temelinde uyum kavramı bulundurmaktadır. Mekancılık Yaklaşımını savunanlar, eski ve yeni arasındaki ilişkinin ancak mekanın yorumu ile mümkün olabileceğini vurgularken, Ekolojik Yaklaşım, doğa ile uyumu ve doğal dengeyi yeniden yakalayan tasarımları içermektedir. Bir felsefe hareketi olarak bağlamcılık ise, kentlerin okunabilirliğini sağlamaya yönelik biçimler oluşturma amacındadır (Baytin, 2000).

Bağlamcılık: Bağlam teriminin tanımı gereği tasarım, karşılık olarak hemen yakınındaki çevreye uymalı, belki sokağın var olan formunu tamamlamalı veya yeni birini

eklemelidir. Bağlamsal mimarlık, mimari tarz sorunlarıyla karşı karşıya durulan farklı çağ ve tarzdaki binaların arasında tür benzerliği korumaya çalışan zorluklarla ilgilenmektedir (Baytin, 2000).

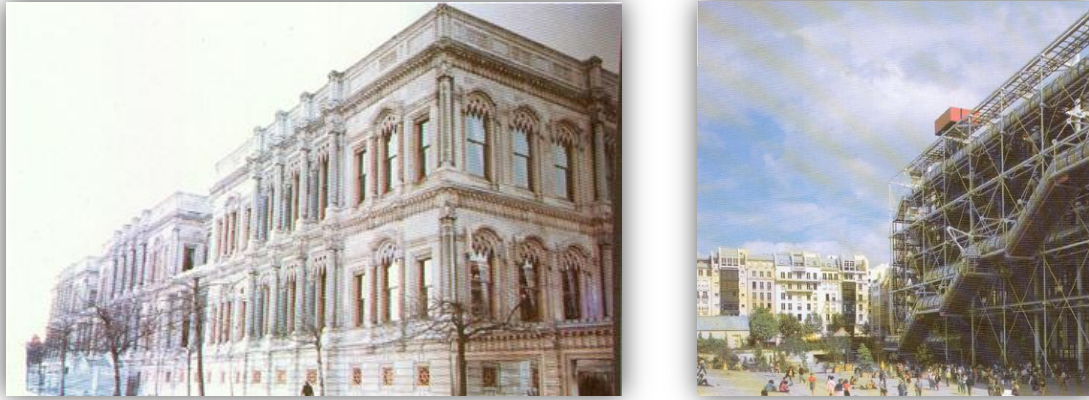
Bağlamcılık içinde yer alan tutumlar, pek çok araştırmacı tarafından çeşitli şekillerde sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmalar üç ana grupta toplanabilir (Baytin, 2000):

1. İlk ve en bilinen yol, mevcudun aynısını yapmaktır.

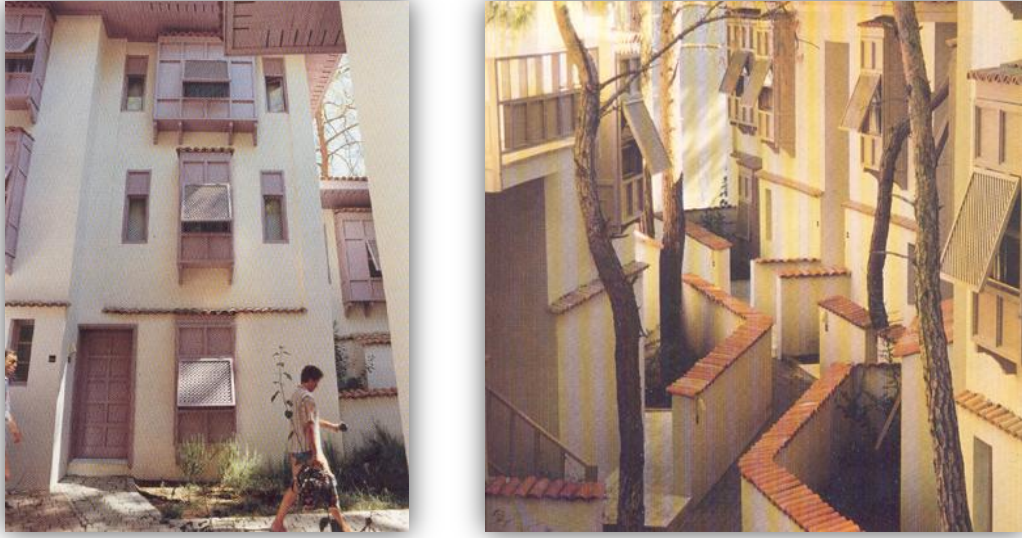
2. Çağrışım; eski binaların özelliklerini, yeni binada eskiyi anımsatacak şekilde ama tamamen çağdaş olarak kullanmaktır.

3. Zıtlık; eskiyi aynen kopya etmek ya da çağrıştıracak bir şekilde yorumlamak yerine, yeni tasarımların da mimarların seçtikleri diğer bir yolu oluşturmaktadır.

Tarihi çevre içindeki aykırı tasarımı ile Pompidu Kültür Merkezini zıtlığa, yangından sonra özgün haliyle tekrar yapılan Çırağan Sarayını mevcudun aynını yapıma, Ulusoy Tatil Köyünü ise çağrışıma örnek verebilmektedir (Şekil 32, 33).

Şekil 32. Çırağan Sarayı ve Pompidu Kültür Merkezi, Paris (Anonim, 1994 ve Can, 1999).

Şekil 33. Ulusoy Tatil Köyü'nden görüntüler (Anonim, 1994).

Mekancılık: Mekancılığı savunanlar; dış eylemlerin yer aldığı kentsel mekan ve iç eylemlerin yer aldığı iç mekan özelliklerinde günümüz tasarımlarında yararlananlar olarak iki ana grupta ele alınabilmektedirler (Baytin, 2000).

Ekolojik Yaklaşım: Bu yaklaşım, tamamen doğayla uyumun sağlanmaya çalışıldığı tasarımları içeren teknoloji ve getirdiklerinden mümkün mertebe uzak kalınarak, çevreler oluşturma düşüncesini içermektedir (Baytin, 2000).

1.5.3. Kuralcı Yaklaşımlar

Korunan alanlarda benimsenen tasarım kararlarıyla kentsel alanların tarihi ve estetik niteliklerini korumayı amaçlayan bir yönlendirmenin yasalarla koruma altına alınmasını ifade etmektedir. Bu yönlendirmeyi “Tasarım Rehberi” ile yapmaktadırlar. Bir ileri aşama “Kontrol Listeleri” dir.

Ancak tasarım rehberleri bünyesinde belirsiz iki tavır vardır. Bunlar; bireysel tasarım önerilerinin bağlamsal uygunluğuna ilişkin fikir edinme olasılığı yanında, bağlamsal açıdan ortama en uygun durumları değerlendirememeye yani özelliği olan tasarım strateji tiplerini belirleyememe belirsizlikleridir (Baytin, 2000).

1.6. Algı Psikolojisi

Mimar, çok yönlü gereksinmelere sahip olan insan için yaşanabilir ve tatminkar bir ortam tasarlarırken çeşitli bilim ve sanat dallarından ve bunların geliştirmiş olduğu teknik ve yöntemlerden yararlanmak durumundadır. Bu açıdan mimarlığın gerek kuramsal, gerekse uygulama alanlarında disiplinler arası bir çalışma gerektirdiği –psikoloji, sosyoloji, antropoloji gibi doğrudan insana yönelik bilimlerden; biçimsel sanatlarda ortaya atılan en yeni eğilimlerden; ergonomi, anlambilim, göstergebilim, dilbilim gibi en yeni bilim dallarından geniş ölçüde yararlanması gerektiği- ortaya çıkmaktadır (Aydın, 1986).

Çevreden duyusal bilginin alınması ve işlenmesini kapsayan algı psikolojisi, insan-çevre ilişkilerinin incelenmesinde önemli bir yer tutar. İnsan, çevresel bileşenlerin ifade aracı olan biçimin ona verdiği mesajları algılayarak mimari çevre ile ilişki kurar. Bu nedenle insan, içinde yaşadığı çevreden yararlanabilmek, ona uyum sağlayabilmek veya onu kendine uydurabilmek için o çevreyi tanımak ve anlamak zorundadır. Çevreden kaynaklanan uyarıcı etkilerin duyu organları ve zihinsel sürece ilişkin olgular yardımıyla kavranması, anlaşılması, algı olarak tanımlanmaktadır. Çevreden bilgi alma yoluyla kendiliğinden oluşan algı, bireyin bu bilgileri uygun ve doğru bir şekilde eyleme dönüştürmesinde, onların yorumlanmasına ve değerlendirilmesine yardım etmektedir.

Yapılı çevrenin kullanıcı üzerindeki etkilerini ve kullanıcının çevreye tepkilerini beğenilerini, yorumlarını anlamakta kullanılan ve bu bağlamda mimarlık açısından önemli bir konu olan algı ve algılama kavramları detaylı bir biçimde incelenmeye çalışılmıştır.

1.6.1. Algı ile İlgili Kavramlar - Tanımlar

Öğrenirken ve düşünürken kullanılan duyusal bilgi dış dünyadan bize duyum ve algı olmak üzere iki düzeyde geçer.

Duyum: Bir duyu organının az ya da hiç bilgi oluşturmak üzere uyarılması olayına denir. Başka bir ifadeyle dışımızdan ya da içimizden gelen çeşitli etkilerin duyular aracılığı ile alınmasına duyum denir (Erdem, 1968; Ertürk, 1984). Duyum, bir ışığın parlaklığı, bir ses tonunun perdesi, kahvenin sıcaklığı veya iğne battığında duyulan acı gibi ilkel yaşantıları içerir.

Algı: Nesnel dünyayı duyular yoluyla öznel bilince aktarma diğer bir ifadeyle bir şeye dikkati yönelterek, duyular yoluyla o şeyin bilincine varmadır. Duyumlar yaşantının

hammaddeleridir ancak algı, katıksız duyumdan daha fazla bir şeydir, çünkü algılamada bilincin de payı vardır. Örneğin, kulağın ses duyması bir duyumdur, bunun ders zili olduğunu anlamamız algıdır. Bu açıdan algı, bilinçli bir farkına varmadır ve duyumları bilince ileten bir olaydır. Günlük yaşamda duyumlar sürekli olarak bir yorumlama işlemine tabi tutulur. Tonlar dizisini melodi olarak, küp şeklinde büyük bir cisim ev olarak, soğuk ve ıslak bir duyumu ise yağmur olarak yorumlarız (Erdem, 1968; Morgan, 1991; Baymur, 1994; Hançerlioğlu, 2005).

Çevreden gelen bilgilerin duyu organlarına ulaşımı enerji biçiminde olur; ışık, ses, koku vb. duyu organlarına çarpan hafiflik, sıcaklık, hızlilik gibi uyaran özellikleri, farklı duysal veriler ortaya çıkartır ve duysal seviyede nörofizyolojik enerji haline girerler. Birbirinden bağımsız şekilde görme, duyma, koklama, tatma gibi değişik duyu organlarından gelen duysal veriler, onları organize eden ve yorumlayan algı süreci aracılığıyla anlamlı bir bütüne dönüşür. Her duyu belli bir tür uyarana tepkide bulunur. Görme duyusu ışık enerjisine, işitme duyusu mekanik enerjiye, tat ve koku duyuları kimyasal enerjiye tepkide bulunurlar (Erkman, 1973; Arkonaç, 2005).

Algılama: Bireysel psikolojinin önemli konuları arasında yer alan algılama, kişinin zihinsel süreçleriyle tutarlı olarak uyaranları alma ve öğrenme eğilimidir. Başka bir ifadeyle algılama, fiziksel bir objenin veya bir olayın, dışsal veya içsel dürtülerin, eskiden elde edilmiş tecrübeler ve tutumların dikkate alınarak kavranmasıdır. Bu nedenle aynı uyarıcılar başka kişiler tarafından farklı biçimlerde yorumlanabileceği gibi; aynı kişi, aynı uyarıcıları değişik bakış açısına göre değişik biçimlerde anlamlandırabilir (Baymur, 1994; Silah, 2005).

Algılama; dikkatli bir gözleme dayanır. Bu gözlemde beş duyu organı aktif durumdadır. Böyle bir faaliyette varlıkları, olayları bir bütün olarak yani ayrıntıları birleştirerek kavrarız.

Gözlem: Duyu organlarıyla çevreyi incelemeye gözlem denir. Gözlemde dikkat ve algılama olmak üzere iki evre birbirinden ayırt edilir (Baymur, 1994).

Dikkat: Psikofizik gücü, çevremizde ya da içimizde bir nokta üzerinde toplama yetisidir. Olgular dikkatle incelendiği zaman daha açık olarak kavranır. Çevresel uyarıcılar, dikkat çekmek için birbirleriyle rekabet halindedir. Bu durumda dikkat, çevreden gelen uyarıcılar arasında bir seçim yapar. Dikkat, bireyin anlık ve sürekli olan kişisel ilgilerine ve temel ihtiyaçlarına bağlıdır (Baymur, 1994).

Belli bir andaki ilgimiz ne ise, etrafı ona göre algılarız. Dikkatin, algıyı yönlendiren ve algıda seçiciliği belirleyen önemli bir etken olduğundan yola çıkarak, tasarımcının odaklandığı tasarım ürününün yanında, tasarım yaptığı alandaki diğer ürünlere de odaklanarak, çevresel ilişkiyi gözden geçirmesi gündeme gelmektedir. Başka bir ifade ile kullanıcının da ortaya konan ürünü, çevresiyle bir bütün olarak, dikkatini tek yapı ölçeğinden bütüne doğru verebilmesi ve bütün olarak algılaması için tasarımcının bu yöndeki çalışmalarında ürünü ve ürünün yer aldığı alanda farklı yöntemlerle çalışması gerekmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi mimar, çok yönlü gereksinmelere sahip olan insan için yaşanabilir ve tatminkar bir ortam tasarlarlarken çeşitli bilim ve sanat dallarından ve bunların geliştirmiş olduğu teknik ve yöntemlerden yararlanmak durumundadır.

1.6.2. Algı Bileşenleri ve Algı Süreci

Duyu organları tarafından iletilen duyuşal verileri örgütleyip yorumlayarak, insanoğlunun çevresindeki nesne ve olaylardan oluşan uyarılara anlam verme süreci olan algılama olayının gerçekleşmesi için, bir uyarıcı ve bir de uyarılana ihtiyaç vardır. Uyarıcı ve uyarılan bileşenlerinden oluşan algı, temelde bir etki-tepki olayıdır.

1.6.2.1. Uyarıcı/Uyarıcı/Etki (stimulus)

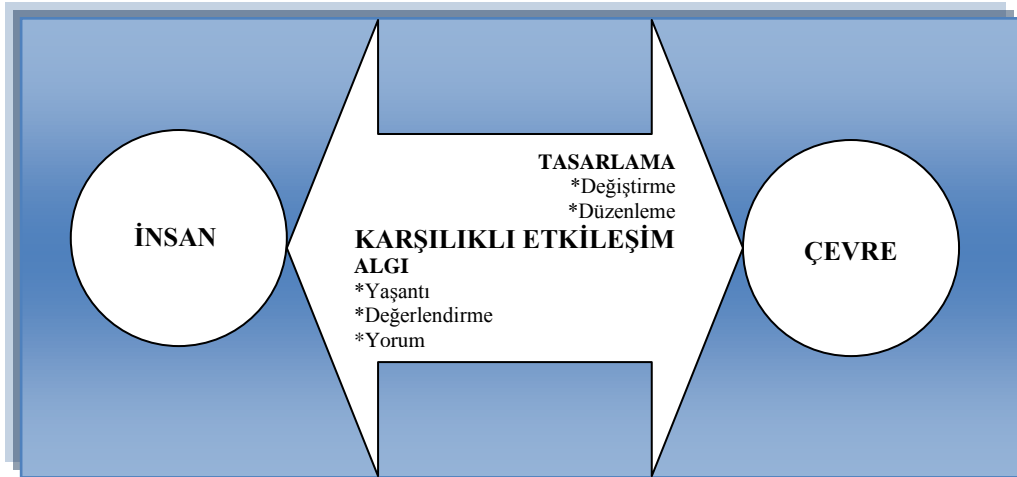
Enerjide bir duyum organını etkileyecek biçimde meydana gelen herhangi bir değişiklik, tepki yaratan herhangi bir güç olarak tanımlanan uyarıcı, enerji görünümüyle canlı organizmaları etkiler. Canlı organizmalar kendilerini etkileyen enerjiye karşı duyarlıdır. Uyarıcılar; mekanik, termal, ışık, ses, kimyasal ve elektriksel olmak üzere altı çeşittir. Dolayısıyla uyarıcı, farklı duyu organlarımız tarafından algılanmak üzere çeşitli formlara girer. Enerjinin var olduğu bu çeşitli formlar nesnelere ve olaylardır (Erkman, 1973).

1.6.2.2. Uyarılan/Davranış/Tutum/Tepki (reaction):

Uyarıcı karşısında tepki veren organizmaya uyarılan, tepkilerinin bütününe de davranış denir. Diğer bir ifadeyle bir duyu organı aracılığıyla bir canlıyı etkileyen herhangi

bir uyarıcı bir tepkiyle karşılaşır. Bu canlı bir insan ise uyarıcının karşılaştığı tepki bir davranıştır ve insanların davranışları çevreleri ile şartlanmış ve belirlenmiştir. Bu etki-tepki olayı en basitten en karmaşığa kadar çok çeşitli şekillerde gerçekleşebilir (Erkman, 1973; URL14, 2009).

İnsan çevresinden aldığı bir uyarıcı ile uyarılır ve ondan etkilenir. Ona karşılık olarak bir tepki verir ve davranış sergiler, bu kez de verdiği tepki ya da sergilediği davranış çevresini etkiler. İnsan ve çevre arasında bu şekilde kurulan ilişki, karşılıklı etkileşim içerir. Karşılıklı etkileşim ise hem insan hem de çevrede sürekli değişim ve gelişime yol açar. Bunun nedeni ise insanın algı aracılığıyla yaşadığı çevreyle ilişki kurması, yaşadığı çevreden edindiği bilgileri kendine göre yorumlayıp değerlendirmesi ve bu süreç sonunda yaşadığı çevreyi ihtiyaçlarına uygun olarak değiştirip yeniden düzenlemesidir (Şekil 34).

Şekil 34. İnsan-Çevre ilişkisinde karşılıklı etkileşim (Erkman, 1973).

İnsan-çevre ilişkileri, karşılıklı etkileşimler bütünüdür. Çevreden uyarıcının alınması, kullanılması ve iletilmesi, birbirinden ayrı düşünülemez. Çevre, içinde bulunan insanlara bir takım olanaklar sağlar ve mesajlar verir. İnsanlar, çevre ile mesajları algılama yoluyla ilişki kurar ve etkileşirler. Her birey, içinde bulunduğu topluma, kültüre, kişisel deneyimlerine ve kişiliğine bağımlı olarak etkili çevresini oluşturur ve bu etkili çevre bireyden bireye değişir.

1.6.3. Algılama Kuramları ve Yaklaşımlar

Çevresel uyarıcı, algılama, tanıma, çevreye uyum birbirlerini pragmatik olarak etkileyen olgular olduğundan, algılama, nesnel gerçekliğin insan bilincindeki yansıması olarak da tanımlanmaktadır. Lang'e göre algılama kuramları duyum ve bilgiye dayalı algılama kuramları olmak üzere iki başlıkta toplanabilir (Ertürk, 1984; Aydın, 1986).

1.6.3.1. Duyuma Dayalı Algılama Kuramları

Çevresel uyarıcıların duyumlara neden olduğu ve bu duyumların bir algılama olayında bir araya getirildiği varsayılır (Ertürk, 1984; Güngör, 2005).

- Ampirizm: Bilginin tek kaynağının ampirik/görgüsel deney olduğunu yani bilginin doğuştan ve ustan gelmediğini savunur. Bilginin ampirikliğinin duyulardan, algılardan, deneylerden geldiği savını kapsar.

- Transaksiyonalizm: Her bireyin algı dünyası gizlidir ve kendine özgüdür. Farklı kişilerin kendi deneyimleri, eğitimi ve amaçlarına bağımlı olarak çevrede farklı şeylere dikkat ettiklerini savunurlar.

- Rasyonalizm ve Nativizm: Her türlü ruhsal etkinliğin dışardan gelmeyip varlıkla birlikte var olduğunu ileri sürer ve doğduğumuzda tüm bilgilerin kafamızda var olduğunu savunur.

- Gestalt Teorisi (Biçimci Kuram): Bütünsel yapının parçaların toplamından başka bir varlığı olduğu kabul edilir (Koffka, Köhler, Wertheimer gibi psikologlar grubu). Davranış yerine, insan algısı ve diğer bilme süreçlerine odaklanır ve görsel algı ile ilgilenir. Bu açıdan mimar ve tasarımcıları ilgilendirir (Bu madde Gestalt Algısı başlığında daha detaylı olarak ele alınacaktır).

1.6.3.2. Bilgiye Dayalı Algılama Kuramları

Algıların bilgiye dayandığı kabul edilir. Çevre salt bir uyarı kaynağı olarak değil, bilgi kaynağı olarak görülür. Algılamayı çevreden bilgi alma ya da edinme şeklinde etkin bir süreç olarak tanımlar (Ertürk, 1984; Güngör, 2005). Bu nedenle söz konusu algılama kuramı, kullanıcıları için bir çevre üreten mimarlar ve tasarımcılar açısından ilgi çekicidir.

1.6.4. Algının Özellikleri

Algıda bütünlük, seçicilik, organizasyon, değişmezlik vb. birtakım özellikler mevcuttur. Bilinçdışı gerçekleşen bu özellikler algıda önemli rol oynarlar.

1.6.4.1. Algıda Bütünlük

Algıda her bir form olduğu gibi değil, ait olduğu çevresel bütünün bir parçası olarak algılanır. Diğer bir ifadeyle olgusal olarak kesin bir form yoktur, çevresel bütünün içinde bir form vardır. Görsel algıda kontrast ve illüzyon gibi bazı olay ve ilişkiler çevresel bütün bağlamında açıklanabilir. Örneğin, esmer bir insan beyaz tenliler içinde farklı olduğu için algılanır, esmer tenlilerin içinde bu özelliği ile dikkat çekmez. Dolayısıyla figür ve formun tek çeşit olduğu bir durumda kontrasttan söz edilemez, kontrastı doğuran çevresel bütündür (Erkman, 1973).

1.6.4.2. Algıda Seçicilik

Algılama sürecinde insan çevresini seçici bir biçimde algılamakta, uyarıcıların tümünü algılayamamaktadır. İnsan beyninin duyu verilerinin tamamını işleyerek anlamlı bir algı oluşturması sınırlıdır. Bu nedenle, belirli değişkenlerin etkisi altında sürekli o anki ilgisine bağlı olarak belli şeylere dikkat eder ve onları seçerek algılar. Uyarıcının değişkenliği, hareketliliği, büyüklüğü ve şiddeti seçiciliği belirlerken, algılayıcının da ilgi ve gereksiniminin yanı sıra inanç ve bireysel değerleri de aynı oranda algılamayı etkiler (Cüceloğlu, 1991; Elmalı, 2005).

1.6.4.3. Algıda Organizasyon/Düzenleme

Uyarıcılar, birbirinden bağımsız unsurlardan oluşan, kaotik bir evren yaratmazlar. Algıda, organizasyon karakteri önemli rol oynar. Yapılan deneyler, İnsanın çevresini oluşturan figür ve formların organize edilmiş bütünler şeklinde algılandığını göstermektedir (Erdem, 1968; Erkman, 1973). Dolayısıyla algılama, seçiciliğin yanı sıra bir örgütlenme biçimidir ve zihnin gelen duyuları derleyip organize ederek bir anlam

vermesi şeklinde meydana gelir. Algısal psikoloji üzerinde çalışan Alman psikologları bu gerçeği, Gestalt (biçim, şekil) kelimesi ile ifade etmişlerdir (Atkinson vd., 1999; Elmalı, 2005). Nesnelere algılamak için çevremizde nerede konumlandıklarını bilmemiz gerekir. Bunun içinde ayırt etme, uzaklığını ve hareketini belirleme şeklinde sahip olduğumuz üç algısal kabiliyetten faydalanırız (Baymur, 1994; Arkonaç, 2005).

- Nesnelere ayırt edilmesi: Duyusal girdilerin toplamı bize nesne algısı vermez. Nesne algısı, bu toplamdan daha fazlasına işaret eden bir anlam taşır. İnsan çevresini gelişigüzel algılamamaktadır. Duyusal girdileri derler, toparlar, bir düzene sokar ve onlara bir anlam veririz. Bütünün, onu oluşturan parçaların toplamından farklı olduğunu söyleyen Gestalt psikologları, algısal düzenlemeyi açıklayan bir takım kurallar getirmişlerdir. Şekil-zemin ilişkisi, şekilleri gruplama (tamamlama, devamlılık, yakınlık, benzerlik ve devamlılığın iyi olması) olarak iki başlıkta toplanan nesnelere ayırt edilmesi konusuna Gestalt Algısı başlığı altında değinilecektir.

- Derinlik algısı: Bir nesnenin ne olduğunu bildikten sonra onun nerede olduğunu bilmemiz gerekir. Bunun için bize o nesnenin derinliği ile ilgili bilgiler gerekir. Göreceli büyüklük, üst üste binme ve göreceli yükseklik, bize derinlikle ilgili bilgiler veren ipuçlarıdır. Derinlik algısı monoküler ve binoküler ipuçlarıyla sağlanır. Başlıca monoküler ipuçları doğrusal perspektif, açıklık, araya girme, gölgeler, doku ve harekettir. En etkili binoküler ipucu ise, iki gözün gördüğü imgelerin ağtabakalardaki uymazlığıdır (Morgan, 1991; Arkonaç, 2005).

- Hareket algısı: Duran nesnelere kadar hareket eden nesnelere de ilgili bilgilere ihtiyaç duyarız. Hareket algılaması, bir nesnenin durumunda zamanla olan değişikliklerin kavranmasıyla meydana gelmektedir. Gerçek hareket algılaması, çevrede olagelen fiziksel bir hareketin duyu organlarının duyarlı yüzeylerinde birbirlerini izleyen noktaların ardışık bir sıra ile uyarılmasının beyinde duyulması sonucu meydana gelmektedir (Baymur, 1994).

1.6.4.4. Algıda Değişmezlik

Algısal dünyamızdaki istikrarlılık şekil, büyüklük ve parlaklıktaki algısal değişmezliklerle sağlanır. Nesnelere bakış koşulları değiştiği ve değişik zamanlarda ağtabakaya düşen imgeler birbirlerinden oldukça farklı olabildiği halde, nesnelere yerleri, biçimleri, ölçüleri, renkleri, dokuları ve parlaklıkları ile nasıl bir yapıya sahiplerse o halleri bakımından değişmez olarak algılanırlar. Aynı şekilde biz, sabit durduğumuzda hareket

ederek değişik açılardan bize görüntü veren bir nesne, bu parça parça görüntüler halinde değil, gerçek yapısına uygun bir bütün halinde algılanır (Morgan, 1991; Güngör, 2005).

1.6.4.5. Algıda Uyarıcı Artış-Eksilişi

Çevremizdeki biçimlerin duyu organlarımıza gönderdikleri bilgi taşıyıcı uyarıcıların artış veya eksilişleri, gerçekte ilettikleri mesajın değerinde bir değişikliğe neden olmazlar. Değişiklik söz konusu olsa dahi fazla uyarıcının uyandıracığı tepki, geçici ve yüzeyseldir. Bunu algıda yanlış değerlendirme olarak nitelendirebiliriz. Uyarıcı eksilişi ise optimum seviyeyi geçerse ilettiği mesajın değerini düşürür. Mesajda önemli olan bilginin miktarı değil orijinalitesidir (Erkman, 1973).

1.6.4.6. Algıda Yanılsamalar

Algılamada etkili dış faktörler, bir kısım iç ve dış uyarımların etkisiyle yanlış yorumlanarak hatalı algılamaya neden olurlar. Duyumların yanlış olarak yorumlanmasına yanılsama/illüzyon denir. Yanılsama, geçmiş yaşantılardan ve yeğin duygusal etmenlerden meydana gelebileceği gibi, duyu organlarının özelliklerinden, fiziksel nedenlerden ve çevresel koşullardan da ileri gelebilir. Bazen insanlar duyu organlarını yanıltan bir dış etki bulunmadan da bir görme, işitme, koku algısında bulunabilirler. Hiçbir duyum bulunmadığı halde hayal ürünü olan algılamalara sanrı /halüsinasyon denir. Örneğin, gaipten ses duyduğunu iddia edenler, takip edildiği evhamına kapılanlar, çölde susuzluğun etkisiyle göl ya da serap görenlerin duyumları, uyarıcısız olarak meydana gelen halüsinasyon örnekleridir. İllüzyonlar yanlış anlamlandırılmış algılardır ve halüsinasyonlarla karıştırılmamalıdır (Erdem, 1968; Baymur, 1994; Silah, 2005).

1.6.5. Algıyı Etkileyen Faktörler

Algılama; duyusal bilginin anlamlandırılması, yorumlanması sürecidir. Ancak algı bu kısa tanımın kapsadığından daha karmaşık bir olaydır. Algı, duyu organlarının aldığı bilgilerin değerlendirilmesi ve yorumlanmasının yanı sıra diğer birçok etkenin de etkilediği

dinamik bir olgudur. Algının bireylere göre farklılaşması ve aynı bireyin çevre algısının zamanla değişip farklılaşması da algının karmaşık olmasından kaynaklanmaktadır.

Algıyı çeşitli etkenler etkiler. Algılama süreci, kısmen nesnel gerçeklere, kısmen de bizim hâlihazırda sahip olduğumuz öznel bilgilerimize dayalı olarak gerçekleşir. Dikkat algı alanımızı bir odak ile bir sınır alana böler. Dikkat; şiddet, büyüklük, kontrast ve tekrar gibi etkenlere bağlı olarak kayar. Hazırlayıcı kurulum bir çeşit uyarıcıya tepkide bulunma ve diğerlerine bulunmama yolunda bir hazır oluş hali yaratır. Günü, görmek istediklerimizi görme yolunda bir eğilime yol açar. Önceki öğrenmeler algıyı kuvvetli bir biçimde etkiler. (Morgan, 1991). Özetle, bir nesnenin, olay ya da durumun algılanması iki faktöre bağlanmaktadır. Bunlar uyaran ait olan dış faktörler ve uyarılana ait olan iç faktörlerdir.

1.6.5.1. Uyarana Ait/Dış Faktörler

Uyarana ait faktörler uyarılan bireyden bağımsız olduğu için algıyı etkileyen dış faktörler olarak adlandırılmaktadır. Dış faktörler, algılanan nesnenin büyüklüğü, şekli, rengi, dokusu, ışığı, sesi, kokusu; nesnelere benzerlik, birbirine yakınlık dereceleri, devamlılık ve rölatiflik (oransal değişkenlik) durumları, şekil-zemin (arka plan) ilişkileri ve hareket gibi faktörlerdir.

1.6.5.2. Uyarılana Ait/İç Faktörler

Cüceloğlu'na (1991) göre her algılama olayı, gelen duygusal verilere dayanılarak, dış dünya hakkında kurulan bir kuramdır. Bu kuram denemeye açık geçici bir kuramdır ve sonradan gelen duygusal verilerle ya daha kuvvetlenir, ya da zayıflayarak yerini başka geçici bir kurama terk eder. Her birey kuramını, kendi yaşantısı ve deneyimleri çerçevesinde kurar. Bu bağlamda algı, sadece uyarıcıların özellikleri ve duyu organlarına bağlı değildir. Algıyı uyarılana ait etmenler de etkiler ve bunlar iç/bireysel faktörler olarak adlandırılmaktadır.

Bireyin duyguları, beklentileri, tutumu, düşünceleri, benzer uyarımlara karşı geçmişte edindiği deneyimleri, anlık hissi durumu ve sosyal çevresinin etkilediği bilişsel yönelimleri ile pek çok başka içsel faktör, onun algılamasını etkilemektedir (Erdem, 1968;

Silah, 2005). İçsel faktörler psikolojik, biyolojik, sosyal, kültürel ve diğer açılardan aşağıdaki gibi gruplanmıştır:

- Psikolojik (Davranış, tutum, duygu, beklenti, ilgi, gereksinim vb.) etmenler: Kişinin zihni tutumu algılanan nesnenin anlamı üzerinde etkili olmaktadır. Örneğin, bir gecekondu semtinde dolaşan bir polis, bir politikacı veya bir turistin farklı şeyler algılayıp, gördüklerini de farklı şekilde yorumlaması, ya da aynı büyüklükteki madeni paranın yoksul çocuklara, zengin çocuklara görüldüğünden daha büyük görünmesi gibi. Bunun yanı sıra algılamada ihtiyaç ve ilgiler de önemli rol oynar; biri aç biri susuz iki insanın, aynı yemek listesinde ihtiyaçlarına uygun seçenekleri öncelikle algılamaları örneğindeki gibi.

- Biyolojik (yaş, cinsiyet, vb.) etmenler: Bireyin yaşı ve cinsiyeti de nesnelere algılamada etkilidir; örneğin bir çocuk ile yetişkinin marketin farklı reyonlarını öncelikle algılaması gibi.

- Kültürel (deneyim, birikim, alışkanlık, bilgi-görgü, inanç, ahlak kuralları, dünya görüşü, idealler, yaşanan çevre, eğitim düzeyi, meslek vb.) etmenler: Geçmiş yaşantılardan elde edilen tecrübe ve bilgiler algı üzerinde oldukça etkilidir. Birey deneyim ve birikimlerine bağlı olarak zihninde nesnelere ait modeller oluşturur. Zihindeki model o nesnenin şematizasyonu ile oluşmuştur ve bu oluşum alışkanlık esnasında meydana gelmiştir. Birey herhangi bir nesne karşısında o nesneyi, zihninde ona uygun bir model varsa onunla karşılaştırarak algılar; o nesnenin ne olduğunu önceden bilmiyorsa onu algılamada ve anlamlandırmada büyük güçlük çeker. Örneğin; cami dendiğinde zihninde “kubbeli, minareleri şerefeli” bir cami şeması olan bir kimse, bu şema dışında kalan modern bir camiye rastladığında onu cami olarak algılayamaz. Benzer şekilde belli bir çevreye ait bir kimse, o çevreyi çevre dışındaki bir kimseden çok daha kolay ve iyi algılar ve anlar. Bireysel deneyim ve birikimler dışında inanç, dünya görüşü, eğitim düzeyi ve benzeri birçok kültürel etmen algıyı etkilemektedir.

Çalışma, algıyı etkileyen kültürel etmenler başlığı altında yer alan meslek grubu ve eğitim düzeyi aynı olan mimarlar üzerinde yapılmıştır. Bu amaçla seçilen pilot alanda belirlenen deneklerin yapılan anketlere verdikleri cevaplar arasındaki ilişkiler sorgulanmaktadır.

- Diğer etmenler: Algıyı etkileyen bireysel etmenler birbirleriyle bağlantılı olarak bireyler arası algısal farklılıklara yol açarlar ve bu etmenleri sosyal (statü vb.), fiziksel (konum), ekonomik (gelir düzeyi) vb. şeklinde artırmak mümkündür.

1.6.6. Algı Düzeyleri

Gibson'a göre Algı Düzeyleri: Gibson (1950) tarafından ortaya atılan bilgiye dayalı algılama kuramına göre algılama, literal ve şematik olmak üzere iki düzeyde gerçekleşir (Ertürk, 1984).

- **Literal Algı Düzeyi:** Bu algı düzeyi neseldir ve yüzey, ölçü, biçim, renk, doku, dış çizgi, kenar, değer, vb. gibi çevrenin fiziksel özelliklerine dayanır. Literal algıda dünyanın maddesel ya da mekansal algısı yani renk, doku, yüzey, kenar, biçim ve ara mekanların algısı söz konusudur. Çevresel uyarıcının doğrudan deneyimine ilişkindir. Bu hepimizin sahip olduğu ve temel duyusal yapı süreçlerine dayanan, evrensel bir algı türüdür. Gibson'a göre literal algı anlamla ya da zihinsel işlemlerden önce uyarma olayı ile bağımlıdır ve her türlü deneyim için gerekli temel izlenimler birikimine sahiptir.

- **Şematik Algı Düzeyi:** Bu algı düzeyi ise öznel değerlere bağlıdır. Şematik algının öğeleri, literal algının öğelerine bağlı olarak ortaya çıkan, anlam ve yarara dönük öğelerdir ve bireye yöneliktir. Şematik algı, dikkat ettiğimiz anlamlı ve yararlı şeylerin algısı yani daha alışkın olduğumuz nesnelere, yerler, kişiler, işaretler ve yazılı simgelerin algısıdır. Anlamlı şeyler dünyası çok karmaşıktır ve çevreden bize algı kapasitemizin üzerinde bilgi akışı vardır. Bu nedenle algılarımız seçicidir ve tek seferde her şeyi algılayamayız. Şematik algıyı anlayabilmek için literal algıyı anlamak önkoşuldur. Şematik algıyı etkileyen özellikler içsel/bireysel faktörler olan önceki deneyimler ve algılar; kişilerin gereksinme, değer ve tutumları; toplumsal kabullerdir. Dolayısıyla şematik algı, zaman içinde bireyden bireye değişen, günlük ve öznel bir algıdır. Kişilerin dünyayı aynı yolla görmelerine rağmen çok farklı değerlendirmeleri şematik algıdan kaynaklanmaktadır.

Rapoport'a göre Algı Düzeyleri: Rapoport (1977) Gibson'un düzeylerine benzer şekilde algı dünyası ve çağrışım dünyası olmak üzere iki düzey tanımlar. Bu iki dünya yine birbirini ile bağımlıdır. Tıpkı literal ve şematik algıda olduğu gibi algı dünyası çağrışım dünyası için gerekli fakat yeterli olmayan bir koşuldur. Algı dünyasındaki biçimler farklı zamanlarda ve gruplarda farklı çağrışım anlamları ortaya koyabilir. Algı ve çağrışım dünyaları arasındaki fark, çeşitli grupların çevresel tercihlerindeki uzlaşmalar ve farklılıkları açıklama açısından önemlidir. Ayrıca bu farkın tasarımda analitik bir araç olarak kullanılması, insan-çevre etkileşiminin açık olmayan birçok yanının anlaşılmasında yararlıdır (Ertürk, 1984).

Appleyard'a göre Algı Düzeyleri: Appleyard'a (1980) göre çevresel algılamada üç tip algı düzeyi egemendir; işlem kaynaklı (operational), uyarı kaynaklı (responsible) ve çağrışım kaynaklı (inferential) algılama. İnsanlar çevreyi önce kullanım özellikleri ile, sonra görülebilir olma özelliği ile, en son da fiziksel özellikleri ile (ölçü, biçim, yüzey, vb.) hatırlamaktadırlar (Ertürk, 1984).

- İşlem kaynaklı algılama, kullanıma bağlıdır ve amaçlı eylemlerle ilişkilidir. İnsan egemendir, kişisel hareket ve görülebilirlik etkilidir. Kişinin eylemleri ve davranış sistemine bağımlı olarak değişir. İşlemler olarak eylemlerimizi destekleyen ya da engelleyen çevre özelliklerini seçeriz. Örneğin, yayalar için kaldırımlar, basamaklar, kapı kolları dikkat çekerken; sürücüler için trafik işaretleri, diğer araçlar ve yollar önem kazanır.

- Uyarı kaynaklı algılama ise fiziksel çevreye bağlı, edilgen bir süreçtir. Çevre egemendir ve imajlar etkilidir. Çevrenin duymasal biçimlenişine tepki veririz. Bunlar dikkatimiz üzerinde etkili olan, imgelenebilir olaylar ve özelliklerdir. Görsel olma koşulu yoktur; ses, koku ve dokunmaya ilişkin deneyimler olabilirler.

- Çağrışım kaynaklı algılama, beklentilerimizin önceden edinilmiş zihinsel modelleri ile çevreden anlam çıkararak çevrenin ekonomik, sosyal, işlevsel bilgilerinin okunmasıdır. İnsan egemendir ve sosyal-işlevsel önem etkilidir. Bu anlamda algılama daha çok bilişsel bir karar verme sürecidir.

- I. Algı Düzeyi: Çevre-egemen düzey olup bu düzeydeki algılar, çevrenin fiziksel özelliklerinden kaynaklanır ve çevrenin doğrudan deneyimidirler. Renk, doku, yüzey, kenar, biçim gibi temel algısal boyutlara dayanırlar. Bu düzey II. Düzey için gerekli bir önkoşul ve değişmeyen bir arka plan durumundadır.

- II. Algı Düzeyi: Bu düzey ise insan-egemen bir düzeydir ve çevrenin fiziksel özelliklerinden kaynaklanan duygusal değerlendirmeler ile bireyin geçmiş deneyimlerinden, kişiliğinden, içinde bulunduğu toplumun özelliklerinden, sosyal statüsünden ve kültüründen kaynaklanan algılardır. Bu nedenle öznel, değişken ve seçicidirler. Aynı biçimlerin farklı zaman ve gruplarda farklı çağrışımsal anlamlar ortaya koyması bu yolla açıklanmaktadır.

1.6.7. Algı Türleri

Algı felsefi açıdan ele alındığında genel olarak iç ve dış algı olmak üzere iki türe ayrılabilir (Hançerlioğlu, 2005).

1.6.7.1. İç Algı

Bireyin iç dünyasının gerçeklerine (ruhsal durumlar, ruhsal edimler, ruhsal içerikler) yönelen ve onlarla ilgili olan algıdır.

- Simgesel Algı: Simge bir şeyi temsil eden başka bir şeydir. Bazen imge parçaları simgenin bütününe çağrıştırabilir ve bireyi kendiliğinden bir zihinsel sürece sokarak, zihninde yer alan simge bütününe bulmaya itebilir. Charlie Chaplin'in koca potinleri, melon şapkası ve ünlü bastonunu gösteren bir fotoğraf, O'nun güldürüsünü, zekasını bir bütünsellik içinde çağrıştırır (Akdemir, 2006).

- Duygusal Algı: Bir olay ya da nesne algılandığı zaman, onu yalnızca zihinde kalan simge, sembol ve fiziksel izlenimleriyle yetinilmez, aynı zamanda bu olay veya nesnenin zihinde bıraktığı sevme-sevmeme, iyi-kötü vb. gibi durumlarıyla da değerlendirilir. Bu açıdan bakıldığında algılama, çevrenin uyarıcı niteliğinin ve bireyin kendi öz bilgi birikimi ve geçmiş yaşam deneylerinin bir işlevi niteliğindedir (Akdemir, 2006).

- Seçimleyici Algı: Birey için aldığı eğitimi, kültürü, inançları, örf, adet, gelenek ve görenekleri yönlendiricidir. Genel olarak yaşam içinde bireysel yönelmelerin özünü oluşturur ve bireysel ilişkilerini büyük oranda etkiler. Her birey olayları, nesnelere kendine göre farklı biçimde algılar (Akdemir, 2006).

1.6.7.2. Dış Algı

Dış dünyadaki nesnelere yönelen algı türüdür. Dış dünyanın çeşitliliği duyuların da çeşitli olmasına sebep olmuştur. Dış dünyayı tanımamıza yardım eden duyularını görme, işitme, tatma, koku alma ve dokunma duyularını olmak üzere beşe ayrılır. Bu duyularla elde ettiğimiz bilgileri yorumladığımız algı türleri ise görsel, işitsel, tatsal, kokusal ve dokusal algı olmak üzere beş çeşittir (Erdem, 1968; Morgan, 1991).

- Görsel Algı: Algı terimi kullanıldığı zaman daha çok görsel algı düşünülür. Görsel algılama, görsel uyarılar yoluyla bilgi edinme ve bu bilginin işlenip yorumlanmasıdır. Görsel algı sadece iyi görme yeteneği değildir. Bir görsel uyarının yorumu göz ile değil beyinde olmaktadır. Örneğin dört çizgiden meydana gelmiş şekli gördüğünde duyu izlenimini gözlerle almakta, ancak bir kare olduğunu tanıma ise bir düşünme olayı olmaktadır. Görsel algılama hemen her davranışımızda bulunmaktadır. Gören bir kişi bir eşyayı tuttuğunda elleri onun görme duyusuyla idare edilmiş olur. Konuştuğunda, atladığında, topa vurduğunda veya bir engele dikkat ettiğinde ayakların hareketlerini gözleri yönlendirmektedir.

- İşitsel Algı: Bir orkestradan gelen sesi, ayrı ayrı müzik aletlerinden çıkan seslerin toplamı olarak değil, ahenkli ve örgütlenmiş bir melodi bütünü olarak algılarız. İşitsel algı, işitsel ayırt etme, ses kaynağını bulma, işitsel sıralama ve işitsel bellek gibi alt başlıklar halinde toplanmaktadır (Silah, 2005; Akdemir, 2006).

- Tatsal ve Kokusal Algı: Hoşumuza giden bir yemeğin lezzetini, onun tuzluluk, biberlilik, ekşiliğinden gelen ayrı ayrı uyarıcıların toplamı gibi değil, bunların hepsinin meydana getirdiği, organize edilmiş bir bütün olarak algılarız (Silah, 2005). Koku algısı için de aynı şey geçerlidir. Ancak bir ortamda uzun süre kalındığında başlangıçtaki koku algısı aynı şiddetiyle devam etmez.

- Dokunsal Algı: Algılamada eşyanın şekli ile yüzey durumundaki özellikleri birleştirilir. Burada zihinde eşyanın şekillenmesinde görme ve dokunma duyuları birbirine yardımcı olmaktadır (Silah, 2005). Dokunsal algı, dokunsal ayırt etme ve dokunsal eşleştirme alt başlıkları altında toplanmaktadır. Dokunsal ayırt etme; nesnelerin şekil, boyut, sertlik, yumuşaklık vb. özelliklerinin dokunarak ayırt edilmesidir. Dokunsal eşleştirme, nesnelerin benzerlerine dokunarak fark edilmesi becerisidir. Eşleştirme, nesnelerin şekil, boyut, sert-yumuşak, pürüzlü-pürüzsüz vb. özelliklerine göre yapılır (Akdemir, 2006).

Dış dünyanın fiziksel anlamda algılanmasında etkili olan ve yukarıda sözü geçen duysal algılar dışında bu algıların birlikte kullanıldığı uzay ve zaman algısı gibi algılar da söz konusudur.

- Uzay Algısı: Bir nesneyi algılamak onu uzayda belli bir yere yerleştirmek demektir. Dış dünyadaki eşya ve uyarıcıları kendimize göre düzenler, onları bir yön içinde algılarız. Uzay algısının meydana gelmesinde bütün duyu organlarımız rol oynar. Ancak görme, dokunma ve işitmenin rolü diğerlerinden daha fazladır. Binişim, ışık ve gölge, çizgisel

perspektif, orantılı büyüklük, uzayda hareket eden nesnelerin hızı, çevreden gelen görsel ipuçlarıdır. İşitme duyularının alınmasını sağlayan çift kulak ise, seslerin uzaklığını ve yönünü algılamamızda yardımcı olur. İnsanlar boşluk içinde eşyanın yerini daha kolay algılayabilmek için rölatif (izafi) yönler bulmuşlar, uzayı rölatif olarak boyutlara ayırmışlardır (Erdem, 1968; Baymur, 1994; Silah, 2005).

- Zaman Algısı: Uzaydaki eşya ve olayların algılanması bir zaman gerektirir. Olay ve değişimler de bu zaman içerisinde meydana gelir. Bir süre içinde cereyan eden bu değişimler bizde uzay algısına ek olarak bir de zaman algısı meydana getirmektedir. Eşya ve olaylarda süreklilik, değişiklik bizdeki zaman algısını kuvvetlendirir. Uzayda meydana gelen her olayı, süre ifade eden zamanla göstermeye çalışırız. Örneğin, trenle seyahat ederken manzaraların art arda geçmesinden, kitap okurken sayfaların bitmesinden zamanın geçtiğini anlarız (Silah, 2005).

Fiziksel çevremizle ilgili bilgi edindiğimiz algıların yanı sıra sosyal çevremizle ilgili bilgileri de sosyal algı vasıtasıyla elde ederiz.

- Sosyal Algı: Sosyal algının, algının şimdiye kadar izah edilen diğer özellikleriyle benzerlikleri vardır. Fiziksel çevrenin algılanmasında olduğu gibi, sosyal algı da seçici ve faal bir algıdır. Diğer insanlarla oturur, konuşur, gezer, onları gözleriz ama eğer istersek onları göz ardı da edebiliriz. Çevremizle ilgili bilgiler bütün duyularımız aracılığıyla, bize ulaşır. Ama sosyal algıda uyarılma şekillerinden çok, daha yüksek seviyede değişkenlerin varlığı söz konusudur. Algılarımız beklentilerimizden ve motivasyonel durumumuzdan etkilenir ve bu durum okuduklarımızdan, çevremizden duyduklarımızdan da etkilenebilir. Başlangıçta haklarında edindiğimiz bilgilere göre insanları, onların hareketlerini kategorize ederiz. Ek bilgiler geldikçe bu kategorileri gözden geçiririz. Bu kategorizasyon süreçleri ile sosyal algımızı işletiriz (Arkonaç, 2005).

1.6.8. Mimarlıkta Algı ve Algılama

İnsanlar bir çevre içinde yaşayabilmek, yaşamının sürdürebilmek için o çevreyi tanımak zorundadır. Çevreyi tanımak, kavramak algılama olayı ile başlayan bir sürecin sonucudur. Algılama olayı algılayan ve çevresi arasındaki etkileşimi kapsayan bir süreçtir. Bu bağlamda psikolojinin üzerinde en çok durduğu ve araştırdığı temel konulardan biri olan algı ve algılama konusu, mimari çevrenin algılanması alt başlığıyla mimaride de önemli yer tutan alanlardan biridir.

Sonuç ürün olarak bir biçim üreten mimarların bu biçimlere ilişkin algılar ve algıların izlediği biçimlerin bilgileriyle donatılması, mimarlık eğitiminin öğrencilerine farklı algısal boyutlar kazandırma isteği ve gereği, algılama konusunu mimari tasarım sürecinin önemli bir parçası durumuna getirmektedir. Çünkü mimarlık ürünü kullanıcıları tarafından algılanıp değerlendirilmektedir. Bu bağlamda insanların çevrelerini nasıl algıladıklarını bilmenin, algılama olayına etki eden faktörleri ortaya çıkarmanın, çevrenin tüm insanlarca aynı yolla görülmesine karşılık farklı algılanmasına neden olan faktörlerin araştırılması mimarlık eğitimi ve pratiği açısından önemlidir (Ertürk, 1984).

Erkman (1973), algılamanın mimarlık açısından önemli özelliklerini sıralarken algılamanın kişilere göre değişen bir olgu olduğunu ve kişilerin algılama sistemlerine, kişiliğine, yaşadığı sosyal gruba, kültürüne ve çevresine bağlı olduğunu belirtir. Bununla birlikte algılamada, insan çevreden amaçlarına uygun bilgiler alır. Çevre her zaman algılayabileceğimizden daha fazla bilgi yaymaktadır. İnsanın algı kapasitesi bu bilgilerin hepsini algılamaya yetmemektedir. Bunların seçimi ve algılanması gözlemcinin nitelik ve amaçlarıyla ilgilidir. Örneğin tarihi bir çevrede yaşayan, oraya alışkın bir kişinin algılarıyla aynı çevredeki bir turistin algıları amaçları açısından değişik olacaktır.

Sürekli olarak değişen çevre koşulları içinde yaşama zorunluluğu; yaşamın sürdürülebilmesi ve bu amaçla gereksinmelerin karşılanabilmesi için, nesnelere tanınmasını, olgu ve olayların anlaşılmasını gerektirir. İnsanların bir mimari yapıtı nasıl hissettikleri ve yaşamlarında bunun ne ifade ettiği söz konusu olduğunda, o yapıtın nasıl algılandığı sorunu ortaya çıkmaktadır. Yaratılmak istenen mekânsal etkilerin neler olabileceği veya ne tür etkilerin insanları olumlu yönde etkileyebileceğini araştırmak için algı teorilerinden yararlanılmaktadır (Aksoy, 1979; Aydın, 1986). Mimarlık ve tasarım açısından öne çıkan algı çeşitleri ve kuramları görsel algı, mekânsal algı, çevresel algı ve Gestalt algısıdır.

Fiziksel çevrenin biçimlenişi ve ilişkilerin kavranabilmesi, mekânsal oluşum ve boyutların algılanabilmesi için en önemli ölçüt olan insan duyularından görme ve işitme duyuları, dış mekânda gerçekleşen bütün sosyal aktivitelerde ve insanlar arasındaki ilişkilerde birinci derecede önem kazanmaktadır. Bu iki duyudan görme duyusunun çevredeki oluşumları algılamada farklılıklar gösterdiği ve tasarım sürecini önemli ölçüde etkilediği gözlenmiştir. Dolayısıyla bu bölümde öncelikle nesnel dünyanın görme duyusu yoluyla öznel bilince aktarımının yani görsel algılamanın üzerinde durulmaktadır.

1.6.8.1. Görsel Algı

Işık enerjisi biçiminde gelen görsel uyarıcıların beyne aktarılıp orada görme duygusu haline gelmesi ve daha önce değişik duyu organlarınca alınmış imgelerle birlikte değerlendirilmesine görsel algı denir (Güngör, 2005). Görme duyusunun, uzaklığa bağlı olarak çevredeki oluşumları algılama farklılıkları gösterdiği ve tasarım sürecini önemli ölçüde etkilediği gözlemlenmektedir. Bu veriler, fiziksel çevrenin biçimlenişinin, ilişkilerin kavranabilmesi, mekânsal oluşum ve boyutların algılanabilmesi için en önemli kriterin insan duyuları olduğunun göstergesidirler.

Görsel algı, çevrenin fiziksel ve sosyal faktörlerinin karmaşık bir etkileşimi sonucu ortaya çıkmaktadır. Algılama çift yönlü bir süreç olduğu için önce algılama davranışı etkilemekte daha sonra davranış algılamayı etkilemektedir. Görsel algı sürecini anlayabilmek için her algılanan objeye bağlı duygusal yük analiz edilmeli ve bilinçaltı seviyelere inilmelidir (Aydınlı, 1986).

Görsel algının oluşması için üç şey gereklidir; ışık, sağlam bir göz ve beyinde normal işleyen bir görme merkezi. Görsel algılamada ilk başlangıç uyarılanı gözdür. Görünür ışık görme olayında ilk etken bileşendir. Ancak ışıkla birlikte rengin algılanmasını, uzaklık ve görüş açıları yakın yüzeylerin ilişkileri, malzeme özellikleri gibi fiziki parametreler etkiler (Gezer, 2008). Değişik şiddetteki ışınların görsel algıda oluşturduğu etkiler değişiktir. Bu yüzden görüş alanımızda bulunan cisimlerden bir kısmı daha belirli ve daha önemli bir şekilde göze batarken bazı cisimler ya da görüş alanımızdaki bazı bölgeler fazla dikkat çekmeyerek ikinci planda kalırlar. Bu farklı algı bölgelerinden kuvvetli etki yapanlar aktif bir rol oynayıp ön plana geldikleri göze daha çok battıkları ve dikkati üzerlerinde topladıkları için zayıf etki yapan bölgeleri pasif hale getirirler. Bu suretle zayıf etkili bölgeler ikinci planda kalıp bir fon, bir zemin etkisi yaparken ister iki boyutlu, ister üç boyutlu olsun kuvvetli etki yapan bölgeler şekilsel ve hacimsel bir etki meydana getirirler (Güngör, 2005).

Algılamada etkin rol oynayan organizasyon, seçicilik, bütünlük, değişmezlik gibi süreçler görsel algı için de geçerlidir. Temel tasarım eğitiminde görsel algılamada etkili olan Wertheimer'ın geliştirdiği temel ilkelerden söz edilmektedir. Bu ilkeler; yakınlık, doğruluk, benzerlik, kapalılık, devamlılık, simetri, hareket olarak belirlenmiştir ve bütünün parçalarından farklı olduğunu kanıtlayarak elemanların bir araya gelme ilkelerini oluşturmaktadır. Bu ilkeler, literal algı öğeleri olan yüzey, dış çizgi, doku, biçim, ölçü,

renk, kenar gibi öğelerin çeşitli organizasyonları ile elde edilirler. Bu ilkelerin somut örneklerini mimaride ve resimde kolayca bulmak mümkündür. Öte yandan mimari ürün literal (temel anlamlı) algı öğelerini olduğu kadar, şematik (mecaz anlamlı) algının dayandığı öznel değerleri, anlamsal çağrışımları ve yararsal boyutu da içermektedir (Ertürk, 1984; Aydınli, 1986).

Görsel algıyı etkileyen görsel süreçler, insanın kapalı ve açık görüş olmak üzere iki türlü görmesine bağlı olarak farklı olguları içermektedir. Kapalı görüş biçiminde, insan tanıdığı bir şeyi yani görmesi gerekeni görmektedir. Kapalı görüş, insanı geçmişin görsel dizgelerine bağlayan tek bağıdır. Yaşamı içeriğinden soyutlayarak ele alır ve yasalı ve düzenlidir. Açık görüş ise kapsamlı bir görme biçimidir. Açık görüşe bağlı algılama, kişinin görsel olarak kendini adadığı ve etkinlik içinde bulunduğu seçmeci ve kurgucu bir bakıştır. Dolayısıyla bu görsel süreç etkin ve yaratıcıdır (Aydınli, 1986).

Gerek kapalı gerekse açık görmeyi etkileyen görsel algı, bazı öznel ve nesnel faktörlere göre farklılık göstermektedir. Bu faktörler, uyarıcının sahip olduğu anlam, bakan kişinin uyarıcıyı daha önceden tanımış, bilmiş olması, kültür farklılığı, zihinsel süreçlerin oluşturduğu düzen farklılıkları şeklinde belirlenmektedir.

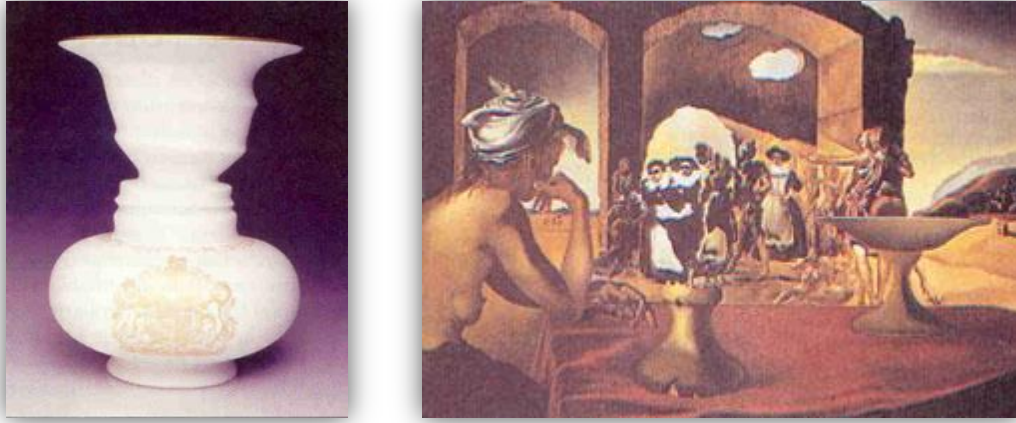
1.6.8.2. Gestalt Algısı/ Psikolojisi

Zihnin kendisine sunulan biçimleri ve örüntüleri nasıl yorumladığı, Gestalt Psikolojisinin konusudur. Almanca biçim anlamına gelen Gestalt sözcüğü, algı psikolojisinde “aralarında dinamik bağlar olan parçaların oluşturduğu anlamlı bir bütün” anlamında kullanılmaktadır. Gestaltçilere göre bir bütüne anlam veren, onu oluşturan parçalar değil, parçaların ne biçimde bir araya geldikleri, diğer bir deyişle parçalar arasındaki ilişkidir. Gestalt Kuramı, çevreden bilgi almanın yani öğrenmenin kavrama yoluyla olduğunu kabul etmekte ve kavramayı “amaç ve araçlar arasındaki mantıklı bağların anlaşılması” şeklinde ifade etmektedir. Gestalt kuramcılarına göre, birey dünyayı organize olarak algılamak üzere doğa tarafından donatılmıştır. Gestalt kuramı, ortaya çıktığı 1920’lerden bu yana mimar ve sanatçıların büyük ilgisini çekmektedir (Aydınli, 1986; Roth, 2000).

Zihin rasgele ya da bilinmeyen görsel bilişiyile karşılaştığında, veriyi belirli kalıplaşmış tercihlere göre düzenler. Bu tercihler şekil-zemin ilişkisi, şekilleri gruplama yani tamamlama, devamlılık, yakınlık, benzerlik ve devamlılığın iyi olmasıdır.

1.6.8.2.1. Şekil-Zemin İlişkisi

Bütün algılamalarda bir şekil bir de zemin vardır. Şekil arka yüzeyi oluşturan zemin içerisinde anlam kazanır ve zeminden daha belirgin ve önde görünür. Kedinin kendisi şekil, kıvrıldığı koltuk zemindir. Ağaç şekil, gökyüzü ve bulutlar zemindir. Şekil ve zeminin birbiriyle yer değiştirdiği algılamalar söz konusudur. Çevreleyen bir şeklin bağlamında görülen bir şekil, hangisinin hangisi olduğunu seçen zihin tarafından, bir arka plan üstündeki biçim olarak yorumlanır (Şekil35) (Atkinson vd., 1999; Aydınlan ve Sağsöz, 2009).

Şekil 35. Vazo, Köle Pazarı ve Voltaire'in büstü (Atkinson vd., 1999).

Bu araştırmada ele alınan Erzurum kenti Üç Kümbetler ve Çevresinde, tarihi dokuyu oluşturan tarihi yapıların yeni yapılaşmalara referanslarının neler olabileceği ya da bu tarihsel bütünü oluşturan elemanların yani parçaların organizasyonundaki ilişkiler çözümlenmekte, parçalar arasındaki ilişki yeni yapılaşmalar üzerinden sorgulanmaktadır. Algısal düzenlemenin en basit, ancak en temel ilkesi, “zemine karşı şekil olarak algılanan biçimler görsel etkinliğe sahiptir; şekil, arka yüzeyi oluşturan zemin içinde anlam kazanır” ifadesiyle tanımlanan şekil-zemin ilişkisidir. Kısaca özetlersek, Gestalt Teorisi, tüm algılarımızın bir bütün içinde organize edildiğini açıklar. Sözelimi güçlü bir forma sahip bir bina çevresindeki diğer binalara, tüm doğal ve yapay öğelerin oluşturduğu arka fona (zemine) göre şekil olarak algılanır (Aydınlı, 1986).

Ülkemizde, tarihi çevrelerdeki ya da tarihi yapının/yapıların etkileşimli olduğu alanlardaki yeni yapılaşmalarda yapılan uygulamalar genel olarak tarihi yapı/yapılar ile yeni yapı arasındaki ilişkiyi, kurguyu gösteren siluet çalışmalarıyla sınırlı kalmaktadır. Oysa bu uygulamalar şekilden öteye gidememekte, şekil-zemin bağlantısını sağlayamamaktadır. Ancak, şekil- zemin bağlantısını sağlayacak yakın çevreyi de kapsayan (en azından ada bazında) çalışmaların da yetersiz olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda tek boyutlu çalışmaların ve grafiksel anlatımlı (soyut anlatımlı) şekil-zemin ilişkisinden öte üç boyutlu, gerçeğe daha yakın anlatımların, (somut anlatımların), ifadelerin yer almasının çevresel ölçekteki korumalara daha yararlı olacağı düşünülmektedir.

1.6.8.2.2. Şekilleri Gruplama

Algı, kendisini oluşturan duyuşsal girdilerin toplamından daha fazla bir anlam ifade eder. Nesnelere sadece bir zemine karşı değil aynı zamanda onları bir araya getirip gruplayarak da görürüz. Basit bir çizgiler ve nesnelere örüntüsü bile gruplar halinde görülür. Yakınlık, benzerlik, basitlik ve simetri gruplaşma ve organizasyonu kolaylaştıran ve dolayısıyla algılamaya büyük ölçüde yardım eden etkenlerdir (Cüceloğlu, 1991; Roth, 2000; Elmalı 2005; Arkonaç, 2005).

- Tamamlama/Kapama/En yalın ve en büyük figür: Zihin genellikle aralarında boşluklar olan tamamlanmamış şekilleri tamamlayarak algılama eğilimindedir. Tamamlama kuralı bütün duyuş alanları için geçerlidir. Zihin tanıyabileceği bir imgeyi çağrıştıran öğeler sunulduğunda, en yalın ve en büyüğü oluşturacak şekilde verilenleri tamamlar. Buna imkân tanıyan ilgili zihinsel işlem sürekliliğe ve kapalılığa yönelik etkidir (Şekil 36).

- Devamlılık/Süreklilik: Görsel sistemimiz, algı alanına giren ve aynı yönü takip eden birimleri, birbiriyle ilişkili görme eğilimindedir. Yön değiştirdiğinde devamlılık kuralının etkisiyle yeni bir algılama ortaya çıkar.

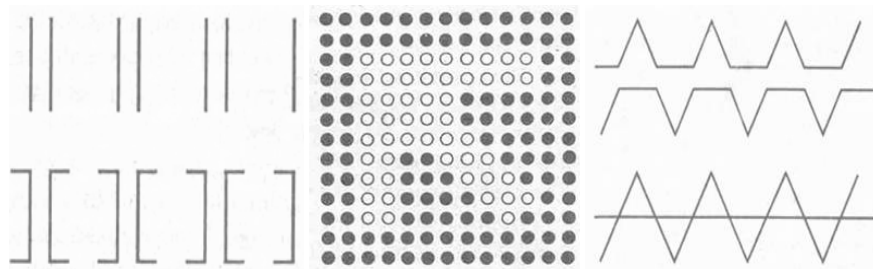

Şekil 36. Sağda ve solda görünen yarım kalmış ve dağınık şekiller, zihin tarafından bilinen biçimlere dayanılarak olabildiğince yalın şekilde tamamlanır (Roth, 2000; Cüceloğlu, 1991).

- **Yakınlık:** Nesnelere birbirine yakınlaştıkça aynı grup içinde algılanma eğilimleri artar. Nesnelere, aralarındaki mesafenin de etkisiyle, organize olmuş bir bütünü temsil ediyor olarak görülür. Yakınlık, zemin içinde olduğu kadar zaman içinde de işleyen bir kuraldır.

- **Benzerlik:** Zihin birbirine benzer nesnelere benzerliklerine göre gruplayarak algılama eğilimindedir.

- **Devamlılığın iyi olması:** Zihin nesnelere kesintisiz bir kenar, kontur oluşturacak şekilde gruplama eğilimindedir. Algılamadaki bu güçlü düzenleme unsuru, eski deneyimlerle mücadeleye girdiğinde bile üstünlüğünü korur (Şekil 37).

Şekil 37. Yakınlık, benzerlik ve devamlılığı örnekleyen şemalar (Cüceloğlu, 1991).

1.6.8.3. Mekansal Algı

Görsel çevre etkenleri, üç boyutlu bir mekansal düzenleme kapsamında ele alındığında mekansal algı konusu ortaya çıkar. Mekan kavramı, insan-çevre etkileşim sisteminin analizi için uygun koşulları sağlayan bir ortam olarak kabul edilmektedir. İnsan algıları vasıtasıyla, çevresini amaçlarıyla özdeşleştirerek ve aynı zamanda çevrenin sağladığı koşullara kendini uydurarak bulunduğu mekana anlam kazandırmaktadır (Aydınlı, 1986).

Genel anlamda mekan, insanların içinde hareket edebileceği, eylemde bulunabileceği; ya düzlem elemanlarının bir araya gelmesiyle ya da üç boyutlu kitlelerin oyulmasıyla elde edilen kavramsal bir varlıktır. Mimaride iyi bir tasarımın yalnızca hoş giden şekiller yaratma sorunu olmadığı; duygusal etkilere sahip mekanların yaratılması gerektiği giderek önem kazanmaktadır. Çünkü insan yalnızca mekanda eylemde bulunmamakta; mekanı algılamakta ve mekan hakkında düşünmektedir. Mevcut mekanda oluşan bir izlenim-görünüm bazı koşullarda kavramlaşmakta ve bireyin zihninde bir kavramsal mekan oluşturmaktadır (Aydınlı, 1986). Dolayısıyla duygusal etkinliği olan bir mekan; derinlik, genişlik ve yükseklikten başka boyutları da beraberinde getirmektedir.

Çok yönlü ve karmaşık olgusuyla mekan algılanması özünde biyolojik bir işlemdir. Mekan içinde insan organları ve beyni ile bir veya birden çok röpere göre yerini ve yönünü belirler; çevresinin kurgusunu, niteliklerini ve özelliklerini algılar, saptar. Mekânı belirleyen çeşitli fiziksel boyutlara bağlı olarak duyum organları yardımı ile zihinde ortaya çıkan çeşitli algılama türleri, mimari mekânla ilgili daha önceki deneyimlerimizle sahip olduğumuz kavramların ışığında mimari mekân algılamasının doğmasını ya da başka bir deyişle mimari mekânını tanımasını sağlar. Diğer bir ifadeyle mekânı algılama; mekânın fiziksel olarak verdiği mesajların (boyut, renk, doku, ışık, ses, koku, ritim, süreklilik, düzen, hareket vb.), algılayan kişi tarafından o mekâna ilişkin biriktirdikleri, yaşanmışlıkları, deneyimleriyle, kısaca tüm yaşantısıyla birlikte okunmasıdır (Aksugür ve Aksugür, 1979; İzgi, 1999; Gezer, 2008).

Mekâna olan aidiyet duygusu, ona ait maddi kültürün yanı sıra sosyal ve psikolojik çağrışımlarla bağlantılıdır. Dolayısıyla mekânın örgüsünü kuran zihinsel süreçlerin farklılıkları mekânı algılamakla ilgili çok sayıda parametreyi de beraberinde getirir. Topladığımız imgelerin yeniden bize belli mesajlarla dönmesi, yeni anlamlar yüklenerek geri gelmesi, bizim bilgilenme sürecimizdeki veri toplama yeteneğimiz ve sonra da

değerlendirmede kullandığımız kendi sistematiğimizle bağlantılıdır. Bu nedenle mekânı algılama ve ifade etme biçimi kişi sayısı kadar farklı ve çeşitli olabilmektedir.

Mekân algılanmasında en büyük payın görme organında olduğu açıktır. Görme yeteneği azaldığında veya tümüyle yok olduğunda duyma organları başrolü alır. Yaygın olarak mekân algılanması hep çok yönlüdür, gerek duyma, koku alma gibi uzaktan iletilen organlarımız, gerekse hem uzaktan hem dokunma yoluyla devreye giren deri mekân algılanmasında yardımcı veya tamamlayıcı rol oynar. Ayrıca mekân içindeki fiziksel ortamın (sıcak, soğuk, koku vb.) değerlendirilmesinde de tüm organlar devreye girerler (İzgi, 1999).

Mekânın görsel algılama sürecinde ışığın varlığıyla oluşan renk, çok önemli bir fiziksel koddur. Renk, görsel konforun yanı sıra yaşamsal konforu da etkileyen görsel algılamanın en önemli ögesidir. Mekânın diğer bir fiziksel niteliği olan doku, mekânın görsel değerlerine büyük ölçüde etki eder. Mekân-yüzey-malzeme ilişkisini karakterize eden doku, aynı anda görme ve dokunma duygularını harekete geçiren uyarıcı bir elemandır. Algılama sürecinde yüzeylere, hacimlere dokunma isteğinin neredeyse refleksi dönmesi, insanın mekânla bağ kurma isteğindedir. Diğer bir etken olan koku, insanların nasıl üzerine sinip de, o insanı çağrıştıran, ona gönderme yapan bir uyaransa; her mekânın da kendine özgü bir kokusu vardır. Güzel koku insanı mutlu eden, enerji ve tazelik veren bir etkendir (Gezer, 2008).

Mekânı algılamada zihinsel sürecin içinde, mekana ait fiziksel etkenlerin yanı sıra duygular ve o duygulara gönderme yapan anılar vardır. Mekânı algılarken mekana ait biriktirdiğimiz bilgiler tazelenmiş olur. Yeni bir mekan ne kadar bizim için ilk karşılaştığımız yer de olsa, en azından ona ait olmuş bir ön yargımız ve şartlanmışlığımız vardır. Kısa bir süre sonra hemen bize yakın gelen kodları kendimizle ilişkilendiririz. Aslında insanların mekânı algılamada seçtiği unsurlar onun kültürel, sosyal yapısının ve psikolojisinin göstergesidir. Fark etme yeteneği sadece dikkatle ilgili değil, fark edilebilecek şeyleri görebilme ile de ilgilidir (Gezer, 2008).

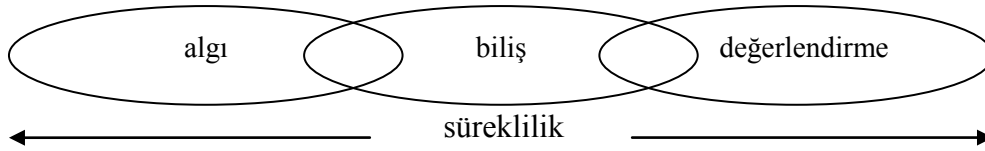
1.6.8.4. Çevresel Algı

Çevresel algı çalışmaları çevresel psikolojinin bir alt başlığını oluşturmaktadır. Küller, çevresel algıyı insan-çevre ilişkisinin algı ve bilişe ait bileşenleri ile zihinsel bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Ertürk, 1984).

Küller'e göre çevrenin tüm algısı sınırlı sayıdaki anlamsal boyutlar içinde belirlenebilir. Çevresel algı için önemli çevresel özellikler Ittelson (1974) tarafından şu şekilde sıralanmaktadır (Ertürk, 1984):

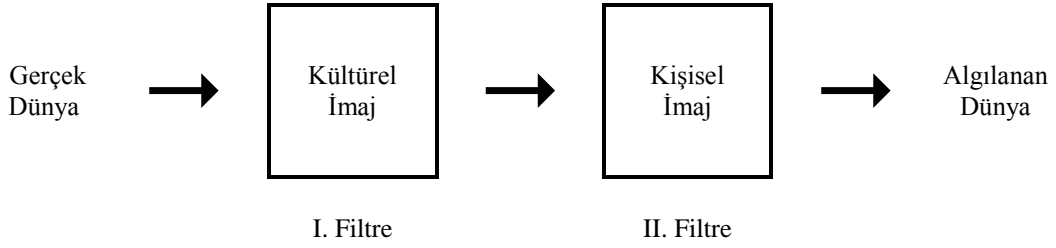
1. Çevre, zaman ya da mekan içinde saptanmış sınırlara sahip değildir.
2. Çevre, tüm duylara bilgi sağlar.
3. Çevre, merkezi bilgiyi olduğu kadar çevresel bilgiyi de içerir.
4. Çevre, elde edilenden daha çok bilgi barındırmaktadır.
5. Çevre, eylemle denenerek ve eylem tarafından tanımlanır.
6. Çevre, sembolik anlamlara sahiptir.
7. Çevresel deneyim, tutarlı ve yordanabilir bir bütünün sistematik niteliklerini sürekli olarak taşımaktadır.

Rapoport, bireylerin çevreyi edilgen ve verilerle kuşatılmış olarak algılamaktan çok, anlamlı bilgiler edinmek amacıyla araştırdıklarını ileri sürmektedir ve çevrenin algılanması olayını çevresel algı, biliş ve değerlendirme şeklinde sıraladığı üç sürecin sürekliliğine bağlamaktadır (Ertürk, 1984). Çevresel algı, belli bir zaman aralığında, içindeki kişilerin çevrelerine ilişkin doğrudan duysal deneyimlerini açıkladığı bir algı türüdür. Çevresel değerlendirme; algının çevrenin değerlendirilmesi, çevresel niteliklerin algılanması, tercih, seçim, davranış ve kararları açıklamak üzere kullanılmasıdır. Çevresel biliş ise kişilerin çevreyi öğrenme, yapma, anlama yolunu açıklamak ve tartışmak için algıyı kullanması ve bu amaçla biliş haritaları oluşturulmasıdır. Özetle algı, bilginin nasıl elde edildiği ve biriktirildiği ile; biliş, bunların nasıl düzenlendiği ile; değerlendirme; nasıl sıralanıp değerlendirildiği ile ilgilidir (Şekil 38).

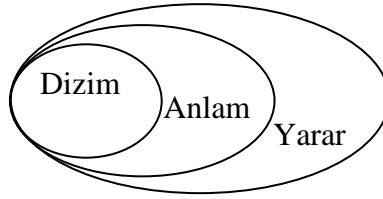
Şekil 38. Rapoport'un çevreyi algılama süreçleri (Ertürk, 1984).

Rapoport'un filtre modelinde çevrenin algılanan biçimi ve gerçek biçimi arasında kültür ve kişilik faktörleri birer filtre işlevi görmektedirler (Şekil 39) (Ertürk, 1984).

Şekil 39. Rapoport'un çevresel algıda filtre modeli (Ertürk, 1984).

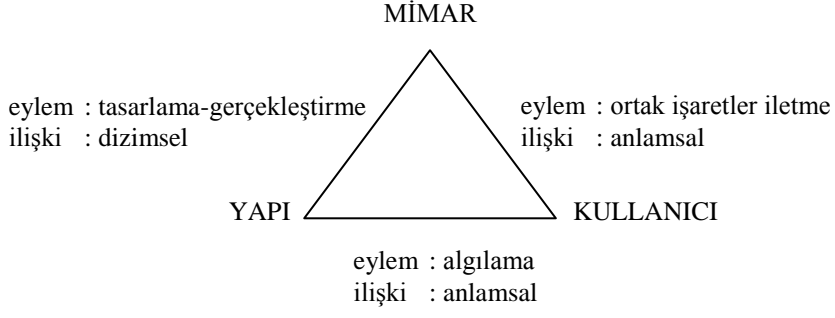
Yapılı çevre ve insan arasındaki ilişkide çevre, bir organizma gibi mesajlar üreterek iletişim organı olur. İnsan da yaradılışına, deneyimlerine, eğitimine bağlı olarak düzeyi değişen bir algılama odağına dönüşür (İzgi, 1999). Çevre bir bilgi kaynağı olarak ele alındığında, mimarın oluşturduğu yapı veya yapılar bütünü bilgi ileten işaretler olarak yorumlanabilirler. İşaretler kuramı açısından bir işaret; dizimsel (sentaktik), anlamsal (semantik) ve yararsal (pragmatik) olmak üzere üç farklı niteliğe sahiptir (Şekil 40) (Ertürk, 1984).

Şekil 40. İşaretin özellikleri

Dizim, işaretin yapısal/mantıksal kuruluşu ve çekirdek ögedir. Anlam, dizimi içinde barındırır ve işaretle gerçek arasındaki bağları inceler. Yarar ise anlam ve dizimi kapsar ve işaretin gönderdiği simge sistemlerinin kullanıcıları üzerindeki etkilerini inceler (Ertürk, 1984).

Aksoy (1975) ise mimar ile çevre arasındaki iletişimi esasında mimar ile kullanıcı arasında yapı aracılığıyla kurulan ilişki olarak nitelendirir ve mimar, yapı ve kullanıcı arasındaki ilişkiler ağını aşağıdaki gibi şemalaştırır. Söz konusu ilişkiler ağı insanların çevreyi hangi düzeylerde algıladığını belirlemeye yönelik yaklaşımlar için yol gösterici bir nitelik taşımaktadır (Şekil 41).

Şekil 41. Algılama olayının mimari iletişim sürecindeki yeri: mimar-yapı-kullanıcı ilişkisi (Aksoy, 1975)

Çevre ve insan arasındaki karşılıklı ilişki, bir taraftan kişisel düzenlemeleri çevre bünyesi içinde bütünleştirme; diğer taraftan bu düzenlemeleri somut mimari elemanlara dönüştürme çabalarını kapsamaktadır (Aydınlı, 1986). Canter (1975) bu ilişkiyi -insanın fiziksel çevresinin, davranışı üzerindeki etkisini- Winston Churchill'in "Biz yapılarımızı biçimlendiririz ve daha sonra onlar bizi biçimlendirir" şeklindeki ifadesiyle açıklamıştır (İmamoğlu, 1979).

Çevremizi nasıl algıladığımız, nasıl tepki gösterdiğimiz, neye iyi çevre dediğimiz, neyin yararlı ve güzel olduğunu belirttiğimiz, gelecekteki çevreleri nasıl oluşturacağımıza ilişkin yol gösterici bir nitelik taşıması bakımından önemlidir. Bu bağlamda çevreyi anlamlandırmada ve onunla iletişim kurmada gerekli bir araç olan algı, biz mimarlar için çevreyi edinilen bilgiler ışığı altında değerlendirme ve beklentileri karşılamak üzere yeniden tasarlama açısından mimar-yapı-kullanıcı ilişkisinde geri beslemenin bir parçası olarak son derece önemlidir.

2. YAPILAN ÇALIŞMALAR

Bu bölüm iki aşamadan oluşmaktadır. 1. aşama Erzurum Kenti'nde seçilen Üç Kümbetler ve Çevresinde yer alan tarihi yapıların tanıtılması ve bu alandaki tarihi özellikteki konutların (içine girilebilen ve karakteristik özelliğini taşıyanlar) analizi ve tipoloji çalışmasından oluşmaktadır. 2. Aşama ise seçilen bu alanın (arazi yapısı, yol vb dahil) üç boyutlu modellemesinin yapılarak tarihi yapıların ve elemanların gerçeğe yakın, mevcut diğer yapıların ise kütle bazında modellemelerinin yerleştirilmesi ve konu ile ilgili uzman deneklere anket çalışmasını kapsamaktadır.

2.1. Çalışma Alanının Tanıtılması

2.1.1. Erzurum Kentinin Tarihçesi

Erzurum, günümüze kadar Romanorum, Garin veya Karin; Karn, Karintis, Karona, Carana, Garnoy, Karaz, Kalak, Garnoy-Kalak, Kali, Kalikala, Theodosiopolis, Arze, Arzen, Erze, Erzen-i Rum, Erzeroum gibi isimler altında anılmıştır. Şimdiki adı olan Erzurum ise, Erzen el-Rum'dan türemiştir. Anlamı Roma arazisindeki Erzen'dir. Diğer bir rivayete göre Erzurum kelimesi Arz-ı Rum yani Bizans ülkesinden meydana gelmiştir. Selçuklu paraları üzerinde şehrin adı Erzen el-Rum, Arzan-ı Rum ve Arz-ı Rum'dur. XVII. yy 'in büyük Türk gezginlerinden olup, Erzurum'da görevle kısa bir müddet ikamet eden Evliya Çelebi, şehrin adı ile ilgili olarak şunları yazmaktadır: “Erzen-i Rum yani Erzurum. Bazıları Erzurum da der. Azerbaycan civarında geniş bir eyalettir. Bazı tarihlerde Nuşirevan-i Adil tarafından kurulmuş denirse de doğrusu Akçakoyunlu padişahlarından Gündüzbayoğlu Soktar oğlu Erzen Bey tarafından yapıldığıdır”. Jean Babtist Tavernier, Th.Ch. Fleurian. J.Brant, H.W. Dowe, H. Suter, E.Smith, W.F. Ainsworth, J. Taylor, H.Tozer, H.F.B. Lynch ve C.F. Lehmann-Haupt gibi gezginler Erzurum hakkında önemli bilgiler vermekte, gördüklerini kendi fikirlerine göre ifade etmektedir (URL 15).

Coğrafi konumu ile önem taşıyan Erzurum, eski çağlardan beri yerleşme yeri olma niteliğini koruduğundan, gelip geçen tüm kültürler, burada izlerini bırakmışlardır. Hızlı ve

yeni kentleşme sürecinin devam etmesi (sürekli göç vermesine rağmen daha fazla göç almakta) nedeniyle tarihi doku giderek yok olmaya başlamıştır (Şekil 42) (Aru, 1998).

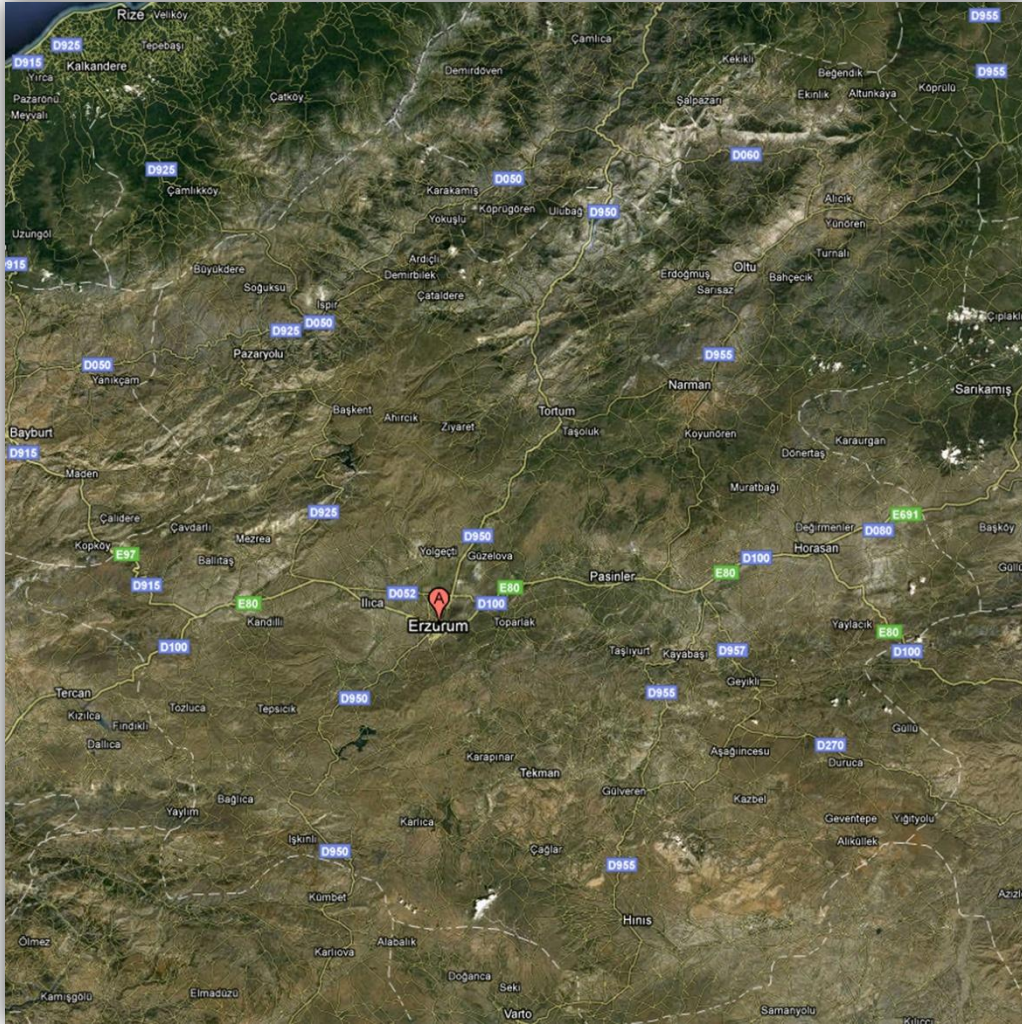

Şekil 42. Erzurum kentinin eski ve yeni kent dokusu (Aru, 1998).

Erzurum ve çevresi oldukça eski bir geçmişe sahiptir. Karaz, Kırmızıtaş, Güzelova, Pulur, Sos, ve daha pek çok yerde eski yerleşme alanları bulunmuştur. Atatürk Üniversitesi tarafından Pasinler’de yapılan ve halen devam etmekte olan kazılara göre, tarih öncesi devirlere ait kalıntılar ortaya çıkarılmış ve çıkarılmaktadır. Urartu çağına ait kalıntılara da rastlanılmaktadır. Arkeolojik kazılara göre kentin tarihi M.Ö. 4000 yıllarından başlamaktadır. Geçen 6000 yıllık zaman içinde Erzurum, Hurriler, Urartular, Sakalar (iskitler), Medler, Persler, Partlar ve halefleri, Romalılar, Bizanslılar, Sasaniiler, Araplar, Emeviler, Abbasiler, Selçuklular, Moğollar, İlhanlılar ve halefleri, Karakoyunlular, Timurlular, Akkoyunlular, Safeviler, Osmanlılar ve Türkiye Cumhuriyeti devletlerinin egemenliğinde kalmıştır (Tuğlacı, 1985).

Cumhuriyetten sonra ilin idari teşkilatı çeşitli değişikliklere uğramakla birlikte, Erzurum, toprak genişliği bakımından Türkiye'nin dördüncü büyük vilayeti olmaya devam etmiştir.

2.1.2. Erzurum Kentinin İklimi ve Topografyası

Şekil 43. Erzurum ilinin uydu fotoğrafı ile çekilmiş görüntüsü (Googleearth).

Erzurum Kenti, Doğu Anadolu'nun en engebeli kesiminde, sıra dağlar arasında teşekkül etmiş iki oavadan birisi olan Erzurum Ovasının güneydoğusunda kurulmuştur. Deniz seviyesinden yüksekliği ortalama 1950 metredir.

Alan genişliği bakımından Türkiye'nin dördüncü ili olan Erzurum'da yüzey şekillerinin ana çizgilerini batıdan doğuya doğru araları açılarak uzanan dağ sıraları ile bunlar arasındaki platolar ve çukur ama yüksek ovalar meydana getirir. İlin kuzeyinde Doğu Karadeniz dağları ile Mescit ve Yalnızçam dağları yer alır. Ortada Karasu Aras sıradağları, Güneyinde Bingöl ve Akdoğan dağları yükselir. Bunların arasında ortada Çoruh nehrinin izlediği oluk biçimli tektonik vadi, Batıda Karasu'nun izlediği Erzurum ve Aşkale ovaları, doğuda Aras nehrinin izlediği Pasinler ovası yer alır. Bu ovaları nispeten yüksek eşikler ve akarsuların açtığı derin boğazlar birbirine bağlar. İlin güneyinde Hınıs ovası vardır.

Kentin coğrafi konumu, tarihi gelişimi içerisinde kendisine her zaman siyasi, kültürel, askeri bakımdan önem kazandırmıştır. Asya'yı Avrupa'ya bağlayan eski kervan (ipek) yolu üzerinde bulunması nedeniyle her zaman ekonomisini canlı tutmuştur (Karpuz, 1993).

Çok genç hareketlerle bugünkü büyük yükseltisine pliyosen sonları ve kuaternerde erişmiş olan il toprakları, Türkiye'de sıkışmalar sonucunda yerkabuğunun en büyük kalınlığa eriştiği, ama bu hareketler sırasında büyük ölçüde faylarla parçalandığı bir alandır. Bunun sonucunda birçok volkanlar oluşmuş ve genç lavlar çok geniş alanlara yayılmıştır. Aynı nedenlere bağlı olarak oluşan kuzey ve Doğu Anadolu fayları il topraklarını keser. Bu yüzden Erzurum ili 1. ve 2. derecede deprem kuşağındadır. Yakın tarihte de birçok kez yıkıcı depremlere uğramıştır (1268, 1766, 1868, 1906, 1924, 1926, 1935, 1966, 1983, gibi). Bunlardan dehşetli biri 1859 Haziranında 4500 evi ciddi bir şekilde tahrip etmiştir. İl Türkiye'de karasal iklimin en belirgin olduğu alanlardan biridir. Yazlar kısa, oldukça sıcaktır (Erzurum ağustos ort. 19,6⁰C); kışlar uzun ve çok soğuktur (ocak ort. -8,6⁰C); donlu günler sayısı 150'yi geçer; sıcaklık -30⁰C'a kadar düşebilir. Karasal etkiler nedeniyle en yağışlı mevsim ilkbahardır.

İl km²'ye 34 kişi olan yoğunluğu ile Türkiye ortalamasının çok altında nüfuslanmıştır. Nüfusun % 59'u kırsal kesimde yaşar. Kentleşme oranı düşüktür ve kentsel nüfusun % 70'i de il merkezinde toplanmıştır. İlçe merkezlerinden ancak, beşinin nüfusu 10000'i geçer, ötekiler küçük birer kasabadır. Yıllık nüfus artış oranı da (%o 13,1) Türkiye ortalamasının çok altındadır.

Kentin çevresinde, yüksek dağlar ile zengin akarsu kaynakları ve yeraltı suları vardır. Kentin kuruluş alanı ve yakın çevresi volkanik kayalar, birikinti konileri ve genç alüviyal araziden teşekkül etmiştir. Bu volkanik elemanlar kentin eski yapılarında yapı taşı olarak

kullanılmıştır. Sivişli ve Kamber köylerindeki ocaklardan hala da taş malzeme temin edilmektedir.

Kent, alüviyal dolgu, birikinti konileri üzerinde kurulmuş olduğundan bu depoların kalınlıkları yer yer 200 metreyi aşmaktadır. Oysa böyle bir litolojik yapının meskenlerin inşasında olumsuz etkileri vardır. Hemen belirtmek gerekir ki, Erzurum'da yapıların tümünde kuruluş zemini veya temel çürük olarak iddia edilmektedir.

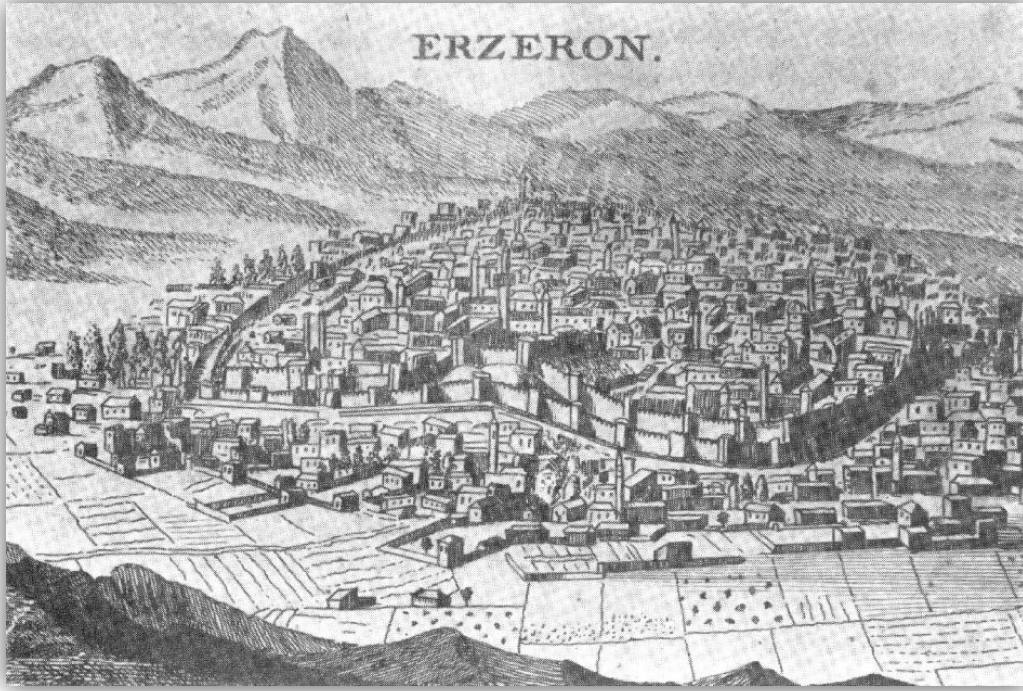
2.1.3. Kentin Tarihi Eserleri ve Yoğunlaştığı Alanlar

Şehirde bulunan Roma dönemi eski eserlerinden çok az kalıntı vardır. Mevcut eski eserlerin hemen hepsi Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerine aittir.

Erzurum her çağda önemli bir nüfus yoğunluğu merkezi olduğundan zengin bir öğretim eğitim tarihi yaşamıştır. Osmanlı döneminde bir eyalet olan Erzurum'da, camiler ve medreseler eğitim kurullarının başında geliyordu. XIX. yüzyıl sonunda şehirde "Sıbyan Mektebi" denilen 10 özel ilkokuldan başka 25 adet sağlam vakıflı medrese ve 5 genel kütüphane vardı (Tuğlacı, 1985).

Erzurum Kalesi; 415 yılında, Roma İmparatoru Theodosius adına Komutan Anatolius tarafından yaptırılmıştır ve Roma Devri eserlerden biridir (Tuğlacı, 1985).

Erzurum, Selçuklu çağı mimari eserleri bakımından zengin kentlerden biridir. Eserlerin çoğu son yüzyılın savaşları, istila ve işgaller sırasında yıkılmış ve yarı yıkık halde kalmış olmakla beraber, ayakta kalabilenlerin sayısı da az değildir. Bunlardan önemlileri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

Şekil 44. Tournefort'un Erzurum gravürü (Karpuz, 1993).

Ulu Cami; Ebu'l Feth Kızırlarlan Mehmet tarafından 1179 yılında yaptırıldı. Tebriz Kapısı semtindeki cami beş yazıttan öğrenildiğine göre, birçok onarımdan geçerek, günümüze bozulmuş olarak gelmiştir. Yapı planı, camii Kible duvarına dikey uzanan yedi neften oluşur. Mukarnaslı sade mihrap nişinin etrafını çeviren geniş dikdörtgen bordür Sivas Ulu Camii'nin eski taş mihrabından farklı olarak birbirini kesen sekizgenlerden geometrik örgü motifleri ile yüksek kabartma biçiminde işlenmiştir. Bunlar daha büyük sekizgenlerle dörder bordür birbirine bağlanmıştır.

İçkale Saat Kulesi; İçkale'nin güneybatı köşesinde bulunan bu yapı Saltuklulardan kalmıştır. 1184 yılında yapıldığı sanılır. Halk tarafından "Tepsi Minare" olarak bilinir. Gövdesindeki pişmiş tuğladan yapılmış ve kısmen tahrip olmuş kitabeye göre bu kule, Saltukoğullarından Şemsü'l Mülûk ve'l Ümem unvanlı, İnanç Yabgu Alp Tuğrul Bey Ebu'l Muzaffer Gazi bin Ebu'l Kasım tarafından yaptırılmıştır. 1877 yılında Londra'dan armağan edilen çalar saat kuleye takılmış ve böylece yakın zamana kadar "Saat Kulesi" olarak kullanılmıştır. Tepsi Minare'ye 30 m. uzaklıkta ve İç Kale'nin burçlarından birinin içine yerleştirilerek kareye yakın planda inşa edilmiş olan Kale Mescidi bulunur (Tuğlacı, 1985; Gündoğdu, 2007).

Şekil 45. 1534'de Erzurum'a gelen Nakkaş Matrakçı Nasuh'un Erzurum Minyatürü (Karpuz, 1993).

Şehirde Selçuk dönemine ait kümbet adıyla anılan önemli sayıda türbe vardır. Bunların bazıları, devrinin sanat düzeyini simgeleyen yapılardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

Ahi Baba Kümbeti; Narmanlı Mahallesi'nde, XIV. yüzyılda inşa edildiği sanılmaktadır. Güneybatı kısmı yıkılmıştır. Sekizgen bir planı vardır.

Cimcime Sultan Kümbeti; Cumhuriyet Caddesi Üzerinde XIV. yüzyılda yapıldığı sanılmaktadır. Yakın zamanlarda yapılan bir onarımla orijinalliği kaybolmuştur.

Çifte Minareli Medrese Kümbeti; Çifte Minareli Medrese yanında, XII. yüzyılda yapılmıştır. Gövdeyi çeviren, derinleştirilmiş kemer silmeler halat biçiminde burmalıdır. Yüzeyleri boş bırakılmış mukarnas kornişler, bir sıraya indirilerek konik külaha geçilmiştir (Şekil 46).

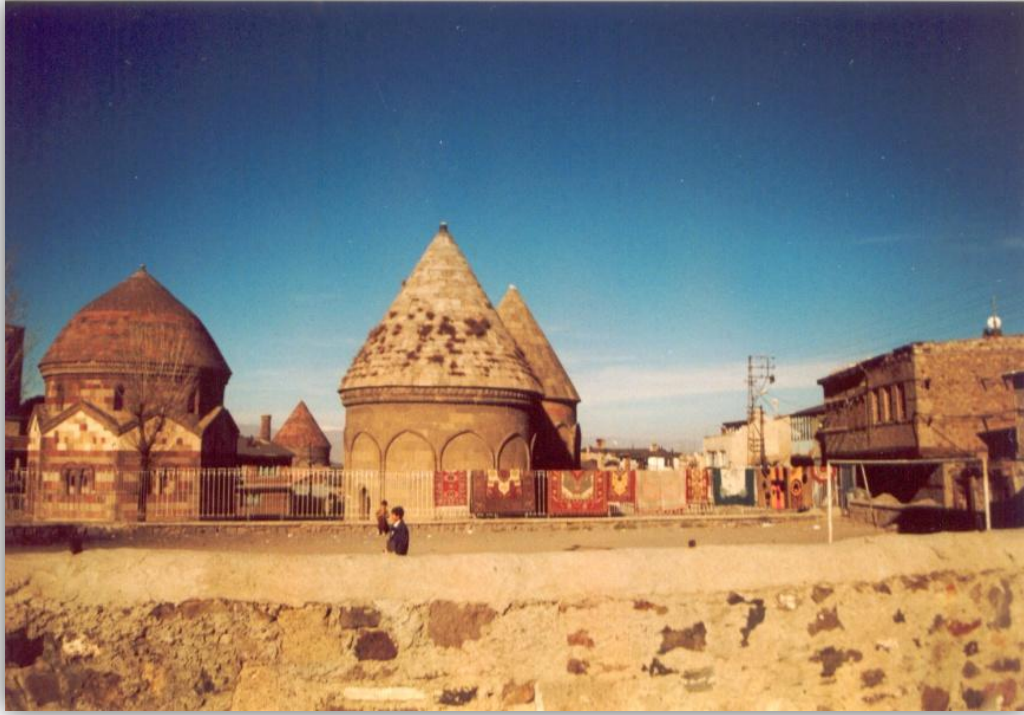

Şekil 46. Erzurum kentinin simgesi Çifte Minareli Medrese

Üç Kümbetler; Erzurum Çifte Minareli Medrese ile Ulu Caminin güneyinde yer almaktadır. Aslında dört adet kümbet bulunmaktadır. Bunlar Emir Saltuk Kümbeti, II. ve III. Kümbet olup dördüncü kümbete ait bilgiler bulunmamaktadır.

Emir Saltuk Kümbeti; XII. yüzyıldan kalma, Saltukoğulları devrine ait bir eserdir. İki renkli kesme taştan anıtsal yapısı ve sağlam mimarisi ile göze çarpar. Bugün kubbeyi andıran basit bir külahla örtülüdür. Altta, her cephesi üçgen bir alınlıkla biten sekizgen, üstte yüksek silindirik tambur olarak, dıştan iki katlı Kümbet, ilk bakışta geç Roman anlatımına benzer özelliktedir. Bir orta kolona dayanan çift yuvarlak kemerli sağır pencereler, alt kenardan birbirine silmelerle bağlanarak, her cephenin ortasında tekrarlanır. Sadece, giriş cephesinde bunun altında, yuvarlak kemerli bir kapı vardır. Üst katta üçgen alınlıkları arasındaki yuvarlak kemerli nişler içine ejder, tavşan başı, yarasa, kartal, öküz başının boynuzları arasında insan kafası gibi, çeşitli rölyefler işlenmiştir. Çalışmanın yapıldığı alan içindeki bu kümbete ait geniş kapsamlı bilgiler, alanın tanıtılması bölümünde verilmektedir (Şekil 47) (Aslanapa, 1984). II. Kümbet; Emir Saltuk Kümbeti'nin

güneydoğusundaki silindirik gövdeli anonim kümbetin XIV. yüzyıldan kaldığı sanılır. III. Kümbet; II. Anonim kümbetin kuzeyinde bulunan bu yapıda XIV. yüzyıldan kalmış olmalıdır. Bu iki kümbet çalışma alanının tanıtılması kısmında geniş bir şekilde anlatılmaktadır (Şekil 47) (Bayhan, 1993).

Şekil 47. Üç Kümbetlerin ve çevresinin görünüşü (soldan sağa, Emir Saltuk Kümbeti, II. ve III. Kümbet, arka planda Çifte Minareli Medrese ve kümbeti)

Rabia Hatun Kümbeti; Hasan Basri Mahallesinde Üç Kümbetlerin 150 m. kadar güneydoğusunda bulunmaktadır. Kesin tarihi ile adının nereden geldiği bilinmemektedir. Daha geniş bilgi çalışma alanının tanıtılması bölümünde verilmektedir (Şekil 48) (Bayhan, 1993).

Şekil 48.Rabia Hatun Kumbetinin güney batıdan görünüşü

Selçuklu döneminden kalma üç önemli medrese vardır. Bunlar; Çifte Minareli Medrese, Yakutiye ve Ahmediye Medresesidir.

Çifte Minareli Medrese; sur duvarlarına dayalı olarak yapılmış olan bu yapı yalnız Anadolu'nun en büyük medresesi olmakla kalmaz, aynı zamanda mimarisi, planı ve süslemeleri bakımından uyumlu bir bütün halinde tek üsluptan doğması ile de dikkati çekmektedir. Medresenin kuzeye bakan ön cephesinde yüksek, mukarnas kavrısalı taçkapı üzerinde, çinilerle süslü gövdesiyle yükselen iki minare ve kaidelerin altında, yüksek kabartmaları ile dikkati çeken figürlü ve bitkisel panolar bulunmaktadır. Cephenin iki yanındaki takviye payandaları ile doğrudan sur duvarlarına bitleştirilmiş olan Medrese'nin, batı cephesi sokağa açılmakta ve oldukça hareketsiz bir görünüme sahiptir. İki yanı

mihrabiyeli ve oldukça dik bir kavsaraya sahip olan taçkapı, doğrudan doğruya içerdeki giriş eyvanına açılır. Giriş eyvanının karşısında oldukça derin bir eyvan ile doğu ve batıdaki diğer iki eyvanla, orta avlulu, dört eyvanlı, klasik Selçuklu medrese şeması tekrarlanır. Ancak eyvanlar arasındaki iki katlı hücre düzenlemeleri, derin eyvanın önündeki kemer ve derinliğindeki türbe şeması ile, Anadolu Selçuklu medreselerinden daha büyük boyutlarda, daha görkemli bir medrese şeması ortaya çıkar (Şekil 49) (Tuğlacı, 1985; Gündoğdu, 2007).

Şekil 49.Çifte Minareli Medresenin sulu boya çalışması (Sağsöz, 1997).

Yakutiye Medresesi; İlhanlı hükümdarlarından Sultan Olcayto zamanında Gazanlı Cemaleddin Hoca Yakut tarafından 1310 yılında yaptırılmıştır. Medrese, kapalı (avlusu kubbe ile örtülü) medrese tipinin en güzel ve en önemli örneklerinden biridir. Özenle işlenmiş, ölçüleri tam olan portal cephenin ortasındadır. Doğu-batı yönünde gelişen dört eyvanlı bir yapı olan medrese, bugün Etnografya Müzesi olarak kullanılmaktadır (Tuğlacı, 1985).

Yakutiye medresesi plan, cephe ve diğer öğeleri bakımından Çifte Minareli medrese'den farklı bir özellik ortaya koyar. Batıya bakan cephenin iki ucu; birisi çinili minare, diğeri de onu dengelemek üzere yaptırılmış kule olmak üzere, iki payanda ile sınırlandırılmış, etrafı bordürlerle çevrili taçkapının iki yanında, hayat ağacı ve onu iki yanda bekleyen iki aslan figüründen ibaret birer kompozisyon yer alır. Selçuklu geleneğini tekrarlayan geometrik ve bitkisel kompozisyonların bulunduğu taçkapının gerisi, iki katlı düzenlemeye sahiptir (Şekil 50) (Gündoğdu, 2007).

Şekil 50. Yakutiye Medresesinin Görünüşü (URL 16).

Ahmediye Medresesi; İlhanlı çağında Gazi Ahmed b. Ali b. Yusuf tarafından yaptırılmıştır (1314). Erzurum Erzincan Kapısı'nda Murat Paşa Camii'nin doğusuna düşen medresenin yan kanatları yıkılmış, sadece giriş ve esas eyvanı ile doğudaki bir odası ayakta kalmıştır. Kapalı avlulu olup avlunun üzeri manastır tonozu ile örtülüdür. Avluya açılan iki eyvanı vardır. Taçkapı haraptır. Süslemeleri Yakutiye Medresesi'nkine benzer (Tuğlacı, 1985).

Erzurum'da, Osmanlı döneminden kalma kubbeli ve kubbesiz kırktan fazla cami vardır. Ahşap çatı ile örtülü, kırma taştan yapılan pek çoğunun her hangi bir sanat değeri yoktur. Bunlardan önemlileri; Ali Paşa Camii, Ayas Paşa Camii, Bakırcı Camii, Boyahane Camii, Cennetzade Camii, Derviş Ağa Camii, Gürcükapı Camii, Gürcü Mehmet Paşa Camii, İbrahim Paşa Camii, Lala Mustafa Paşa Camii, Kadana Camii, Kurşunlu Camii (Feyziye Camii), Narmanlı Camii, Pervizoğlu Camii, Şeyhler Camileridir.

Ali Paşa Camii; Vali Ali Paşa tarafından 1595 yılında yaptırılmış, 1693 yılında Hasan adlı bir şahıs tarafından onarılmıştır. Avlusunda, taş sütunlu ve beşik örtüsü biçiminde kemerli çeşmeler vardır (Tuğlacı, 1985).

Ayas Paşa Camii; Kanuni Sultan Süleyman devrinde, 1558 yılında Vali Ayas Paşa tarafından yaptırılmıştır. Erzurum'daki en eski Osmanlı eserlerindedir. Yapı, 1883 yılında onarım görmüştür (Tuğlacı, 1985).

Bakırcı Camii; III. Ahmed devrinde, Bakırcı Hacı Mustafa Ağa'nın vasiyeti üzerine, damadı Mustafa Ağa tarafından 1720 yılında yaptırılmıştır. Minaresi kırmızı anber taşıdandır ve sağdadır. Cami, 1902 yılında onarılmıştır (Tuğlacı, 1985).

Boyahane Camii; İlyas Ağa Tarafından 620 yılında, Boyahane Mahallesinde aynı adlı hamama bitişik olarak yaptırılmıştır (Tuğlacı, 1985).

Caferiye Camii; Sultan İbrahim zamanında, Hazine memuru Ebubekir oğlu Hacı Cafer tarafından 1645 yılında yaptırılmıştır. Duvarları kesme taştan, köşeleri beyaz kesme taştandır. Tuğla kubbeler kurşun örtülüdür. Tek kubbelidir. Sol tarafında da mezarlar olan cami, 1896 ve 1898 yıllarında onarım görmüştür (Tuğlacı, 1985).

Cennetzade Camii; İsmail Efendi tarafından Aşağı Yoncalık Mahallesi'nde 1785-1786 yıllarında yaptırılmıştır. Sağ ve sol duvarı adi taşlarla, Kible duvarı düzgün kesme taşlarla yapılmıştır. Son cemaat yeri üç kubbelidir (Tuğlacı, 1985).

Derviş Ağa Camii; 1717 yılında Hacı Derviş İbrahim Ağa tarafından yaptırılmıştır. Haremni tek kubbe, son cemaat yerini üç kubbe örtmektedir. Minaresi tuğladandır. 1845 ve 1904 yıllarında onarım görmüştü (Tuğlacı, 1985).

Gürcükapı Camii; Ali Ağa Mahallesi'nde, Yeniçerilerin başı Zakreci Ali Ağa tarafından 1608 yılında yaptırılmıştır. 1859 yılında onarım gören yapının Kible duvarı ile köşeleri düzenli taşla, öbür bölümleri adi taşla yapılmıştır (Tuğlacı, 1985).

Gürcü Mehmet Paşa Camii; Sultan Melik Mahallesi'nde, Saltukoğullarından Sultan Melik'in yaptırdığı mescidin yerine, Gürcü Mehmet Paşa tarafından 1648 yılında yaptırılmıştır. Bu yapı da çalışma alanı içinde yer aldığından çalışma alanının tanıtılması bölümünde detaylı olarak açıklanmaktadır (Şekil 51) (URL 15).

Şekil 51. Gürcü Mehmet Paşa Camisinin avlusundan görünüş

İbrahim Paşa Camii; Sultan I. Mahmud zamanında 1748 yılında Vali Hacı İbrahim Paşa tarafından yaptırılmıştır. Düzenli kesme taştan yapılmıştır. Kubbeli, son cemaat yeri vardır. Minaresi sağ tarafındadır (Tuğlacı, 1985).

Lala Paşa Camii; Mimar Sinan'ın en güzel eserlerinden biridir. II. Selim'in Lalası olan Kıbrıs Fatihî Lala Mustafa Paşa tarafından Erzurum Serdarı bulunduğu yıllarda yaptırılmıştır. Cami, güzel mimarisiyle özellikle dikkati çekmektedir (Tuğlacı, 1985).

Lala Paşa Camii'nin kurulduğu esas alan, tam kareye yakın 23,5x23 m. boyutlarındadır. Taç kapının yer aldığı son cemaat yerinin 5,5 m.lik derinliğini de buna ilave edersek, yapıya kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen bir form kazandırıldığı ortaya çıkmaktadır. Camiinin kuzey cephenin ortasındaki asıl taçkapısından başka kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerde doğuya ve batıya bakan günümüzde pek kullanılmayan iki kapısı daha bulunmaktadır. Son cemaat yeri, boyları çapları ve başlıkları az çok farklılıklar gösteren altı sütun üzerine, sivri kemerlerle oturan beş kubbeyle örtülüdür. Bu kubbeler kasnaksız olarak çatı üzerinde yükselirler (Şekil 52) (Gündoğdu, 1993).

Şekil 52. Lala Mustafa Paşa Camisinin görünüşü (URL 17).

Kadana Camii; Kadana tarafından yaptırılan mescidin yerinde, Kadanaoğlu İsmail Efendi tarafından 1751 yılında yaptırılmıştır. İçerisindeki tahta sütunların tahta işlemeli başlıkları dikkat çekicidir (Tuğlacı, 1985).

Kurşunlu Camii (Feyziye Camii); Şeyhülislam Feyzullah Efendi tarafından 1700 yılında yaptırılmıştır. Düzenli kesme taşlarla yapılan yapının son cemaat yerine taşan sağdaki minaresi de kesme taştandır (Tuğlacı, 1985).

Murat Paşa Camii; II. Selim devrinde Beylerbeyi Kuyucu Murat Paşa tarafından 1572 yılında yaptırılmıştır. Mihrabı taştan, mimberi ahşaptandır. Camiin üç tarafı mezarlıktır (Tuğlacı, 1985).

Narmanlı Camii; Narmanlı Mahallesi'nde, I. Mahmud zamanında, Narmanlı Hacı Yusuf Efendi tarafından 1738 yılında yaptırılmıştır. Değişik tonlarda kül rengi, düzgün kesme taştan yapılmıştır. Yüksek bir kubbe ile örtülüdür. 1900 ve 1902 yıllarında onarım görmüştür.

Pervizoğlu Camii; Cafertzade Mahallesi'nde, Pervizoğlu Hacı Mehmet tarafından 1715-16'da yaptırılmıştır. Düzenli kesme taşla yapılan yapının son cemaat yeri, dört taş sütun üstünde yükselen üç kubbeli, haremi tromp üzerine oturan bir kubbe örtmektedir (Tuğlacı, 1985).

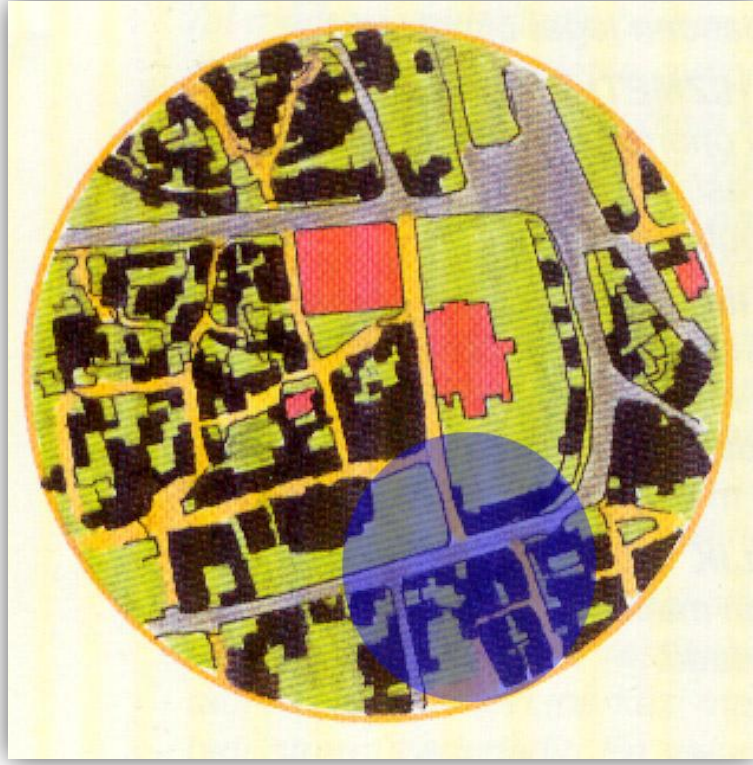
Şeyhler Camii; aynı adlı mahallede, Mehmet Habib Efendi'nin yaptırdığı sade mescidin yerine (1719) oğlu Habib Mehmet Efendi tarafından 1767 yılında yaptırılmıştır. Yapı, iri kesme taştandır. Sağdaki minaresi de aynı taşla yapılmıştır. Minarenin küpünün üstüne taştan bir güneş saati yerleştirilmiştir (Tuğlacı, 1985).

Kentte, Osmanlı döneminden kalma olduğu bilinen Kurşunlu, Pervizoğlu ve Şeyhler medreseleri hakkında çok fazla bilgi bulunmamaktadır.

2.1.2. Üç Kümbetler ve Çevresinin Tanıtılması

Üç Kümbetler ve çevresinin Erzurum kentinin en eski yerleşim alanlarından biri olması, geleneksel kent öğelerinin (dini yapılar, geleneksel konutlar, sokaklar, tarihi çeşmeler, vb.) yoğun olarak bu alanda toplanması, bu kent öğelerinin kentin karakteristik özelliklerini en iyi biçimde temsil edebilmeleri ve günümüze kadar gelebilmeleri ile alanın çevresel ölçekte korumayı gerektirecek kadar büyük bir bölgeden oluşması çalışma alanı olarak seçilmesinde önemli etkenler olmuştur. Arû'nun Türk kenti dokularını incelenmesine ilişkin çalışmasında bu alanı, Ulu Camii ve Çifte Minare gibi yapılar bu noktada bulunması ve kenti, ana çıkış yollarına bağlayan kent içi ana arterlerin burada düğümlenmesi nedeniyle birinci derece merkez olarak tanımlaması, bu alanın önemini ortaya koymaktadır (Şekil 53) (Aru, 1998).

Araştırma alanındaki geleneksel konutların özellikle son beş yılda hızlı bir yok olma sürecine girmiş olması, bu örneklerin geleceğe aktarılmasının gereğini daha da arttırmıştır.

Şekil 53. Çalışma alanının Erzurum hizmet merkezleri analizindeki tanımı (Aru, 1998)

2.1.2.1. Üç Kümbetler ve Çevresindeki Tarihi Eserler

Üç kümbetler Erzurum Çifte Minareli Medrese ile Ulu Caminin güneyinde yer almaktadır. Yakın çevresinde yöre için özellikle dini açıdan önemli tarihi yapılar bulunmaktadır; Mehdi Abbas Türbesi, Rabia Hatun Türbesi ve kümbetlerin hemen kuzeyinde Gürcü Mehmet Paşa Camii ve bunların yakınında yer alan Gürcü Mehmet Paşa Çeşmesi, Rabia Hatun Çeşmesi ve tek mezar ve adını taşıyan tek mezar sokak çeşmesi.

Üç Kümbetler: Aslında Emir Saltuk Kümbeti, II. Kümbet, III. Kümbet ve kare planlı dördüncü kümbetten oluşmasına rağmen, Emir Saltuk Kümbeti, II. Kümbet ve III. Kümbet'in büyük ölçekli olmaları ve belirli bir alanla sınırlanmış olmalarından dolayı, alan bu üç eseri vurgulayan isimle anılmaktadır (Şekil 54, 55).

Şekil 54. Üç kümbetler ve çevresindeki tarihi eserleri gösteren üç boyutlu görsel model

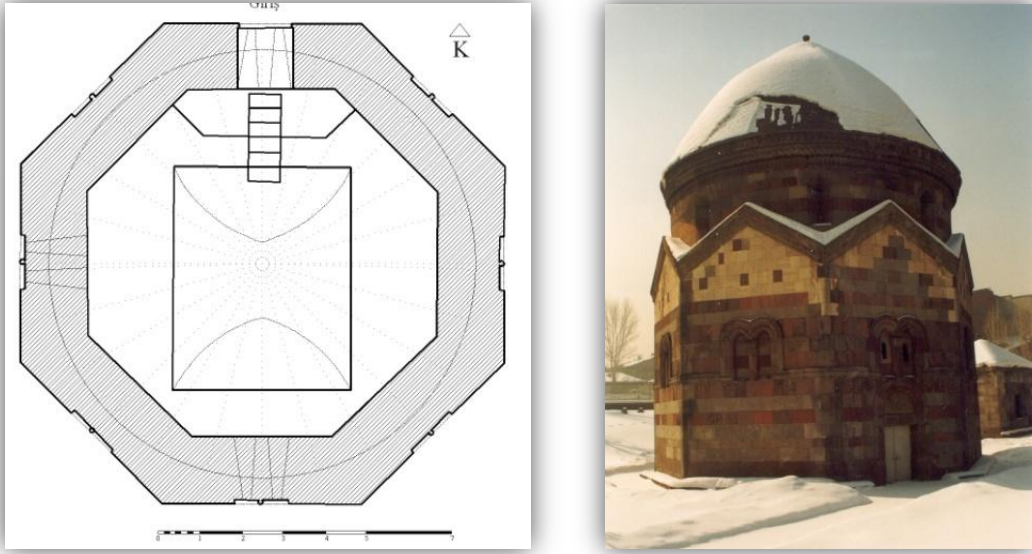

Şekil 55. Üç Kümbetlerin güneyden ve kuzeyden görünüşü

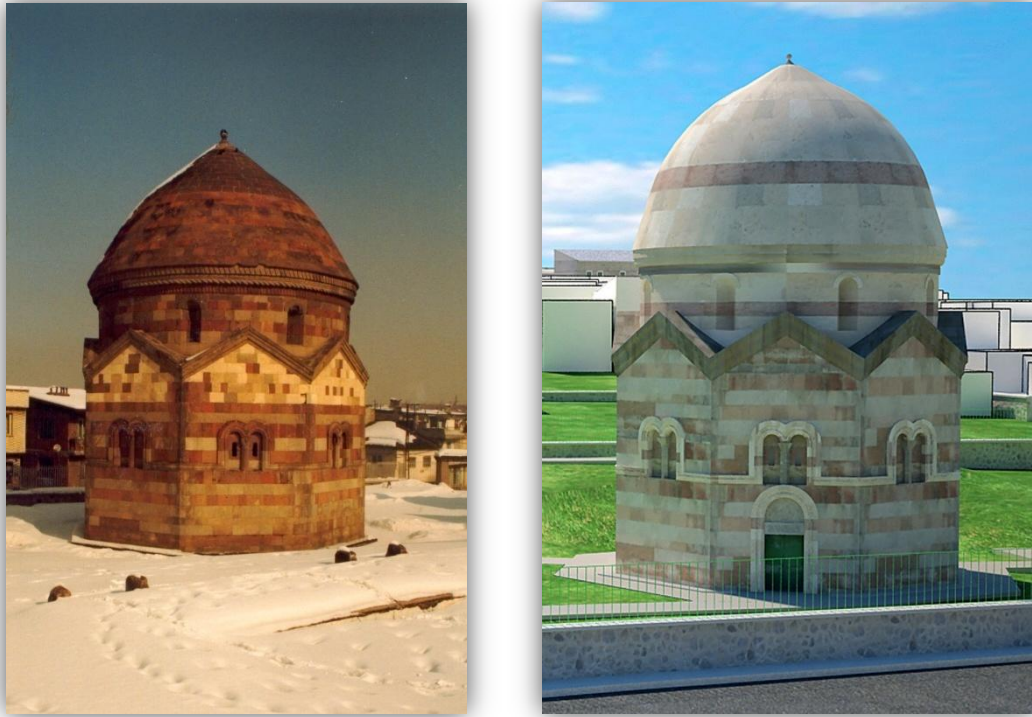

Şekil 56. Emir Saltuk, II. Kümbet ve III. Kümbeti gösteren üç boyutlu görsel model

• Emir Saltuk Kümbeti: Kesin tarihi bilinmeyen kümbetin XII. yüzyılın sonlarında Saltuklu Hükümdarı İzzeddin Saltuk adına yapıldığı sanılmaktadır. Kümbetin iki renkli kesme taştan oluşturulmuş abidevi yapısı ve sağlam mimarisi göze çarpar. Altta her cephesi üçgen bir alınlıkla sonuçlanan sekizgen, üstte silindirik tambur ve dıştan iki katlı kümbet bu özellikleri ile Anadolu kümbetlerinden farklıdır (Kuban, 1984). Bir orta sütuna dayanan çift yuvarlak kemerli sağır pencereler, alt kenarlardan silmelerle birbirine bağlanarak, her cephenin ortasından tekrarlanır. Girişte yuvarlak kemerli bir kapı vardır (Özer, 1983). Sekizgen planlı türbenin en karakteristik tarafı bütün yüzlerin üçgensel bir kornişle bitmesi ve bu kornişin güçlü bir zikzak hareketi ile yapı çevresini dolanmasıdır. Bu ağır zikzak kornişin üzerinde, yapı silindirik olarak yükselir. Silindirik gövdede ise zikzakların ortasına rastlayan kısımlarda üçgen nişler yer alır. Bu nişlerin üst kısmında da insan başı, kartal, ejder, fare, yarasa ve sırt sırta vermiş aslan figürleri ile bitki motiflerinden ibaret kompozisyonlar bulunur. Bu kompozisyonlarda, Anadolu öncesi Türk sanatı çevrelerinde rastlanan takvim hayvanları sembolize edilmiştir. Özellikleri bakımından Anadolu’da tek örnek olan Emir Saltuk Kümbeti, kuzeydoğuya açılan kapısı ve şişkin kubbesiyle dikkati çeker. Diğer iki kümbet ise Ahlat ve Anadolu’daki silindirik gövdeli, konikal çatılı diğer türbelerle şekil ve plan yönünden benzerlik gösterir(URL 18; Aru, 1998; Gündoğdu, 2007) (Şekil 57, Şekil 58).

Şekil 57. Emir Saltuk Kümbeti planı ve Kuzey Görünüşü

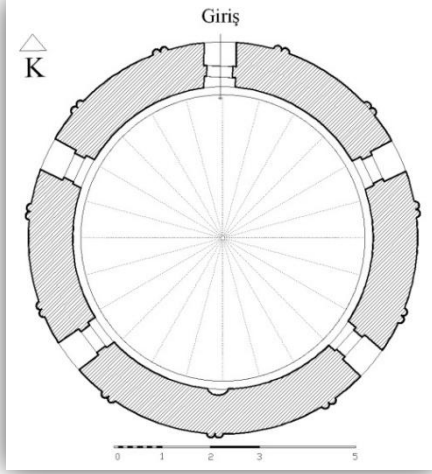

Şekil 58. Emir Saltuk Kümbeti'nin kuzey ve üç boyutlu model görünüşü

- II. Kümbet: Emir Saltuk Kümbetinin güneydoğusundaki silindirik gövdeli anonim kümbetin, XIV. yüzyıldan kaldığı sanılmaktadır. Silindirik gövdeden kaideye geçiş, kalın

bir silme ile belirlenmiştir. Kapısı kuzeye açılan yapıda, kible yönünde bir mihrap, doğu ve batı yönlerine gelecek şekilde dört pencere mevcuttur. İçten kubbe, dıştan konik külahla örtülmüştür. Dış yüzde kalın silmelerde meydana gelen ve alttan birbirine bağlanan on bir süsleme kemeri yer almaktadır. Külah saçığında da bir dizi hurma yaprağı şekli mevcuttur (Tuğlacı, 1985) (Şekil 59, Şekil 60).

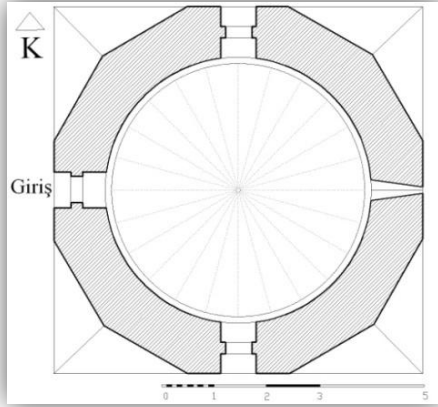

Şekil 59. II. Kumbet planı ve II. ve III. kumbetlerin batıdan görünüşü

Şekil 60. II. ve III. kumbetlerin bilgisayar ortamında elde edilmiş batı perspektifleri

III. Kümbet: II. Anonim kümbetin kuzeyinde bulunan bu yapının XIV. yüzyıldan kalmış olduğu düşünülmektedir. Köşeleri pahlanmış yüksek bir kare kaide ile içten kubbe, dıştan piramidal külâh ile örtülü on iki yüzlü gövdeden meydana gelir. Kuzeyde mukarnas kavsaralı bir kapı (kavsara; kemer ve tonozların iç bükey bir yüzey meydana getiren iç kalınlıklarına verilen ad) (Arık, 1985), doğu ve batıda birer pencere mevcuttur. Kare planlı, çapraz tonozlu mummyalık kısmına, kuzeyden bir kapıyla inilmektedir. Ancak, bu kapı sonradan örülmüştür. Kaval silmelerle sınırlanan gövdenin her yüzü, köşelerde çifte sütuncelerle, yine kademeli silmelerden oluşan sivri kemerli, sathi nişler şeklinde düzenlenmiştir. Kasnak niteliğindeki silindirik üst kısmında kesme kırmızı tuğlalarla düğün motifli geometrik süsleme şeridi yer almaktadır (Aslanapa, 1984) (Şekil 61).

Şekil 61. III. Kümbet Planı, Üç Kümbetlerin ve çevresinin görünüşü

Şekil 62. Bilgisayar ortamında elde edilmiş III. Kümbet ve Emir Saltuk Kümbeti

Rabia Hatun Türbesi: Hasan Basri Mahallesinde Üç Kümbetlerin 150 m. kadar güneydoğusunda bulunmaktadır. Kesin tarihi ile, Rabia Hatun adının nereden geldiği bilinmemektedir. Mimari üsluba göre XIII. yüzyılın sonlarına tarihlendirilir. Zamanla harap olmuş, son yıllarda gövde kısmı onarılmıştır. Dıştan onikigen, içten silindirik bir planla ele alınan yapı, mummyalık ve gövde kısmından oluşmaktadır. Tamamı düzgün kesme taşla örülmüştür. Kümbete, kuzeyden bir kapıyla girilmektedir. Ancak, kapı, yapı etrafında yapılan zemin düzeltmeleri nedeniyle, günümüzde zemin seviyesinden çok yüksekte kalmıştır. Mumyalığa inen kapı ise sonradan örülmüştür. Dış mimaride, köşelerde alttan birbirine bağlı burmalı sütunceler şeklinde yükselen silmelerin meydana getirdiği kemerler yıkılmıştır (Kuban D., 2001) (Şekil 63, Şekil 64).

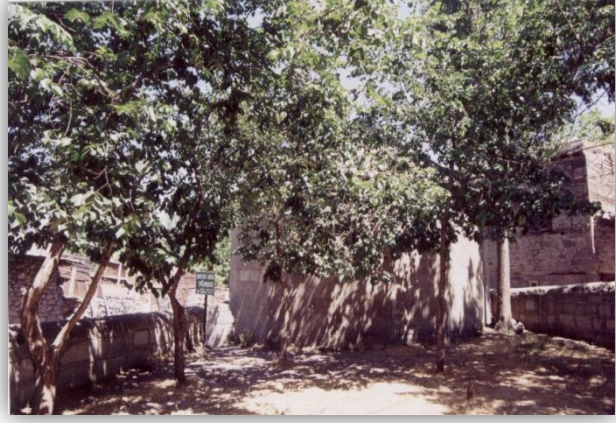

Şekil 63. Rabia Hatun Türbesi planı, ön ve arka görünüşü

Şekil 64. Rabia Hatun Türbesi görsel modeli

Mehdi Abbas Kumbeti: İçine girilemeyen kumbet, Emir Őeyh Mahallesinde Narmanlı Camii yakınında Kumbet Sokakta yer almaktadır. Kitabesi olmayan yapının XIV.-XV. yzyıllardan kaldığı sanılmaktadır. Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından 1973 yılında tamir edilmiştir. Kesme taştan yapılan kumbet, içten sekiz, dıştan onaltıgen bir plana sahiptir. Külaha geçişteki silmeden başka süslemesi yoktur (Şekil 65, Şekil 66).

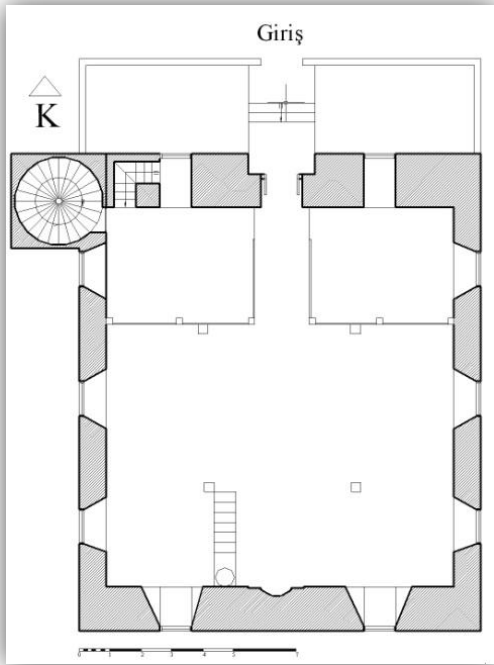

Şekil 65. Mehdi Abbas Kumbeti'nin ön ve ağaçlarla kapanmış arka görünüşü

Şekil 66. Mehdi Abbas Kumbeti'nin üç boyutlu perspektifi

Gürcü Mehmet Paşa Camii: Saltuk Oğullarından Sultan Melik tarafından yaptırılan eski mescidin harap olması üzerine, 1648 tarihinde, Gürcü Mehmet Paşa tarafından yeniden yaptırılmıştır. Önünde altı ahşap sütuna oturan düz damlı bir son cemaat yeri vardır. Minare, beden duvarına kadar yükselen taştan bir kaideye sahip olup, gövdesi tuğladandır, (Şekil 67, Şekil 68). Yakın dönemde yapılan restorasyonla moloz taş duvarlar üzerine toprak dam örtülü olan camiinin çatısı beşik formunda yapılarak, üzeri kiremitle kaplanmış ve eskiyen son cemaat yerindeki korkuluklar ile çatı saçağındaki ahşap elemanlar yenilenmiştir.

Şekil 67. Gürcü Mehmet Paşa Camii planı ve camiinin avlusundan bir görünüş

Şekil 68. Gürcü Mehmet Paşa Camii ve çevresinin üç boyutlu perspektifi

Çeşmeler: Çeşme kelimesi Osmanlı Dönemi çeşme kitabelerinde ‘Çeşme-i ab-ı zülal’, Çeşme-i kevser’, Çeşme-i dilküşa’ v.b. şekilde kullanılmıştır, (Ünal, 1968). Osmanlı şehirciliğinde, şehrin en uzak mahallelerine kadar su getirilmesi önemli bir amaç olarak belirlenmiştir. İslamiyetin suya büyük önem vermiş olmasından kaynaklı olarak; bazen tek başına bir konutun cephesinde ya da bir meydana, bazen de bir külliye köşesine yaptırılan çeşmelerle hem dua kazanmak hem de sosyal bir ihtiyacın karşılanması amaçlanmıştır. Bu nedenle hemen her köşe başında, her sokakta yeteri kadar, hatta yeterinden fazla sayıda çeşme ile karşılaşmaktadır. Kentte tarih içinden süzülüp gelen ve orijinal mimarilerini koruyan çeşme örnekleri, gittikçe azalmaktadır. Çalışma alanındaki çeşmeler, Rabia Hatun (Rabia Ana) Çeşmesi ve Mehmet Kethûda (Gürcü Mehmet Paşa) Çeşmesi’dir.

Yapım yılı XIV Yüzyıla tarihlenen Rabia Hatun (Rabia Ana) Çeşmesi, bir meyden çeşmesi niteliğinde olup, dikdörtgen blok şeklinde, düzgün kesme taş malzemedен inşa edilmiştir. Sivri kemerli taş nişine sahiptir ve niş içinde büyükçe bir tas yuvası yer alır. İki lüleden akıtılan su, bir lülenin iptaliyle teke düşmüştür. Lülelerin yerleştirildiği blok taşla üzerindeki taşın alt kısmı tahrip edilmiştir. Çeşmenin üstünde saçak yer alır. Kemerin oturduğu taşlar birer başlık şeklinde düzenlenmiş olup, tekne kısmı sadedir (Ünal, 1968) (Şekil 69, Şekil 70).

Şekil 69. Rabia Hatun Çeşmesi ve üç boyutlu perspektif

Şekil 70. Rabia Hatun Çeşmesi perspektifi

Mehmet Kethûda (Gürcü Mehmet Paşa) Çeşmesi, Üç kümbetlerin karşısında yer alır. Çeşme kemerinin altındaki mermer kitabe, sülüs harflerle yazılmıştır. Dikdörtgen boyutlarda sivri kemerli nişe sahip çeşmenin her iki yanını oluşturan blok taşlar üzerine kemer örülmüştür. Kemerin aynalığında kitabe yer alır. Üstte, üç yandan dışa taşıntı yapmış bir saçak bulunur (Hasol, 1990) (Şekil 71, 72).

Şekil 71. Gürcü Mehmet Paşa Çeşmesi ve Üç Kümbetler, çeşmenin kuzeyden görünüşü

Şekil 72. Gürcü Mehmet Paşa Çeşmesinin üç boyut modeli

Tarihi eser niteliğindeki, Üç Kümbetlerin hemen doğusunda yer alan tek mezar ve adını taşıyan tek mezar sokak çeşmesini de ayrıca belirtmek gerekir. Yapım yılı XX. yüzyıl olan ve kesme taştan yapılmış çeşmenin mimari bir özelliği bulunmayıp, suyu tek lüleden

akar. Hemen arkasında yer alan mezara ait bilgi bulunmamasına rağmen, halk arasında oldukça saygı görmektedir (Şekil 73).

Şekil 73. Üç Kümbetlerin doğusunda, ismi bilinmeyen mezar ve sokak çeşmesi

Erzurum genelinde cami girişi ya da avlu kenarına bitişik, meydanlarda, türbelere yakın ya da bitişiğinde, mahalle içinde ve bazen yapıların ya da bahçelerin duvarlarında,

surlara bitişik vb. alanlarda pek çok sayıda çeşme bulunmaktadır ki bunlarla ilgili, en temel ve eski kaynaklardan İ.Hakkı Konyalı ve Mehmet Nusret'in yayınlarına bakılabilir (Şekil 74) (Ünal, 1968).

Şekil 74. Kurancı Camii ve yanına konumlandırılmış çeşme

2.2. Çalışma Alanı ve Konut Örneklerinin Seçimi

Daha öncede belirtildiği gibi çalışma alanı, tarihi ve geleneksel yapıların yoğun olduğu, Erzurum kentinin en eski yerleşme bölgelerinden biridir. Buradaki eserlerden bazıları yer yer tahribata uğramalarına rağmen çoğunluğu günümüze kadar gelebilmiştir. Özellikle sürekli göç veren kentlerimizden biri olması, dolayısıyla ya mal sahiplerinin kiraya vermesi ya da terk etmeleri, olumsuz yönde etki ettiği kadar bu alandaki bazı yapıların tescil edilmesi ve ileride mal sahiplerinin kendi konutlarına örnek teşkil edeceği endişesi de tahribatı arttıran etkenler arasında sayılabilir.

Çalışmada daha çok tescil edilmiş konutlar tercih edilmiştir. Bunun yanısıra yörenin kimliğini taşıyan ve bizce tescil edilmesi gereken konutlara da yer verilmiştir. Ayrıca yapı niteliğine zarar vermeyecek kadar onarım geçirmiş konutlar da bu çalışmada ele alınmıştır.

Bazı konutlar tescilli olmamasına rağmen yörenin özelliğini taşıdıkları halde kullanılmadığından ve içine girilemeyecek kadar hasar gördüğünden çalışma kapsamı dışında tutulmuştur.

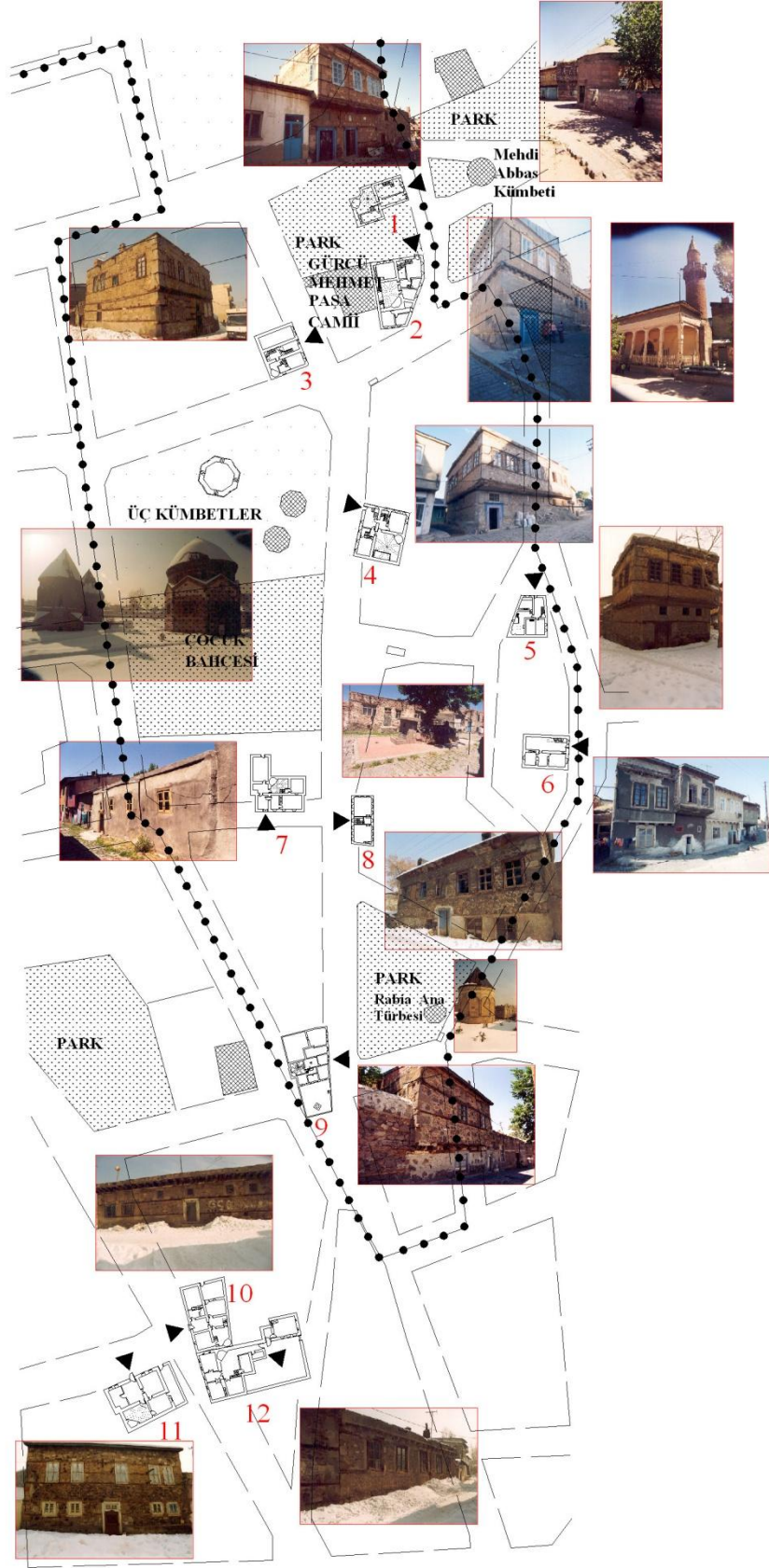
2.3. Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Çalışmanın ilk aşamasında çalışma alanını dar bir çerçevede tutmak amacıyla gerek alan içinde ve gerekse alana yakın bölgelerde ön araştırma yapılarak, sit alanı içinde bulunan alan merkez olmak şartıyla Üç Kümbetler ve yakın çevresi ele alınmıştır. Literatür tarama aşamasına paralel olarak tespit ve rölove ağırlıklı olan ilk aşamada, yakın çevrenin ele alınmasının başlıca nedeni, bu çevredeki konut örneklerinin geleneksel konutları temsil edici özellikte olmaları ve günümüze kadar fazla tahribat almadan kalabilmeleriydi. İlk aşamadan sonra alan ve alana yakın çevrede mevcut fiziksel değerler belirlenmiştir. Bunlar;

- Sokaklar
- Geleneksel konutlar,
- Tarihi anıtsal yapılar (Üç Kümbetler, Rabia Hatun Kümbeti, Mehdi Abbas Kümbeti ve Gürcü Mehmet Paşa Camii) olarak üç grupta toplanmış ve gerekli tespitler imar planına işaretlenmiştir (Şekil 75). Elde edilen bilgiler alanın hali hazır haritasından yararlanarak daha ayrıntılı vaziyet planı oluşturulmuştur (Şekil 76, Şekil 77). Tespitlere yardımcı olması amacıyla çok sayıda ve ardışık fotoğraflar çekilmiştir. Fotoğraf çekimi sırasında yöre halkından görüşme tekniğiyle çevre hakkında pek çok bilgi edinilmiştir.

Tespit aşamasından sonra fotoğrafları çekilen konutlar arasında eleme yapılarak temsil edici özellik taşıyan ve günümüzde kullanılmaya devam eden (bazı örneklerle kullanılmadıkları için girilememiş, bu nedenle de analiz aşamasında elimine edilmelerine rağmen anket çalışması için değerlendirmeye alınmışlardır) toplam 12 örnek ele alınmıştır. Konutlar gerek plan (mekan organizasyonu açısından) ve gerekse görünüşler (cephe elemanları) açılarından analiz edilmiş ve tipolojileri yapılarak, yoruma gidilmiştir.

Elde edilen bilgiler bilgisayar ortamına aktarılarak analiz matrisleri oluşturulmuştur. Bu matrislerden elde edilen bilgilerden ağırlıklı tablolar meydana getirilmiş ve tipolojiler elde edilmiştir (Tablo 1-5).

Şekil 75. Çalışma alanında yer alan tarihi eserler ve geleneksel sokak-konutları gösteren imar planı

Şekil 76. Vaziyet planında ve arazi modellemesinde kullanılan halihazır harita (Erzurum Büyük Şehir Belediyesi, 2009)

Şekil 77. Çalışma alanının vaziyet planı

2.3.1. Tipolojik Çalışma, Tipolojik Yaklaşımda Amaç ve Analiz Çalışması

Üzerinde çalışma yapılan 12 konut Arjantinli sanat tarihçi Waisman'ın tipoloji sınıflandırmasından yararlanılarak irdelenmiştir. Bunlar ;

- Biçimsel tipoloji,
- İşlevsel tipoloji,
- Yapı-çevre ilişkileri,
- Strüktürel tipoloji,

• Çevre tekniklerinin kullanılma biçimi tipolojileri, olarak yer almaktadır (Çolak, 1997). Ancak, çalışmada konutların tipolojisi bu başlıklardan biçimsel, işlevsel, yapı-çevre ilişkileri temel alınarak, cephe ve iç mekan oluşumunu etkileyen elemanlar başlıkları altında yapılmıştır. Çalışmanın devamında yapılması düşünülen araştırmada son iki başlığın da ele alınması planlanmaktadır.

Tipolojik yaklaşımda amaç, bir tipin yeniden üretilmesinden çok değiştirilmesi, uyarlanması, -yaratıcı imgelem faaliyeti- yoluyla yeni biçimlere varılmasıdır.

Geleneksel çevreler, iklimsel, kültürel ve toplumsal etkenlerle oluşan mimari biçimin, kuşaktan kuşağa çok az değişikliklerle aktarılması sonucu oluşmaktadır. Uzun süreler kullanılan ve değişmeyen bu biçimler, tasarımcının biçimlendirme etkinliğini yönlendiren imaj kaynağıdır (Uras, 1993). Yöresel veya geleneksel mimarlık biçimleri tipolojik çalışmalar sonucunda tasarımcıların yeni biçimlere, yeni tasarım yaklaşımlarına varılmasına yardımcı olmak amacıyla tipolojik yaklaşım seçilmiştir (Çolak, 1997).

Konutlara Ait Saptama Çalışması ve Analizler: Konutlarla ilgili saptama çalışmasından önce konuyla-kentin tarihi ile ilgili literatür taraması (kitap, dergi gibi yazılı; Erzurum kenti web sayfası gibi görsel kaynaklardan yararlanarak) ve ön çalışma yapılmış, elde edilen bilgiler ışığında “örnek konut bölgesi” tespit edilmiştir. Daha sonra bu örneklerin ve yer aldıkları sokakların ve sokak elemanlarının fotoğrafları çekilmiş ve rölöve çalışmaları yapılmıştır. Rölöveler sırasında aynı zamanda kullanıcılar ile görüşmeler de yapılarak, çevre ve konutlarla ilgili önemli bilgiler elde edilmiştir.

2.3.1.1. Cephe Oluşumunu Etkileyen Elemanlar ve Özellikler

Geleneksel Türk evlerinde olduğu gibi Erzurum kentindeki ve dolayısıyla çalışma alanındaki konutlar da zengin bir mimari yapıya sahiptir. Dini nedenlerden ve iklimsel faktörlerden dolayı dış cepheye oldukça kapalı (özellikle zemin katlar) bir mimari yapıya sahip olan konutların analiz edilmesinde şu başlıklardan yararlanılmıştır; kat sayısı, yatay düşey bant, doluluk boşluk, simetri, malzeme, giriş özellikleri, pencere özellikleri ve çıkma özellikleri (Tablo 1-5).

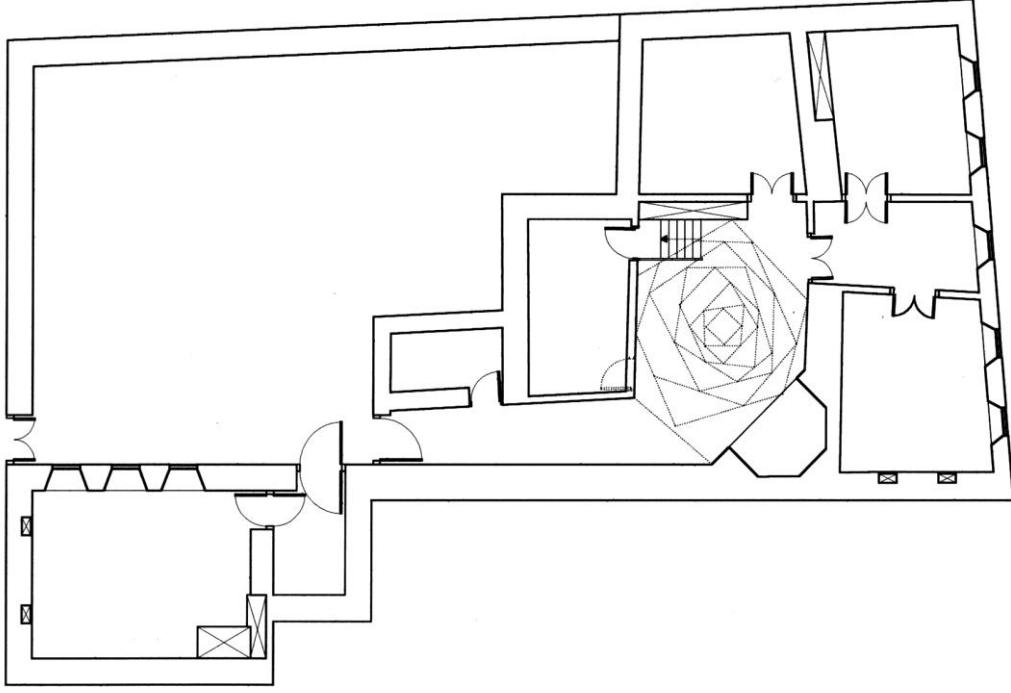
- Kat Sayısı: Alandaki konutları tek katlı ve iki katlı olmak üzere iki başlık altında toplayabiliriz.

Tek katlı konutlar, Erzurum'da dar gelirli halkın oturduğu konutlardır. Konutlardaki temel mekanlar tandırevi, avlu, baş oda, ahır ve kilerdir. Bu mekanlara bir veya iki tane oda da ilave olmaktadır. Bazılarında merak-samanlık gibi kısımlar da ahırın bir kenarına yerleştirilmiştir. Bu evlerde, sokak cephesinden daracık bir avluya girilir, solda veya sağda evin sokağa bakan tek odası bulunur ve genellikle bu odalar başodadır. Tandır evi avlunun sonundadır ve avluya açılır. Avlunun sonunda ahır ve merak-samanlık bulunur (Şekil 78, Şekil 79).

Şekil 78. Tek katlı konut örnekleri görünüşü

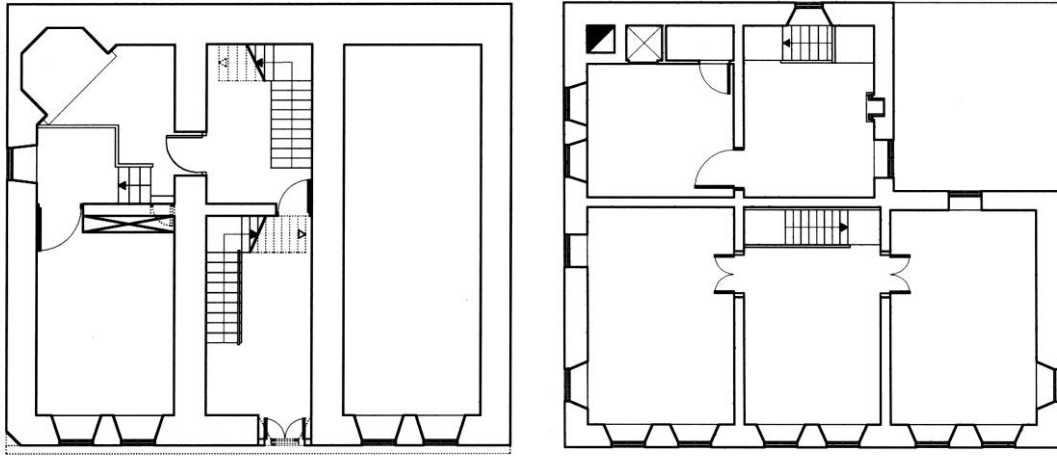
Şekil 79. Tek katlı konut örneğinin planı

Erzurum’da en yaygın konut tipi iki katlı konut tipidir. Orta halli ve üstü kesimin bütün konutları, iki katlıdır. Bu tip planda da evin kuruluşunu yine tandirevi ve avlu ilişkisi meydana getirmektedir. Evin giriş kapısı avluya açılır. Avlu bir kenarından muhakkak tandirevi ile bağlantılıdır (Şekil 80).

Şekil 80. İki katlı konutlardan yapı görünüşü, Kemal Bey’in evi (3 Nolu Tarihi Eser)

Yukarıda da belirtildiği gibi tandirevinin iç mekandaki konumlanması diğer mekanların oluşumuna yön vermektedir. Tandır evinin konumlanışına göre avlu, kışlık oda (haremlik), kiler ahır-merek gibi diğer mekanlar değişik bir tarzda düzenlenir. Evlerin çoğunun zemin kat planı düzgün bir kare yahut dikdörtgen değildir. Bu tür evlerde ön cepheye veya ortaya yerleştirilen tandirevine kare bir avlu ile veya enlemesine bir avlu ile girilir. İkinci kat ise avlu ve diğer mekanların üzerine “L” şeklinde yükseltilir. Bu çeşit uygulamada tandirevine bağlı kış odası “haremlik” varlığını korur. Ahırın yeri sabit değildir. Ön cepheye de konulabilir, tandirevine paralel olarak da inşa edilebilir (Şekil 30) (Karpuz, 1993)

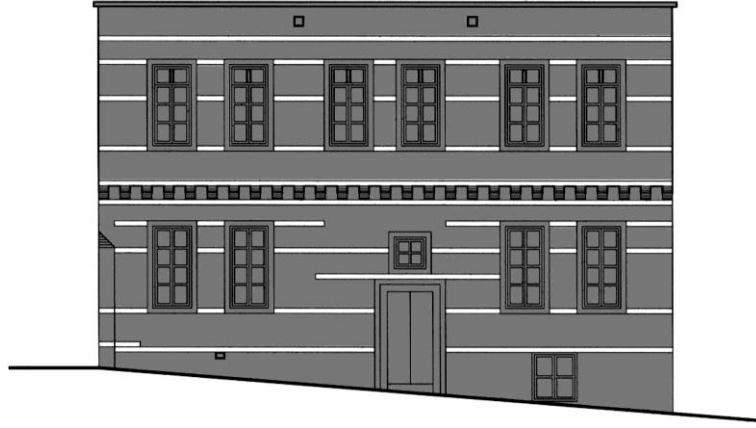
Şekil 81. İki katlı konutlarda zemin ve birinci kat planı, Kemal Bey'in evi

Birinci katlarda tandirevinin üstüne kat atılmadığı için sokak cephesine, dar bir sofayla açılan bir veya iki oda yerleştirilir. Daha büyük konutlarda sofa geleneksel Türk konutundaki kimliğini tekrar kazanmıştır.

Genellikle baş oda (selamlık) evin bu katındadır. Baş oda konutun iki tarafa olan cephesinde yer almaktadır. Genellikle pencere ritminin farklılaşmasıyla dış cephede vurgulanmıştır. Yine bu mekanın oda uzunluğunca çıkma yapılarak ifade edilen örnekler de vardır. Bu iki özelliğin dışında mekan diğer mekanlardan yükseltilerek de vurgulandığı örnekler bulunmaktadır.

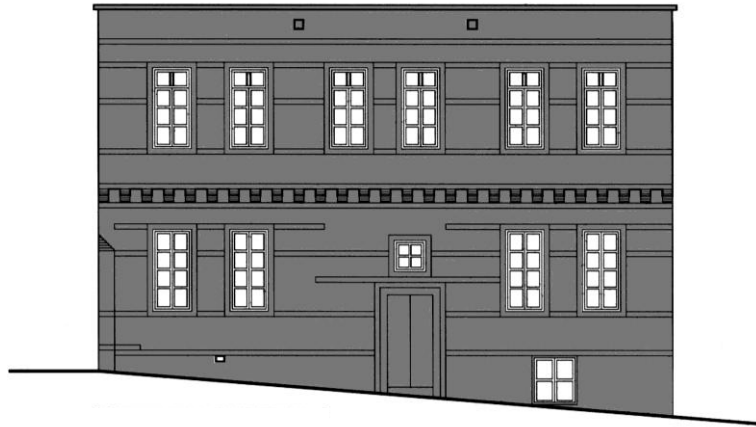
Çalışma alanındaki konutlar yukarıda açıklananlara paralel olarak tek katlı ve iki katlı konutlar olarak yer almaktadır. Bu konutlarda günlük faaliyetlerin hangi katta gerçekleştiği ve bunların cephelere yansımaları olup olmadığı veya nasıl olduğu araştırılmıştır.

- **Yatay-Düsey Bant:** Çalışma alanında ele alınan konutlarda yatay ve düsey bantın kullanılıp kullanılmadığı analiz edilerek, hangi amaca hizmet ettiği araştırılmıştır. Bu amaçla tablolarda bantlar boş bırakılarak, yüzeyi ise doldurularak vurgulanmıştır (Şekil 82).

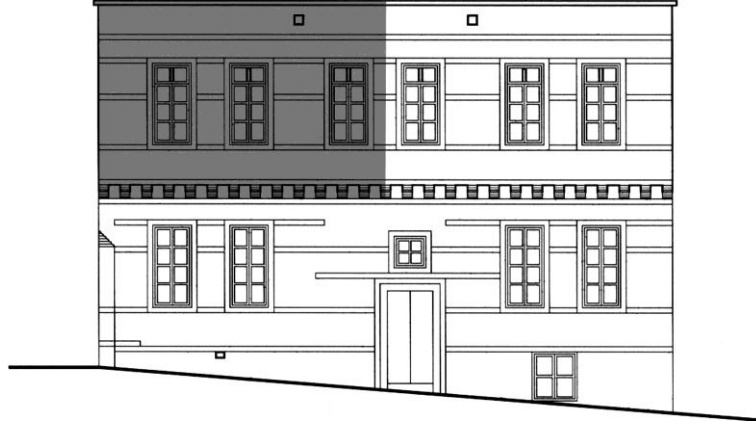
Şekil 82. Yatay-düsey bant kullanımına bir örnek, Kemal Bey'in evi

- **Doluluk-Boşluk:** Ele alınan konutlarda doluluk-boşluk kavramı matematiksel ifade yerine analiz tablolarında yine dolu yüzeyler koyulaştırılarak görsel olarak ortaya konmuştur (Şekil 83).

Şekil 83. Doluluk-boşluk analizine örnek, Kemal Bey'in evi

• Simetri: Cephelerin ortasında bir aks olduğu varsayılarak, elde edilen bu iki bölümde simetrimin olup olmadığı araştırılmıştır. Bu uygulama iki katlı konutlarda özellikle birinci katlarda yer aldığından dolayı her kat için ayrı ayrı ele alınmıştır. Simetriyi vurgulamak için, simetrimin bulunduğu alanın bir bölümü koyulaştırılmıştır (Şekil 84).

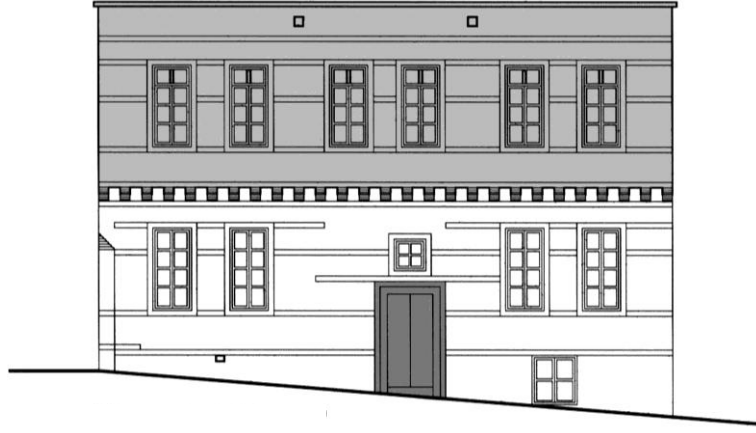
Şekil 84. Simetri analizine bir örnek, Kemal Bey'in evi.

• Malzeme: İncelenen evlerde ne tür malzeme hangi yapı elemanında hangi amaca yönelik kullanılmış olduğu, ne tür özellik taşıdığı ve bunların cephelere nasıl yansıdığı araştırılmıştır (Tablo 1).

• Girişler: Alandaki konutlarda girişler;

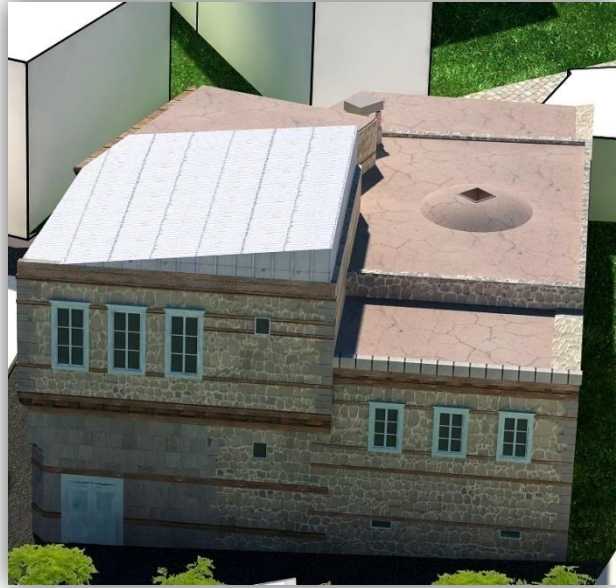
1. Sokaktan,
2. Bahçeden,
3. Çıkma altında: ortada-yanda,

4. Düz yüzeyde: ortada-yanda olmak üzere dört ana başlıkta incelenmiştir. Girişi vurgulamak için girişler koyulaştırılarak, bulunduğu yüzey ise daha açık tonda verilerek tanımlanmıştır (Şekil 85) (Tablo 2).

Şekil 85. Girişlerin değerlendirilmesine bir örnek, Kemal Bey'in evi

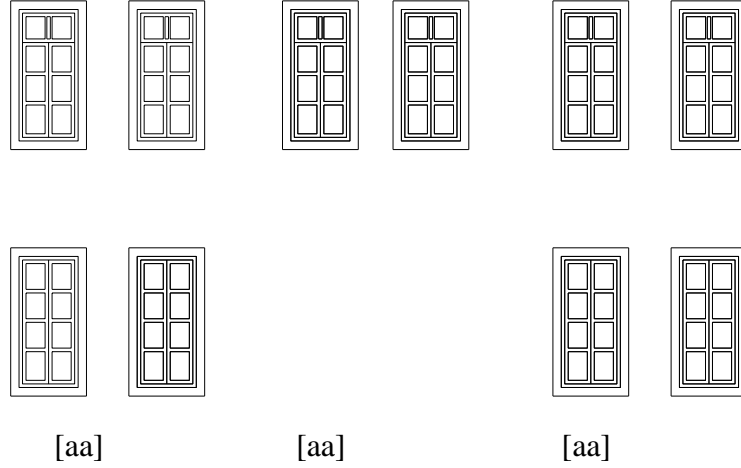
Bazı konutlarda giriş kapılarının ön yüzüne **tırhıç** takılmıştır. Tırhıça ahşap kapı kafesi de diyebiliriz. Yazın avluda oturulduğu vakit içerisi görülmez. Tek kanatlı ve çift kanatlı olmak üzere iki çeşit tırhıça rastlanmaktadır (Şekil 86).

Şekil 86. Tırhıçlı kapılardan çift kanatlı olanına bir örnek, Kilisliilerin evi

- Pencereleler:Ele alınan örneklerde pencereler üç başlık altında incelenmiştir:
  1. Pencerelelerin konumlarına göre: zemin katta, birinci katta, ikinci katta;
  2. Pencerelelerin formlarına göre: dikdörtgen pencere ve kare pencere;

3. Pencere gruplanmasına göre (çıkma ve düz yüzeyde gruplanma olmak üzere) (Şekil 87) (Tablo 3).

Şekil 87. Pencere gruplanmasına örnek, Kemal Bey'in evi

• Çıkmalar: Çıkmalar üzerinde yapılan inceleme Evren'in geleneksel Türk konutunda çıkma türlerinin strüktürlerine, büyüklüklerine ve yönlerine göre sınıflandırmasına dayandırılarak yapılmıştır. Sınıflama strüktürlerine göre;

1. Payandalı çıkmalar,
2. Bindirmeli çıkmalar,
3. Konsol çıkmalar,
4. Konsol kirişli çıkmalar,
5. Kolonlar üzerine alınan çıkmalar,
6. Bunların bir veya bir kaçının bir araya getirildiği çıkmalar olarak sıralanır.

Büyüklüklerine göre;

1. Yapı uzunluğunca çıkmalar,
2. Oda uzunluğunca çıkmalar,
3. Bina genişliğince ve üçgen biçiminde olan çıkmalar

Yönlerine göre;

1. Tek yönlü çıkmalar,
2. Üç yönlü çıkmalar,

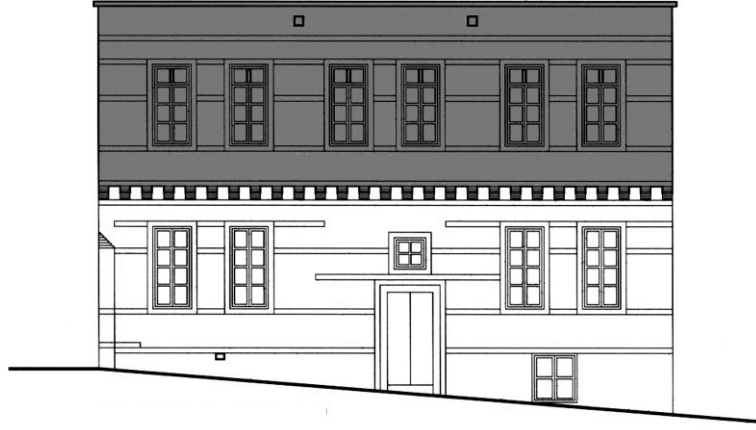
Formlarına göre

1. Normal çıkmalar,
2. Köşeleri pahlanmış çıkmalar
3. Beş köşeli-yuvarlak-altıgen çıkmalar olarak sıralanır

Yapılan çalışmada çıkmalar aşağıdaki başlıklarda ele alınmıştır

1. Strüktürlerine göre: konsol çıkma-konsol kirişli çıkma
2. Büyüklüklerine göre: oda uzunluğunca-yapı uzunluğunca
3. Yönlerine göre: tek yönlü-üç yönlü (Evren, 1959).

Çıkmanın bulunduğu yüzey koyulaştırılarak ön plana çıkarılmıştır, (Şekil 88) (Tablo 4).

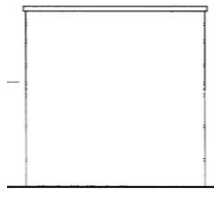
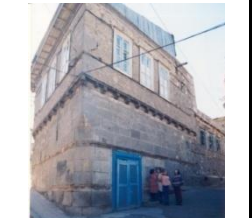
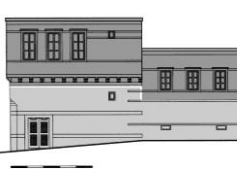
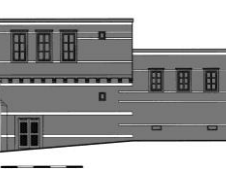
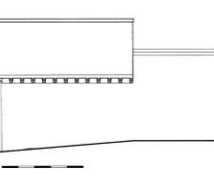

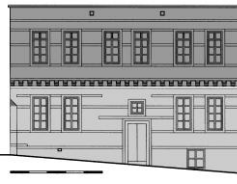
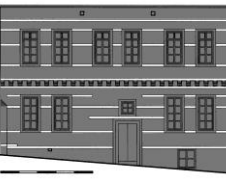

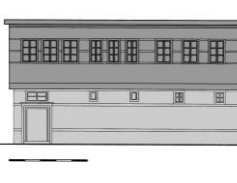
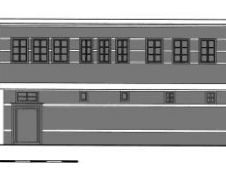
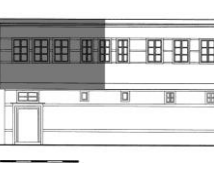

Şekil 88. Çıkmaların analizine örnek, Kemal Bey'in evi

2.3.1.2. Genel Değerlendirme

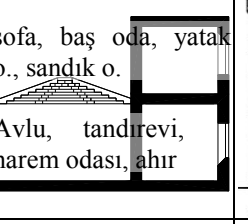
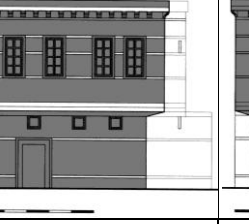

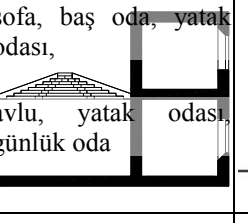

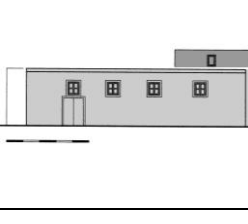
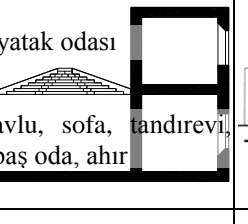
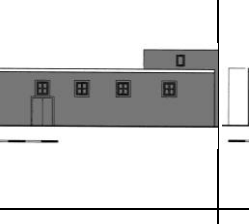

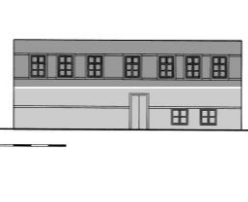
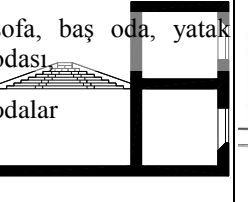
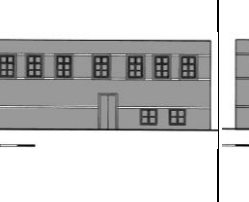
Yukarıda anlatılan bütün mekanlar ve özellikler analiz tablolarına tek tek işlenerek genel bir tablo altında toplanmıştır. Elde edilen tabloda ağırlıklı sonuçlar bulunmuş ve bu sonuçlardan yola çıkılarak ağırlıklı değerlendirme tablosu oluşturulmuştur. Ağırlıklı değerlendirme tablosu içinde ortak özellikleri barındıran örneklerin açılımı da yapılmıştır. Bu tablolar çalışmada anketlerin hazırlanması için temel veri sağlamıştır.

Tablo 1. Cephe oluşumunu etkileyen elemanlar ve özellikler

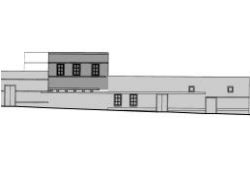
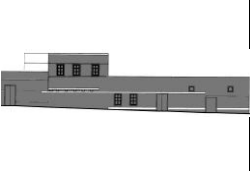
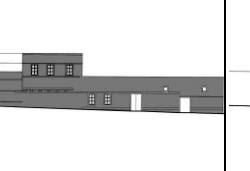
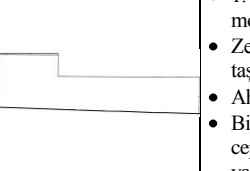

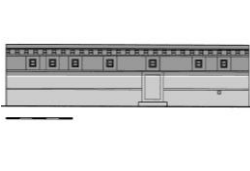
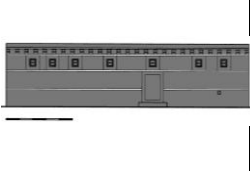
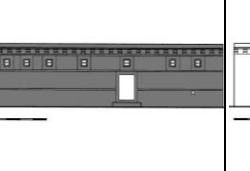
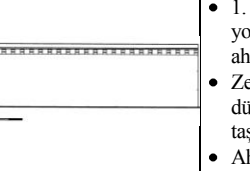

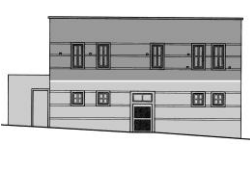
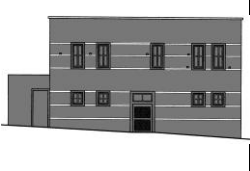
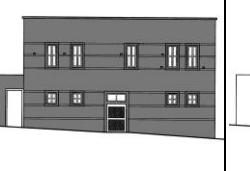
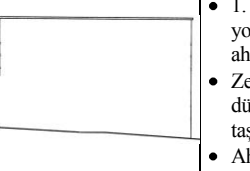

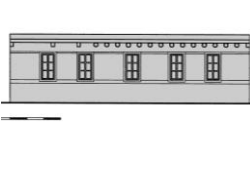
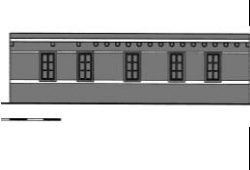
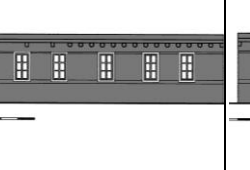
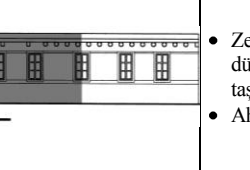
ÖRNEK NO	GENEL ÖZELLİKLER					
	Kat Sayısı	Mekanlar	Yatay-Düşey Bant	Doluluk-Boşluk	Simetri	Malzeme
1		sofa, yatak odası, baş oda avlu, tandirevi, kışık oda				<ul style="list-style-type: none"> • 1. kat: köşelerde düzgün yonu taş, moloz taş ve ahşap • Zemin kat: köşeler düzgün yonu taş, moloz taş, ahşap • Ahşap hatıllı
2		sofa, yatak odası, baş oda avlu, tandirevi, kışık oda				<ul style="list-style-type: none"> • 1. kat: köşelerde düzgün yonu taş, moloz taş ve ahşap • Zemin kat: düzgün yonu taş, moloz taş, ahşap • Ahşap hatıllı
3		sofa, yatak odası, baş oda, haremlik oda avlu, tandirevi, kışık oda,				<ul style="list-style-type: none"> • 1. kat: köşelerde düzgün yonu taş, moloz taş ve ahşap • Zemin kat: köşelerde düzgün yonu taş, moloz taş, ahşap • Ahşap hatıllı
4		sofa, yatak odası avlu, tandirevi, kışık oda, yatak odası.				<ul style="list-style-type: none"> • 1. kat köşelerde düzgün yonu taş, moloz taş, tuğla ve ahşap • Zemin kat köşelerde düzgün yonu taş, moloz taş, ahşap • Ahşap hatıllı

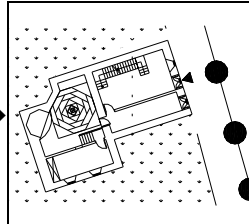
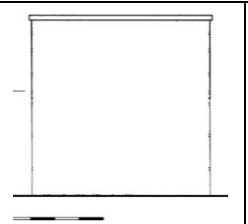

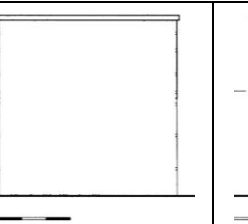
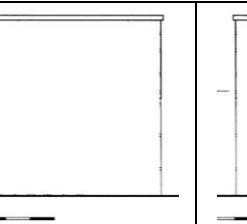
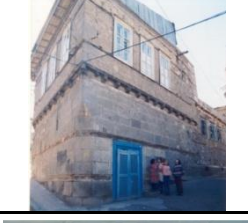
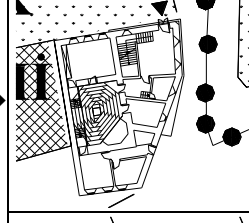
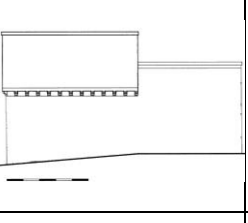
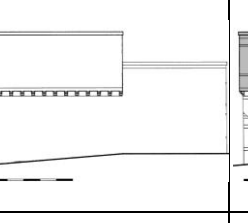

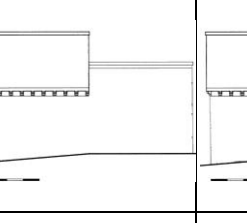

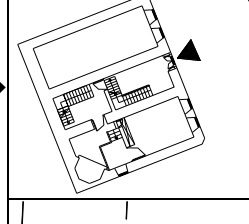
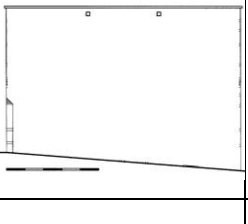
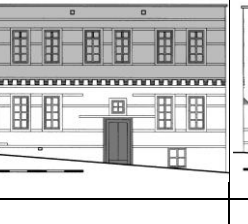
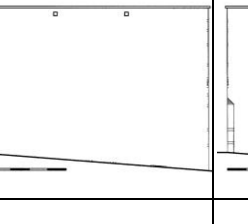
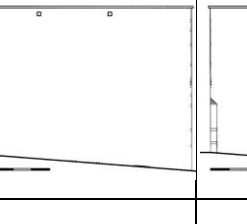

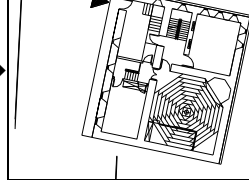
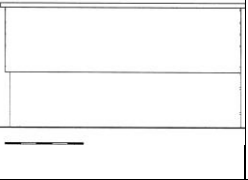
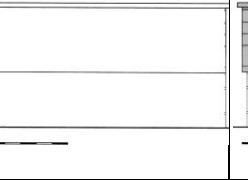

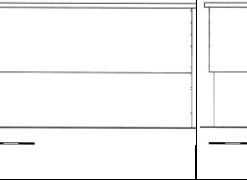
(Tablo 1'in devamı)

ÖRNEK NO	GENEL ÖZELLİKLER					
	Kat Sayısı	Mekanlar	Yatay-Düşey Bant	Doluluk-Boşluk	Simetri	Malzeme
5		sofa, baş oda, yatak o., sandık o. Avlu, tandirevi, harem odası, ahır				<ul style="list-style-type: none"> • 1. kat: köşelerde düzgün yonu taş, moloz taş ve ahşap • Zemin kat: köşeler düzgün yonu taş, moloz taş, ahşap • Ahşap hatıllı
6		sofa, baş oda, yatak odası, avlu, yatak odası, günlük oda				<ul style="list-style-type: none"> • 1. kat: Düzgün yonu taş, moloz taş ve ahşap • Zemin kat: Düzgün yonu taş, moloz taş, ahşap • Dış yüzey sonradan sıvanmış
7		yatak odası avlu, sofa, tandirevi, baş oda, ahır				<ul style="list-style-type: none"> • Zemin kat: Düzgün yonu taş, moloz taş, ahşap • Dış yüzey sonradan sıvanmış
8		sofa, baş oda, yatak odası odalar				<ul style="list-style-type: none"> • 1. kat: köşelerde düzgün yonu taş, moloz taş ve ahşap • Zemin kat: köşeler düzgün yonu taş, moloz taş, ahşap • Ahşap hatıllı

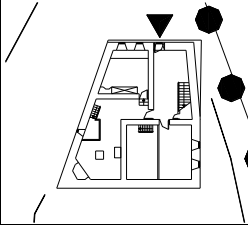
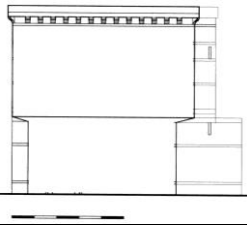
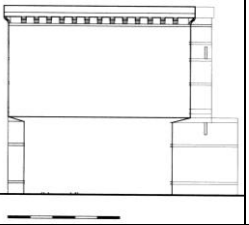

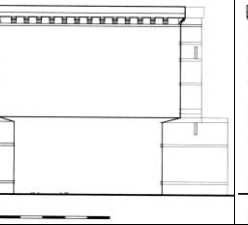

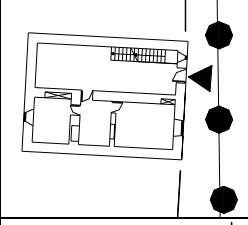
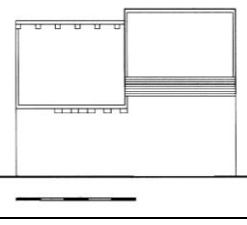
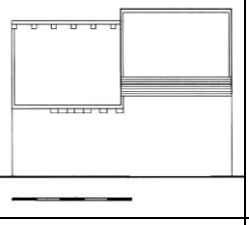
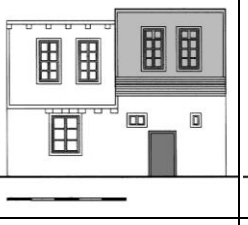
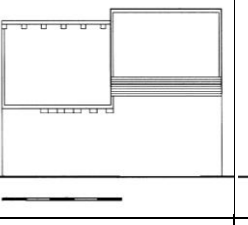

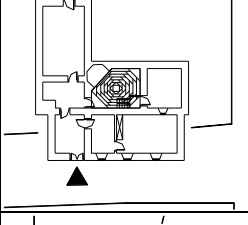
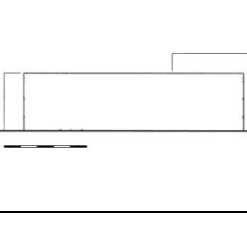
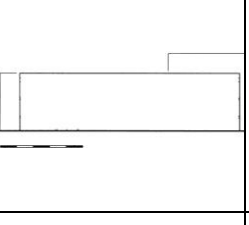
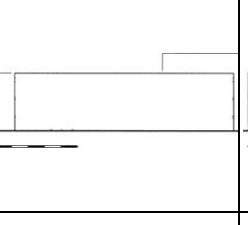
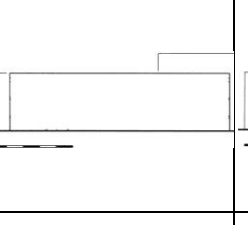

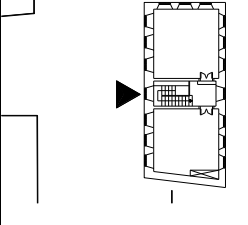
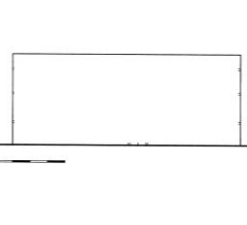
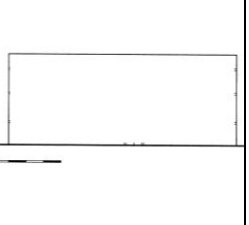
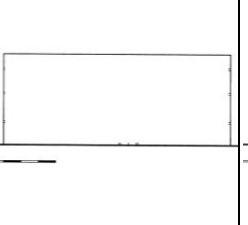
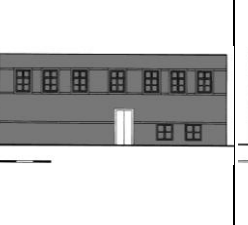
(Tablo 1'in devamı)

ÖRNEK NO	GENEL ÖZELLİKLER					
	Kat Sayısı	Mekanlar	Yatay-Düşey Bant	Doluluk-Boşluk	Simetri	Malzeme
9		 <p>sofa, yatak odaları, baş oda avlu, tandirevi, kiler kışlık o., oda, ahır</p>				<ul style="list-style-type: none"> • 1. kat: Düzgün yonu taş, moloz taş ve ahşap • Zemin kat: Düzgün yonu taş, moloz taş, ahşap • Ahşap hatıllı • Birinci katın kuzey cephesi sonradan tuğla yapılmış.
10		 <p>sofa, yatak odası, kışlık oda avlu, tandirevi, baş oda, kiler, ahır</p>				<ul style="list-style-type: none"> • 1. kat: Köşeler düzgün yonu taş, moloz taş ve ahşap • Zemin kat: köşeler düzgün yonu taş, moloz taş, ahşap • Ahşap hatıllı
11		 <p>sofa, baş oda, yatak odası avlu, tandirevi, kışlık oda, oda.</p>				<ul style="list-style-type: none"> • 1. kat: Köşeler düzgün yonu taş, moloz taş ve ahşap • Zemin kat: köşeler düzgün yonu taş, moloz taş, ahşap • Ahşap hatıllı
12		 <p>avlu, tandirevi, sofa, kışlık oda, kiler, yatak odası.</p>				<ul style="list-style-type: none"> • Zemin kat: köşeler düzgün yonu taş, moloz taş, ahşap • Ahşap hatıllı

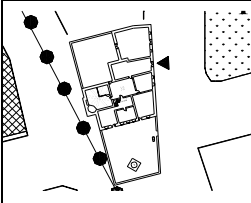
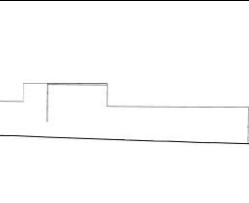
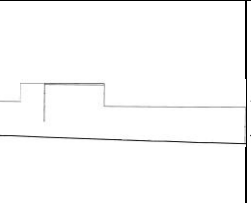
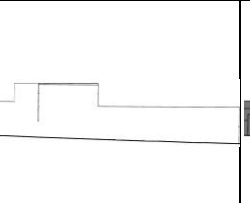
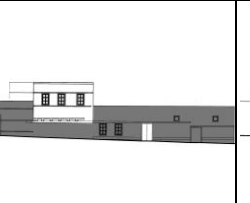

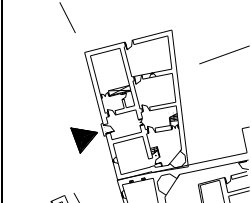
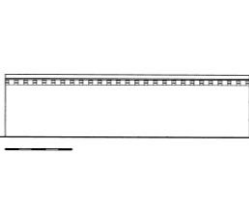
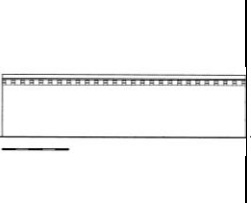
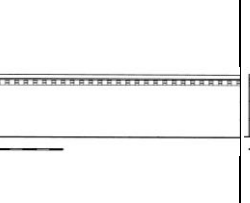
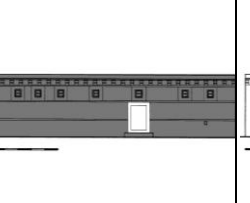

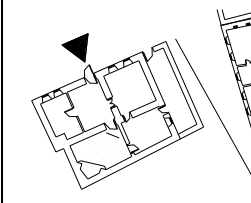
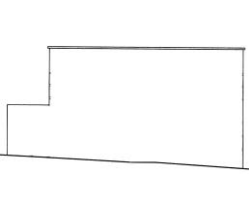
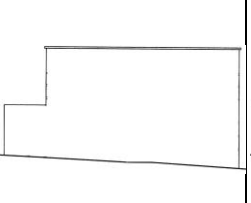
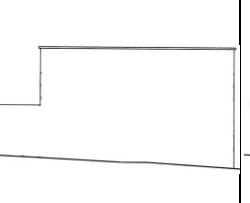
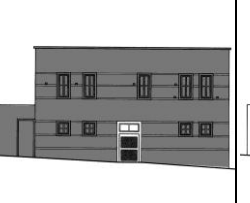

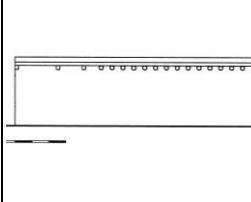
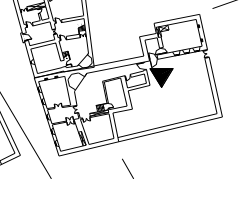
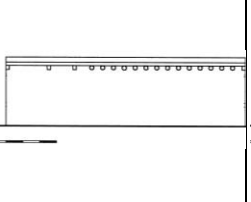
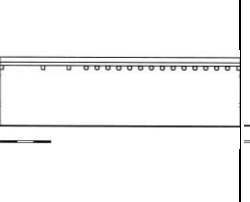
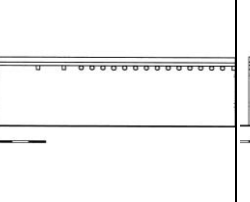
Tablo 2. Cephe oluşumunu etkileyen elemanlar ve özellikler-Girişler

ÖRNEK NO	GİRİŞLER					
	Sokaktan	Bahçeden	Çıkma Altında		Düz Yüzeyde	
			Ortada	Yanda	Ortada	Yanda
1						
2						
3						
4						

(Tablo 2'nin devamı)

ÖRNEK NO	GİRİŞLER					
	Sokaktan	Bahçeden	Çıkma Altında		Düz Yüzeyde	
			Ortada	Yanda	Ortada	Yanda
5						
6						
7						
8						

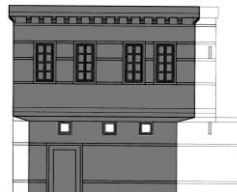
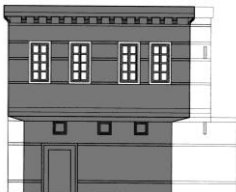
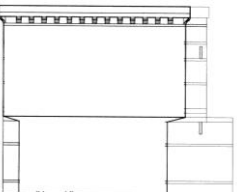

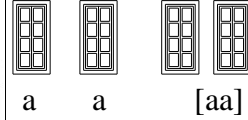

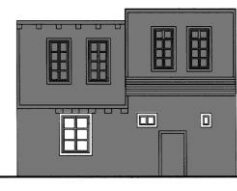
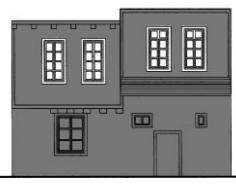
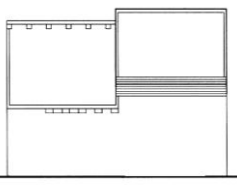
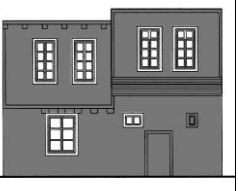
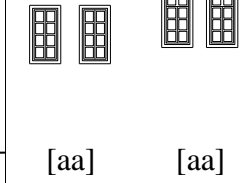

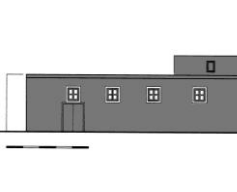
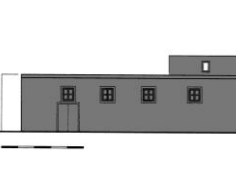
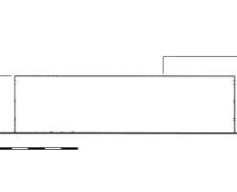
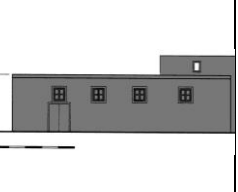
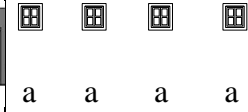

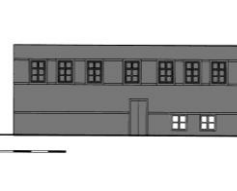
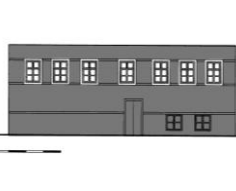
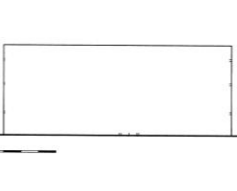
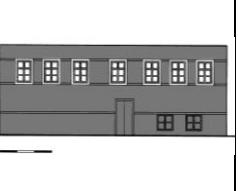
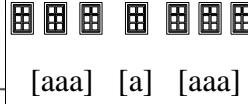
(Tablo 2'nin devamı)

ÖRNEK NO	GİRİŞLER					
	Sokaktan	Bahçeden	Çıkma Altında		Düz Yüzeyde	
			Ortada	Yanda	Ortada	Yanda
9						
10						
11						
12						

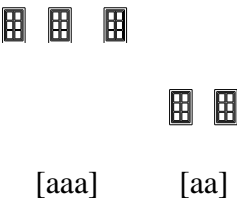

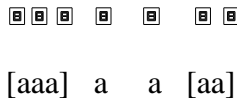

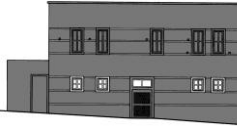
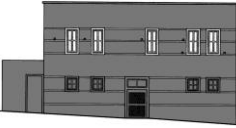

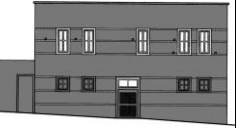
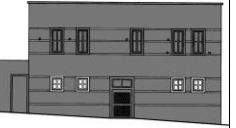
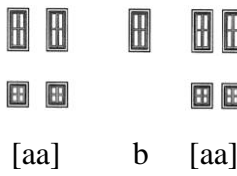

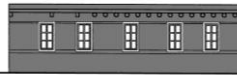
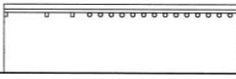
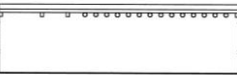
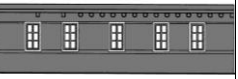
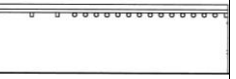
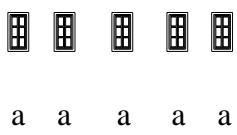
Tablo 3. Cephe oluşumunu etkileyen elemanlar ve özellikler-Pencereler

ÖRNEK NO	PENCERELER						
	Konumlarına göre			Formlarına göre		Ritm	
	Zemin katta	Birinci katta	İkinci Katta	Dikdörtgen	Kare		
1							 a a [aa]
2							 [aaa] b [ccc]
3							 [aa] [aa] [aa]
4							 [aaa] [bbb] [aaa]

(Tablo 3'ün devamı)

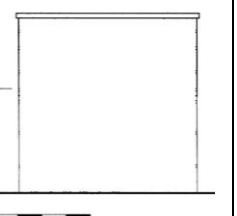
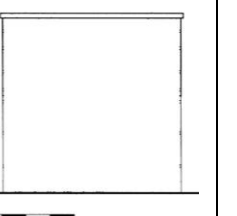

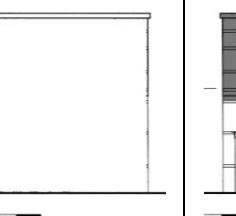

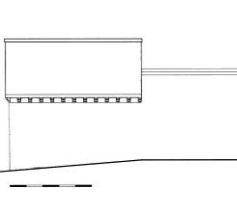

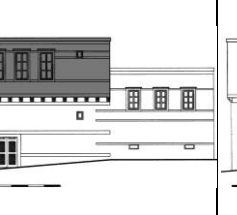
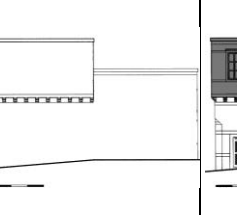
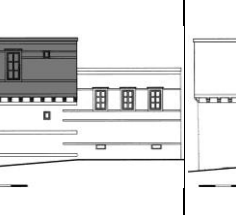

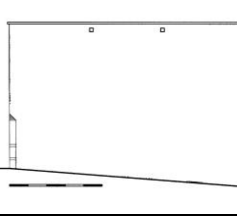
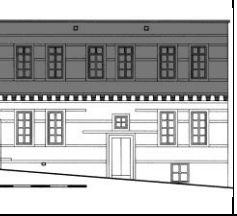
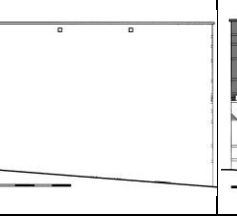

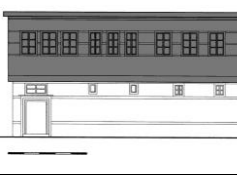
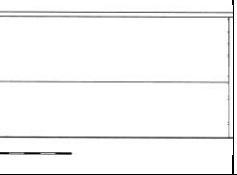
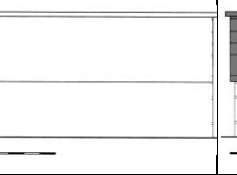
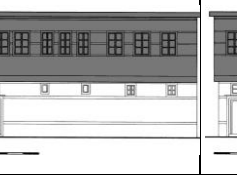

ÖRNEK NO	PENCERELER					
	Konumlarına göre			Formlarına göre		Gruplanma (Form-Büyüklik)
	Zemin katta	Birinci katta	İkinci Katta	Dikdörtgen	Kare	
5						
6						
7						
8						

(Tablo 3'ün devamı)

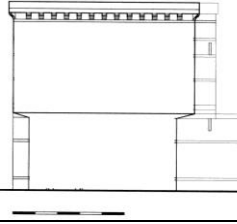

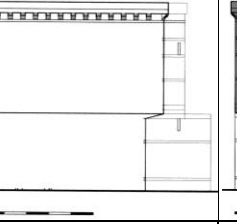

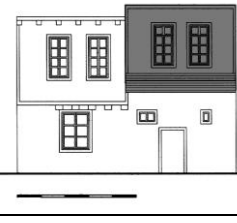
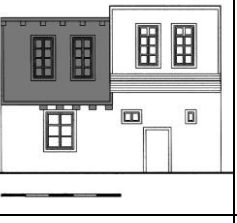
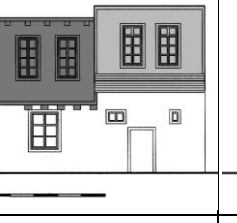
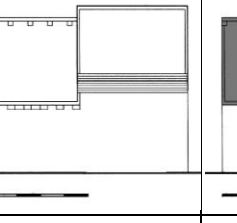
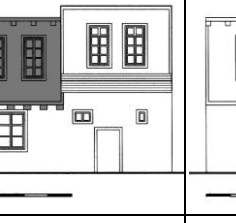

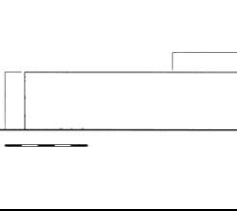
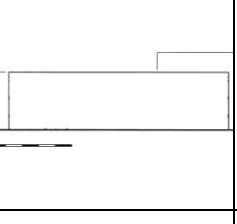
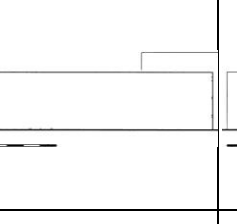
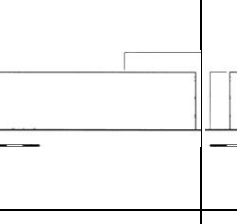
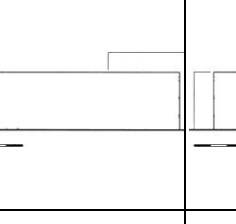

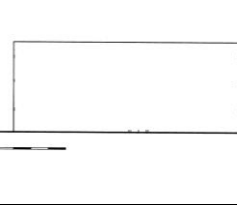
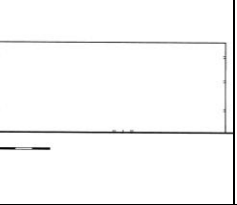
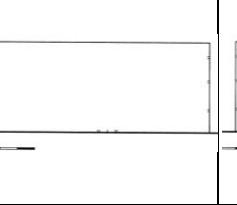
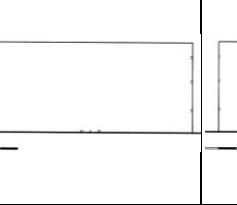
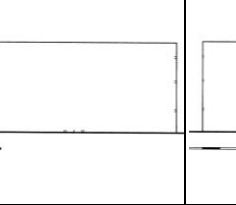
ÖRNEK NO	PENCERELER						
	Konumlarına göre			Formlarına göre		Ritim	
	Zemin katta	Birinci katta	İkinci Katta	Dikdörtgen	Kare		
9							
10							
11							
12							

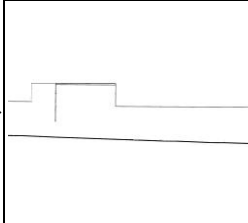
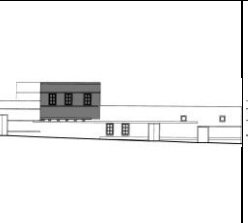
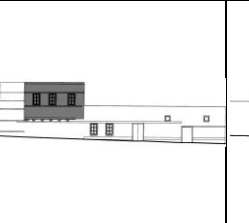
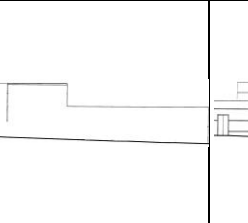
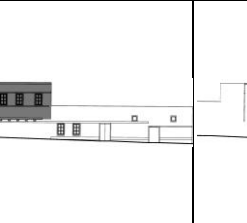

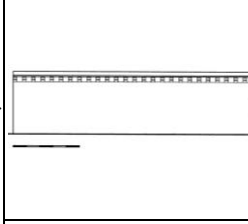
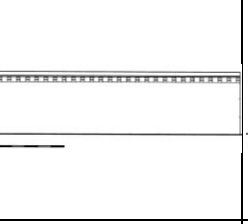
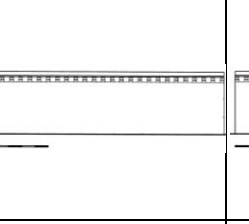
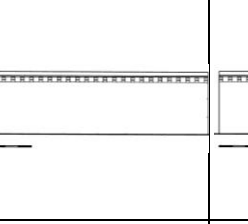
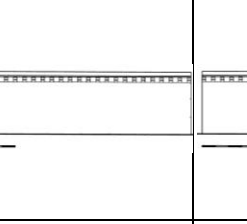

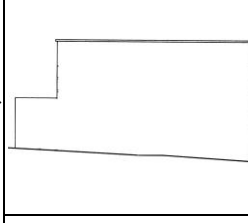
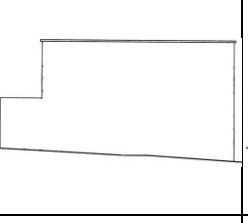
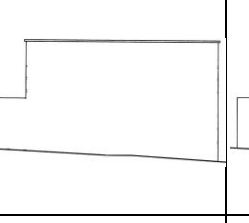
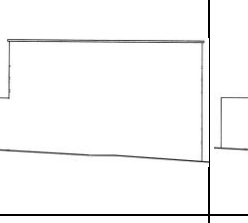
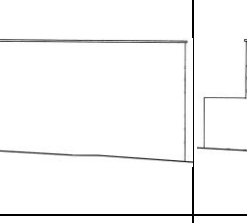

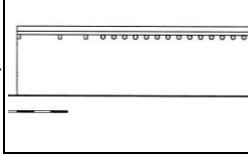
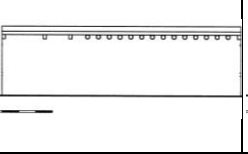
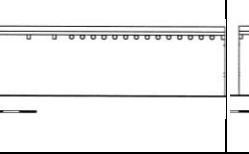
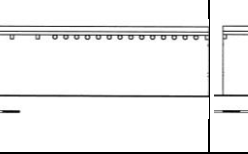
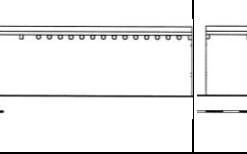
Tablo 4. Cephe oluşumunu etkileyen elemanlar ve özellikler-Çıkmalar

ÖRNEK NO	ÇIKMALAR					
	Strüktürlerine göre		Büyükliklerine göre		Yönlerine göre	
	Konsol	Konsol Kirişli	Oda Uzunluğunca	Yapı Uzunluğunca	Tek Yönlü	Üç Yönlü
1						
2						
3						
4						

(Tablo 4'ün devamı)

ÖRNEK NO	ÇIKMALAR					
	Strüktürlerine göre		Büyükliklerine göre		Yönlerine göre	
	Konsol	Konsol Kirişli	Oda Uzunluğunca	Yapı Uzunluğunca	Tek Yönlü	Üç Yönlü
5						
6						
7						
8						

(Tablo 4'ün devamı)

ÖRNEK NO	ÇIKMALAR					
	Strüktürlerine göre		Büyükliklerine göre		Yönlerine göre	
	Konsol	Konsol Kirişli	Oda Uzunluğunca	Yapı Uzunluğunca	Tek Yönlü	Üç Yönlü
9						
10						
11						
12						

Tablo 5. Cephe-iç mekan oluşumunu etkileyen elemanlar ve özelliklerinin değerlendirilmesi

GENEL DEĞERLENDİRME																									
GENEL ÖZELLİKLER				MEKANLAR					GİRİŞLER		PENCERELER			ÇIKMALAR											
ÖRNEK NO	Kat Sayısı	Yatay Bant	Düşey Bant	Simetri	Malzeme	Tandirevi	Avlu	Başoda	Sokaktan	Bahçeden	Çıkma Altında	Düz yüzeyde	Konumlarına Göre	Formlarına Göre	Gruplanma	Strüktürlerine Göre	Büyükliklerine Göre	Yönlerine Göre							
	Tek Kath	İki Kath	Var								Yok								Var	Yok	Ortada	Yanda	Ortada	Yanda	Zemin Katta
1																									
2		•																							
3		•																							
4		•																							
5		•																							
6		•	•																						
7	•																								
8		•																							
9		•																							
10		•																							
11		•																							
12	•																								

Cephe Oluşumunu Etkileyen Elemanlar ve Özellikleri:

- İncelenen örneklerde iki katlı konutlar ağırlıklı olarak saptanmıştır. Kentin 1. ve 2. derecede deprem kuşağında yer alması ve zeminin de çürük olması nedeniyle iki kattan yüksek yapıya rastlanmamıştır. Alanda tek katlı iki örnek bulunmuştur. Bu da aynı zamanda alanda ağırlıklı olarak ekonomik seviyesi orta ve ikinci derecede üst orta olan kullanıcıları bulunduğunu da göstermektedir.

- Cephelerde yatay bantlar özellikle vurgulanarak kullanılmıştır. Düşey bantlara rastlanılmamıştır. Bu özellik incelenirken sonradan dış yüzeyi sıvanmış olan örnekler değerlendirme dışında tutulmuştur. İncelenen örneklerin tümünde kullanılan yatay bantlar duvarları bağlayıcı hatıl işlevi göstermelerinden başka, cepheleri hareketlendirici ve süsleyici öğeler olarak da dikkati çekmektedir.

- Doluluk oranı boşluk oranından oldukça fazladır. Bu özellik soğuk ve kuru bir iklime sahip olma ve dolayısıyla kullanılan malzemenin el verdiği koşulları da göz önüne sermektedir.

- Cephelerin çoğunluğunda simetri vardır. Fakat simetri yapının bütününden çok zemin katta veya birinci katta birbirinden bağımsız olarak oluşturulmuştur. Bu özellik çıkma olan yapılarda olmayan yapılara oranla daha ağırlıklıdır.

- Kullanılan malzemeler; en çok köşelerde düzgün yonu taş, moloz taş ve ahşap şeklindedir. Yörede oldukça fazla bulunan taş, gerek volkanik esaslı malzeme olmasından dolayı hafif olması (1. ve 2. derecede deprem kuşağında olmasına da bağlı olarak) ve gerekse iklimsel faktörlerin etkisiyle yoğun olarak kullanılmıştır.

- Girişler, çoğunlukla direkt olarak sokaktadır. Girişler çıkma altında ise ağırlıklı olarak yapının yanında, düz yüzeyde ise ortada yer almaktadır.

- Örneklerin hemen hemen tümünde kare ve dikdörtgen formlu pencere kullanılmıştır. Küçük kare pencereler çoğunlukla avlu, hela, ahır-merek vb. mekanların yüksek kısımlarında kullanılan küçük ebatlı tepe pencereleridir. Yine zemin kattaki bazı oda pencereleri büyük kare formludur. Dikdörtgen pencereler ise çoğunlukla oda pencereleridir. Genellikle cephelerde pencere gruplanmaları hakimdir. Bu gruplanmalar çıkma yüzeyinde ve düz yüzeyde olarak iki grupta yer almakta ve cepheden mekan farklılığını ortaya koyacak şekilde, belirgin olarak algılanmaktadır.

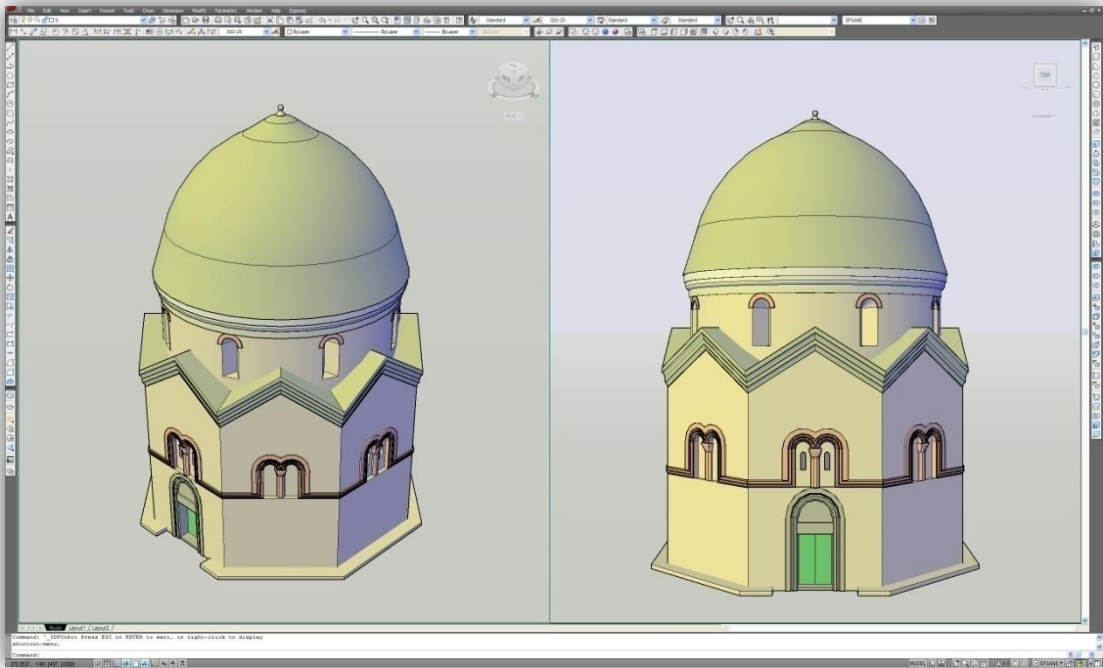
- İncelenen örneklerde strüktürlerine göre ağırlıklı olarak konsol kirişli ve ikinci derecede konsol çıkmalar, büyüklüklerine göre ise ağırlıklı olarak yapı uzunluğunca ve

ikinci derecede oda uzunluğunca, yönlerine göre ise ağırlıklı olarak tek yönlü çıkmalara rastlanmıştır. Üç yönlü çıkmalar genellikle ekonomik seviyesi yüksek konutlarda yer aldığı için az oranda rastlanmıştır. Çoğunlukta olduğu tespit edilen konsol kirişli çıkmalar ağırlıklı olarak tek yönlüdür. Azınlıkta olan konsol çıkmalar ise üç yönlüdür(Tablo 1-5).

2.3.2. Anket Çalışması

2.3.2.1. Ankette Sunulan Görsel Modelin Oluşturulması Süreci

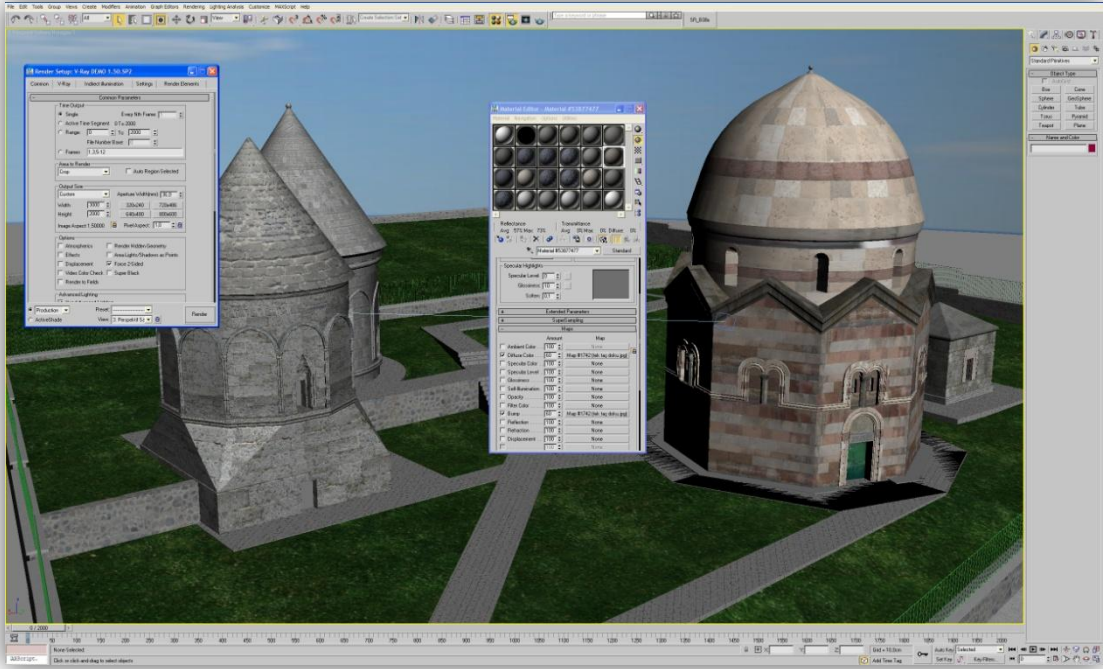
Ankette sunulan görsel modelin oluşturulması için, çalışma alanında yer alan bütün tarihi eserlerin (cami, türbe, konut, hamam, çeşme, mezar vb.) detaylı çizimleri tek tek bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bilgisayar ortamına aktarılan bu çizimlerden yararlanarak, Autocad 2010 ve Autodesk 3d Studyo Max Design 2009 programları yardımıyla alandaki her bir örnek için katı modeller oluşturulmuştur (Şekil 89).

Şekil 89. Emir Saltuk kümbetinin katı modeli

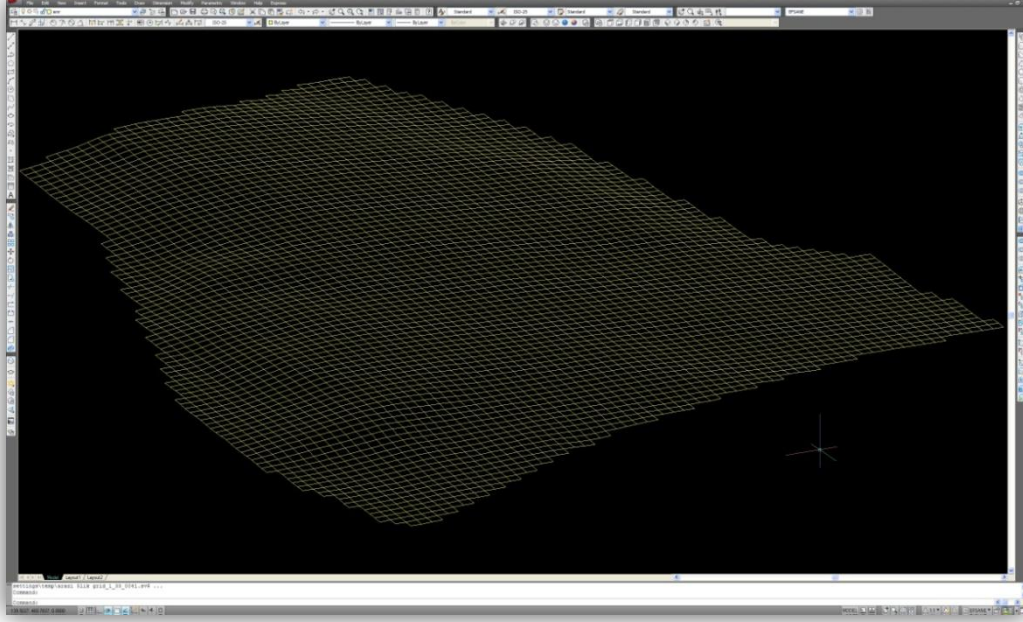
Elde edilen bu katı modeller Autodesk 3d Studyo Max Design 2009 programında detaylandırılmıştır. Katı modele giydirilen malzemeler programın kendi kütüphanesinden

değil, gerçeği tam yansıtması için modeli yapılan tarihi eserin, uygun çekim teknikleriyle, fotoğraflanmasıyla elde edilmiştir (Şekil 90).

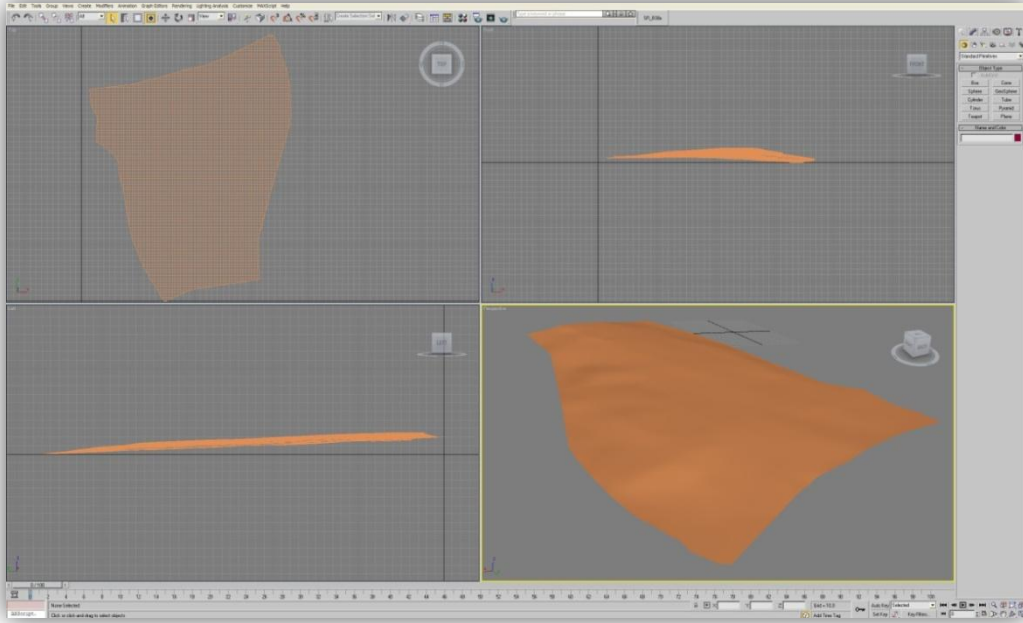

Şekil 90. Katı modellere malzeme giydirilmesi

Alanda yer alan bütün örneklerin görsel modeli hazırlandıktan sonra üç boyutlu arazi modeli çalışmasına başlanmıştır. Bunun için Üç Kümbetler ve çevresinin yer aldığı hali hazır haritadan yararlanılmıştır. Haritada yer alan eş yükselti eğrileri harita mühendisi eşliğinde sayısal ortamda (Necad 4.0) elden geçirilerek autocad ortamına aktarılmıştır. Burada gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra Necad 4.0 programı ile x ve y eksenleri doğrultusunda eşit aralıklara bölünmüş noktasal arazi yüzeyi oluşturulmuştur. Bir sonraki aşamada noktasal görünümlü arazi Autocad 2010 programında çizgiselleştirilerek Autodesk 3d Studio Max Design 2009 programına aktarılmış ve yüzey kaplaması yapılmıştır. Bu şekilde gerçeğe en yakın arazi modeli elde edilmiştir (Şekil 91, 92).

Şekil 91. Çalışma alanının çizgisel yüzeyli arazi modeli

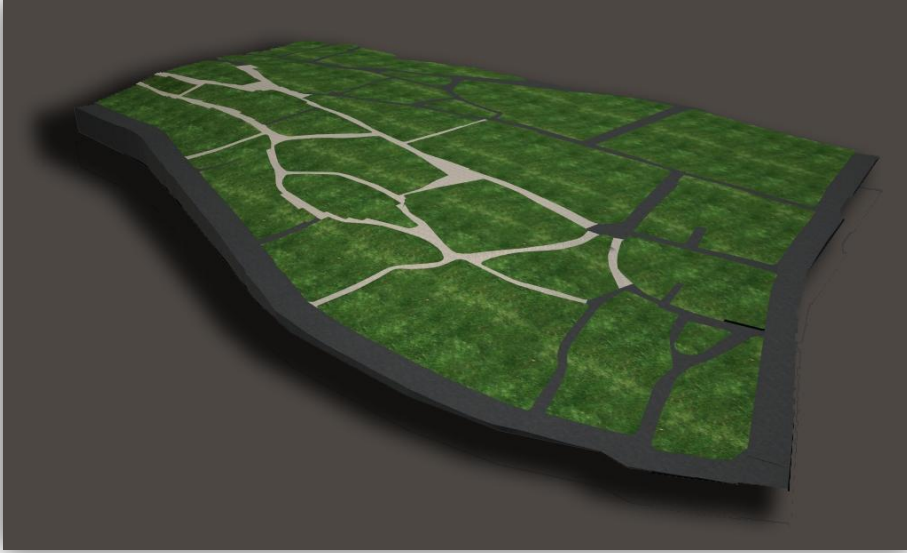

Şekil 92. Çizgisel görünümlü araziye yüzey kaplanması

Bütün bu işlemler yapıldıktan sonra daha önce elde edilen tüm görsel gerçek modeller gerekli parselasyon ve yolları işlenmiş araziye yerleştirilmiştir. Çalışma alanında yer alan

yeni yapılaşmalar ise sadece kaba ölçülerle en-boy-yükseklik olarak modele konumlandırılmıştır. En son olarak gerekli ışık ayarları yapılarak ankette kullanılacak renderlar (üç boyutlu çizimlerde sahnedeki objelerin bütün hesaplamalarının yapıldığı en sonki sunuş aşaması) alınmıştır (Şekil 93, 94).

Şekil 93. Üç boyutlu arazi modeli

Şekil 94. Çalışma alanının görsel gerçek modeli

2.3.2.2. Anket Formunun Oluşturulması

Anket formunda yer alan teşekkür notu ve kimlik sorgusundan sonra anketin hangi amaçla yapılacağına dair kısa bir açıklama yapılmıştır. Bu açıklama aşağıdaki gibidir:

“Erzurum’da Üç kümbetler ve Çevresini kapsayan bu çalışma alanı sivil ve dini mimari eserlerin yoğunlukta olduğu bir bölgedir. Bu alanda tarihi mimari örneklerin etkileşimli oldukları parsellerdeki yeni yapılaşmalara etkisi özellikle cepheler üzerinde araştırılmak istenmektedir. Bu amaçla size sunulan tarihi yapı/yapılar ile tarafınızdan tasarlanacağını düşüneceğiniz yeni yapı arasındaki etkileşim 3 aşamalı olarak;

1. Tarihi yapı ve etkileşimli olduğu düşünülen yeni yapının ön görünüşü/silüetinin,
2. Tarihi yapı/yapılar ve etkileşimli olduğu düşünülen yeni yapının yakın çevresiyle perspektifinin,
3. Tarihi yapı/yapılar ve etkileşimli olduğu düşünülen yeni yapının bulunduğu tüm alanın perspektifinin özellikle tarihi yapıların cepheleri üzerinden önem derecesinin saptanması hedeflenmektedir. Bu amaçla tarihi yapı/yapılar ile yeni tasarlanacak yapı konum planı üzerinde de ayrıca gösterilmektedir”.

Çalışmanın varsayımları ve amaçları doğrultusunda alanda yer alan tarihi yapıların ağırlıklı cephe analizleri ve tipolojilerine bağlı olarak tablolar oluşturulmuştur. Tarihi yapılar genel özellikler; kat sayısı, yatay bant, simetri, malzeme, renk, doku, doluluk/boşluk, cephe elemanları; çatı, girişler, pencereler ve çıkmalar üst başlıklarında toplanmıştır. Simetri; zemin katta ve birinci katta, malzeme; taş ve ahşap, çatı; çatı malzemesi, çatı formu, çatı saçağı, girişler; çıkma altında, düz yüzeyde, pencereler; konumlanma, pencere formu ve pencere ritmi, çıkmalar ise; strüktür, büyüklük, yön ve şekil alt başlıklarında gruplanmıştır. Pencereler konumlanma açısından; zemin katta ve birinci katta, form açısından; dikdörtgen ve kare, çıkmalar strüktür açısından; konsol ve konsol kirişli, büyüklük açısından, oda uzunluğunca ve yapı uzunluğunca, yönleri açısından, tek yönlü ve üç yönlü, şekil açısından ise; düz ve gönye olmak üzere bir alt başlıkta toplanmışlardır. Bu özellikler çalışmanın ilk aşamasını oluşturan Üç Kümbetlerde yer alan tarihi yapıların ağırlıklı genel özelliklerinden elde edilen özelliklerdir, (Tablo 1-5). Her bir yeni yapı-tarihi yapı için yapı numarası verilmiştir.

Yukarıda sıralanan özellikler tablolaştırılarak deneklerin daha kolay algılayabilmeleri için gruplandırılmış, tablolarda yer alan oklarla yönlendirme sağlanmıştır. Çalışma pilot bir

çalışmayı içerdiği için anketler tarihi çevre içinde tasarım- uygulama yapmış toplam 30 mimara uygulanmıştır.

Verilen yanıtların, anketlerde yer alan başlıklara verilen önem derecelerine bağlı olarak, aritmetik ortalamaları alınarak irdelenmiş, elde edilen bulgular yorumlanmıştır (Tablo 6).

Tablo 6. Anket Formu

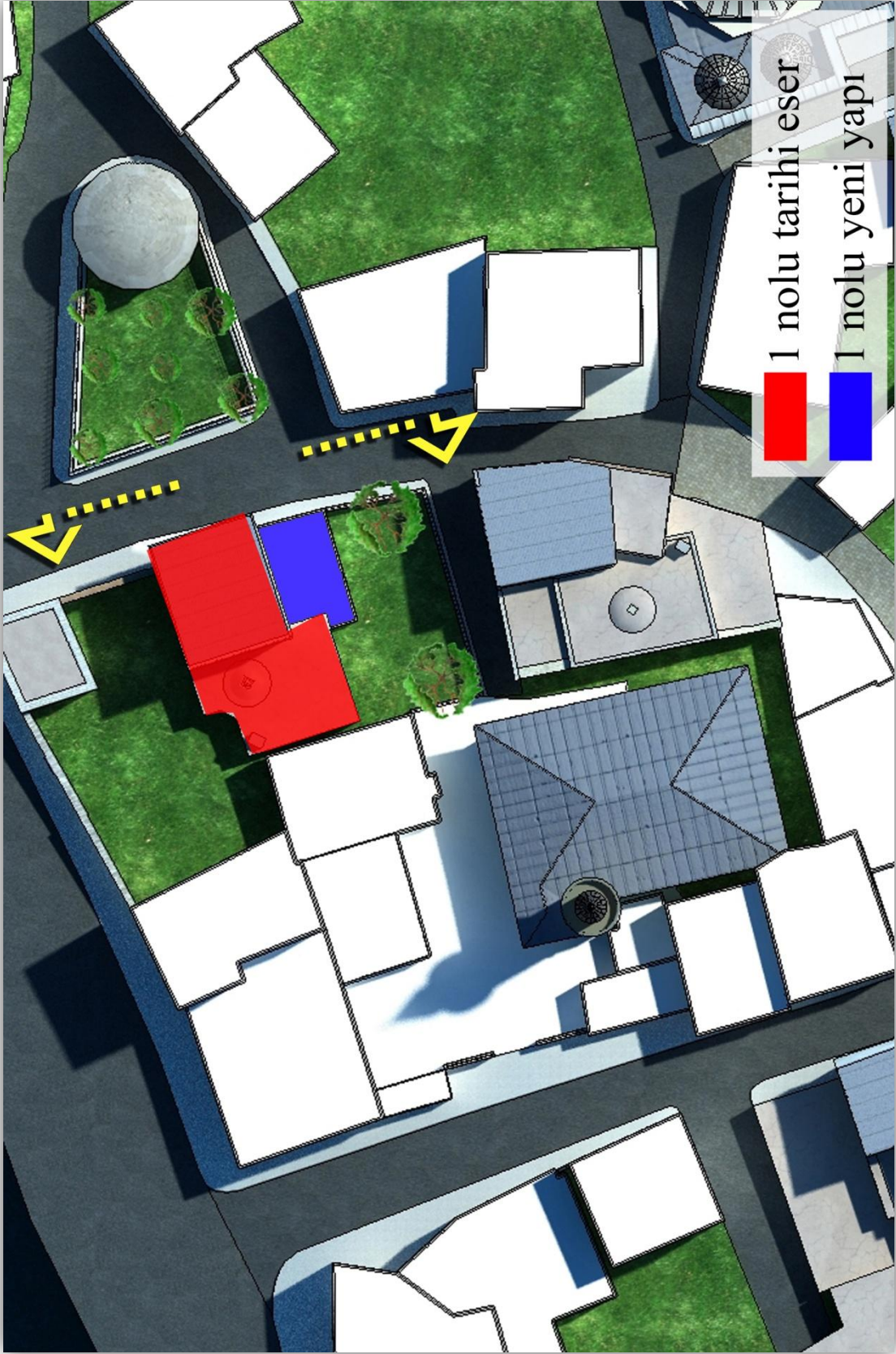
Yapı No:						
<p>1. Size gösterilen siluette (görünüşte) bulunan tarihi yapıya ait elemanlar-özellikler aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Bu elemanlar-özelliklerin tasarlayacağınız yeni yapıda referans olması durumundaki tercihlerinizi önem sırasına göre 1., 2., 3., ... şeklinde sıralayınız.</p>						
Genel Özellikler	→ Kat Sayısı	☐		☐		
	→ Yatay bant	☐		☐		
	→ Simetri	☐	→ Zemin Katta	☐		
			→ 1. Katta	☐		
	→ Malzeme	☐	→ Taş	☐		
			→ Ahşap	☐		
	→ Renk	☐		☐		
	→ Doku	☐		☐		
→ Doluluk/Boşluk	☐		☐			
Cephe Elemanları	→ Çatı	☐	→ Çatı Malzemesi	☐		
			→ Çatı Formu	☐		
			→ Çatı Saçağı	☐		
	→ Giriş	☐	→ Çıkma Altında	☐		
			→ Düz Yüzeyde	☐		
	→ Pencere	☐	→ Konumlanma	☐	→ Zemin Katta	☐
			→ Pencere Formu	☐	→ 1. Katta	☐
					→ Dikdörtgen	☐
			→ Pencere Ritmi	☐	→ Kare	☐
	→ Çıkma	☐	→ Strüktür	☐	→ Konsol	☐
					→ Konsol Kirişli	☐
			→ Büyüklük	☐	→ Oda uzunluğunca	☐
→ Yapı uzunluğunca					☐	
→ Yön			☐	→ Tek Yönlü	☐	
				→ Üç Yönlü	☐	
→ Şekil	☐	→ Düz	☐			
				→ Gönye	☐	

(Tablo 6'nın devamı)

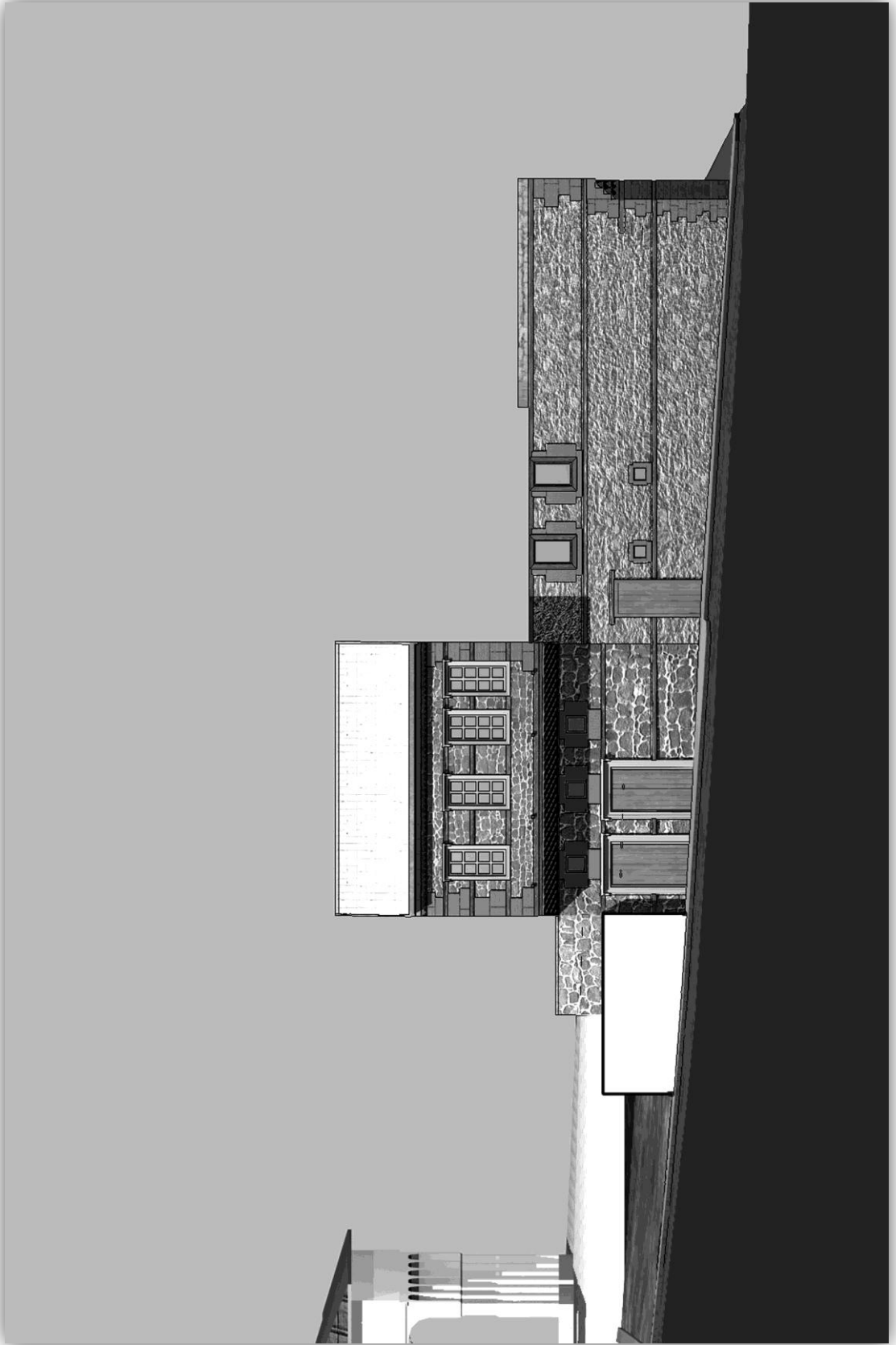
Yapı No:						
2. Size gösterilen perspektifte (üç boyutlu modelde) bulunan tarihi yapı/yapılara ait elemanlar-özellikler aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Bu elemanlar-özelliklerin tasarlayacağınız yeni yapıda referans olması durumundaki tercihlerinizi önem sırasına göre 1., 2., 3., ...şeklinde sıralayınız.						
Genel Özellikler	→ Kat Sayısı	☐		☐		
	→ Yatay bant	☐		☐		
	→ Simetri	☐	→ Zemin Katta	☐		
			→ 1. Katta	☐		
	→ Malzeme	☐	→ Taş	☐		
			→ Ahşap	☐		
	→ Renk	☐		☐		
→ Doku	☐		☐			
→ Doluluk/Boşluk	☐		☐			
Cephe Elemanları	→ Çatı	☐	→ Çatı Malzemesi	☐		
			→ Çatı Formu	☐		
			→ Çatı Saçağı	☐		
	→ Giriş	☐	→ Çıkma Altında	☐		
			→ Düz Yüzeyde	☐		
	→ Pencere	☐	→ Konumlanma	☐	→ Zemin Katta	☐
			→ Pencere Formu	☐	→ 1. Katta	☐
			→ Pencere Ritmi	☐	→ Dikdörtgen	☐
	→ Çıkma	☐	→ Strüktür	☐	→ Konsol	☐
					→ Konsol Kirişli	☐
			→ Büyüklük	☐	→ Oda uzunluğunca	☐
					→ Yapı uzunluğunca	☐
→ Yön			☐	→ Tek Yönlü	☐	
				→ Üç Yönlü	☐	
→ Şekil	☐	→ Düz	☐			
		→ Gönye	☐			

(Tablo 6'nın devamı)

Yapı No:					
<p>3. Size geniş bir alanda, tüm adayı kapsayacak şekilde ve adadaki diğer tarihi yapılar dahil edilerek gösterilen perspektifte (üç boyutlu modelde) bulunan tarihi yapı/yapılara ait elemanlar-özellikler aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Bu elemanlar-özelliklerin tasarlayacağınız yeni yapıda referans olması durumundaki tercihlerinizi önem sırasına göre 1.2.3...şeklinde sıralayınız.</p>					
Genel Özellikler	→ Kat Sayısı ☐				
	→ Yatay bant ☐				
	→ Simetri ☐	→ Zemin Katta ☐			
		→ 1. Katta ☐			
	→ Malzeme ☐	→ Taş ☐			
		→ Ahşap ☐			
	→ Renk ☐				
→ Doku ☐					
→ Doluluk/Boşluk ☐					
Cephe Elemanları	→ Çatı ☐	→ Çatı Malzemesi ☐			
		→ Çatı Formu ☐			
		→ Çatı Saçağı ☐			
	→ Giriş ☐	→ Çıkma Altında ☐			
		→ Düz Yüzeyde ☐			
	→ Pencere ☐	→ Konumlanma ☐	→ Zemin Katta ☐		
		→ Pencere Formu ☐	→ 1. Katta ☐		
		→ Pencere Ritmi ☐	→ Dikdörtgen ☐		
			→ Kare ☐		
	→ Çıkmalar ☐	→ Strüktür ☐	→ Konsol ☐		
			→ Konsol Kirişli ☐		
		→ Büyüklük ☐	→ Oda uzunluğunca ☐		
→ Yapı uzunluğunca ☐					
→ Yön ☐		→ Tek Yönlü ☐			
		→ Üç Yönlü ☐			
→ Şekil ☐	→ Düz ☐				
	→ Gönye ☐				

Şekil 95. Ankette Sunulan 1 nolu örneğin vaziyet planı

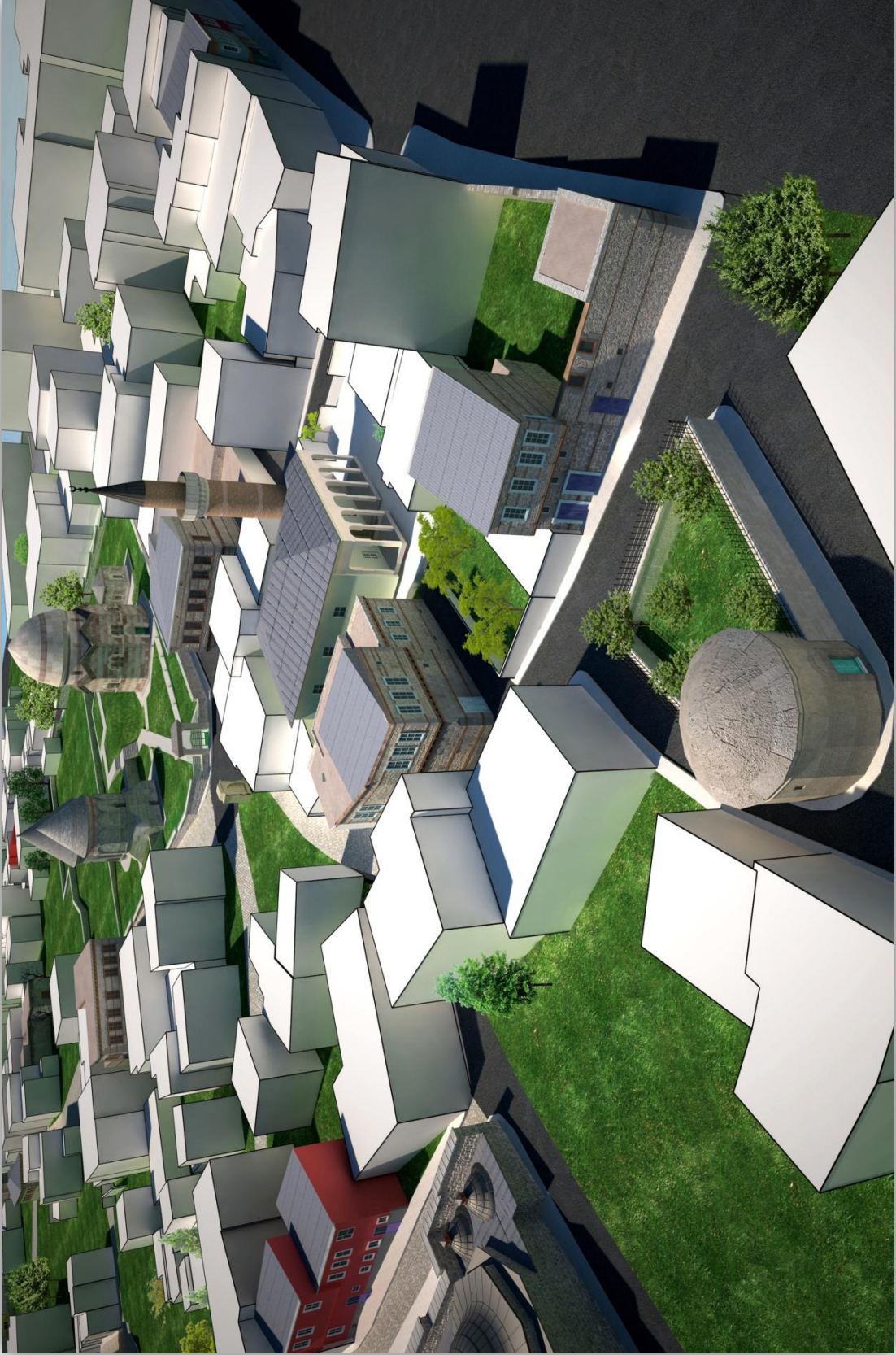

Şekil 96. Ankette sunulan 1 nolu örneğin ön görünüşü/silueti

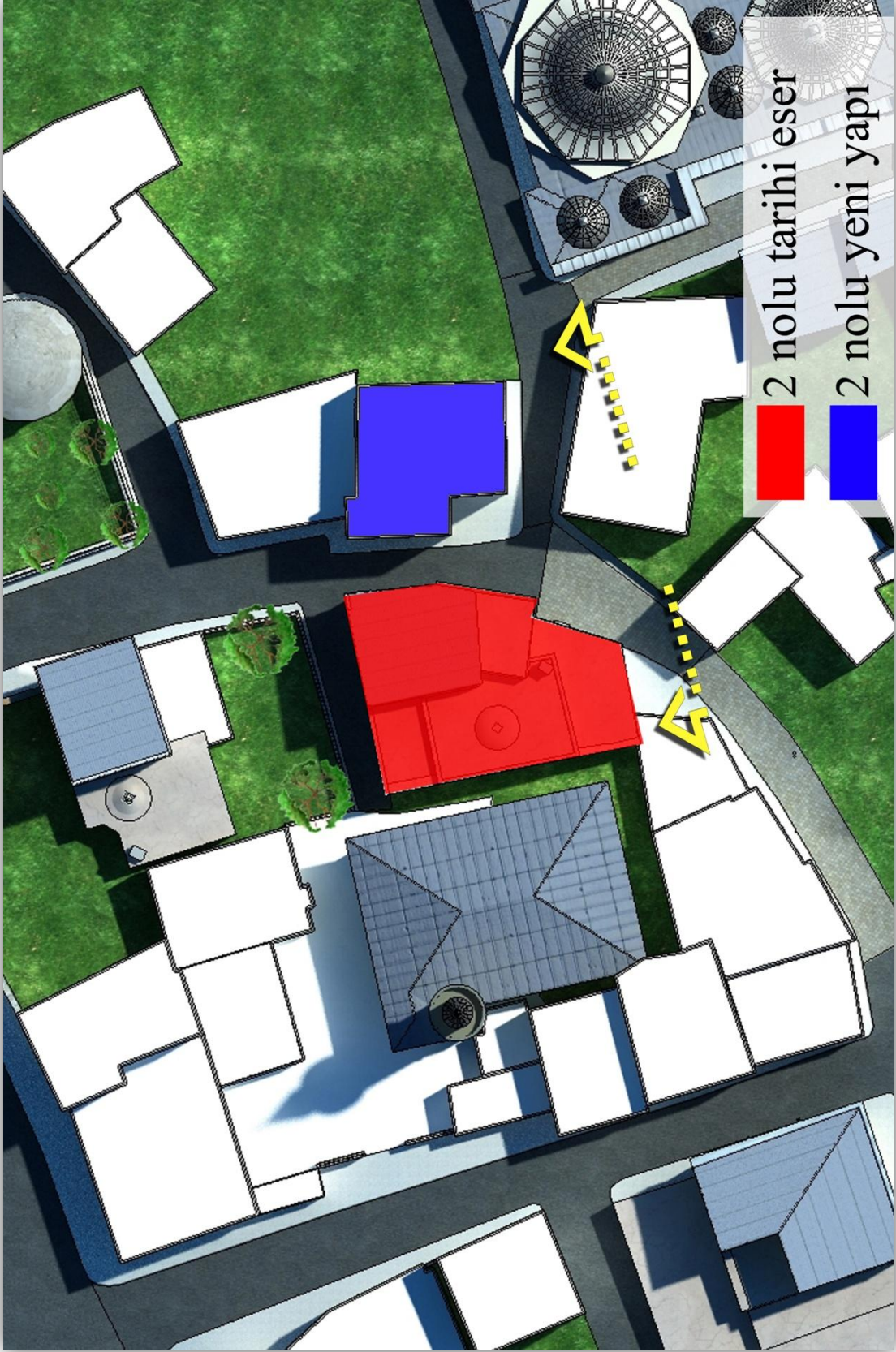

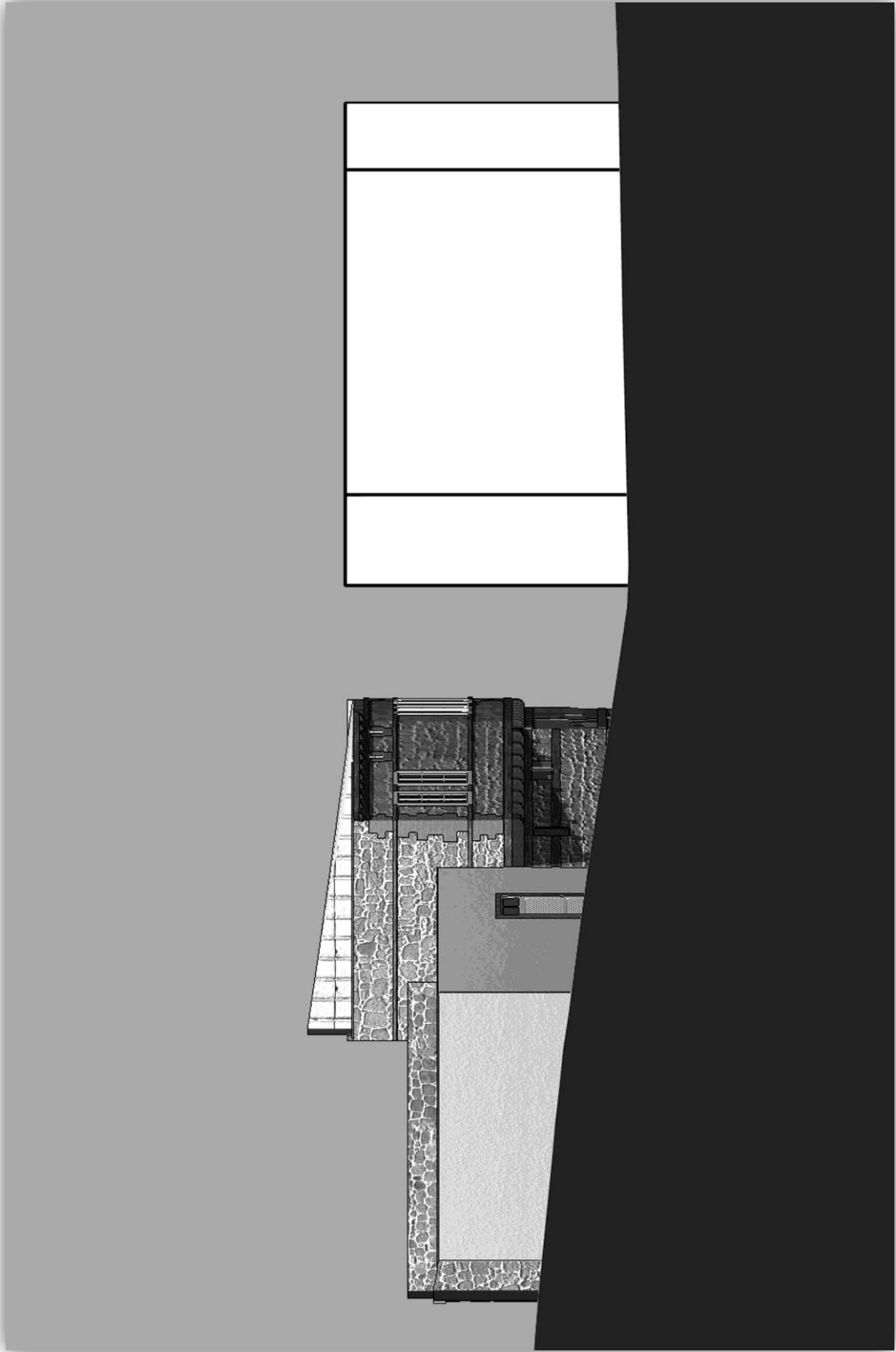
Şekil 97. Ankette sunulan 1 nolu örneğin ön yakın perspektifi

Şekil 98. Ankette sunulan 1 nolu örneğin genel perspektifi

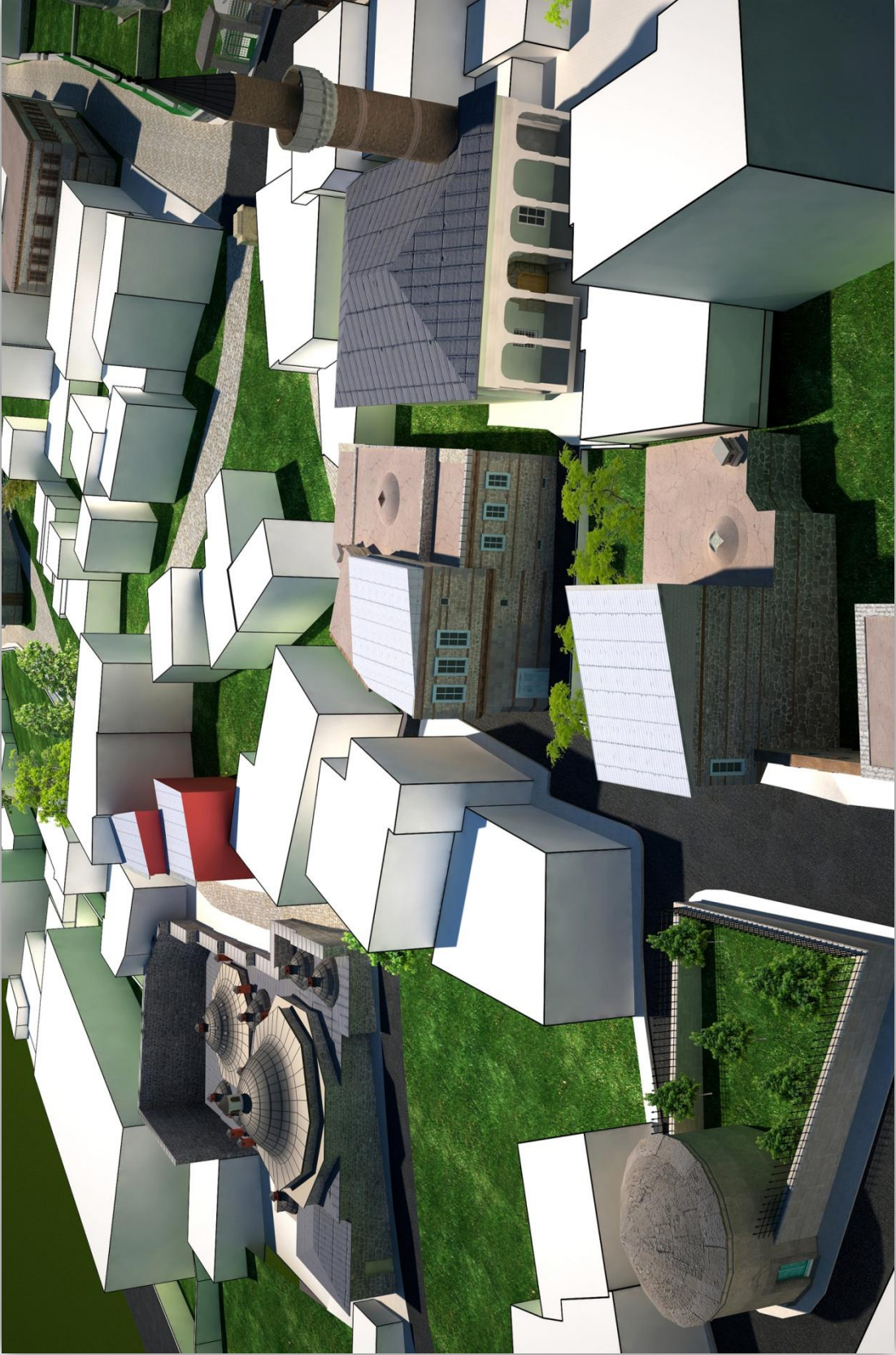
Şekil 99. Ankette sunulan 2 nolu örneğin vaziyet planı

Şekil 100. Ankette sunulan 2 nolu örneğin ön görünüşü/silueti

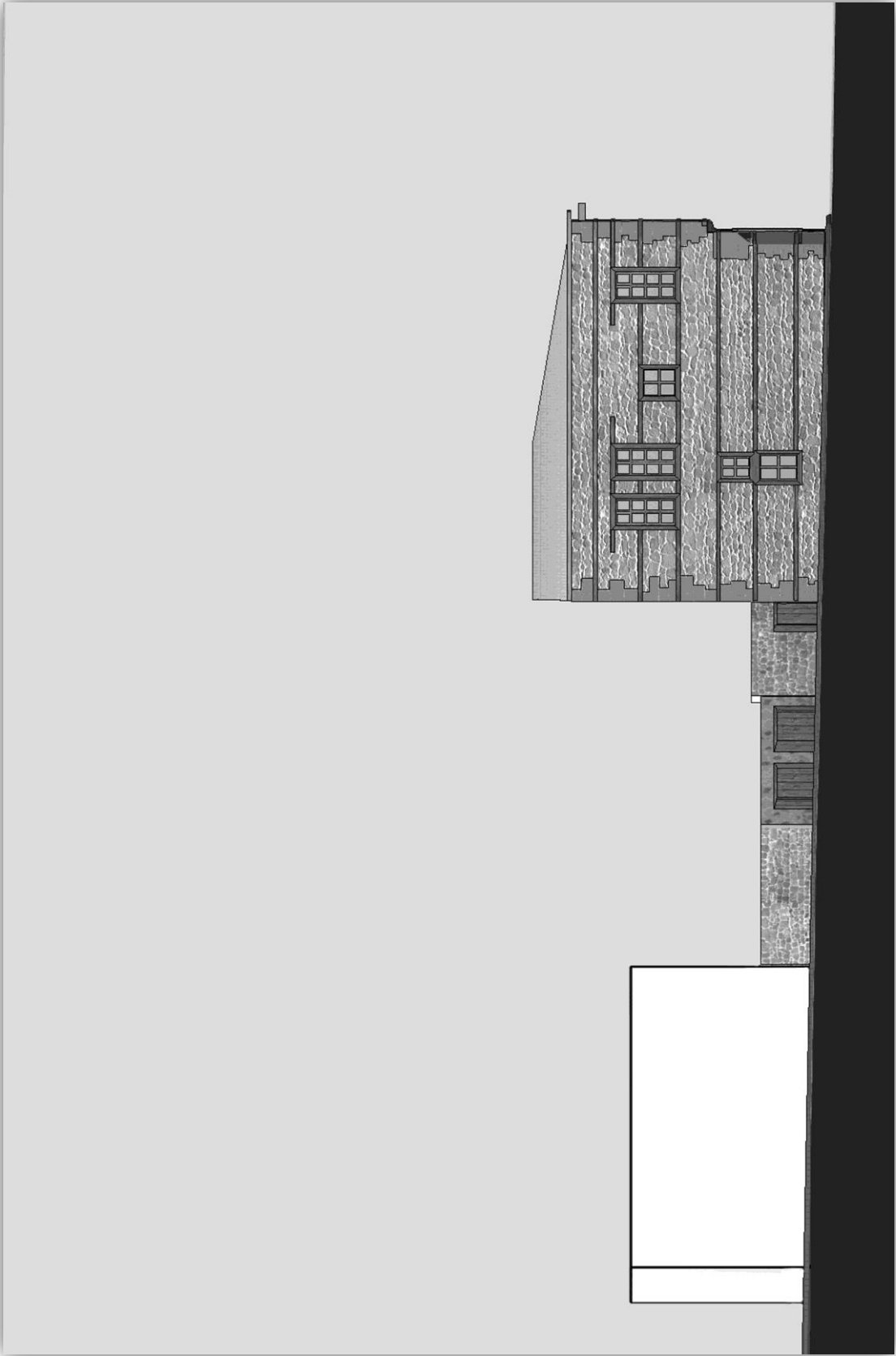
Şekil 101. Ankette sunulan 2 nolu örneğin yakın perspektifi

Şekil 102. Ankette sunulan 2 nolu örneğin genel perspektifi

Şekil 103. Ankette sunulan 3 nolu örneğin vaziyet planı

Şekil 104. Ankette sunulan 3 nolu örneğin ön görünüşü/silueti

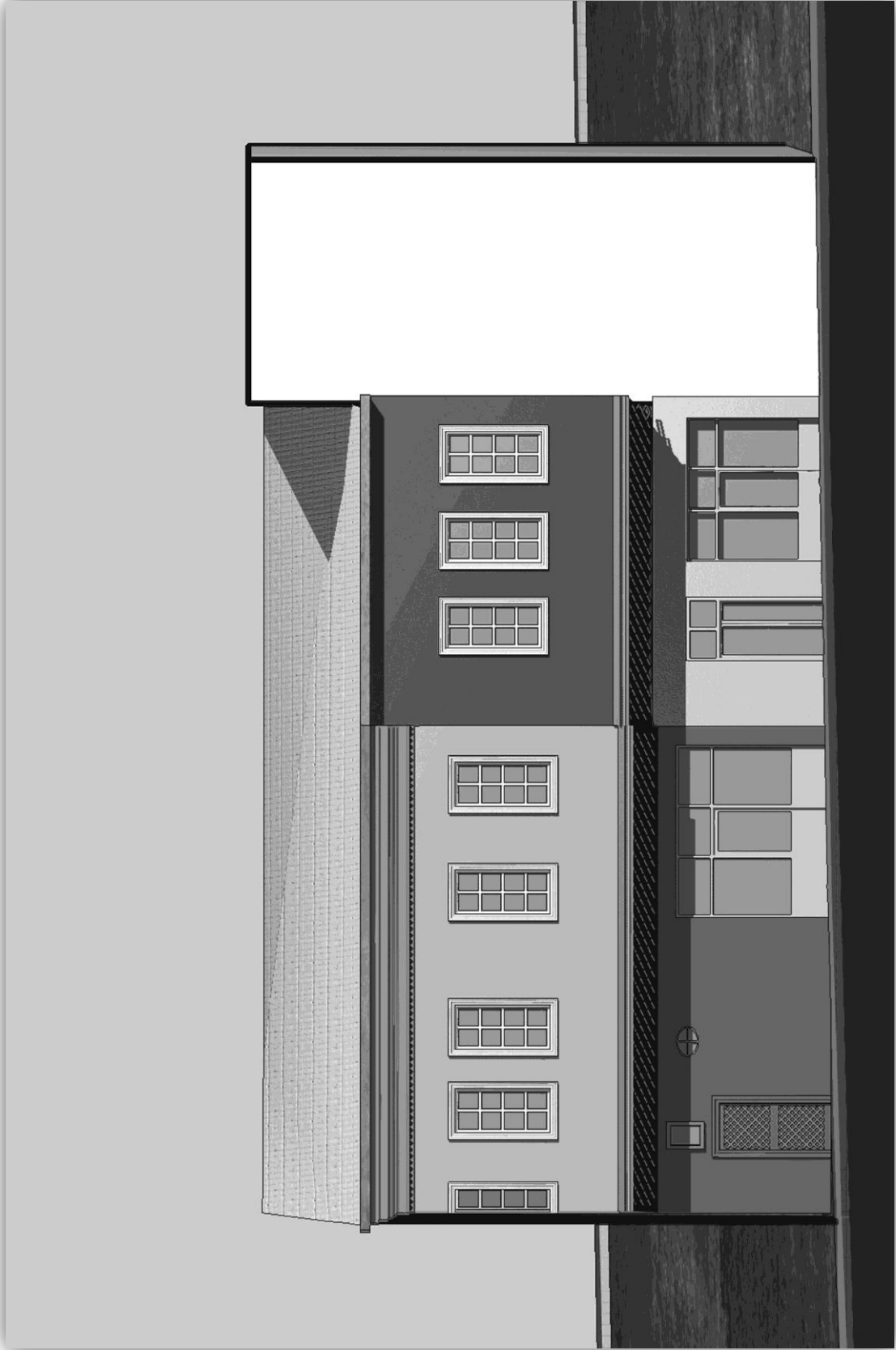
Şekil 105. Ankette sunulan 3 nolu örneğin yakın perspektifi

Şekil 106. Ankette sunulan 3 nolu örneğin genel perspektifi

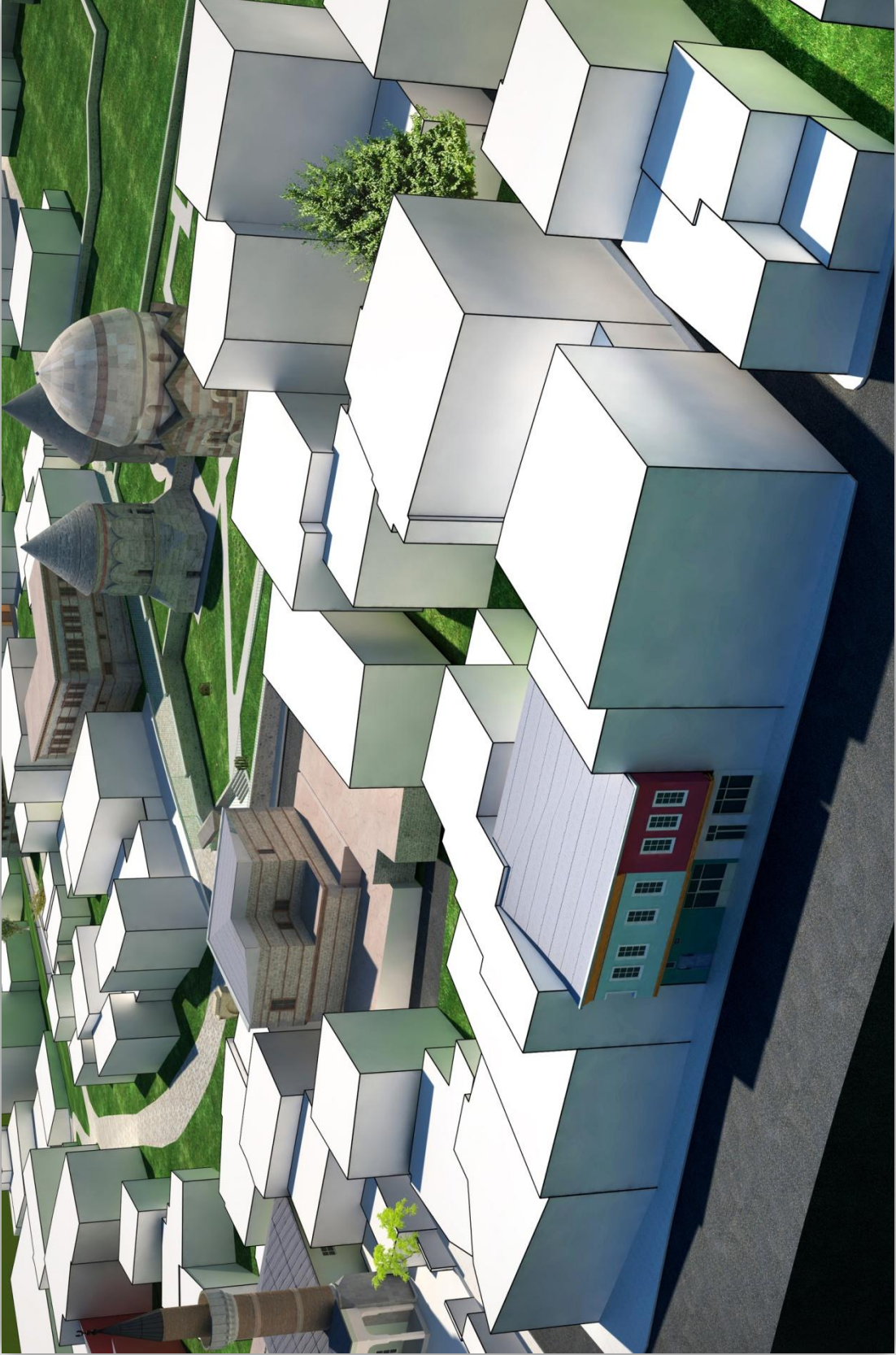
Şekil 107. Ankette sunulan 4 nolu örneğin vaziyet planı

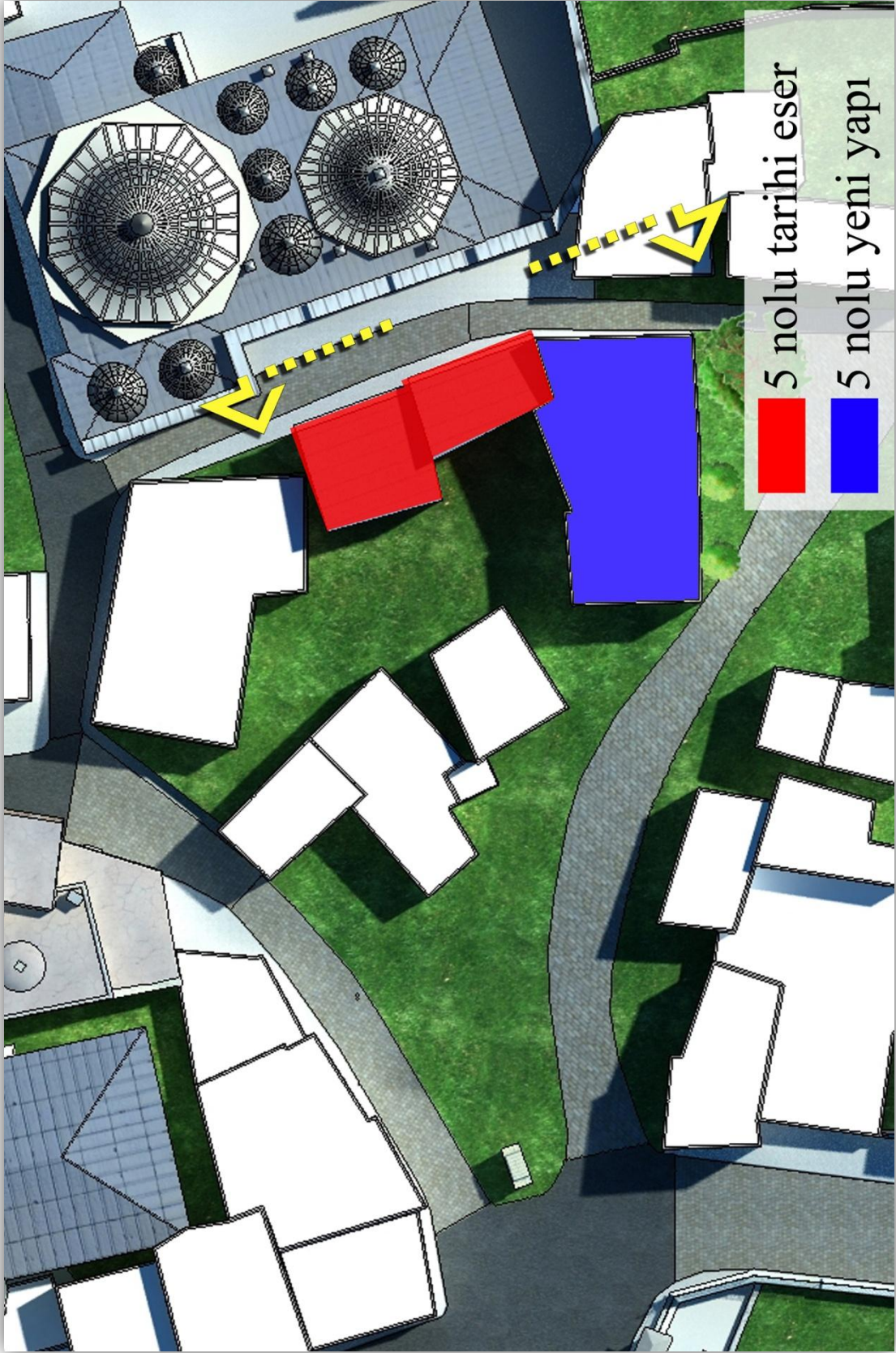
Şekil 108. Ankette sunulan 4 nolu örneğin ön görünüşü/silueti

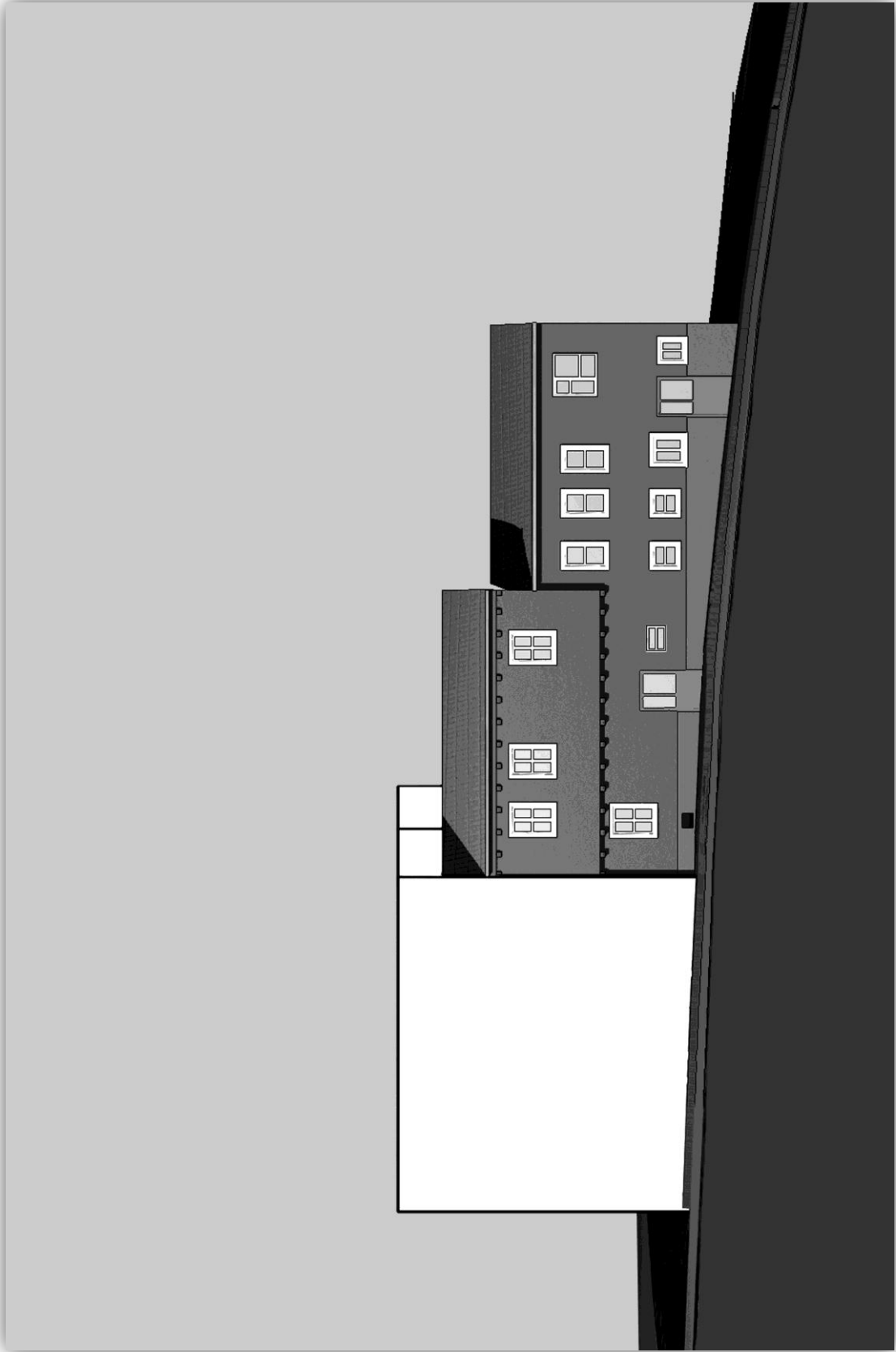
Şekil 109. Ankette sunulan 4 nolu örneğin yakın perspektifi

Şekil 110. Ankette sunulan 4 nolu örneğin genel perspektifi

Şekil 111. Ankette sunulan 5 nolu örneğin vaziyet planı

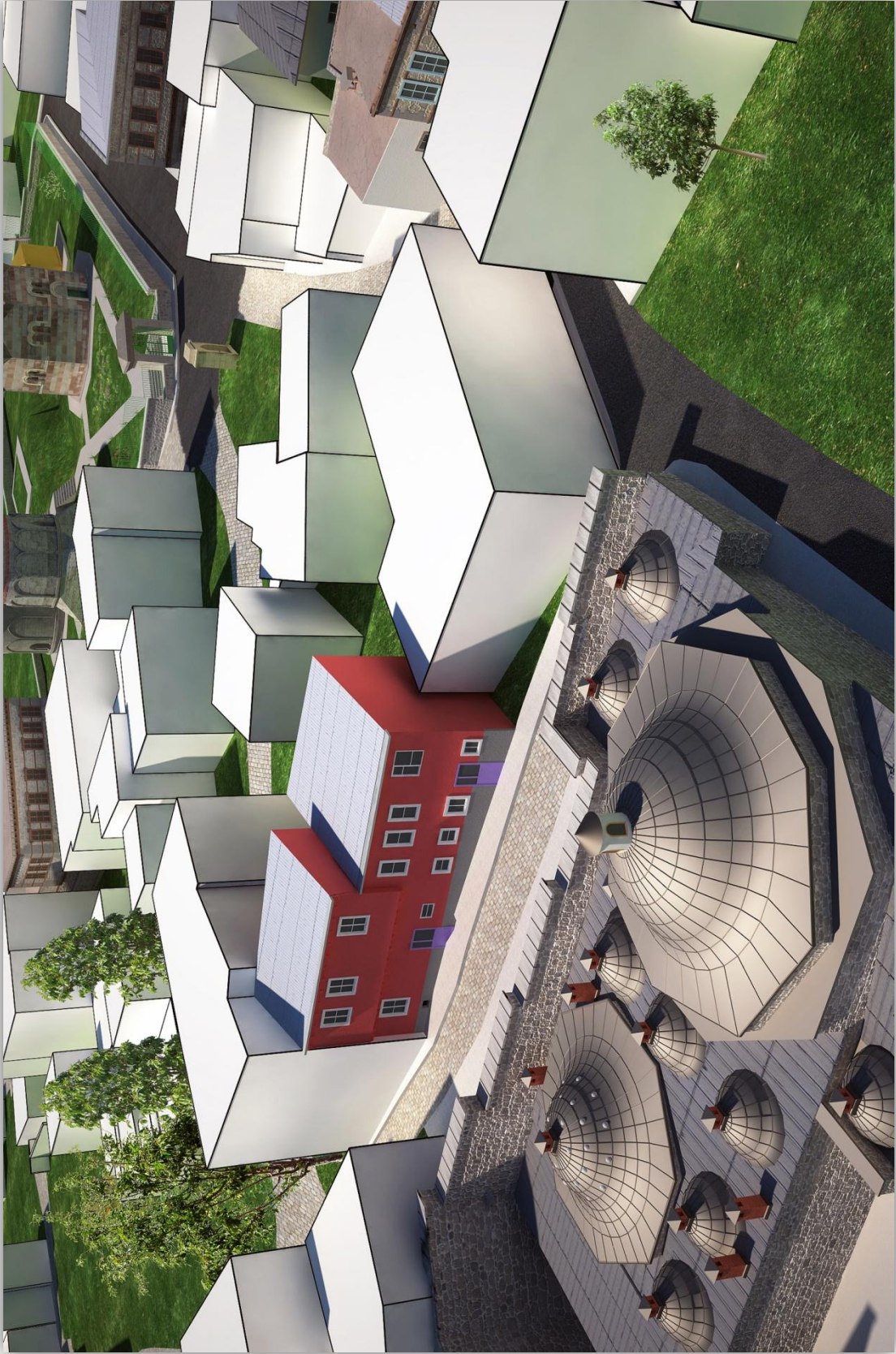

Şekil 112. Ankette sunulan 5 nolu örneğin ön görünüşü/silueti

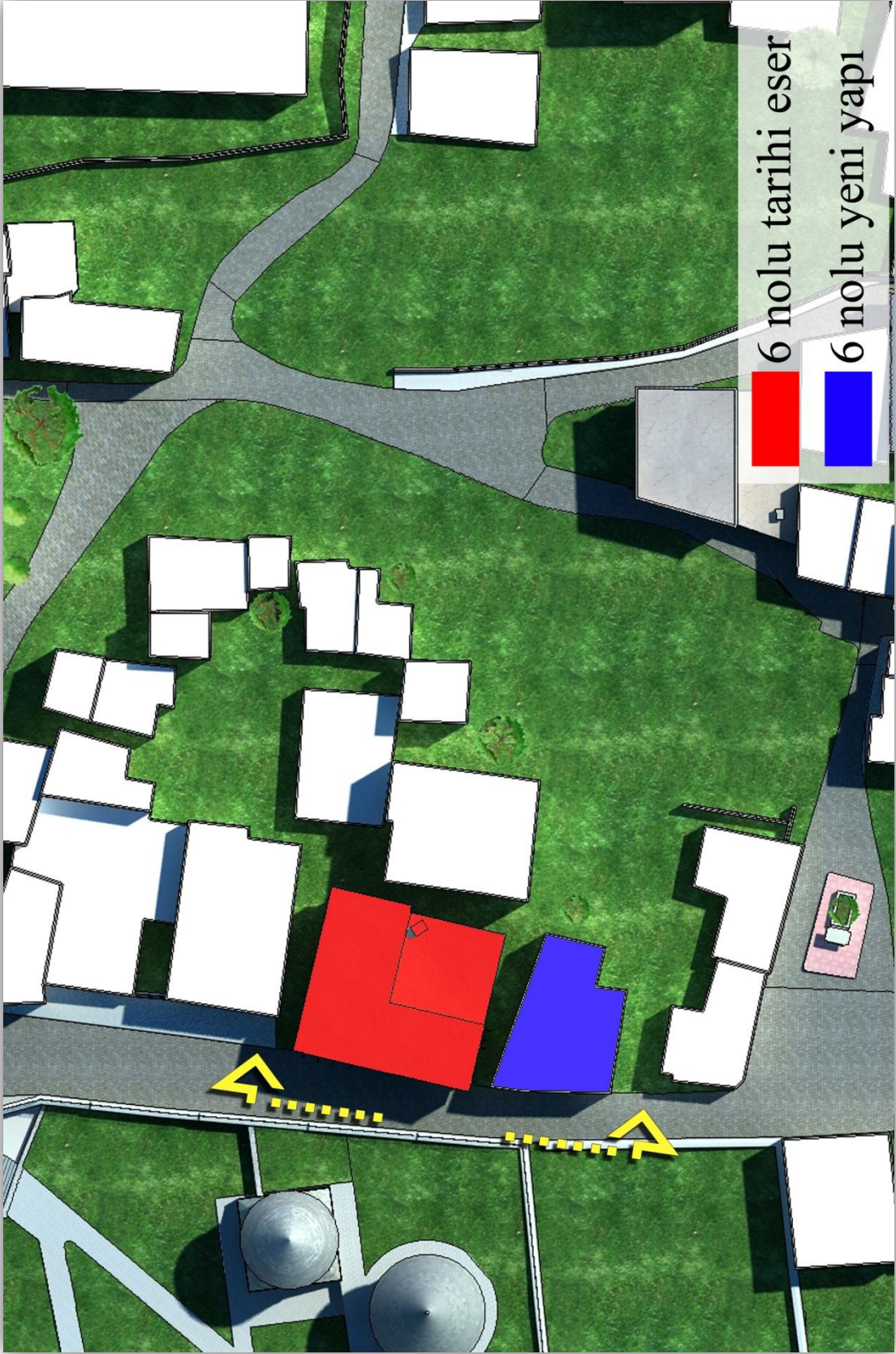

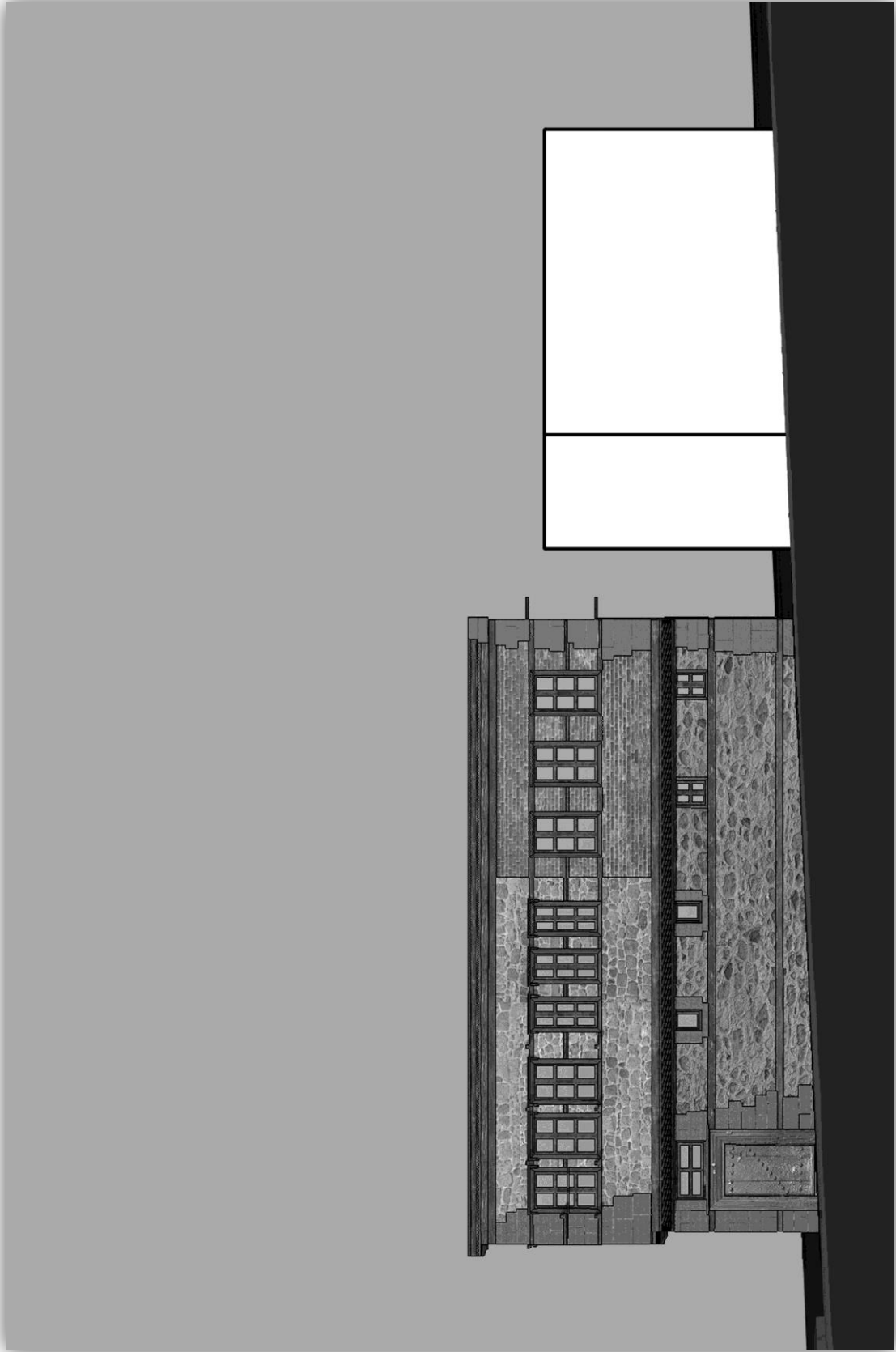
Şekil 113. Ankette sunulan 5 nolu örneğin yakın perspektifi

Şekil 114. Ankette sunulan 5 nolu örneğin genel perspektifi

Şekil 115. Ankette sunulan 6 nolu örneğin vaziyet planı

Şekil 116. Ankette sunulan 6 nolu örneğin ön görünüşü/silueti

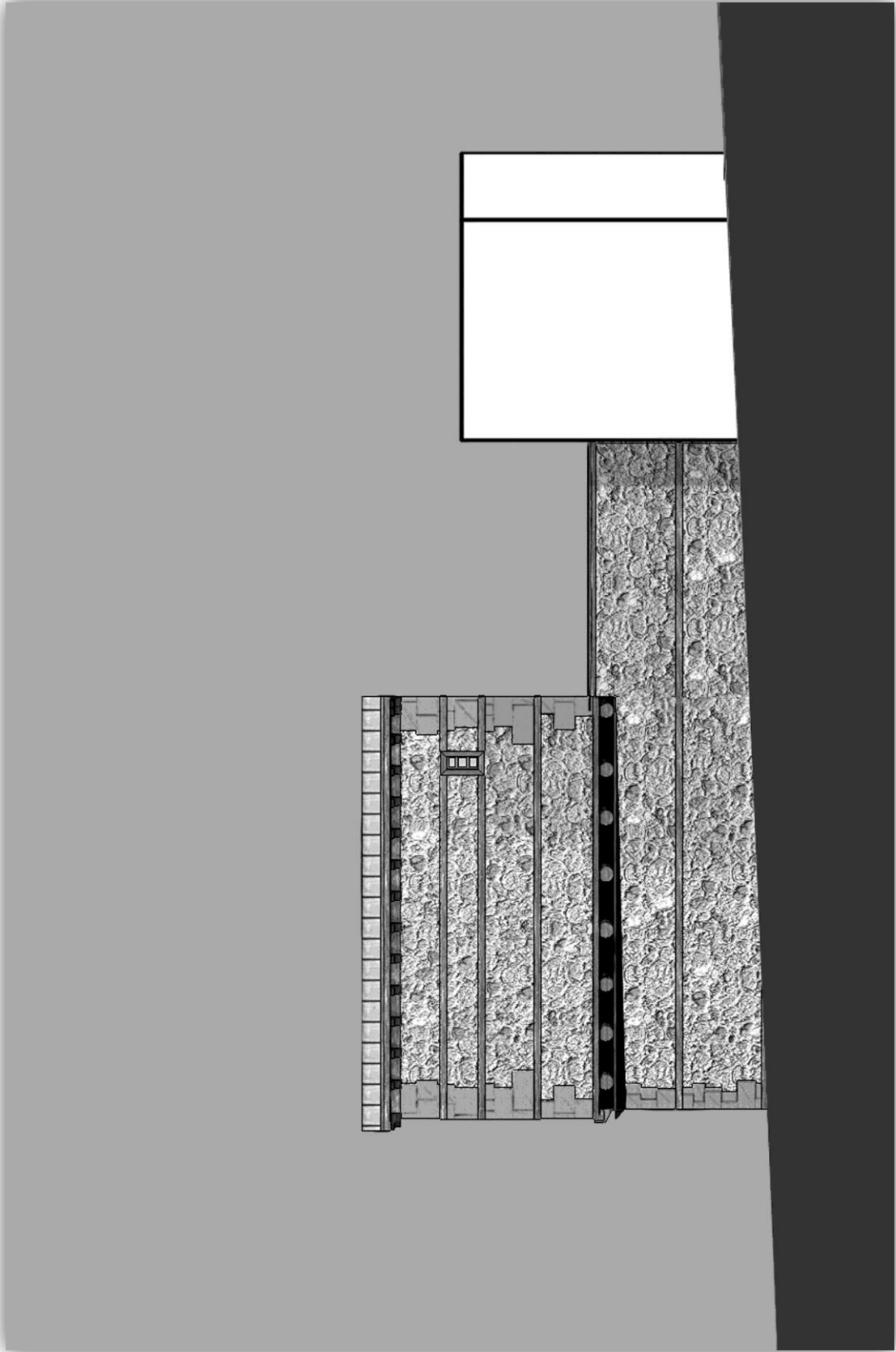
Şekil 117. Ankette sunulan 6 nolu örneğin yakın perspektifi

Şekil 118. Ankette sunulan 6 nolu örneğin genel perspektifi

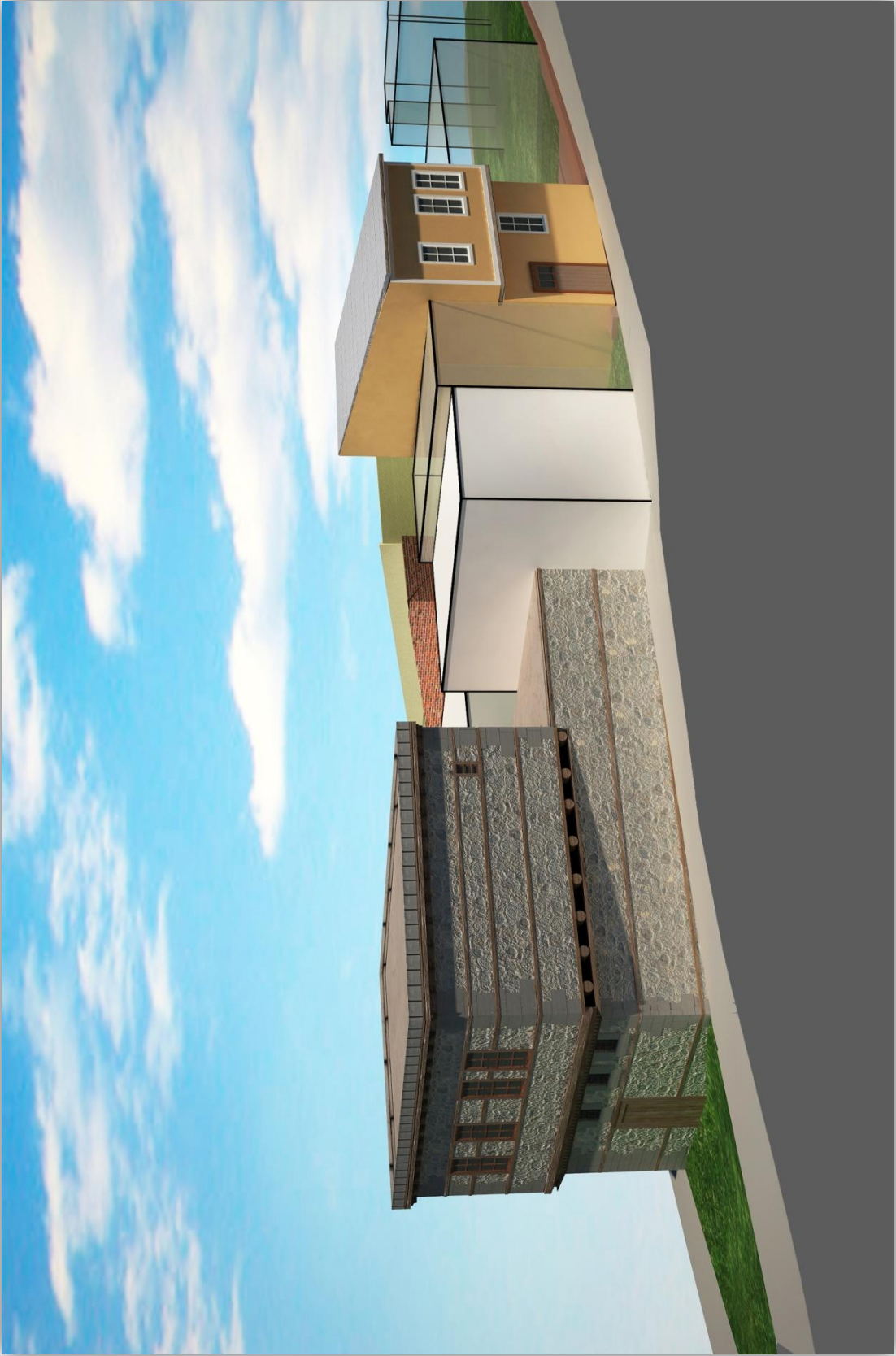

Şekil 119. Ankette sunulan 7 nolu örneğin vaziyet planı

Şekil 120. Ankette sunulan 7 nolu örneğin ön görünüşü/silueti

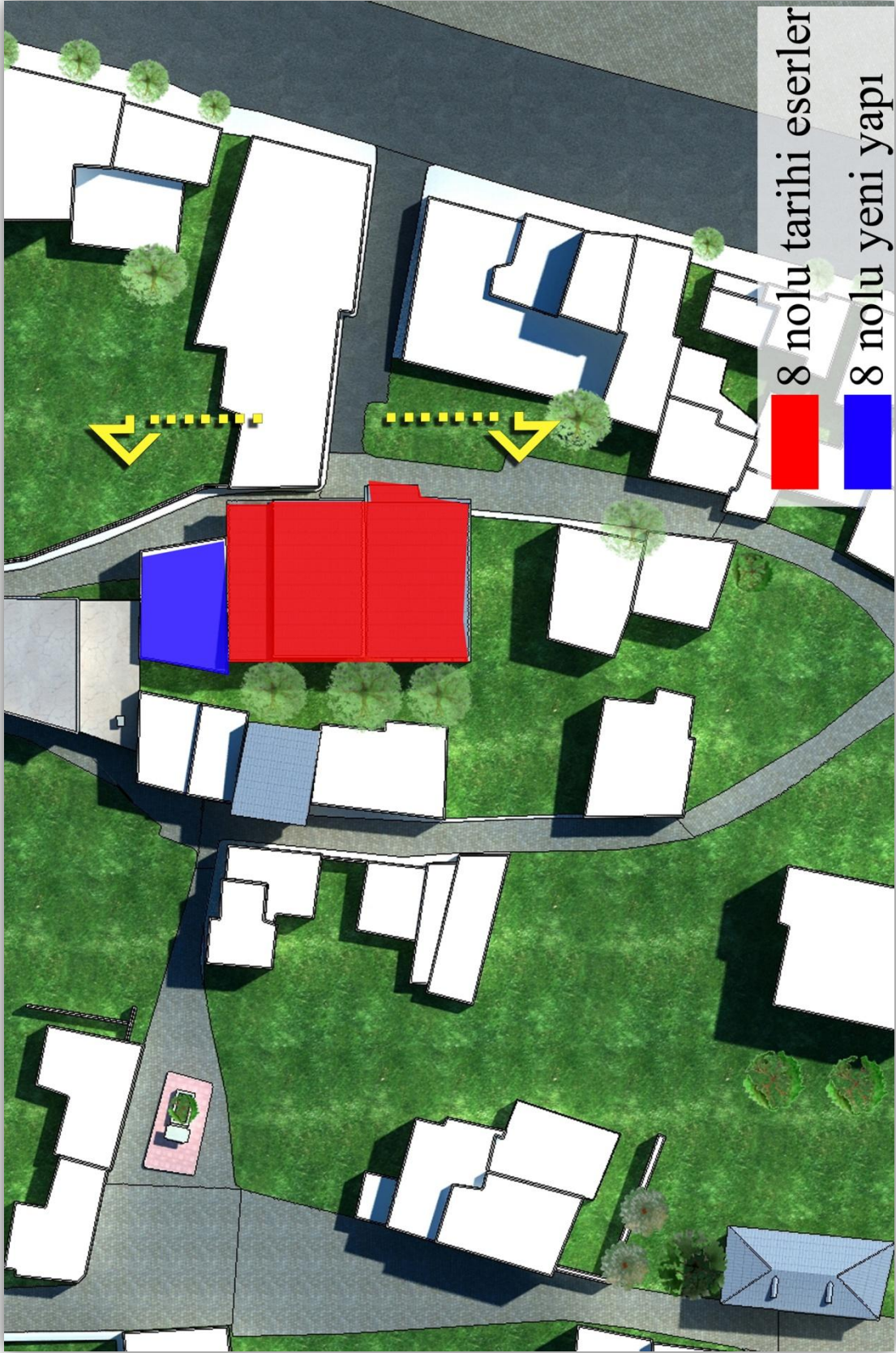

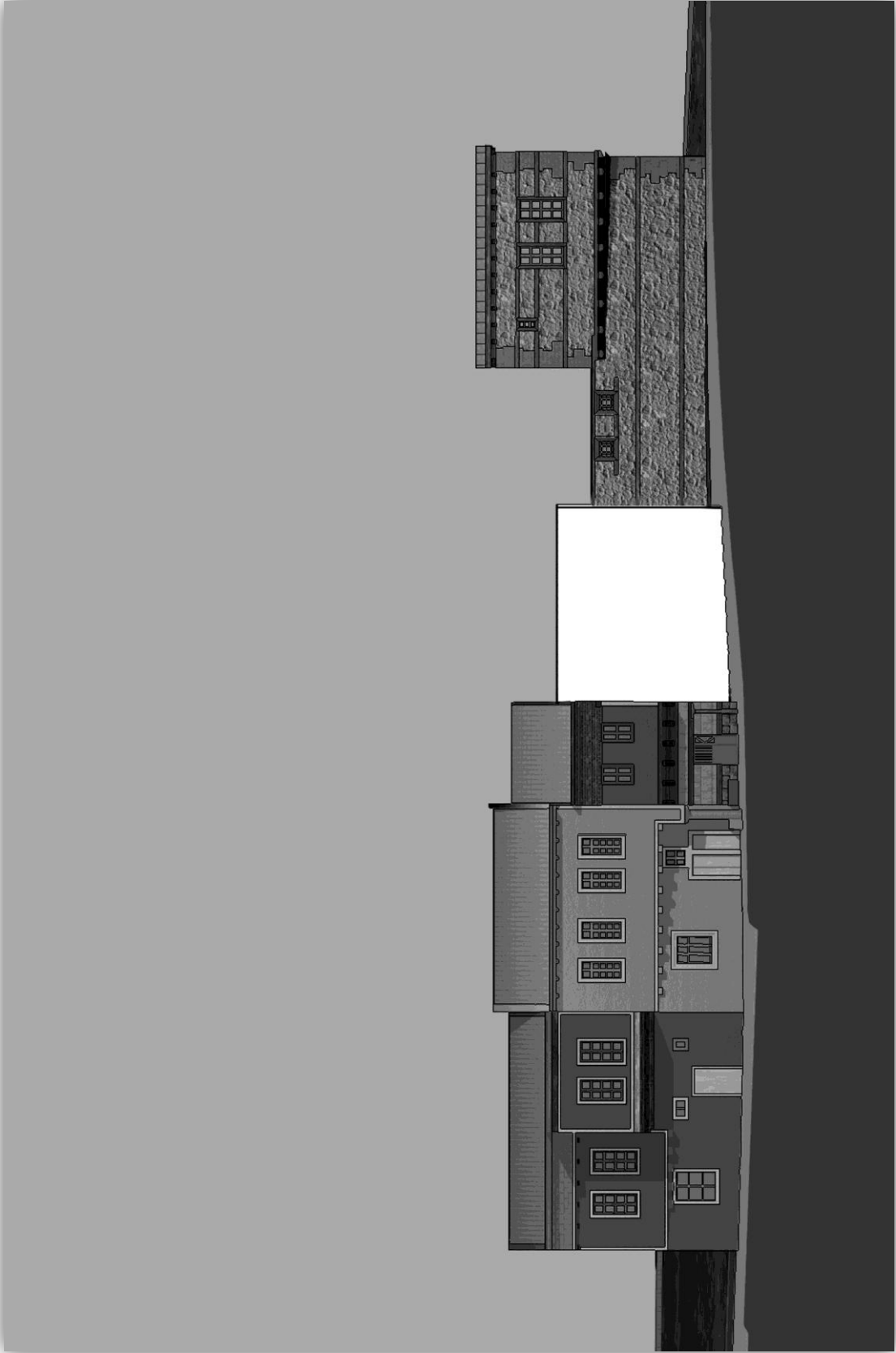
Şekil 121. Ankette sunulan 7 nolu örneğin yakın perspektifi

Şekil 122. Ankette sunulan 7 nolu örneğin genel perspektifi

Şekil 123. Ankette sunulan 8 nolu örneğin vaziyet planı

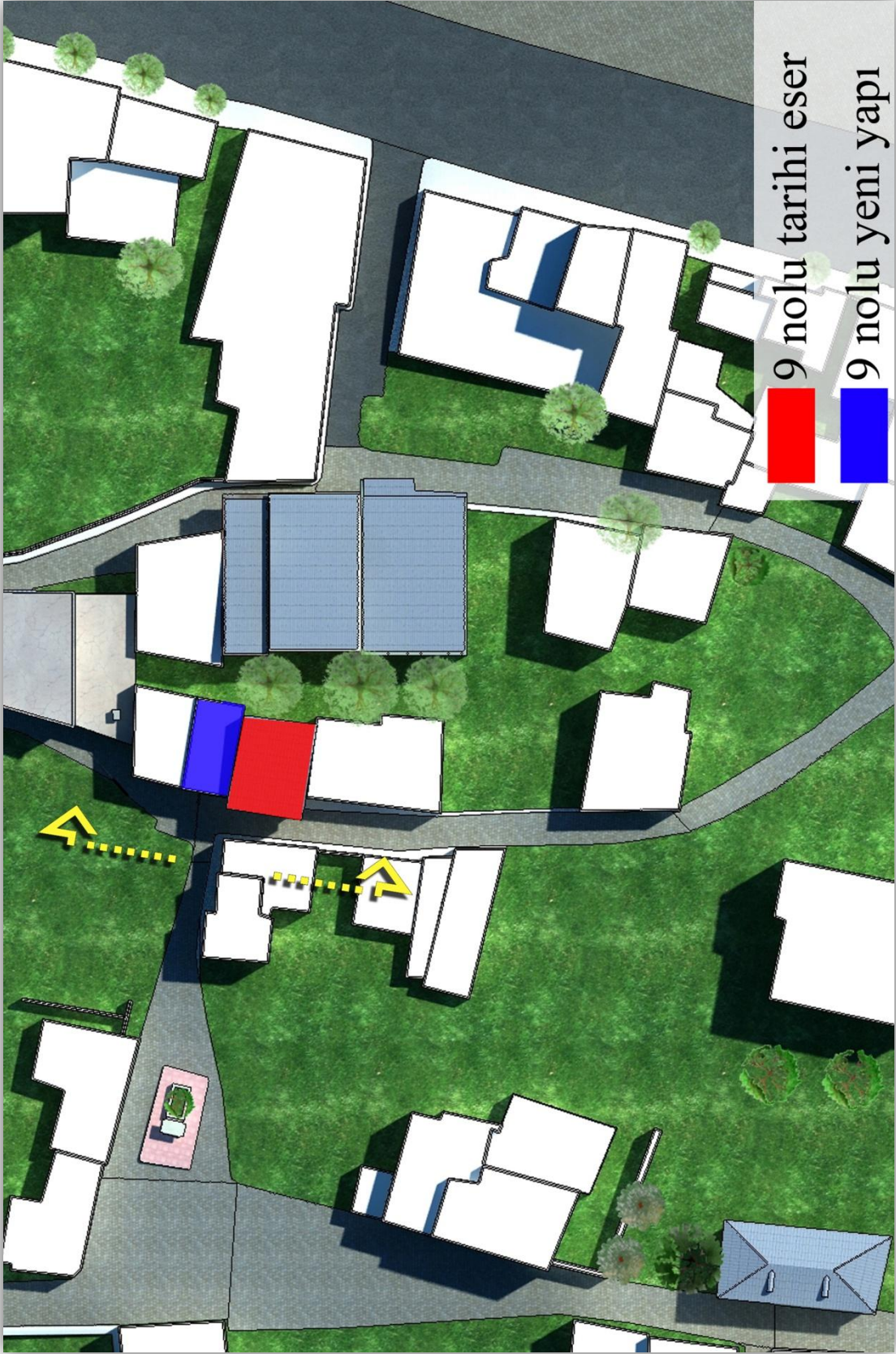
Şekil 124. Ankette sunulan 8 nolu örneğin ön görünüşü/silueti

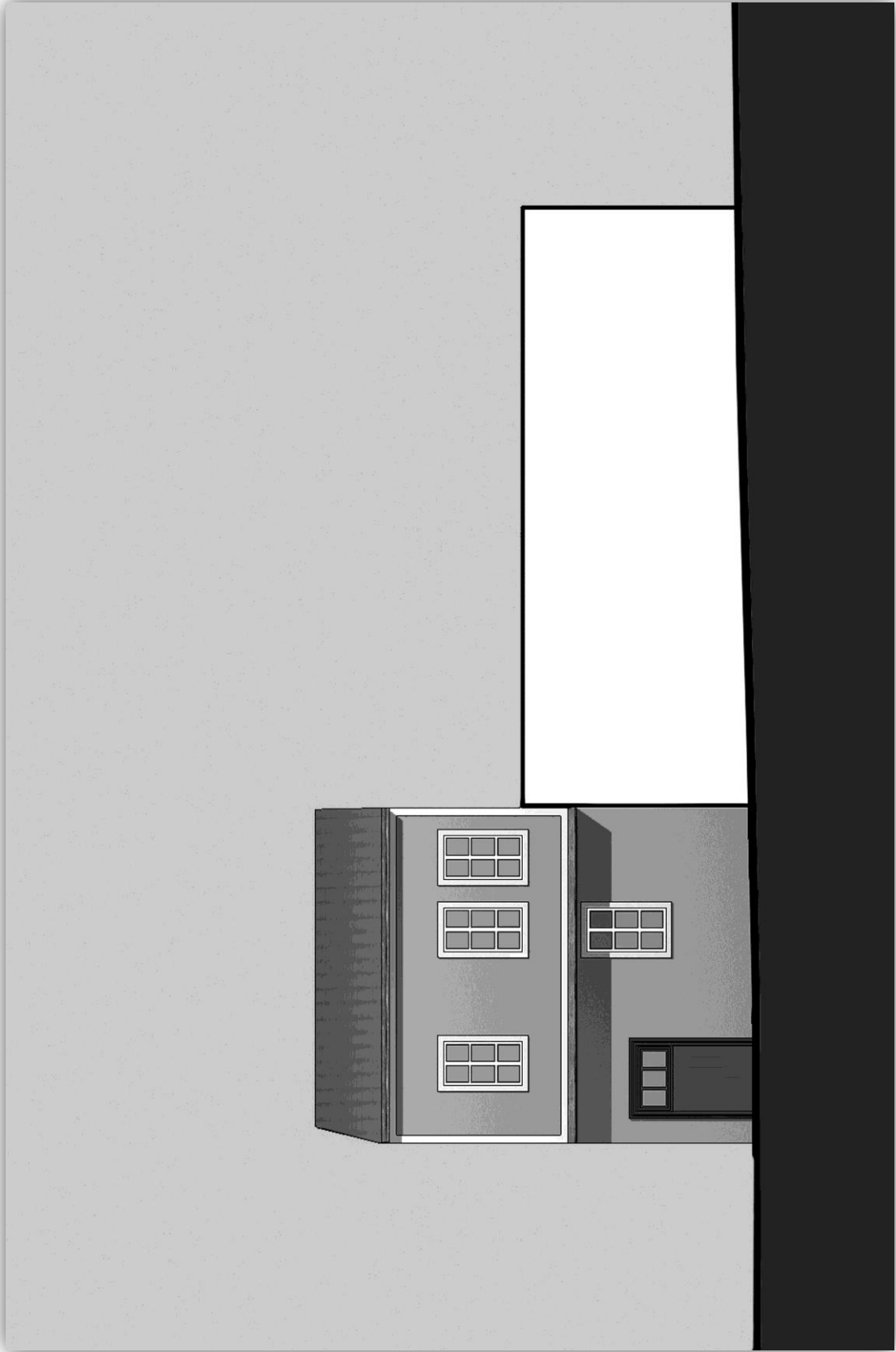
Şekil 125. Ankette sunulan 8 nolu örneğin yakın perspektifi

Şekil 126. Ankette sunulan 8 nolu örneğin genel perspektifi

Şekil 127. Ankette sunulan 9 nolu örneğin vaziyet planı

Şekil 128. Ankette sunulan 9 nolu örneğin ön görünüşü/silueti

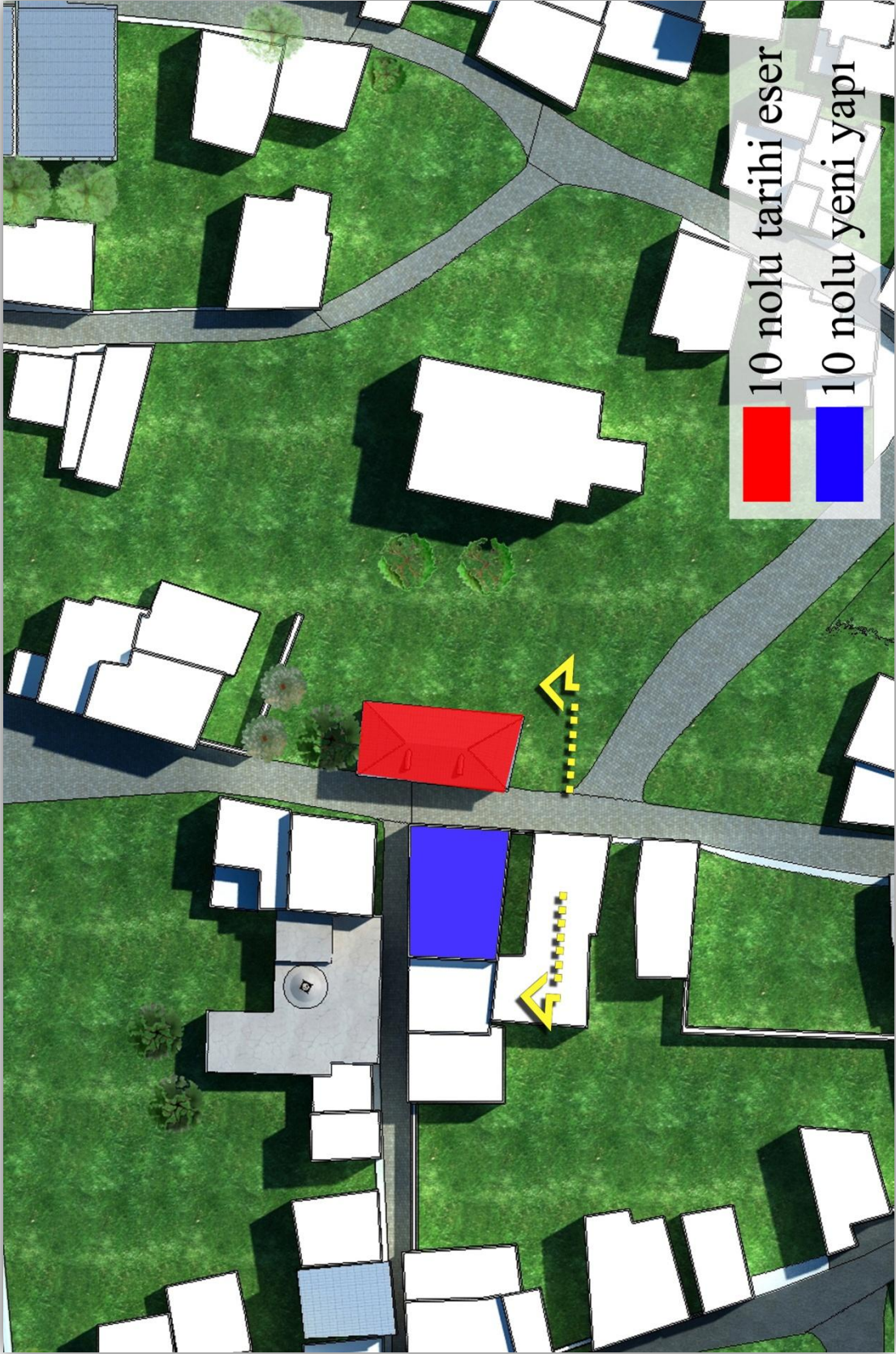

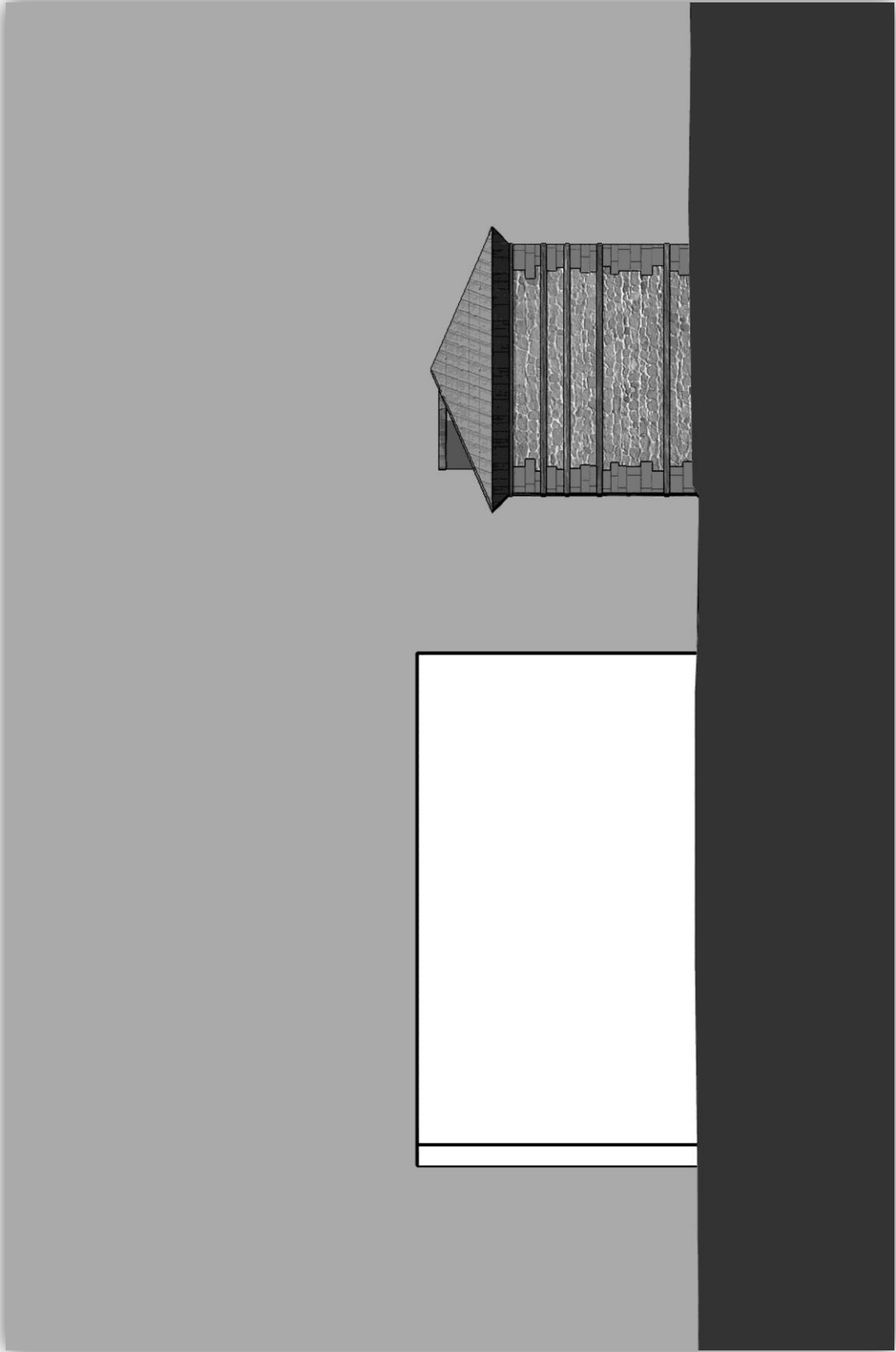
Şekil 129. Ankette sunulan 9 nolu örneğin yakın perspektifi

Şekil 130. Ankette sunulan 9 nolu örneğin genel perspektifi

Şekil 131 Ankette sunulan 10 nolu örneğin vaziyet planı

Şekil 132. Ankette sunulan 10 nolu örneğin ön görünüşü/silueti

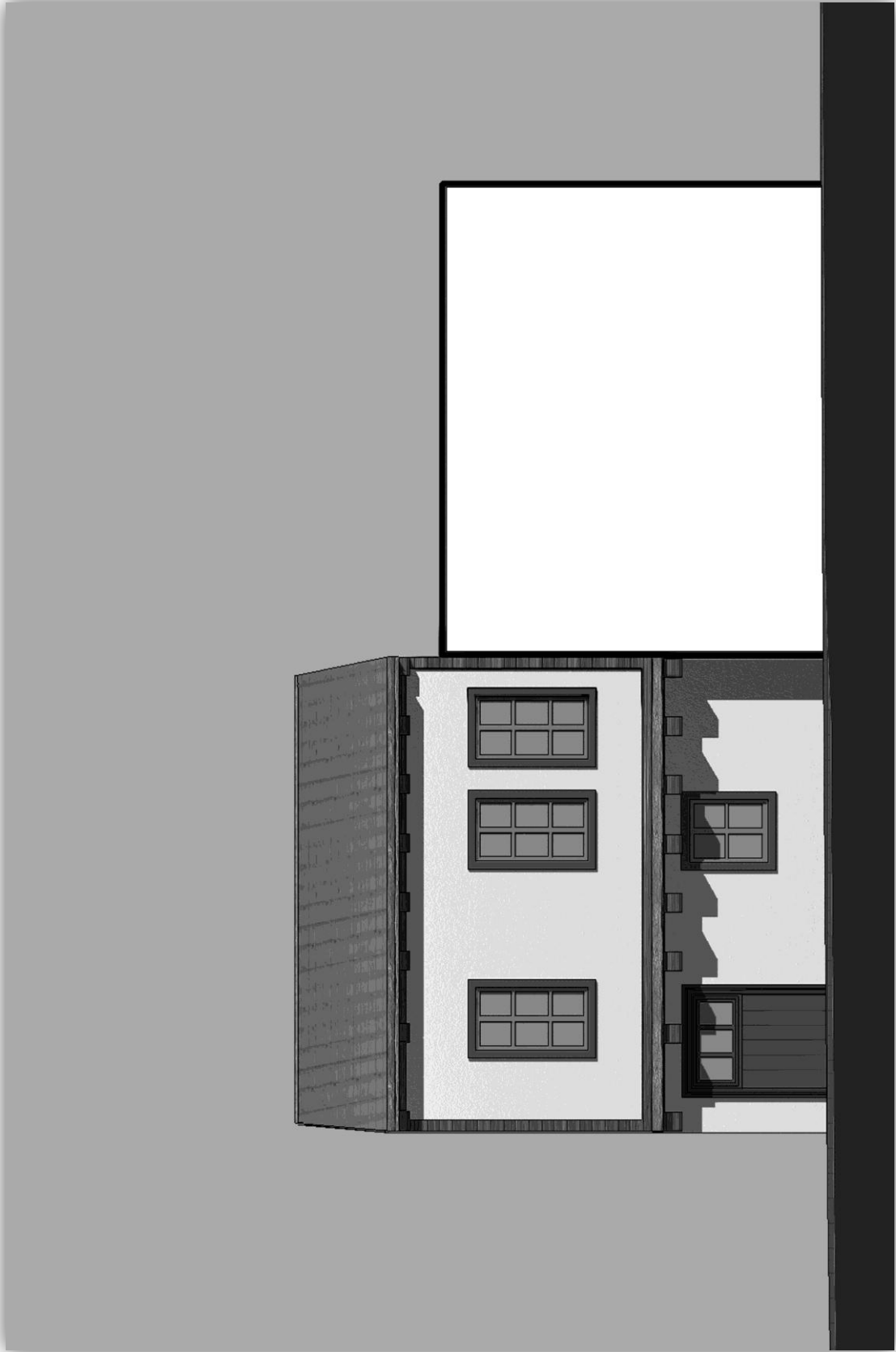
Şekil 133. Ankette sunulan 10 nolu örneğin yakın perspektifi

Şekil 134. Ankette sunulan 10 nolu örneğin genel perspektifi

Şekil 135. Ankette sunulan 11 nolu örneğin vaziyet planı

Şekil 136. Ankette sunulan 11 nolu örneğin ön görünüşü/silueti

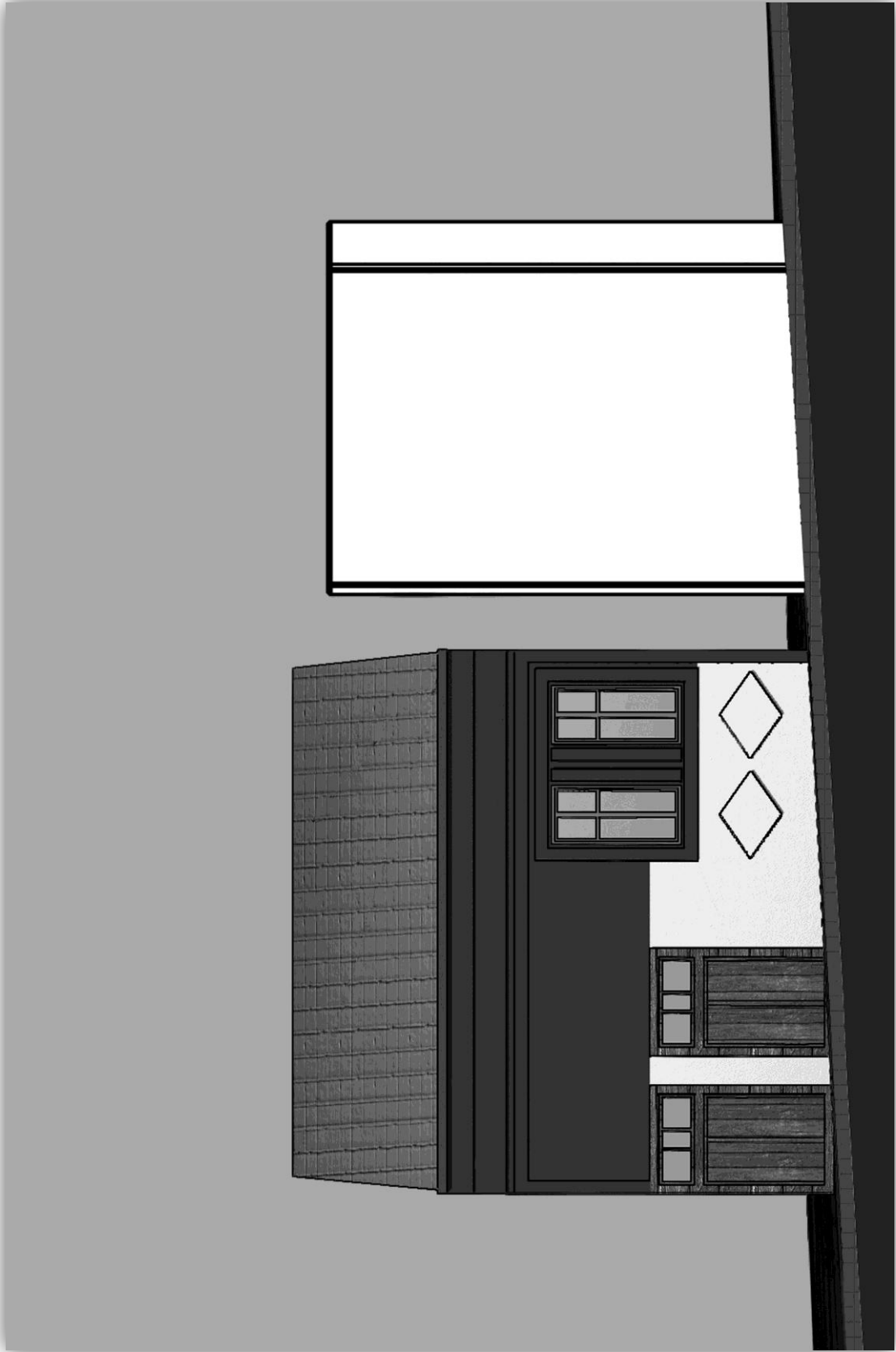
Şekil 137. Ankette sunulan 11 nolu örneğin yakın perspektifi

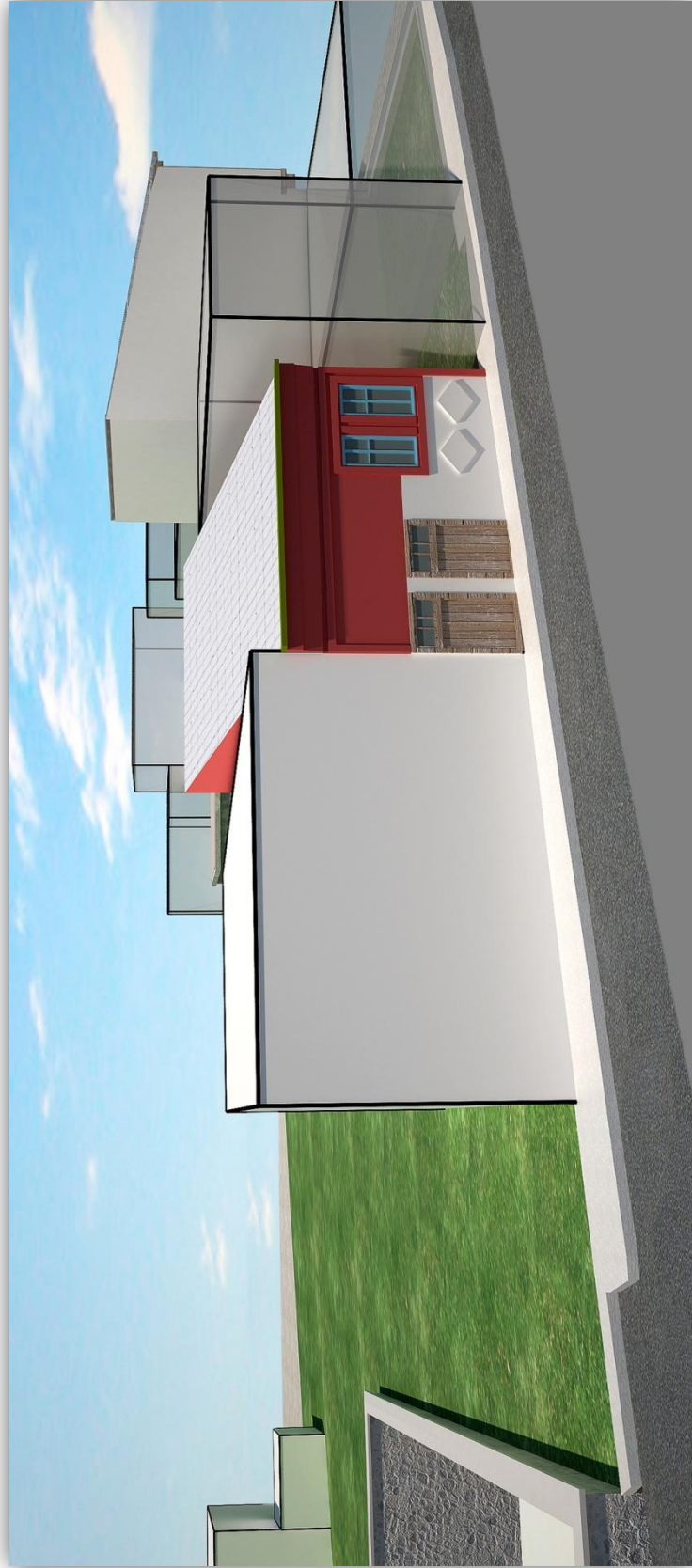
Şekil 138. Ankette sunulan 11 nolu örneğin genel perspektifi

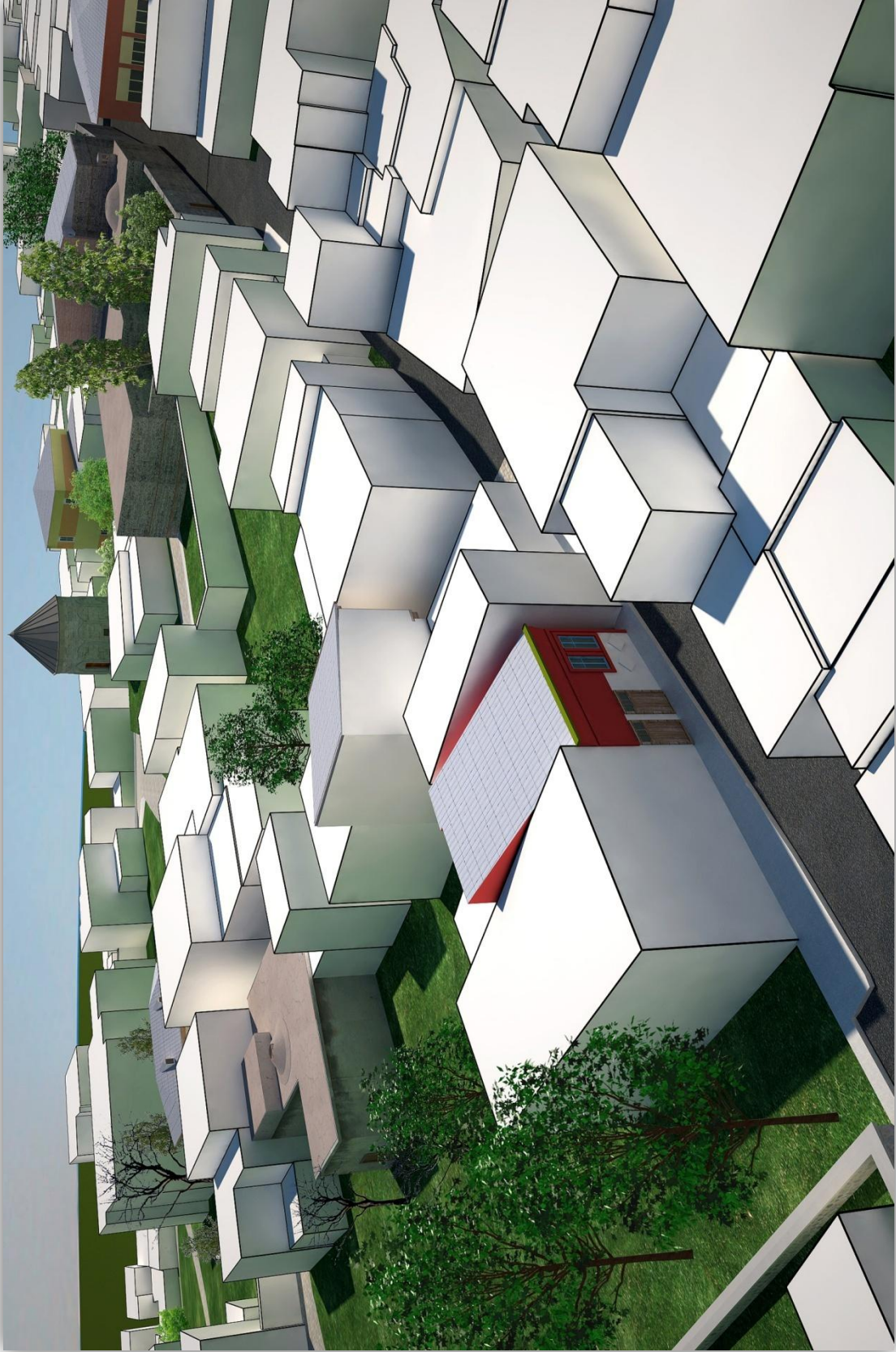
Şekil 139. Ankette sunulan 12 nolu örneğin vaziyet planı

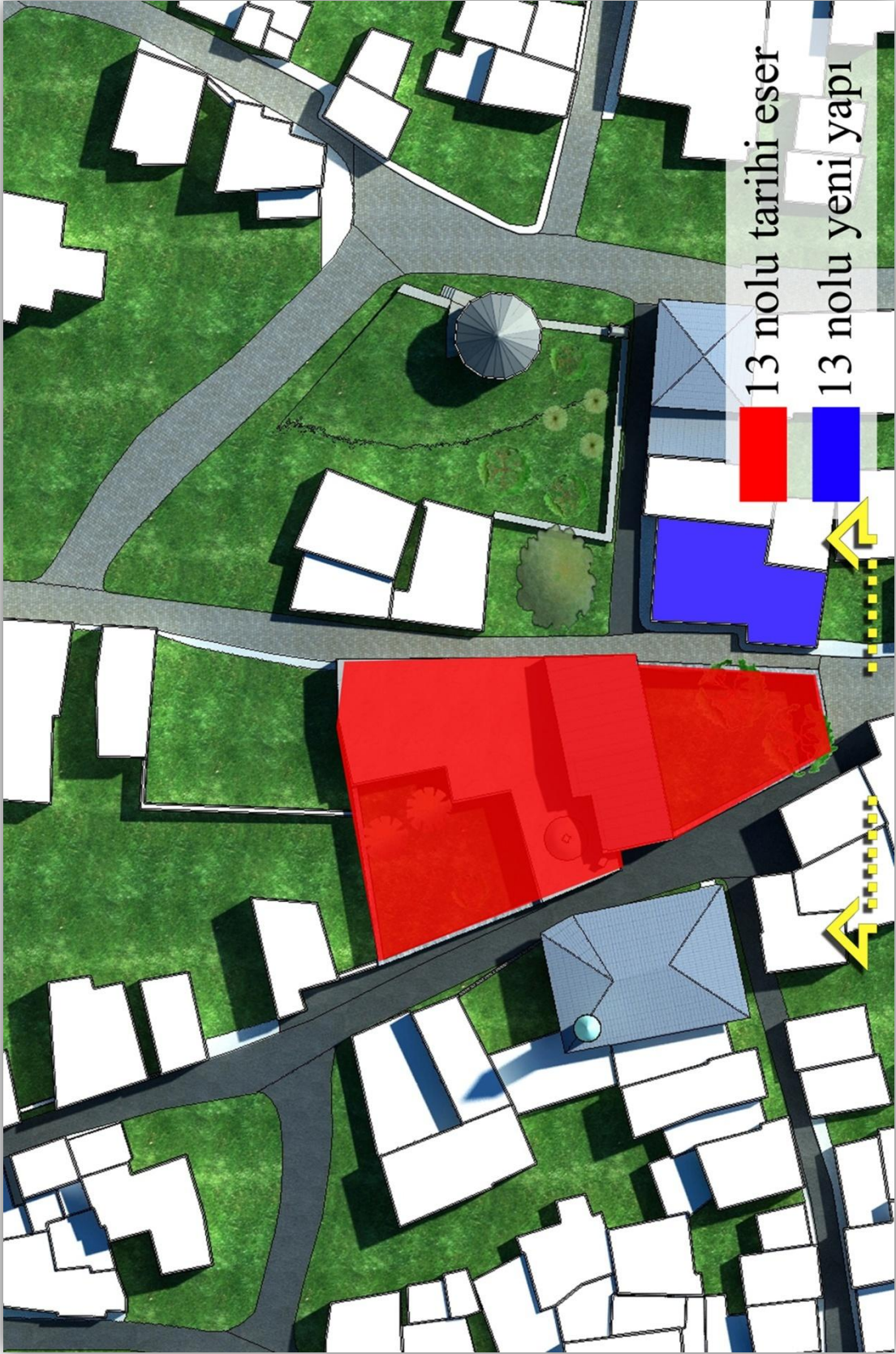
Şekil 140. Ankette sunulan 12 nolu örneğin ön görünüşü/silueti

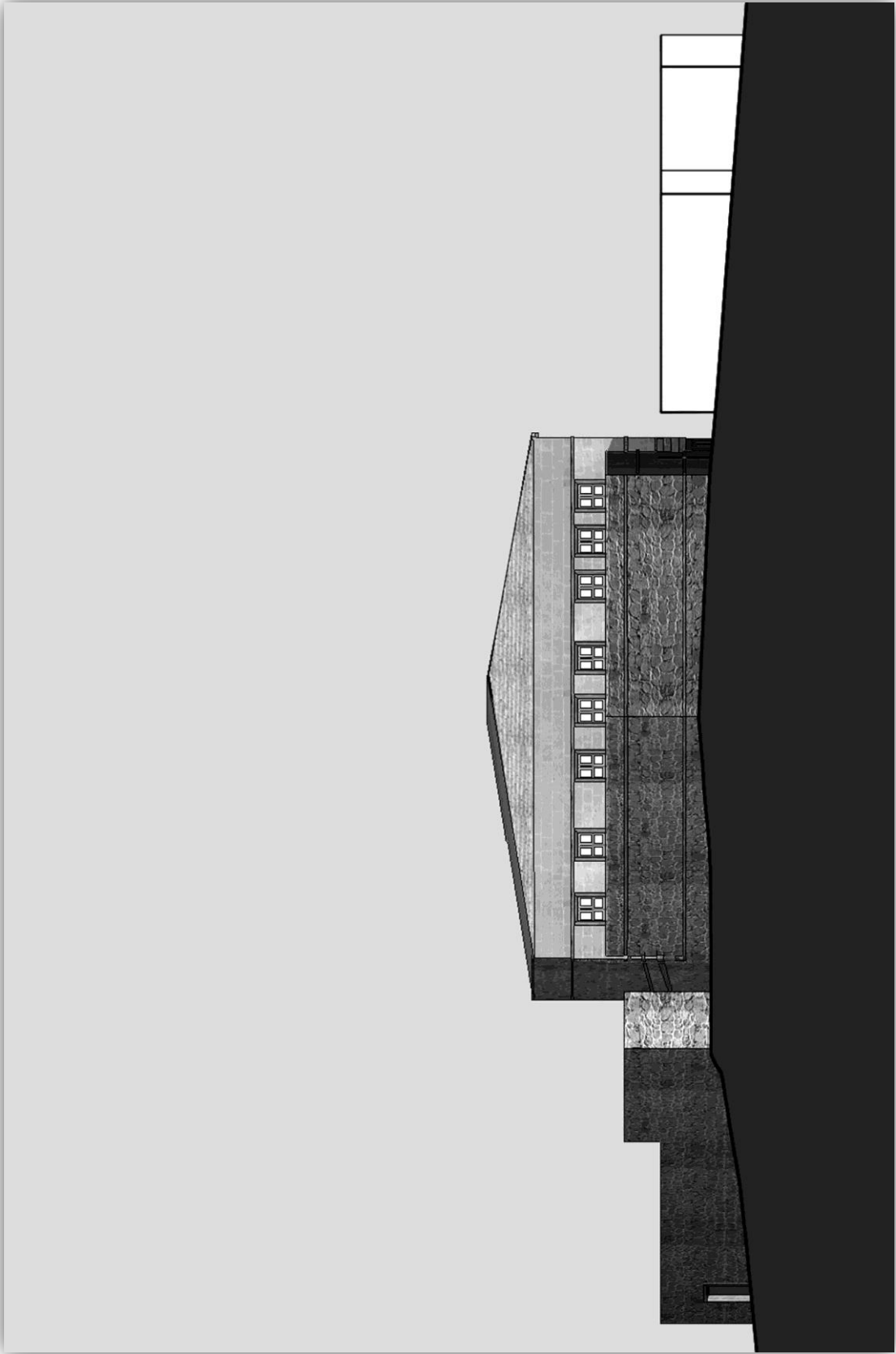
Şekil 141. Ankette sunulan 12 nolu örneğin yakın perspektifi

Şekil 142. Ankette sunulan 12 nolu örneğin genel perspektifi

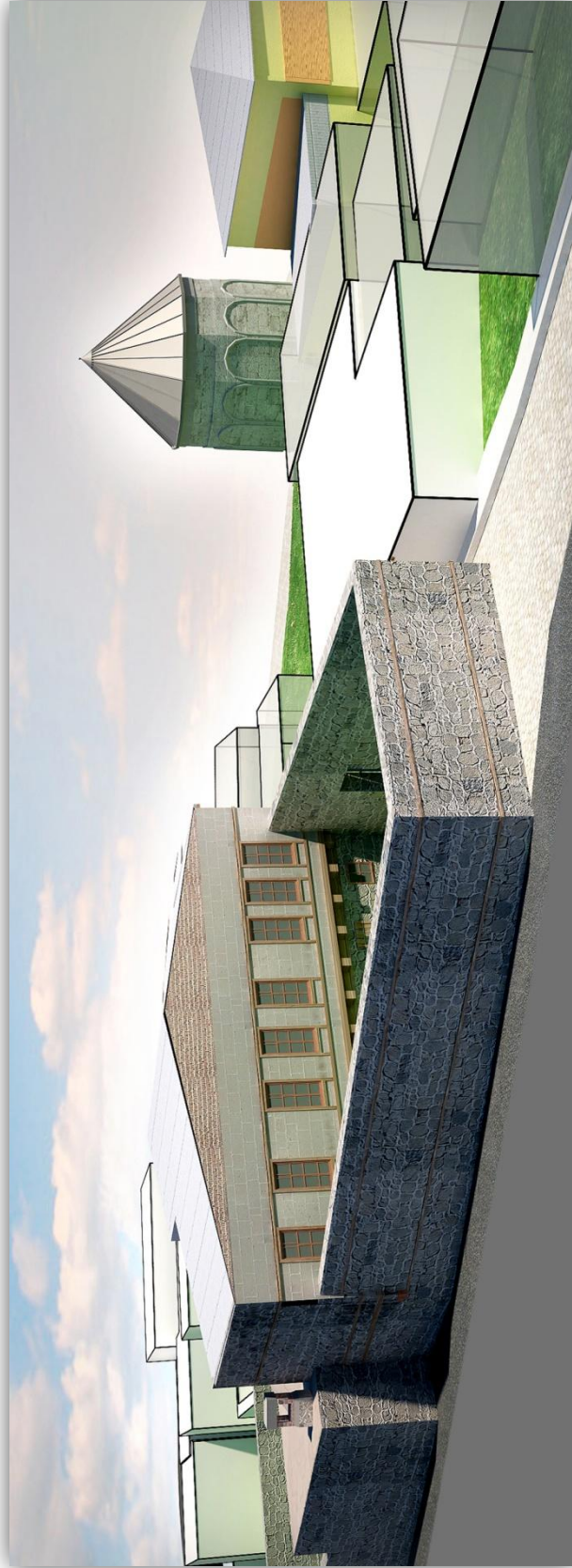

Şekil 143. Ankette sunulan 13 nolu örneğin vaziyet planı

Şekil 144. Ankette sunulan 13 nolu örneğin ön görünüşü/silueti

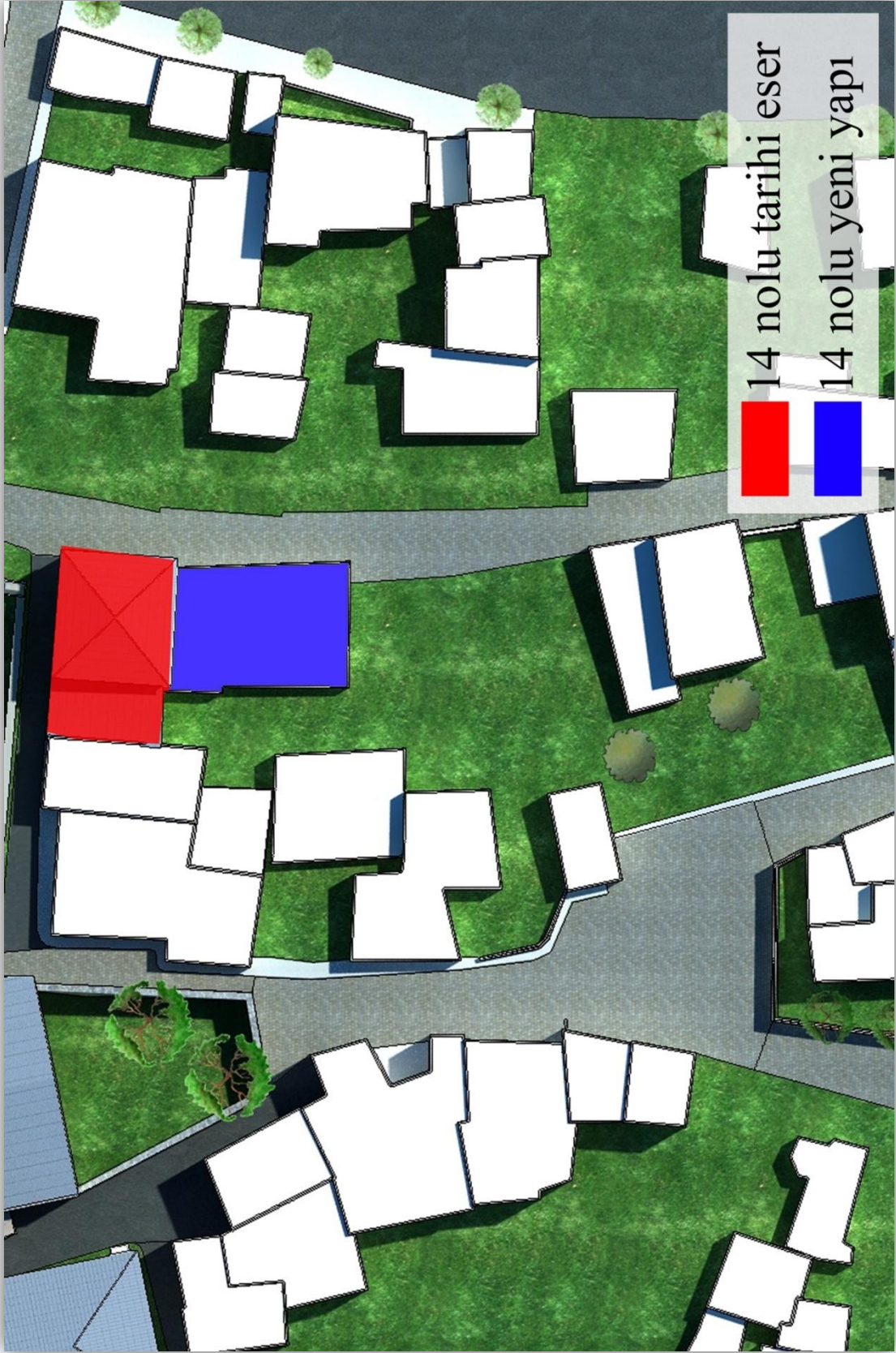

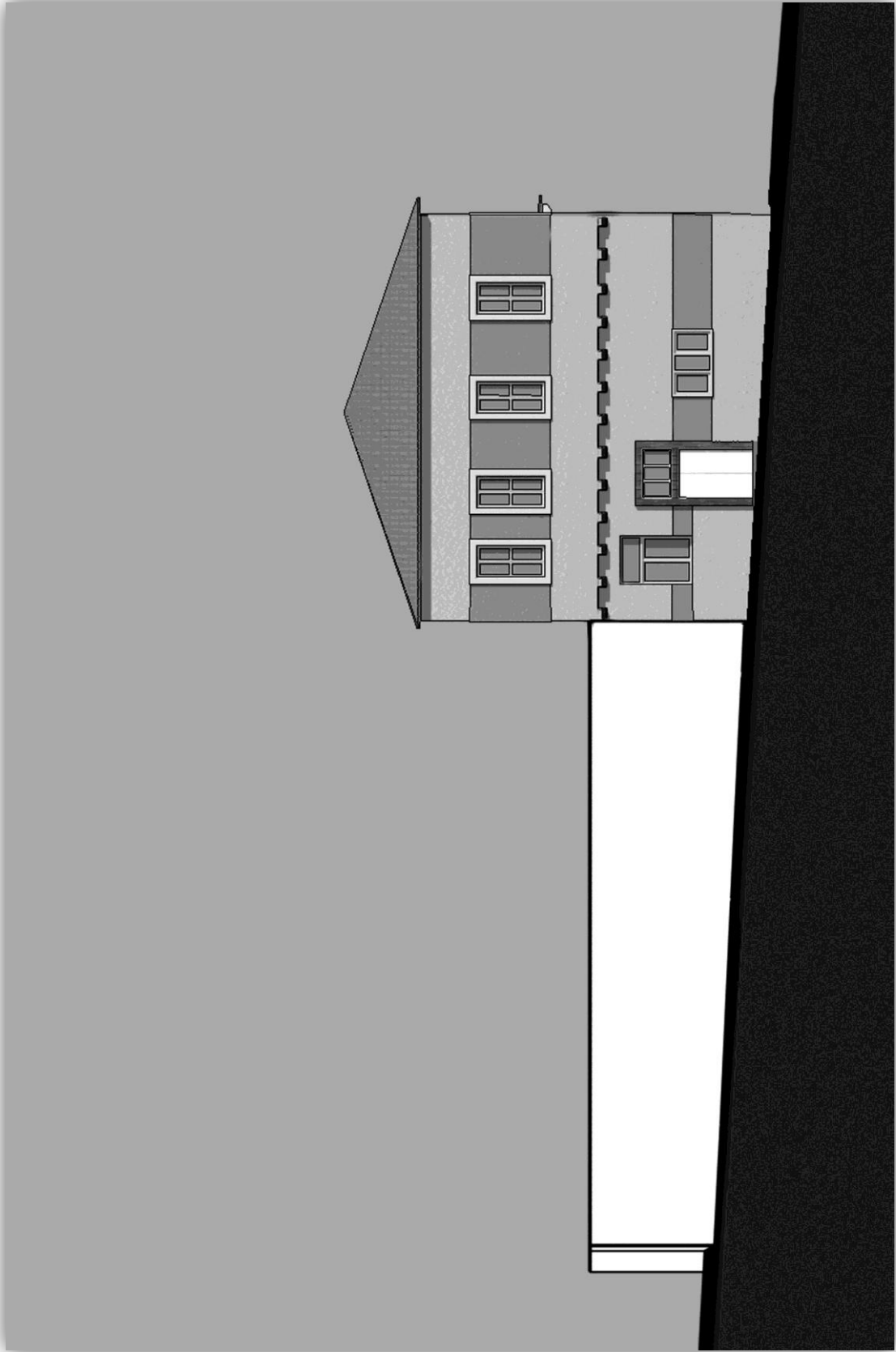
Şekil 145. Ankette sunulan 13nolu örneğin yakın perspektifi

Şekil 146. Ankette sunulan 13 nolu örneğin genel perspektifi

Şekil 147. Ankette sunulan 14 nolu örneğin vaziyet planı

Şekil 148. Ankette sunulan 14 nolu örneğin ön görünüşü/silueti

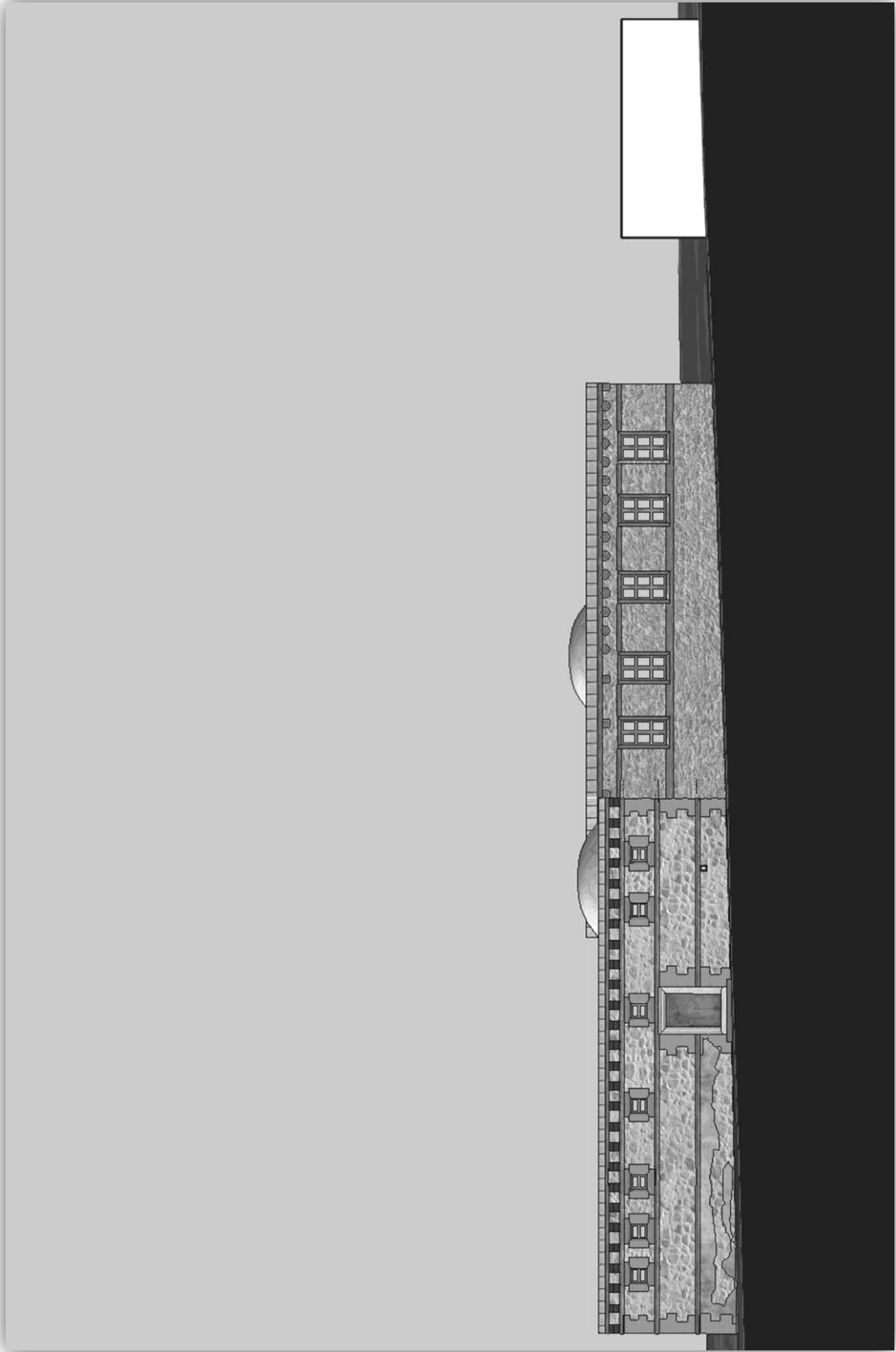
Şekil 149. Ankette sunulan 14 nolu örneğin yakın perspektifi

Şekil 150. Ankette sunulan 14 nolu örneğin genel perspektifi

Şekil 151. Ankette sunulan 15 nolu örneğin vaziyet planı

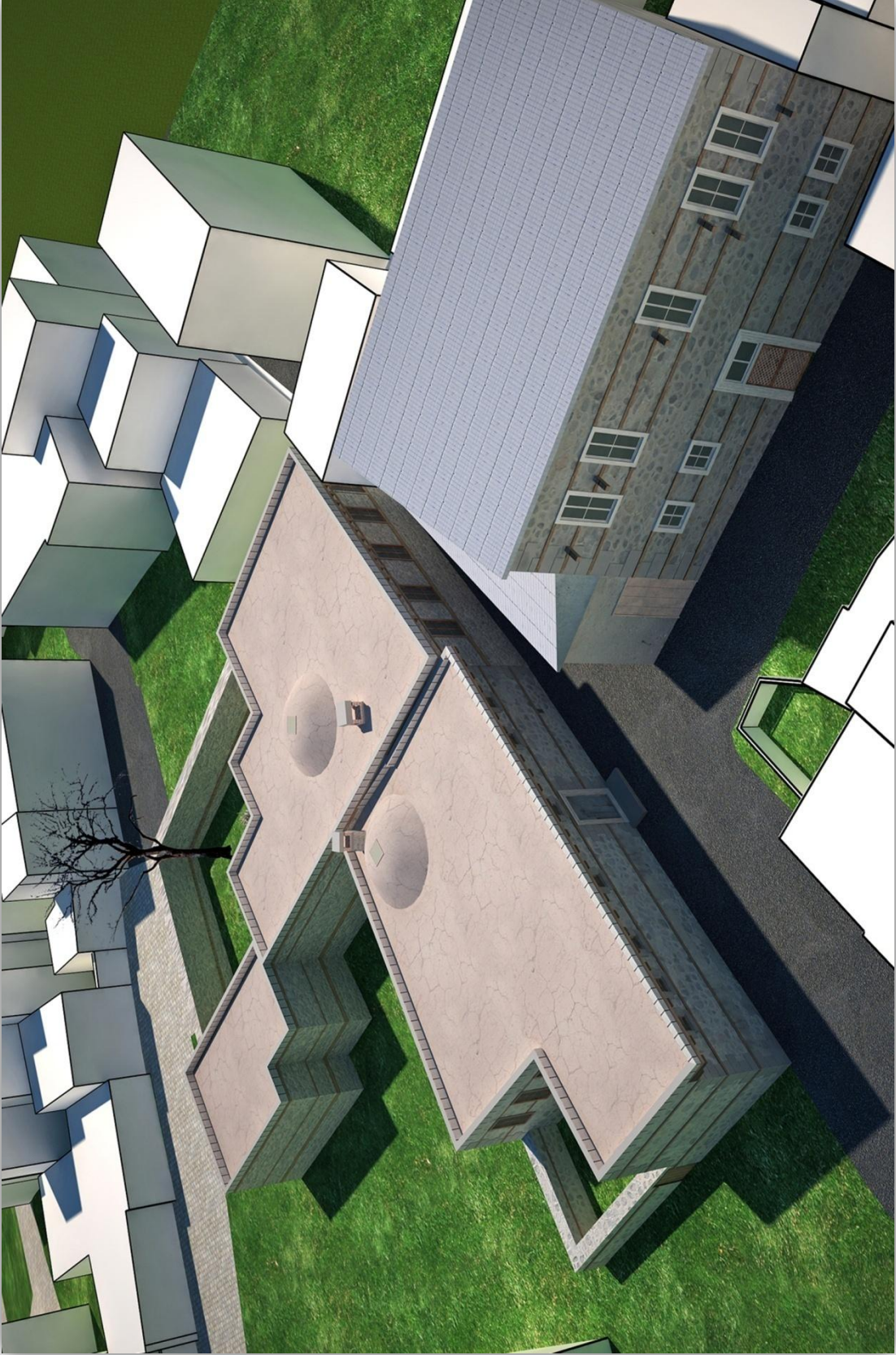

Şekil 152. Ankette sunulan 15 nolu örneğin ön görünüşü/silueti

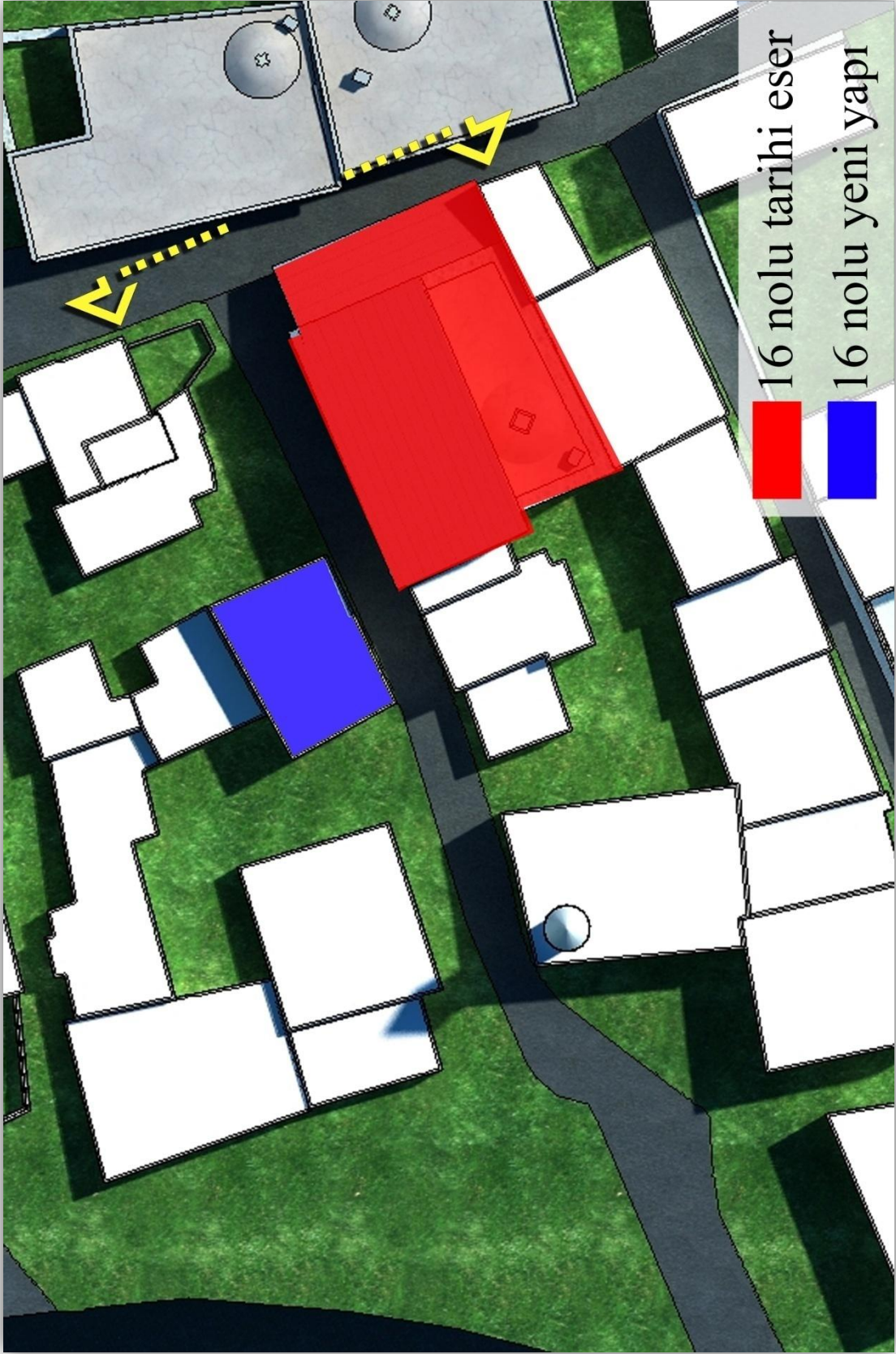

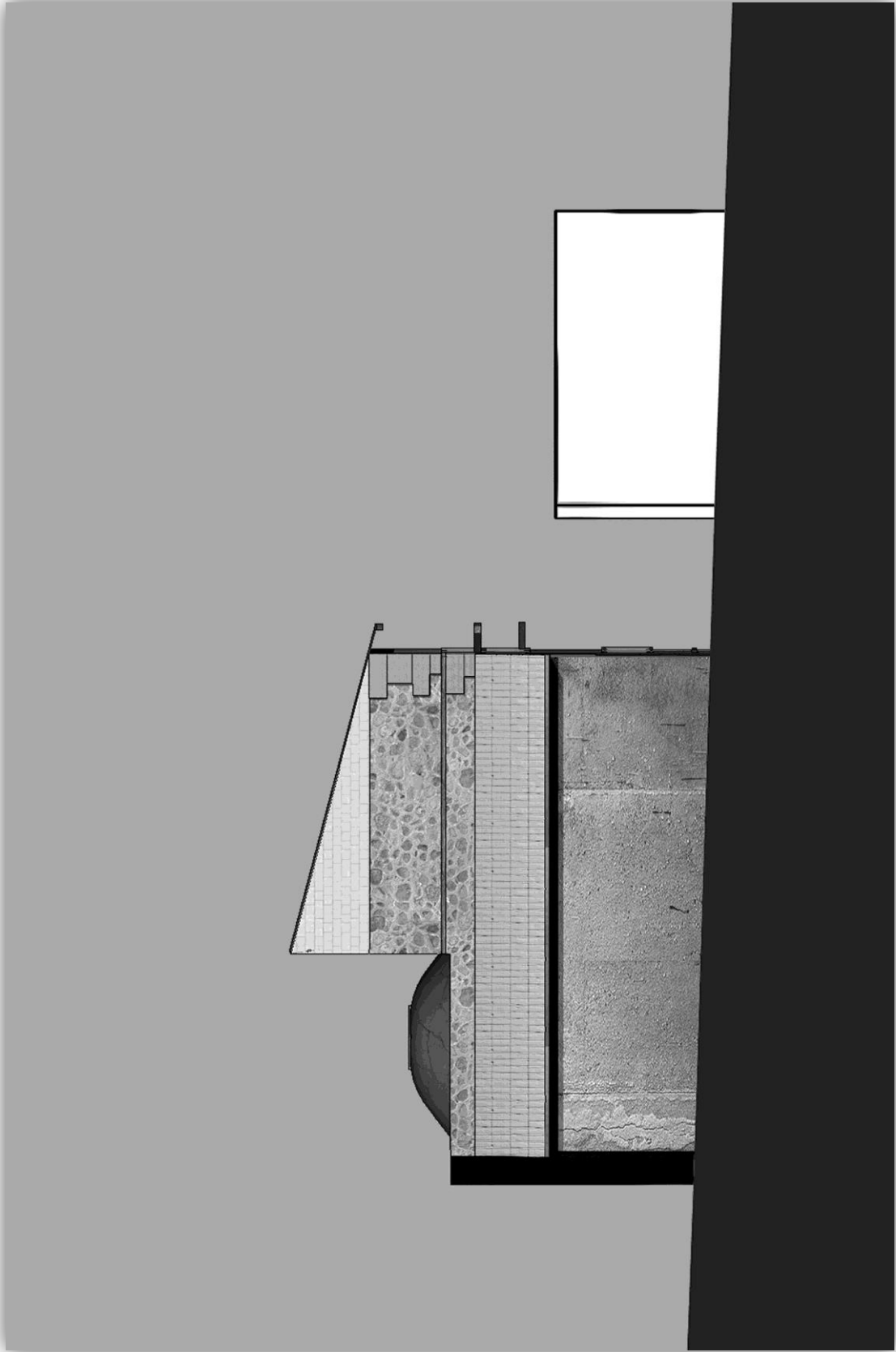
Şekil 153. Ankette sunulan 15 nolu örneğin ön görünüşü/silueti

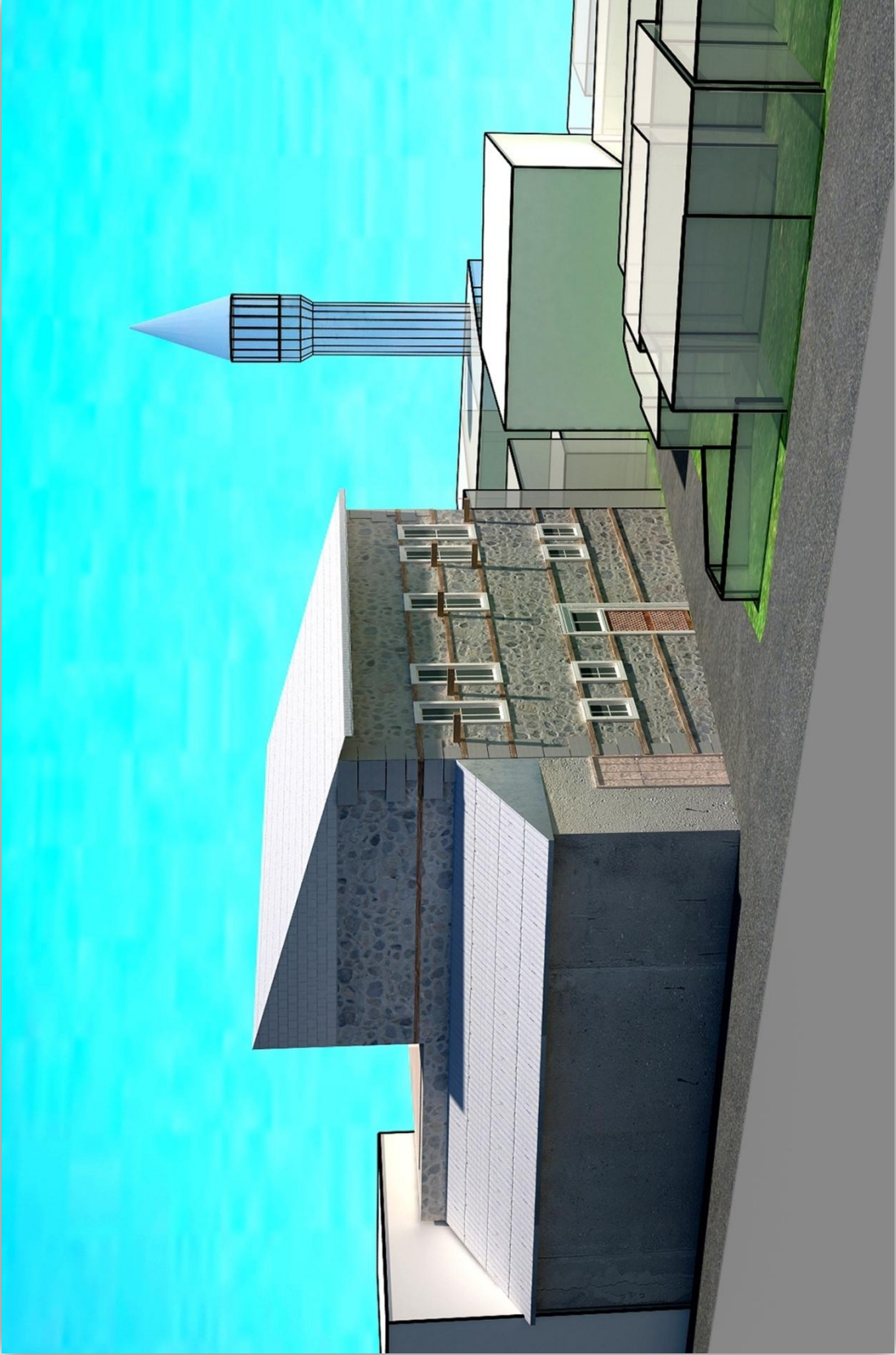
Şekil 154. Ankette sunulan 15 nolu örneğin genel perspektifi

Şekil 155. Ankette sunulan 16 nolu örneğin vaziyet planı

Şekil 156. Ankette sunulan 16 nolu örneğin ön görünüşü/silueti

Şekil 157. Ankette sunulan 16 nolu örneğin yakın perspektifi

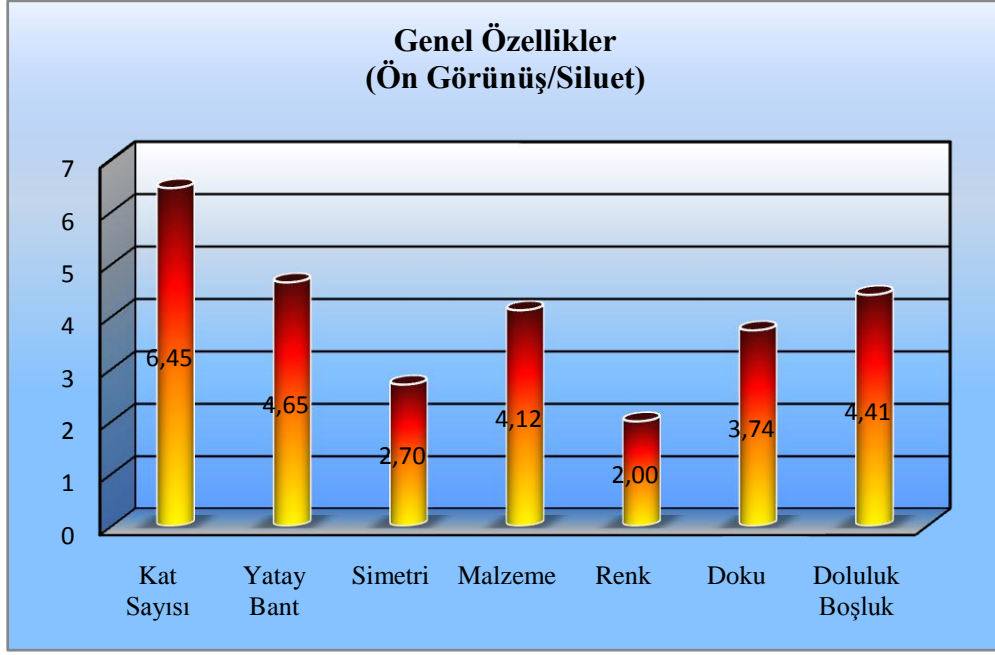
Şekil 158. Ankette sunulan 16 nolu örneğin genel perspektifi

3. BULGULAR VE İRDELEME

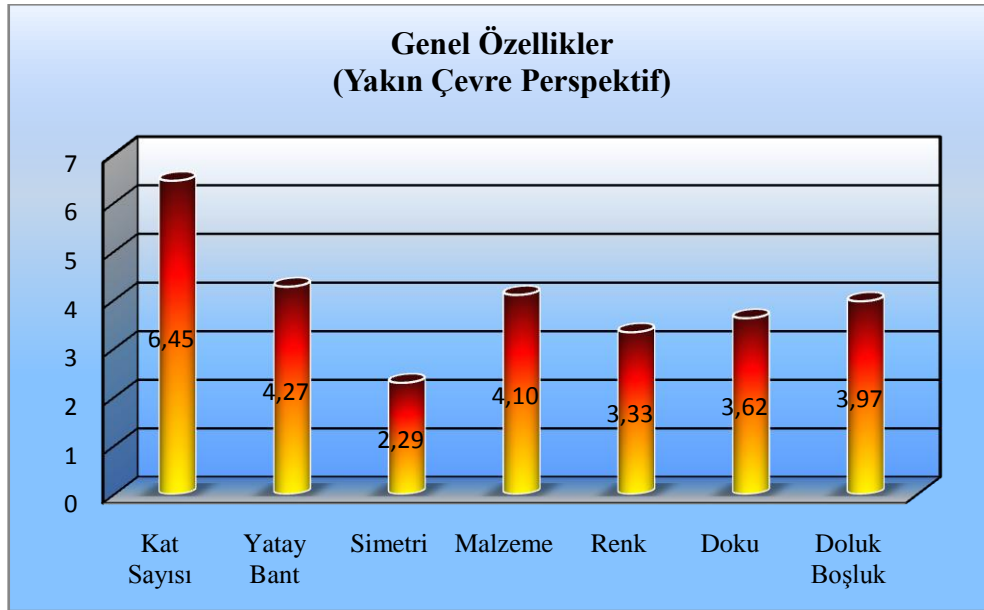
Tarihi yapı ve etkileşimli olduğu düşünölen yeni yapı önerisinin ön görünüşü/silueti, yakın çevresiyle perspektifi (üç boyutu) ve yer aldığı tüm adanın perspektifinin (üç boyutunun), özellikle tarihi yapıların cepheleri üzerinden (anketlerde yer alan özelliklere bağılı olarak) önem derecesinin saptanmasına yönelik olarak elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir. (Yazının akışında fazla yer tutmaması için yeni yapının ön görünüşü/silueti ön görünüş, yakın çevresiyle perspektif yakın perspektif, tüm adanın perspektifi ise genel perspektifi olarak ifade edilecektir).

• Deneklerin her bir özellik için tüm örneklere verdikleri değerlerin (önem değeri) ortalamasına bağılı olarak genel özelliklere ait bulgular ve irdeleme:

o Önem dereceleri açısından ön görünüşlerde; kat sayısı, yatay bant, doluluk/boşluk, malzeme, doku, simetri ve renk olarak, yakın perspektiflerde; kat sayısı, yatay bant malzeme, doluluk/boşluk, doku, renk ve simetri, genel perspektiflerde; kat sayısı, doluluk/boşluk, doku, malzeme, yatay bant, renk ve simetri olarak sıralanmıştır (Şekil 169-161). Her üç grupta da kat sayısı en yüksek değeri almıştır. Bu nedenle anketlerde de doluluk/boşluk kavramı önemli bulunan özellikler arasında yer almıştır. Ancak, bu özellik ön görünüş/siluetlerde, yakın ve genel perspektiflerden daha önemli bulunmuştur. Tarihi yapılarda köşe noktalarında kullanılan taş malzeme haricindeki duvar örüntüsü kaba yonu olduğu için yoğun bir doku etkisi vermektedir. Deneklere gösterilen örneklerin genelinde, sonradan yapıldığı belirlenen sıva üzeri boya haricinde, tüm tarihi yapılar yapıldıkları malzemeyi renk ve doku olarak elde edilen ağırlıklı tabloda yer aldığı gibi alandaki tarihi yapılar (dini ve hizmet yapıları dahil) genellikle iki katlı, yatay bantlar cephelerde etkin olarak yer almakta, zemin katlar iklim ve geleneklere bağılı olarak sokağı oldukça kapalı (bu nedenle de konutlar genel olarak avluludur) olup, taş malzeme ağırlıklı olmalarından yansıtmaktadırlar. Renk faktörüne verilen değerin, ön görünüşlerin siyah beyaz olmaları nedeniyle yakın ve genel perspektiflere oranla düşük olduğu belirlenmiştir. Ön görünüşlerin siyah beyaz olması renk faktörünün en son sırada yer almasında etkili olduğu kadar, perspektiflerdeki önem derecesinin sonlara doğru sıralanmasındaki neden tarihi yapılarda taş ve ahşaptan başka rengin kullanılmaması şeklinde açıklanabilir (Şekil 162).

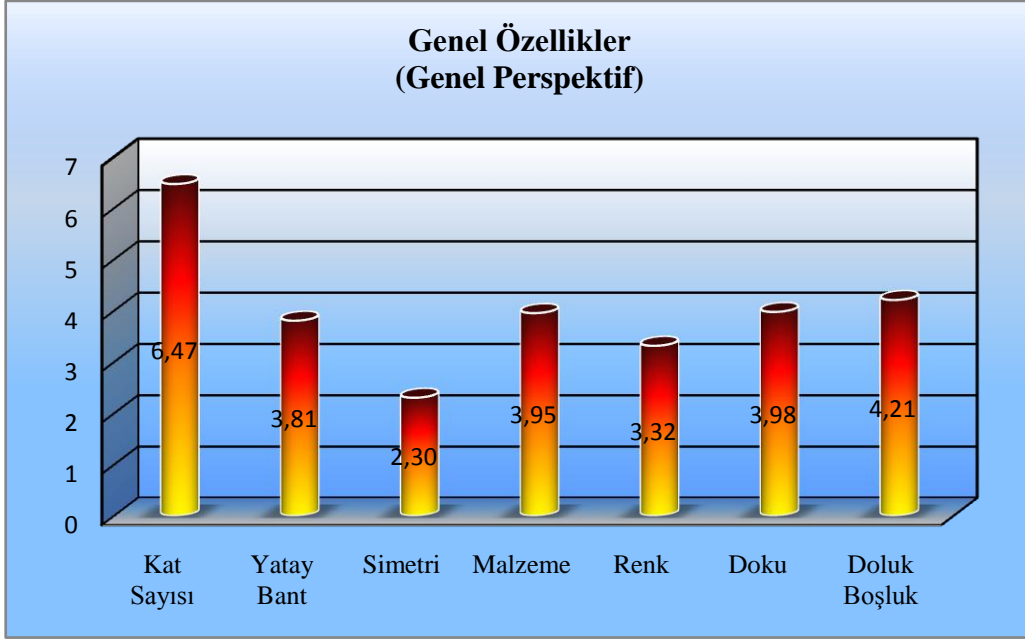

Şekil 159. Deneklerin ön görünüş/siluetlerde genel özelliklere vermiş olduğu cevaplar

Şekil 160. Deneklerin yakın çevre perspektiflerde genel özelliklere vermiş olduğu cevaplar

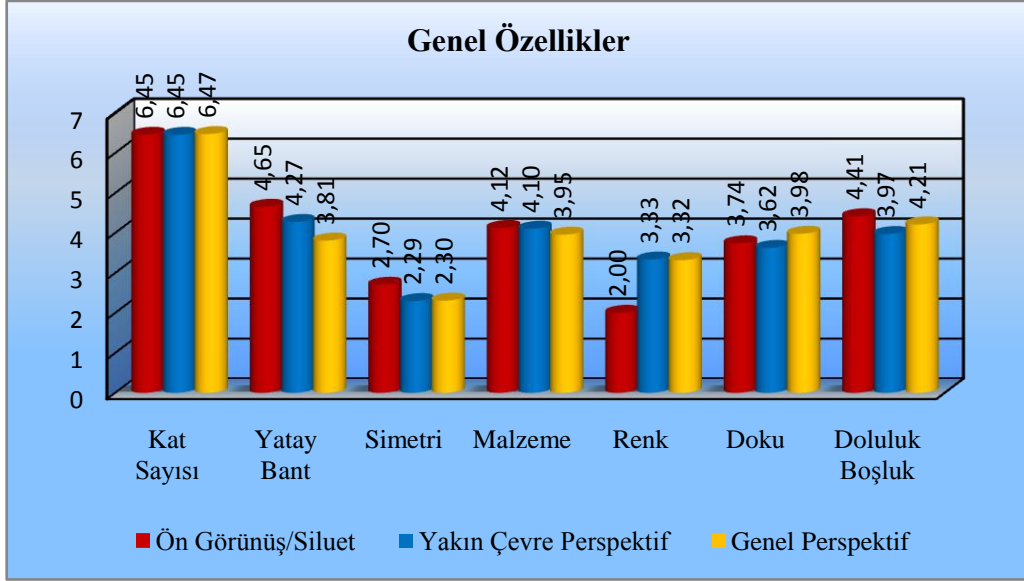

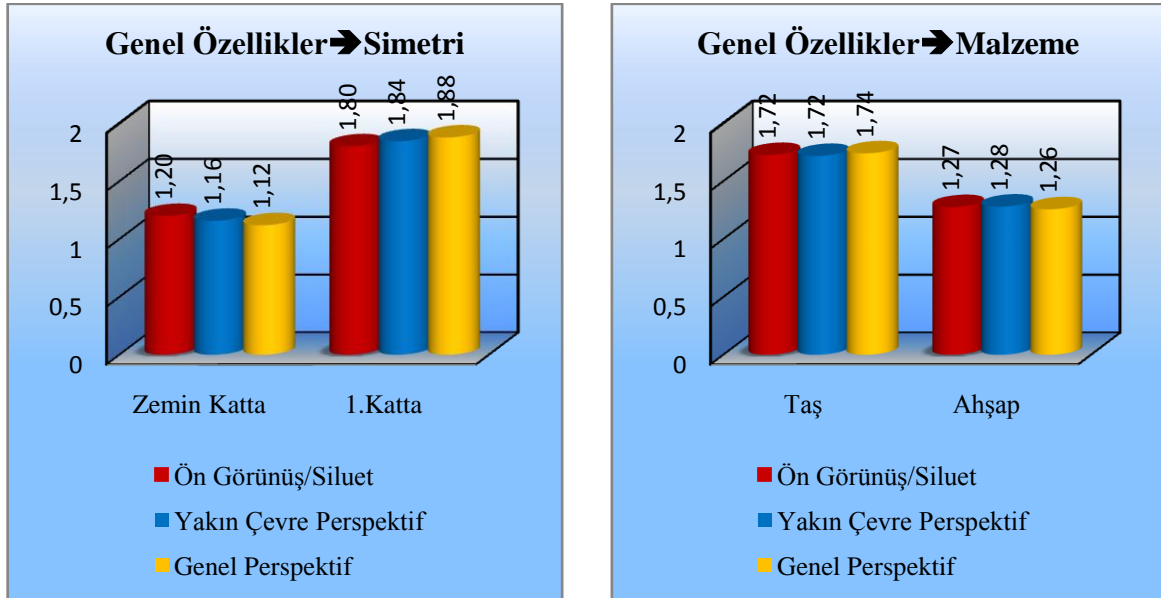
Şekil 161. Deneklerin genel perspektiflerde genel özelliklere vermiş olduğu cevaplar

○ Tüm örneklerde her üç grupta da mimari özelliklerde; kat sayısı, simetri, malzeme, doku özelliği sıralamasında önemli bir fark yoktur. Yatay bantlar ön görünüşlerde yakın ve genel perspektiflere oranla daha önemli bulunmuş olup, yakın perspektifteki önem dereceleri genel perspektiflere oranla daha fazladır. Alandaki tarihi yapılarla ilgili ağırlıklı analiz tablosuna bakıldığında, yatay bantların geleneksel dokuda ağırlıklı olarak yer aldığı görülmektedir. Ancak, alan büyüdükçe yapılarda etkin durumda kullanılan detaylar etkisini kaybettiğinden özellikle genel perspektiflerde yatay bantların etkisi azalmaktadır (Şekil 162).

○ Her üç grupta da simetri özelliğinin birinci katta önemli bulunduğu belirlenmiştir. Tarihi yapılarda 1. Katların sokağa açık ve özellikle de baş odaların bulunduğu yüzeylerin bol pencere olması bu mekanın cephede diğer mekanlara göre daha etkili olarak vurgulanmasını sağlamasına karşın simetri hakimiyeti fazla yoktur (Şekil 163). Bu saptama, yani geleneksel konutlarda ağırlıklı olarak kullanılan taş malzemenin, yeni tasarlanması düşünülen yapılar açısından, daha önemli tutulması, geleneksel yapıların karakteristik özelliğini devam ettirme düşüncesi olarak yorumlanabilir (Şekil 163).

Şekil 162. Deneklerin genel özelliklere vermiş oldukları cevapların karşılaştırmalı grafiği

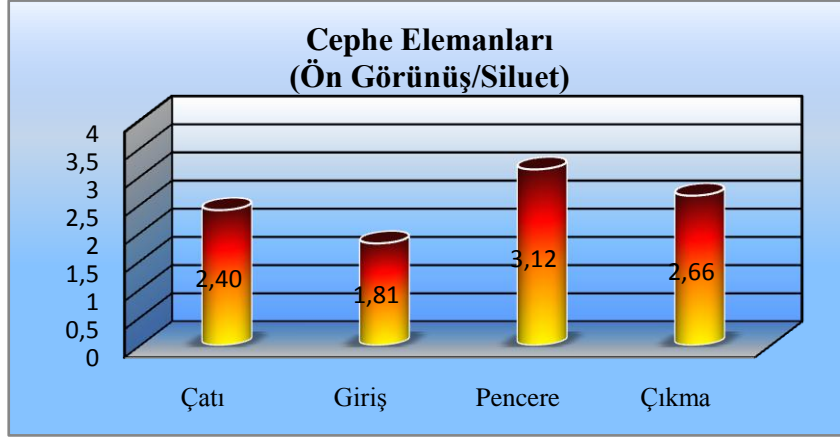

Şekil 163. Deneklerin Genel özelliklerin simetri ve malzeme alt başlığına verdikleri cevapların karşılaştırmalı grafiği

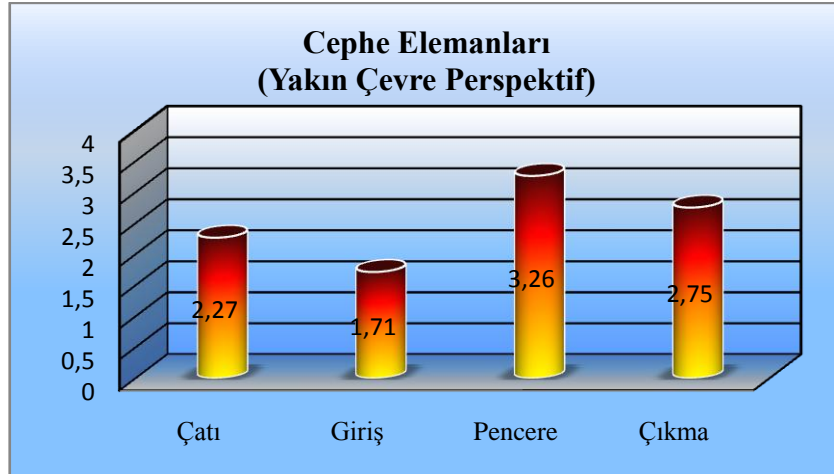
- Deneklerin her bir özellik için tüm örneklerde verdikleri değerlerin (önem değeri) ortalamasına bağlı olarak cephe elemanlarına ait elde edilen bulgular ve irdeleme:

- Bu başlık altında yer alan özellikler önem dereceleri açısından; ön görünüşlerde ve yakın perspektiflerde aynı değerde sıralanmıştır; pencereler, çıkmalar, çatı ve girişler (Şekil

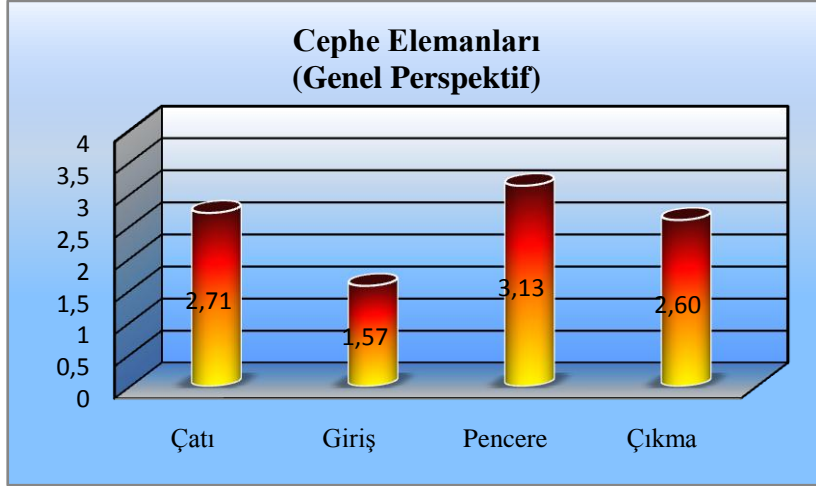
164, 165). Genel perspektiflerde ise; pencereler, çatı, çıkmalar ve giriş olarak belirlenmiştir (Şekil 166). Her üç grupta da pencereler en yüksek değeri almıştır. Çatı elemanının, ön görüşlerde ve yakın perspektiflerde, pencerelerden hemen sonra yer almasının nedeni ada bazında alınan perspektiflerde çatıların daha kolay algılanmasından kaynaklanmıştır (Şekil 167).

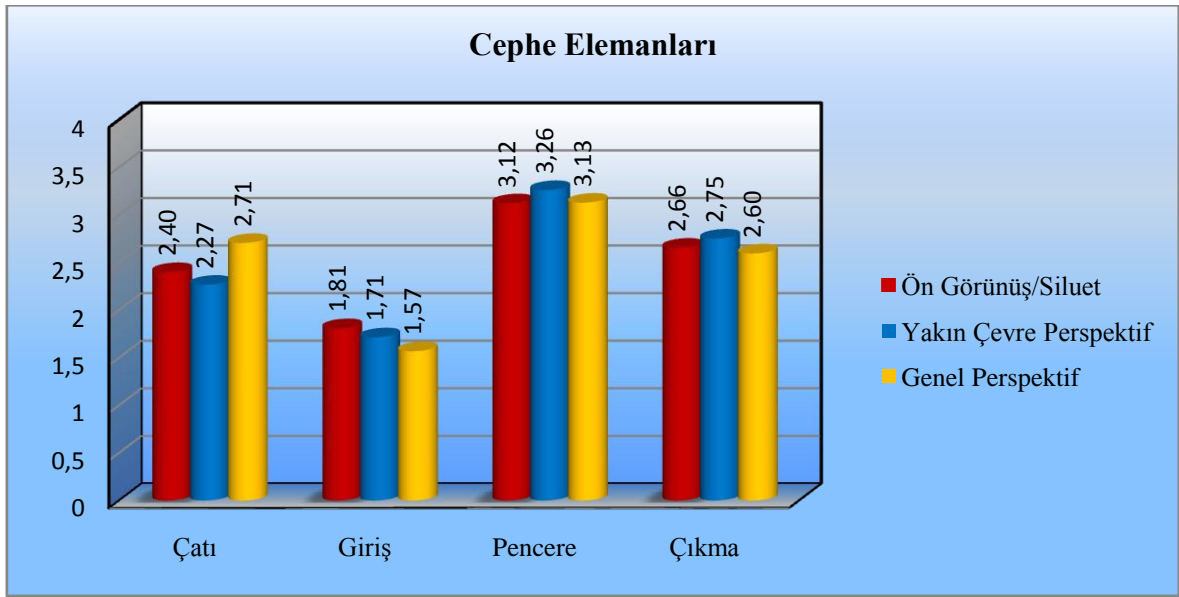
Şekil 164. Deneklerin ön görünüş/siluetlerde cephe elemanlarına ait vermiş olduğu cevaplar

Şekil 165. Deneklerin yakın perspektiflerde cephe elemanlarına ait vermiş olduğu cevaplar

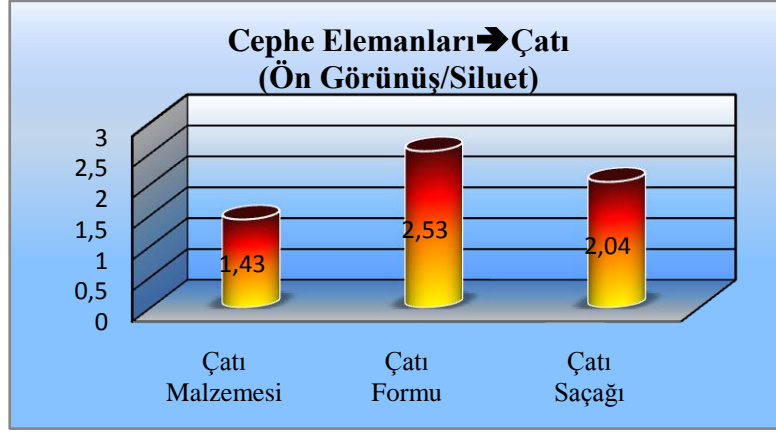

Şekil 166. Deneklerin yakın perspektiflerde cephe elemanlarına ait vermiş olduğu cevaplar

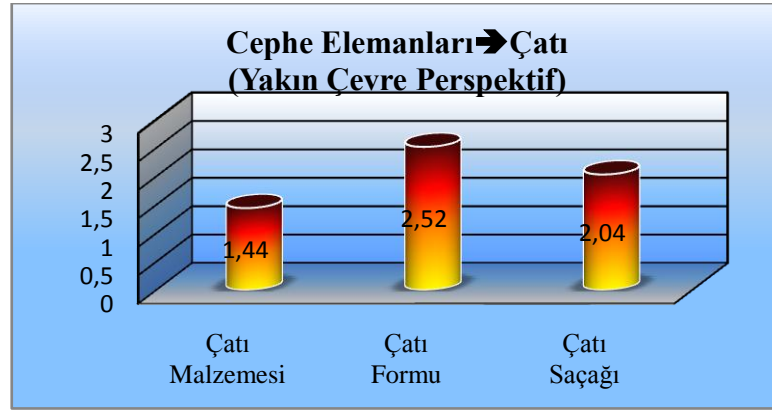

Şekil 167. Deneklerin cephe elemanlarına vermiş oldukları cevapların karşılaştırmalı grafiği

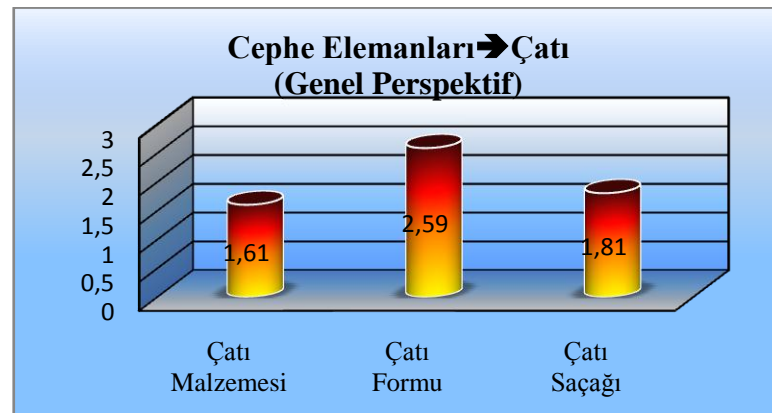
○ Her üç grupta da çatı formunun birinci derecede önemli bulunduğu belirlenmiştir. Çatı malzemesinin önemi ön görüşlerden genel perspektiflere doğru artarken, çatı formu ön görüşlerde ve yakın perspektiflerde eşit ve düşük değerde, genel perspektiflerde ise yüksek değerde saptanmıştır. Bu durum çatı saçağında ise ters orantılı olup, genel perspektiflerde düşük, ön görüşlerde ve yakın perspektiflerde eşit ve yüksek değerde belirlenmiştir (Şekil 168-171).

Şekil 168. Deneklerin ön görünüş/siluetlerde cephe elemanlarının çatı alt başlığına ait vermiş olduğu cevaplar

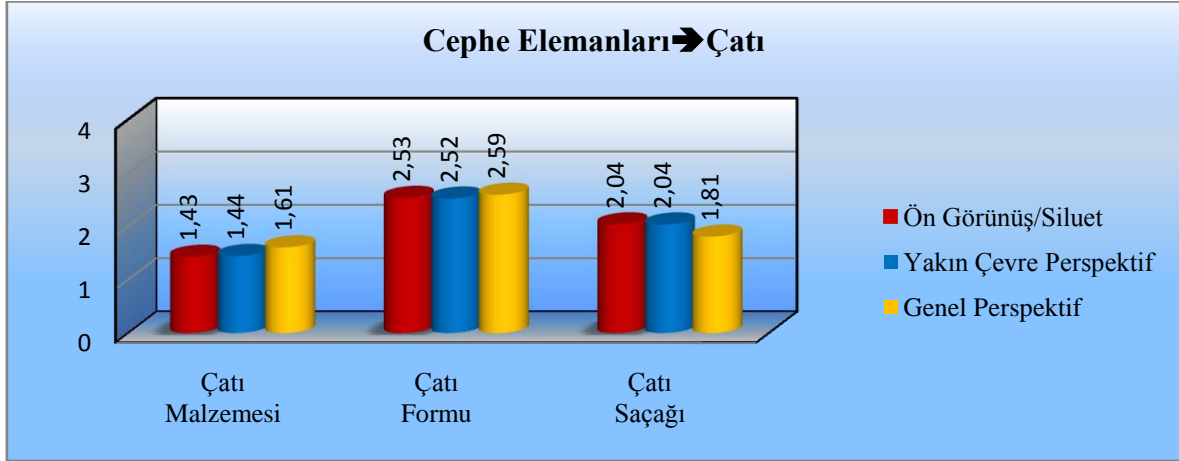

Şekil 169. Deneklerin yakın perspektiflerde cephe elemanlarının çatı alt başlığına ait vermiş olduğu cevaplar

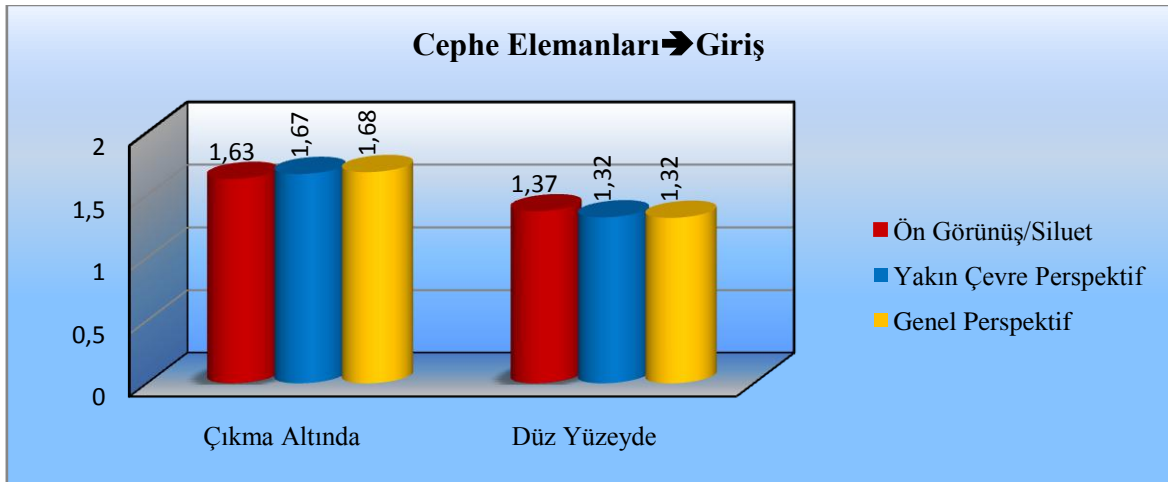
Şekil 170. Deneklerin genel perspektiflerde cephe elemanlarının çatı alt başlığına ait vermiş olduğu cevaplar

○ Tüm örneklerde her üç grupta da yer alan mimari elemanlardan giriş, ön görünüşlerden genel perspektiflere doğru alanın büyümesiyle ters orantılı olarak diğer elemanlara göre etkisini kaybederken, çatı elemanı genel perspektifte daha iyi algılandığı için önem derecesi artmaktadır (Şekil 171).

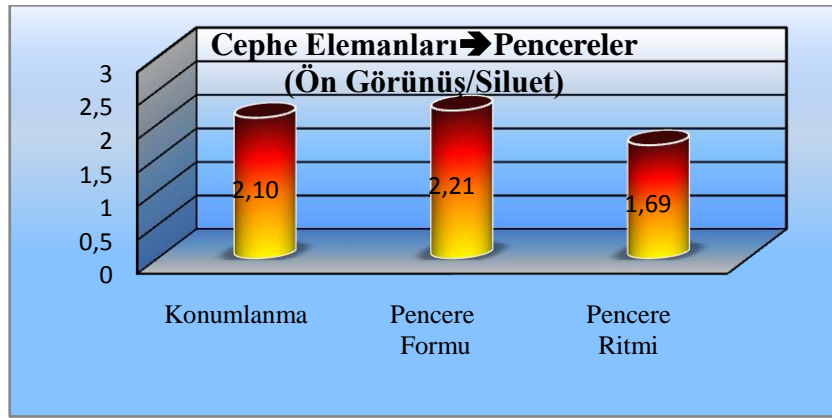
Şekil 171. Deneklerin cephe elemanlarının çatı alt başlığına vermiş oldukları cevapların karşılaştırmalı grafiği

○ Girişlerin önemi ön görünüşlerden genel perspektiflere doğru artarken, düz yüzeydeki girişlerin önemi ön görünüşlerden yakın ve genel perspektiflere doğru azalmaktadır (ortalama değer ikisinde de aynıdır) (Şekil 172).

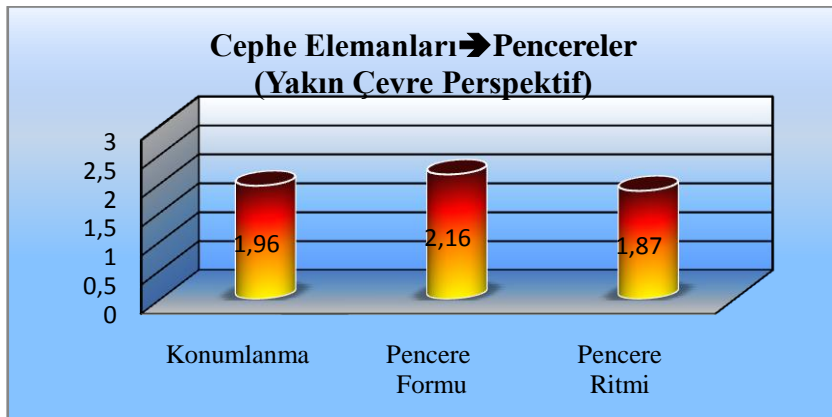

Şekil 172. Deneklerin cephe elemanlarının çatı alt başlığına vermiş oldukları cevapların karşılaştırmalı grafiği

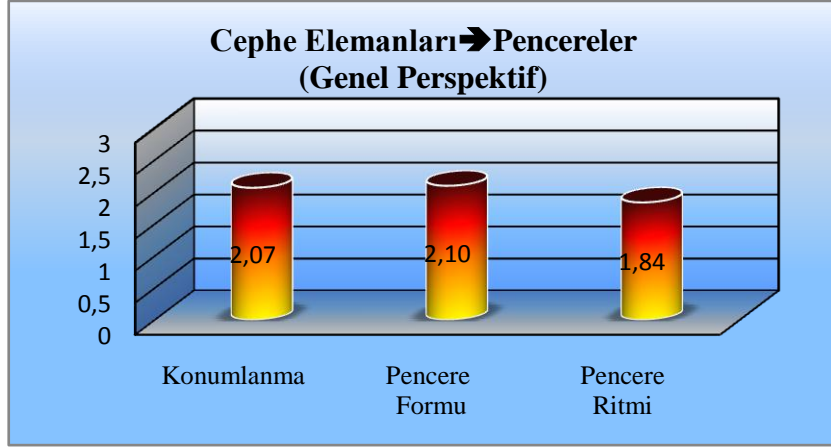
o Pencerelelerin konumları ve form açısından önemlerine bakıldığında dikdörtgen formu ve 1. katlardaki pencerelerin öncelikli olduğu, form açısından ön görünüşlerden yakın ve genel perspektiflere doğru önem derecesinin azaldığı, konum açısından ise her üç grupta da zemin ve 1. Katlardaki değerlerin aynı olduğu belirlenmiştir. Alanda yapılan analiz çalışmalarında tarihi yapılarda genel olarak zemin katlar dışa-sokağa kapalı ve 1. katlarda ise sokağa açık ve dikdörtgen formu pencerelelidir. Bu özelliğin yeni tasarlanması düşünülen yapılarda daha önemli bulunması, geleneksel yapıların karakteristik özelliğini devam ettirme düşüncesi olarak yorumlanabilir (Şekil 73-76).

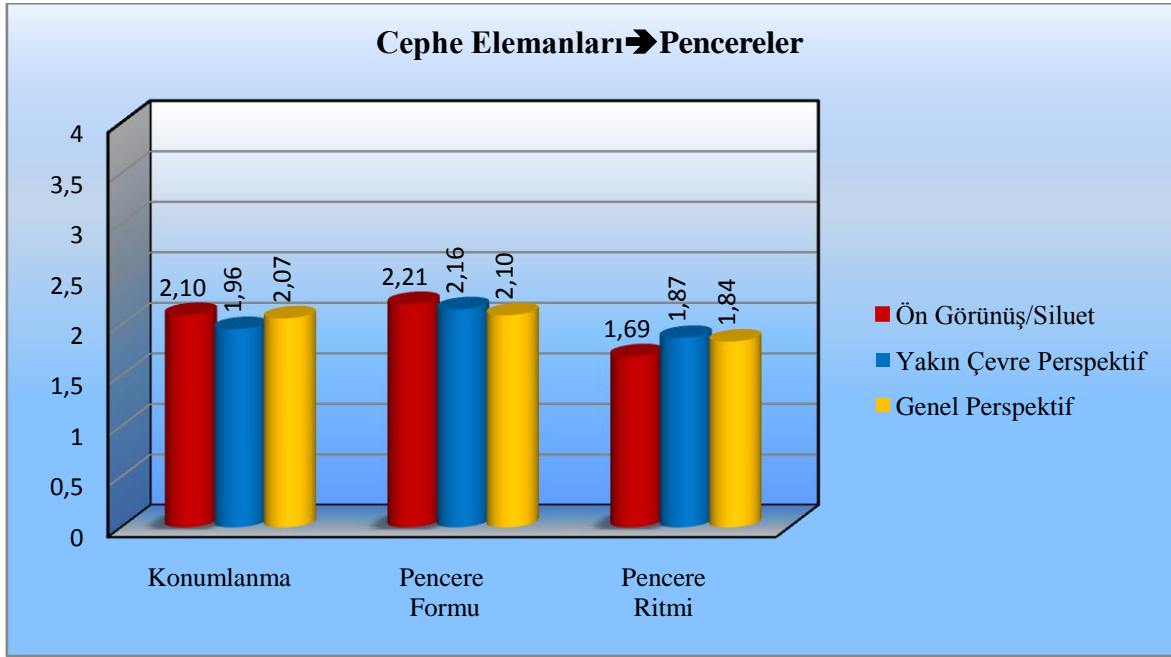
Şekil 173. Deneklerin ön görünüşlerde cephe elemanlarının pencere alt başlığına vermiş oldukları cevaplar

Şekil 174. Deneklerin yakın perspektiflerde cephe elemanlarının pencere alt başlığına vermiş oldukları cevaplar

Şekil 175. Deneklerin genel perspektiflerde cephe elemanlarının pencere alt başlığına vermiş oldukları cevaplar

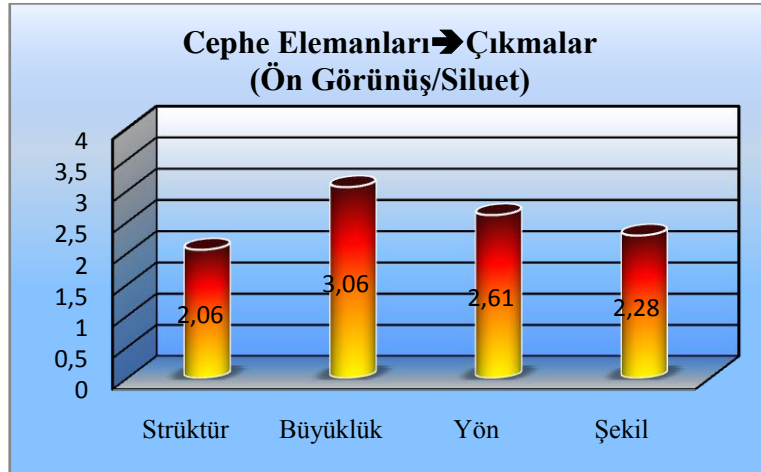

Şekil 176. Deneklerin cephe elemanlarının pencere alt başlığına vermiş oldukları cevapların karşılaştırmalı grafiği

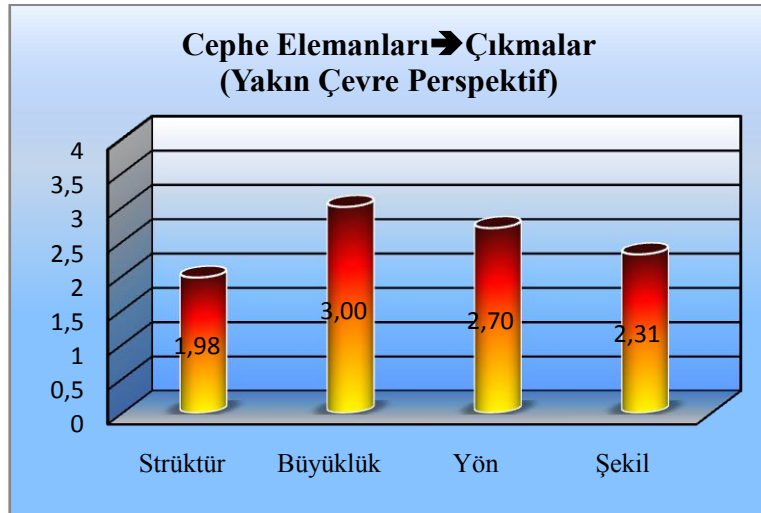
○ Çıkmalar açısından bakıldığında; strüktür, büyüklük, yön ve şekil açısından her üç grup ta da önem derecesi sıralamasının büyüklük, yön, şekil ve strüktür şeklinde olduğu belirlenmiştir. Ön görüşlerden yakın ve genel perspektiflere doğru çıkma strüktürünün önemini kaybettiği, çıkma yönünün ise tersine yakın ve genel perspektiflerden ön görüşlere doğru azaldığı saptanmıştır. Alan büyüdükçe yapılarda etkin durumda

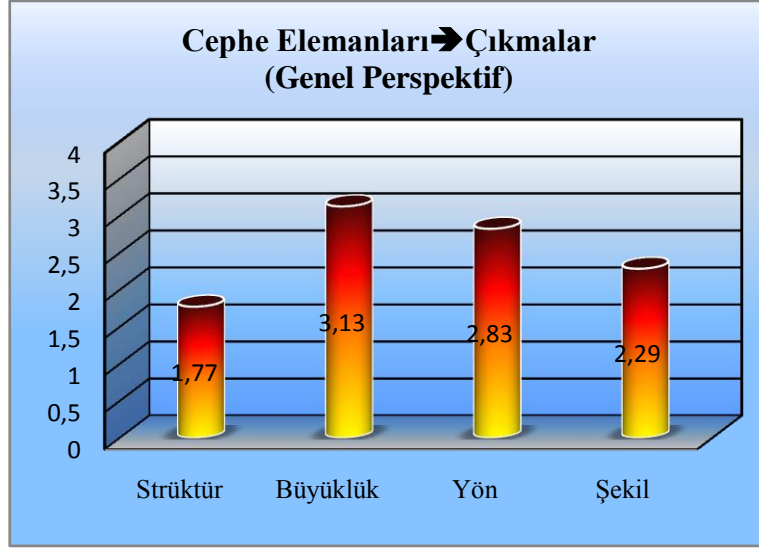
kullanılan detayların etkisini kaybettikleri, ancak, görüŖ açısının zenginliğinden dolayı da ön görünüŖte etkisi ortaya konamayan çıkma yönü gibi özelliğin önem derecesinin arttığı görülmektedir. Bu da tek boyutları anlatımların tarihi çevrelerde tasarımlarda ya da tanıtımında yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır (Ŗekil 177-180).

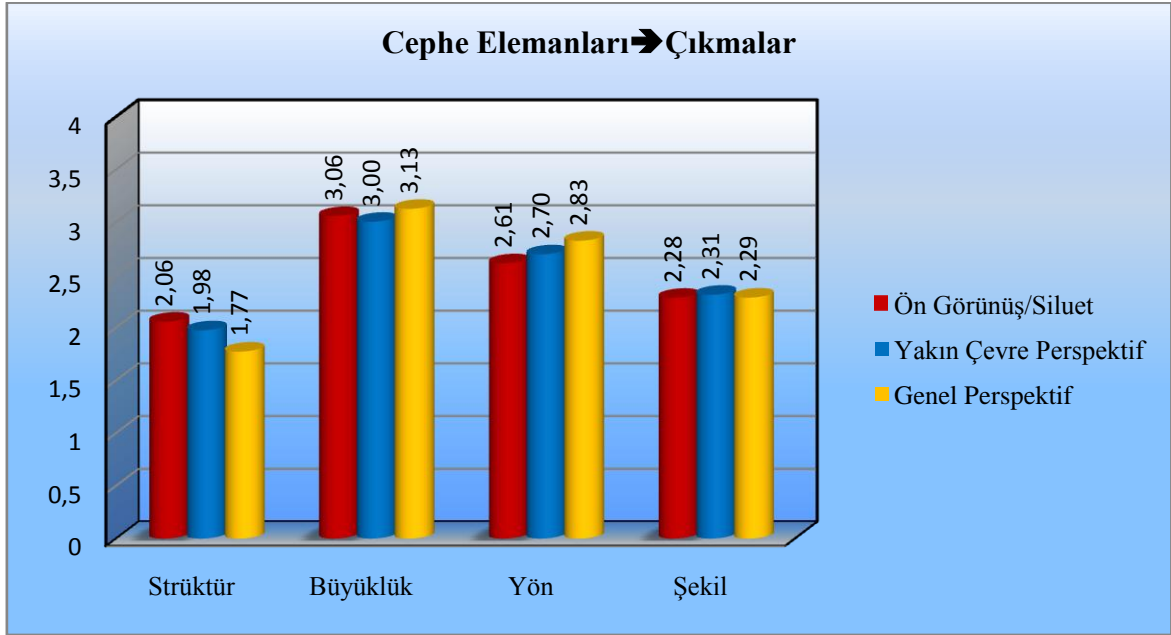
Ŗekil 177. Deneklerin ön görünüŖlerde cephe elemanlarının çıkma alt başlığına veriŖ oldukları cevaplar

Ŗekil 178. Deneklerin yakın perspektiflerde cephe elemanlarının çıkma alt başlığına veriŖ oldukları cevaplar

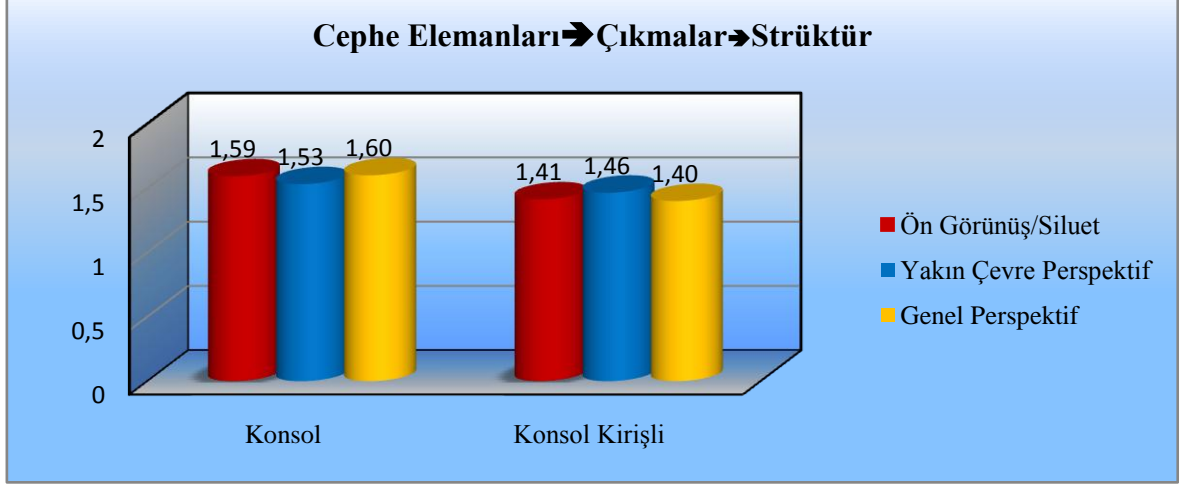
Şekil 179. Deneklerin genel perspektiflerde cephe elemanlarının çıkma alt başlığına vermiş oldukları cevaplar

Şekil 180. Deneklerin cephe elemanlarının çıkma alt başlığına vermiş oldukları cevapların karşılaştırmalı grafiği

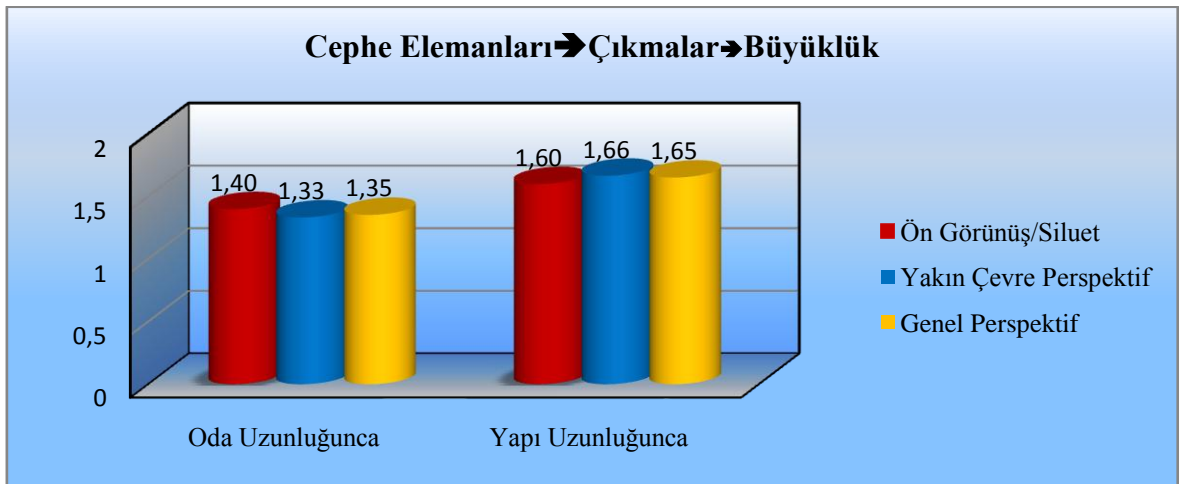
○ Çıkma strüktürleri açısından; her üç grupta da konsol çıkmaların sıralamasının konsol kirişli çıkmalara oranla daha önemli olduğu, ancak konsol kirişli çıkmaların yakın perspektifte ön görünüş ve genel perspektiflere oranla değerinin arttığı saptanmıştır. Bunun

nedeni yakın perspektifte çıkmaların daha detaylı olarak ifade edilmesi olarak açıklanabilir (Şekil 181).

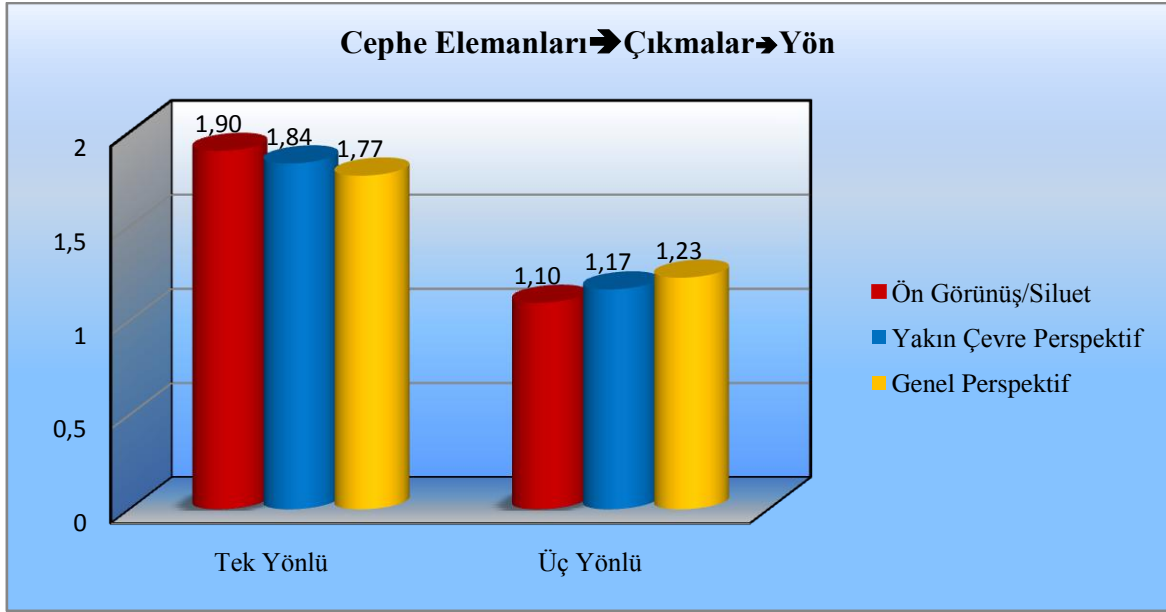
Şekil 181. Deneklerin cephe elemanlarının çıkma/strüktür alt başlığına vermiş oldukları cevapların karşılaştırmalı grafiği

○ Büyüklükleri açısından yapı uzunluğunca çıkmaların oda uzunluğunca çıkmalara oranla daha önemli bulunduğu, ön görünüşlerde oda büyüklüğünce çıkmaların diğer iki gruba oranla daha önem kazandığı, yapı uzunluğunca çıkmaların ise genel ve yakın perspektiflerde daha etkin oldukları saptanmıştır (Şekil 182).

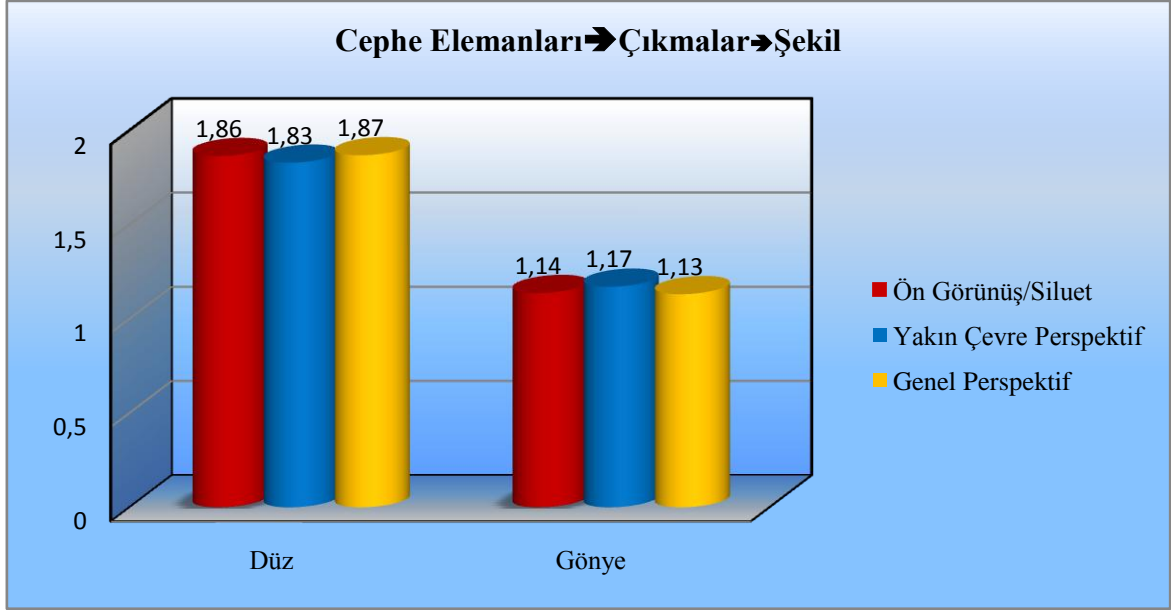
Şekil 182. Deneklerin cephe elemanlarının çıkma/büyüklük alt başlığına vermiş oldukları cevapların karşılaştırmalı grafiği

○ Yönleri açısından değerlendirildiklerinde tek yönlü çıkmalar her üç grupta da daha önemli bulunmuş, tek yönlü çıkmalar genel ve yakın perspektiften ön görünüşe doğru değer kazanırken, 3 yönlü çıkmaların ise genel ve yakın perspektiflerde daha etkin oldukları saptanmıştır. Alandaki tarihi yapılara ait analizlerde üç yönlü çıkmaların sayısının tek yönlü çıkmalara oranla az olduğu ve bu tipteki çıkmaları barındıran yapıların genellikle köşe yapılar olduğu göz önüne alındığında, sıralamada ikinci planda tutulmalarının nedeni kendiliğinden ortaya çıkmaktadır (Şekil 183).

Şekil 183. Deneklerin cephe elemanlarının çıkma/yön alt başlığına vermiş oldukları cevapların karşılaştırmalı grafiği

○ Çıkma şekillerine bakıldığında, her üç grupta da düz çıkmaların önem dereceleri sıralamasının gönye kirişli çıkmalara oranla daha önemli olduğu belirlenmiştir. Alandaki tarihi yapılara ait analizlerde de gönye çıkmaların sayısının düz çıkmalara oranla az olduğu, bu durumun anket için verilen örnekleri etkilediği göz önüne alınırsa, gönye çıkmaların örnek sayısının fazla olması durumunda değerlerin değişebileceği de düşünülmektedir (Şekil 184).

Şekil 184. Deneklerin cephe elemanlarının çıkma/şekil alt başlığına vermiş oldukları cevapların karşılaştırmalı grafiği

- Deneklerin her bir yapı için verdikleri değerlerin (önem değeri) ortalamasına bağlı olarak ön görünüşler yakın perspektifler ve genel perspektifler arasındaki genel özelliklere ait bulgular ve irdeleme:

- 1 nolu örnekte genel özellikler açısından önem sırası; ön görünüşte katsayısı, malzeme, doluluk/boşluk, yatay bant, simetri, doku ve renk, yakın perspektifte; katsayısı, malzeme, yatay bant, doluluk/boşluk, doku, renk ve simetri, genel perspektifte; katsayısı, doku, doluluk/boşluk, malzeme, yatay bant, renk ve simetri olarak saptanmıştır. Bu örnekteki ortak özellik, kat sayısının ilk sırada yer almasıdır. Ayrıca malzeme yatay bant ve doluluk/boşluk önem sırasına göre ikinci sırada yer almaktadırlar. Simetri özelliği yakın ve genel perspektifte, tarihi yapılarda olmadığı daha iyi algılandığı için, (tandır evinin yapının bir parçası olduğu bu perspektiflerdeki tarihi yapılarda daha net olarak görülmektedir) en son sırada belirtilmiştir.

- 2 nolu örnekte genel özellikler açısından önem sırası; ön görünüşte katsayısı, malzeme, yatay bant, doku, doluluk/boşluk, simetri ve renk yakın perspektifte; katsayısı, yatay bant, malzeme, doluluk/boşluk, doku, renk ve simetri, genel perspektifte; katsayısı, malzeme, doluluk/boşluk, doku, yatay bant, simetri ve renk olarak saptanmıştır. Bu örnekteki ortak özellik kat sayısının ilk sırada yer almasıdır. Ayrıca yatay bant, malzeme ve doluluk/boşluk ikinci sırada yer alan özelliklerdir. Etkili olduğu tarihi yapının sokak

köşesinde yer alması nedeniyle ve genel perspektifte görülen diğer tarihi yapılarda da simetrisinin olmadığı net olarak görüldüğü için simetri en son sırada belirtilmiştir. Bu yapıya yakın olan diğer tarihi yapılarda da kullanılan malzemenin ağırlıklı olarak taş ve ahşap olması, her üç anlatımda renk faktörünün son sırada yer almasına neden olmuştur.

o 3 nolu örnekte genel özellikler açısından önem sırası; ön görünüşte katsayısı, yatay bant, doluluk/boşluk, malzeme, doku, simetri ve renk yakın perspektifte; katsayısı, yatay bant, malzeme, doluluk/boşluk, doku, simetri ve renk genel perspektifte; katsayısı, malzeme, doku, doluluk/boşluk, yatay bant, simetri ve renk olarak saptanmıştır. Bu örnekteki ortak özellik katsayısının ilk sırada yer almasıdır. Ayrıca yatay bant, malzeme ve doluluk/boşluk ikinci sırada yer alan özelliklerdir. Simetri ve rengin son sırada yer almasının nedeni tarihi yapı/yapılarda kullanılan malzemenin ağırlıklı olarak taş ve ahşap olmasına bağlanabilir.

o 4 nolu örnekte genel özellikler açısından önem sırası; ön görünüşte katsayısı, doluluk/boşluk, yatay bant, malzeme, simetri, doku ve renk yakın perspektifte; katsayısı, renk, doluluk/boşluk, yatay bant, malzeme, doku ve simetri genel perspektifte; katsayısı, doluluk/boşluk, renk, yatay bant, doku, malzeme ve simetri olarak belirlenmiştir. Bu örnekteki ortak özellikler katsayısı ve doluluk/boşluk kavramlarının ilk sırada yer almalarıdır. Renk faktörü yapıya sonradan ilave edilen sıva ve boyanın ifade edilememesi nedeniyle ön görünüşte son sırada, yakın ve genel perspektifte ise rengin ifade edilmesi nedeniyle ikinci sırada yer almıştır. Etkileşimli tarihi yapıdaki orijinal ahşaplar boyanmış olduğu için malzeme ön sıralarda belirtilmemiş olduğu düşünülmektedir.

o 5 nolu örnekte genel özellikler açısından önem sırası; ön görünüşte katsayısı, doluluk/boşluk, yatay bant, malzeme, doku, simetri ve renk yakın perspektifte; katsayısı, doluluk/boşluk, renk, malzeme, doku, yatay bant ve simetri genel perspektifte; katsayısı, doluluk/boşluk, renk, doku, malzeme, yatay bant ve simetri olarak saptanmıştır. Bu örnekteki ortak özellikler katsayısı ve doluluk/boşluk kavramlarının ilk sırada yer almalarıdır. Alanda yer alan tarihi yapılarda simetrisinin olmaması simetrisinin sıralamada en sonda yer almasında etkili olmuştur.

o 6 nolu örnekte genel özellikler açısından önem sırası; ön görünüşte katsayısı, yatay bant, malzeme, doluluk/boşluk, doku, simetri ve renk yakın perspektifte; katsayısı, malzeme, yatay bant, doku, doluluk/boşluk, renk ve simetri genel perspektifte; katsayısı, yatay bant, malzeme, doku, doluluk/boşluk, renk ve simetri olarak saptanmıştır. Bu örnekteki ortak özellikler katsayısı ve yatay bant kavramlarının ilk sırada yer almalarıdır.

Alanda yer alan tarihi yapılarda simetrisinin olmaması sıralamada simetrisinin sonda yer almasında etkili bir faktördür.

o 7 nolu örnekte genel özellikler açısından önem sırası; ön görünüşte katsayısı, yatay bant, malzeme, doluluk/boşluk, doku, simetri ve renk yakın perspektifte; katsayısı, yatay bant, malzeme, doluluk/boşluk, doku, renk ve simetri genel perspektifte; katsayısı, yatay bant, malzeme, doluluk/boşluk, doku, renk ve simetri olarak saptanmıştır. Bu örnekteki ortak özellikler katsayısı, yatay bant, malzeme ve doluluk/boşluk kavramlarının ilk sırada yer almalarıdır.

o 8 nolu örnekte genel özellikler açısından önem sırası; ön görünüşte katsayısı, doluluk/boşluk, yatay bant, malzeme, doku, simetri ve renk yakın perspektifte; katsayısı, doluluk/boşluk, renk, doku, malzeme, yatay bant ve simetri genel perspektifte; katsayısı, doluluk/boşluk, renk, yatay bant- doku-malzeme (aynı değerde) ve simetri olarak saptanmıştır. Bu örnekteki ortak özellikler katsayısı ve doluluk/boşluk kavramlarının ilk sırada yer almalarıdır. Renk faktörü yapıya sonradan ilave edilen sıva ve boyanın ifade edilememesi nedeniyle ön görünüşte son sırada, yakın ve genel perspektifte ise rengin gösterilmesi nedeniyle ikinci sırada yer almıştır.

o 9 nolu örnekte genel özellikler açısından önem sırası; ön görünüşte katsayısı, doluluk/boşluk, yatay bant, doku, malzeme, simetri ve renk yakın perspektifte; katsayısı, yatay bant, doluluk/boşluk, renk, malzeme, doku ve simetri, genel perspektifte; katsayısı, doluluk/boşluk, renk, yatay bant, doku, malzeme ve simetri olarak saptanmıştır. Bu örnekteki ortak özellik katsayısının ilk sırada yer almasıdır. Renk faktörü yapıya sonradan ilave edilen sıva ve boyanın ifade edilememesi nedeniyle ön görünüşte son sırada, yakın ve genel perspektifte ise yakındaki mevcut diğer tarihi yapıların da algılanabilmesi nedeniyle, başta yer almamasına rağmen orta sırada değer almıştır.

o 10 nolu örnekte genel özellikler açısından önem sırası; ön görünüşte katsayısı, yatay bant, malzeme, doku, doluluk/boşluk, simetri ve renk yakın perspektifte; katsayısı, yatay bant, malzeme, doku, doluluk/boşluk, renk ve simetri genel perspektifte; katsayısı, yatay bant, malzeme, doku, doluluk/boşluk, simetri ve renk olarak saptanmıştır. Bu örnekteki ortak özellikler katsayısı, yatay bant, malzeme ve doluluk/boşluk kavramlarının ilk sırada yer almalarıdır.

o 11 nolu örnekte genel özellikler açısından önem sırası; ön görünüşte katsayısı, doluluk/boşluk, yatay bant, malzeme, doku, simetri ve renk yakın perspektifte; katsayısı, yatay bant, doluluk/boşluk, malzeme, renk, doku ve simetri genel perspektifte; katsayısı,

doku, doluluk/boşluk, renk- malzeme, yatay bant ve simetri olarak saptanmıştır. Bu örnekteki ortak özellikler katsayısı ve doluluk/boşluk kavramlarının ilk sırada yer almalarıdır.

o 12 nolu örnekte genel özellikler açısından önem sırası; ön görünüşte katsayısı, doluluk/boşluk, malzeme, doku, yatay bant, simetri ve renk yakın perspektifte; katsayısı, renk, doluluk/boşluk, doku, malzeme, yatay bant ve simetri genel perspektifte; katsayısı, renk, doluluk/boşluk, doku, malzeme, yatay bant ve simetri olarak saptanmıştır. Bu örnekteki ortak özellikler katsayısı ve doluluk/boşluk kavramlarının ilk sırada yer almalarıdır. Renk faktörü yapıya sonradan ilave edilen sıva ve boyanın ifade edilememesi nedeniyle ön görünüşte son sırada, yakın ve genel perspektifte ise yakındaki mevcut diğer tarihi yapılardaki boyalı yüzeyler nedeniyle ilk sırada belirtilmiştir.

o 13 nolu örnekte genel özellikler açısından önem sırası; ön görünüşte katsayısı, malzeme, doluluk/boşluk, doku, yatay bant, simetri ve renk yakın perspektifte; kat sayısı, malzeme, doku, doluluk/boşluk, yatay bant, renk ve simetri genel perspektifte; katsayısı, doluluk/boşluk, doku, malzeme, yatay bant, renk ve simetri olarak saptanmıştır. Bu örnekteki ortak özellik katsayısının ilk sırada yer almasıdır. Malzeme, doku ve doluluk/boşluk özellikleri sıralamada önde yer alırken renk ve simetri sonda yer almıştır.

o 14 nolu örnekte genel özellikler açısından önem sırası; ön görünüşte katsayısı, yatay bant, doluluk/boşluk, doku, malzeme, simetri ve renk yakın perspektifte; katsayısı, yatay bant, renk, doluluk/boşluk, doku, malzeme ve simetri genel perspektifte; katsayısı, renk, yatay bant, doluluk/boşluk, doku, malzeme ve simetri olarak saptanmıştır. Bu örnekteki ortak özellik katsayısının ilk sırada yer almasıdır. Renk faktörü yapıya sonradan ilave edilen sıva ve boyanın ifade edilememesi nedeniyle ön görünüşte son sırada, yakın ve genel perspektifte ise yakındaki boyalı tarihi yapıların da gösterilme nedeniyle ilk sırada belirtilmiştir.

o 15 nolu örnekte genel özellikler açısından önem sırası; ön görünüşte katsayısı, yatay bant, malzeme- doku-doluluk/boşluk (aynı değerde) simetri ve renk yakın perspektifte; katsayısı, yatay bant, malzeme, doku, doluluk/boşluk, renk ve simetri genel perspektifte; katsayısı, doku, malzeme doluluk/boşluk, yatay bant, renk ve simetri olarak saptanmıştır. Bu örnekteki ortak özellik katsayısıdır. Renk faktörü yapıya sonradan ilave edilen sıva ve boyanın ifade edilememesi nedeniyle ön görünüşte, yakın ve genel perspektifte ise yakındaki orijinal tarihi yapılarla çelişmesi nedeniyle son sırada belirtilmiştir.

o 16 nolu örnekte genel özellikler açısından önem sırası; ön görünüşte katsayısı, malzeme, yatay bant, doluluk/boşluk, doku, simetri ve renk yakın perspektifte; katsayısı, malzeme, yatay bant, doku, doluluk/boşluk, renk ve simetri genel perspektifte; katsayısı, malzeme, doku, yatay bant, doluluk/boşluk, renk ve simetri olarak saptanmıştır. Bu örnekteki ortak özellikler katsayısı, malzeme, yatay bant ve doluluk/boşluk kavramlarının ilk sırada yer almalarıdır.

o Örneklerin tümünde ön görünüşlerde, yakın ve genel perspektiflerde birinci kattaki simetri kavramı 1. derecede önemli bulunmuştur.

o Taş, ön görünüşlerde çoğunlukta, yakın ve genel perspektiflerin ise tümünde birinci derecede sıralanmıştır. 11 numaralı örnekte her üç grupta da ahşap malzeme ön sırada yer almıştır (Tablo 7).

Tablo 7. Her bir yapı için verilen değerlerin (önem değeri) ortalamasına bağlı olarak ön görünüşler yakın perspektifler ve genel perspektifler arasındaki sonuçlar

		Kat Sayısı	Yatay Bant	Simetri	Malzeme	Renk	Doku	Doluk/ Boşluk
ÖN GÖRÜNÜŞ/SİLÜET	Yapı 1	● 7	● 4	● 3	● 6	○ 1	○ 2	● 5
	Yapı 2	● 7	● 5	○ 2	● 6	○ 1	● 4	● 3
	Yapı 3	● 7	● 6	○ 2	● 4	○ 1	● 3	● 5
	Yapı 4	● 7	● 5	● 3	● 4	○ 1	○ 2	● 6
	Yapı 5	● 7	● 5	○ 2	● 4	○ 1	● 3	● 6
	Yapı 6	● 7	● 6	○ 2	● 5	○ 1	● 3	● 4
	Yapı 7	● 7	● 6	○ 2	● 5	○ 1	● 3	● 4
	Yapı 8	● 7	● 5	○ 2	● 4	○ 1	● 3	● 6
	Yapı 9	● 7	● 5	○ 2	● 3	○ 1	● 4	● 6
	Yapı 10	● 7	● 6	○ 2	● 5	○ 1	● 4	● 3
	Yapı 11	● 7	● 5	○ 2	● 4	○ 1	● 3	● 6
	Yapı 12	● 7	● 3	○ 2	● 5	○ 1	● 4	● 6
	Yapı 13	● 7	● 3	○ 2	● 6	○ 1	● 4	● 5
	Yapı 14	● 7	● 6	○ 2	● 3	○ 1	● 4	● 5
	Yapı 15	● 7	● 6	○ 2	● 5	○ 1	● 4	● 3
	Yapı 16	● 7	● 5	○ 2	● 6	○ 1	● 3	● 4
YAKIN ÇEVRE PERSEKTİF	Yapı 1	● 7	● 5	○ 1	● 6	○ 2	● 3	● 4
	Yapı 2	● 7	● 6	● 3	● 5	○ 2	● 3	● 4
	Yapı 3	● 7	● 6	○ 2	● 5	○ 1	● 3	● 4
	Yapı 4	● 7	● 4	○ 1	● 3	● 6	○ 2	● 5
	Yapı 5	● 7	○ 2	○ 1	● 4	● 5	● 3	● 6
	Yapı 6	● 7	● 5	○ 1	● 6	○ 2	● 4	● 3
	Yapı 7	● 7	● 6	○ 1	● 5	○ 2	● 3	● 4
	Yapı 8	● 7	○ 2	○ 1	● 3	● 5	● 4	● 6
	Yapı 9	● 7	● 6	○ 1	● 3	● 4	○ 2	● 5
	Yapı 10	● 7	● 6	○ 1	● 5	○ 2	● 4	● 3
	Yapı 11	● 7	● 6	○ 1	● 4	● 3	○ 2	● 5
	Yapı 12	● 7	○ 2	○ 1	● 3	● 6	● 4	● 5
	Yapı 13	● 7	● 3	○ 1	● 6	○ 2	● 5	● 4
	Yapı 14	● 7	● 6	○ 1	○ 2	● 5	● 3	● 4
	Yapı 15	● 7	● 6	○ 1	● 5	○ 2	● 4	● 3
	Yapı 16	● 7	● 5	○ 1	● 6	○ 2	● 4	● 3
GENEL PERSEKTİF	Yapı 1	● 7	● 3	○ 1	● 4	○ 2	● 6	● 5
	Yapı 2	● 7	● 3	○ 2	● 6	○ 1	● 4	● 5
	Yapı 3	● 7	● 3	○ 2	● 6	○ 1	● 5	● 4
	Yapı 4	● 7	● 4	○ 1	○ 2	● 5	● 3	● 6
	Yapı 5	● 7	○ 2	○ 1	● 3	● 5	● 4	● 6
	Yapı 6	● 7	● 6	○ 1	● 5	○ 2	● 4	● 3
	Yapı 7	● 7	● 6	○ 1	● 5	○ 2	● 3	● 4
	Yapı 8	● 7	● 4	○ 1	○ 2	● 5	● 3	● 6
	Yapı 9	● 7	● 4	○ 1	○ 2	● 5	● 3	● 6
	Yapı 10	● 7	● 6	○ 2	● 5	○ 1	● 4	● 3
	Yapı 11	● 7	○ 2	○ 1	● 3	● 4	● 6	● 5
	Yapı 12	● 7	○ 2	○ 1	● 3	● 6	● 4	● 5
	Yapı 13	● 7	● 3	○ 1	● 4	○ 2	● 5	● 6
	Yapı 14	● 7	● 5	○ 1	○ 2	● 6	● 3	● 4
	Yapı 15	● 7	● 5	○ 1	● 4	○ 2	● 6	● 3
	Yapı 16	● 7	● 4	○ 1	● 6	○ 2	● 5	● 3

● Deneklerin her bir yapı için verdikleri değerlerin (önem değeri) ortalamasına bağlı olarak ön görünüşler yakın perspektifler ve genel perspektifler arasındaki cephe elemanlarına ait bulgular ve irdeleme:

○ 1 nolu örnekte, ön görünüşte; çıkmalar, pencereler, çatı ve giriş, yakın perspektifte; pencereler, çıkmalar giriş ve çatı genel perspektifte; çıkmalar pencereler çatı ve giriş, 2 nolu örnekte, ön görünüşte; çıkmalar, pencereler, çatı ve giriş, yakın perspektifte; çıkmalar, pencereler çatı ve giriş genel perspektifte; çıkmalar pencereler çatı ve giriş, 3 nolu örnekte, ön görünüşte; pencereler, çatı, giriş ve çıkmalar, yakın perspektifte; pencereler, çıkmalar, giriş ve çatı genel perspektifte; pencereler, çatı, çıkmalar ve giriş, 4 nolu örnekte, ön görünüşte; pencereler, çıkmalar, çatı ve giriş, yakın perspektifte; çıkmalar, pencereler, çatı ve giriş, genel perspektifte; pencereler, çıkmalar, çatı ve giriş, 5 nolu örnekte, ön görünüşte; pencereler- çıkmalar (aynı değerde), çatı ve giriş, yakın ve genel perspektifte; pencereler, çatı, çıkmalar ve giriş, 6 nolu örnekte, ön görünüşte; pencereler, çıkmalar, giriş ve çatı, yakın perspektifte; pencereler-çıkmalar (aynı değerde), çatı ve giriş, genel perspektifte; pencereler, çatı, çıkmalar ve giriş, 7 nolu örnekte, ön görünüşte; çıkmalar, çatı, pencereler ve giriş, yakın ve genel perspektifte; çıkmalar, pencereler, çatı ve giriş, çıkmalar, pencereler, 8 nolu örnekte önem sırası aynı olup ön görünüşte, yakın ve genel perspektifte; çıkmalar, pencereler, çatı ve giriş, 9 nolu örnekte, ön görünüşte; pencereler, çıkmalar, giriş ve çatı yakın ve genel perspektifte aynı olup; çıkmalar, pencereler, çatı ve giriş, 10 nolu örnekte, ön görünüşte; çatı, çıkmalar, pencereler ve giriş, yakın perspektifte; çatı, pencereler ve giriş, genel perspektifte; pencereler, çatı, giriş ve çıkmalar, 11 nolu örnekte, ön görünüşte; çıkmalar, pencereler, çatı-giriş (aynı değerde), yakın perspektifte; çıkmalar, pencereler, çatı ve giriş, genel perspektifte; çıkmalar, çatı, pencereler ve giriş, 12 nolu örnekte, ön görünüşte, yakın perspektifte ve genel perspektifte; pencereler, giriş, çatı ve çıkmalar, 13 nolu örnekte, ön görünüşte, yakın ve genel perspektifte; pencereler, çatı, çıkmalar ve giriş, 14 nolu örnekte, ön görünüşte ve yakın perspektifte; pencereler, çıkmalar çatı ve giriş, genel perspektifte; pencereler, çatı, çıkmalar ve giriş, 15 nolu örnekte, ön görünüşte, yakın ve genel perspektifte; pencereler, çatı, giriş ve çıkmalar, 16 nolu örnekte, ön görünüşte; çatı, çıkma, pencereler ve giriş, yakın ve genel perspektifte; pencereler, çatı, giriş ve çıkmalar olarak sıralanmaktadır (Tablo 8).

Tablo 8. Çatı-giriş-pencere-çıkma için verilen değerlerin (önem değeri) ortalamasına bağlı olarak ön görünüşler yakın perspektifler ve genel perspektifler arasındaki sonuçlar

		Çatı	Giriş	Pencere	Çıkma
ÖN GÖRÜNÜŞ/SİLÜET	Yapı 1	2	1	3	4
	Yapı 2	2	1	3	1
	Yapı 3	3	2	4	1
	Yapı 4	2	1	4	3
	Yapı 5	2	1	4	3
	Yapı 6	1	2	4	3
	Yapı 7	3	1	2	4
	Yapı 8	2	1	3	1
	Yapı 9	1	2	4	3
	Yapı 10	4	1	2	3
	Yapı 11	1	2	3	4
	Yapı 12	2	3	4	1
	Yapı 13	3	1	4	2
	Yapı 14	2	1	4	3
	Yapı 15	3	2	4	1
	Yapı 16	4	1	2	3
YAKIN ÇEVRE PERSEKTİF	Yapı 1	1	2	4	3
	Yapı 2	2	1	3	4
	Yapı 3	1	2	4	3
	Yapı 4	2	1	3	4
	Yapı 5	3	1	4	2
	Yapı 6	2	1	4	3
	Yapı 7	2	1	3	4
	Yapı 8	2	1	3	4
	Yapı 9	2	1	3	4
	Yapı 10	4	1	3	2
	Yapı 11	2	3	3	4
	Yapı 12	2	1	4	1
	Yapı 13	3	1	4	2
	Yapı 14	2	2	4	3
	Yapı 15	3	2	4	1
	Yapı 16	3	2	4	1
GENEL PERSEKTİF	Yapı 1	2	1	3	4
	Yapı 2	2	1	3	4
	Yapı 3	3	1	4	2
	Yapı 4	2	1	4	3
	Yapı 5	3	1	4	2
	Yapı 6	2	1	3	4
	Yapı 7	2	1	3	4
	Yapı 8	2	1	3	4
	Yapı 9	2	1	3	4
	Yapı 10	3	2	4	1
	Yapı 11	3	1	2	4
	Yapı 12	2	3	4	1
	Yapı 13	3	1	4	2
	Yapı 14	3	1	4	2
	Yapı 15	3	2	4	1
	Yapı 16	3	2	4	1

○ Örneklerin genelinde ön görünüşlerde, yakın ve genel perspektiflerde çatı ile ilgili özellikler önem sırasına göre çatı formu, çatı saçağı ve çatı malzemesi olarak sıralanmıştır (Tablo 9).

○ Girişlerin konumları açısından önem sırasına göre yapılan sıralamada genellikle çıkma altındaki girişler 1. sırada yer almaktadır.

○ Pencerelelerin konum, form ve ritm özelliklerine göre elde edilen önem sırası: 1.örnekte, ön görünüşte; form, ritm ve konum, yakın ve genel perspektifte; konum, form ve ritm,2 nolu örnekte, ön görünüşte ve yakın perspektifte; konum form ve ritm, genel perspektifte; form, ritm ve konum, 3 nolu örnekte, ön görünüşte; form, konum ve ritm, yakın perspektifte; form, ritm ve konum genel perspektifte; form, ritm ve konum, 4 ve 5 nolu örnekte, ön görünüş, yakın perspektif ve genel perspektifte; form, ritm, ve konum, 6 nolu örnekte, ön görünüşte; form, ritm, ve konum, yakın ve genel perspektifte; ritm, form, ve konum, 7 nolu örnekte, ön görünüşte ve genel perspektifte; konum, form ve ritm, yakın perspektifte; form, ritm ve konum, 8 nolu örnekte, ön görünüşte ve yakın perspektifte; form, konum ve ritm, genel perspektifte; konum, form ve ritm, 9 nolu örnekte, ön görünüşte; form, konum ve ritm, yakın perspektifte; form- konum (aynı değerde) ve ritm genel perspektifte; konum, form, ve ritm, 10 nolu örnekte, ön görünüşte ve yakın perspektifte; form, konum ve ritm, genel perspektifte; form, ritm ve konum, 11nolu örnekte, ön görünüş, yakın perspektif ve genel perspektifte; form, konum, ve ritm, 12 nolu örnekte, ön görünüşte; konum-form (aynı değerde) ve ritm, yakın perspektifte; form, konum ve ritm, genel perspektifte; konum, form ve ritm, 13 nolu örnekte, ön görünüşte ve yakın perspektifte; form, konum ve ritm, genel perspektifte; form, ritm ve konum, 14nolu örnekte, ön görünüşte ve yakın perspektifte; form, konum ve ritm, genel perspektifte; konum, form ve ritm, 15 nolu örnekte, ön görünüş, yakın perspektif ve genel perspektifte; form, ritm ve konum, 16 nolu örnekte, ön görünüşte; konum, form ve ritm, yakın ve genel perspektifte; form, konum ve ritm olarak belirlenmiştir (Tablo 9).

Tablo 9. Çatı malzemesi, formu, saçağı ve pencere konumu, formu ve ritmi için verilen değerlerin (önem değeri) ortalamasına bağlı olarak ön görünüşler yakın perspektifler ve genel perspektifler arasındaki sonuçlar

		Çatı Malzemesi	Çatı Formu	Çatı Saçağı	Pencere Konum	Pencere Formu	Pencere Ritmi
ÖN GÖRÜNÜŞ/SİLÜET	Yapı 1	○ 1	● 3	◐ 2	○ 1	● 3	◐ 2
	Yapı 2	○ 1	● 3	◐ 2	● 3	◐ 2	○ 1
	Yapı 3	○ 1	● 3	◐ 2	◐ 2	● 3	○ 1
	Yapı 4	○ 1	● 3	◐ 2	○ 1	● 3	◐ 2
	Yapı 5	○ 1	● 3	◐ 2	○ 1	● 3	◐ 2
	Yapı 6	○ 1	◐ 2	● 3	○ 1	● 3	◐ 2
	Yapı 7	○ 1	◐ 2	● 3	● 3	◐ 2	○ 1
	Yapı 8	○ 1	● 3	◐ 2	◐ 2	● 3	○ 1
	Yapı 9	○ 1	● 3	◐ 2	◐ 2	● 3	○ 1
	Yapı 10	○ 1	● 3	◐ 2	● 3	◐ 2	○ 1
	Yapı 11	○ 1	● 3	◐ 2	◐ 2	● 3	○ 1
	Yapı 12	○ 1	● 3	◐ 2	● 3	◐ 2	○ 1
	Yapı 13	○ 1	● 3	◐ 2	◐ 2	● 3	○ 1
	Yapı 14	○ 1	● 3	◐ 2	◐ 2	● 3	○ 1
	Yapı 15	○ 1	● 3	◐ 2	○ 1	● 3	◐ 2
	Yapı 16	○ 1	● 3	◐ 2	● 3	◐ 2	○ 1
YAKIN ÇEVRE PERSPEKTİF	Yapı 1	○ 1	● 3	◐ 2	● 3	◐ 2	○ 1
	Yapı 2	○ 1	● 3	◐ 2	● 3	◐ 2	○ 1
	Yapı 3	○ 1	● 3	◐ 2	○ 1	● 3	◐ 2
	Yapı 4	○ 1	● 3	◐ 2	○ 1	● 3	◐ 2
	Yapı 5	○ 1	● 3	◐ 2	○ 1	● 3	◐ 2
	Yapı 6	○ 1	● 3	◐ 2	○ 1	◐ 2	● 3
	Yapı 7	○ 1	◐ 2	● 3	○ 1	● 3	◐ 2
	Yapı 8	○ 1	● 3	◐ 2	◐ 2	● 3	○ 1
	Yapı 9	○ 1	● 3	◐ 2	● 3	◐ 2	○ 1
	Yapı 10	○ 1	● 3	◐ 2	● 3	◐ 2	○ 1
	Yapı 11	○ 1	● 3	◐ 2	◐ 2	● 3	○ 1
	Yapı 12	○ 1	● 3	◐ 2	◐ 2	● 3	○ 1
	Yapı 13	◐ 2	● 3	○ 1	◐ 2	● 3	○ 1
	Yapı 14	○ 1	● 3	◐ 2	◐ 2	● 3	○ 1
	Yapı 15	○ 1	● 3	◐ 2	◐ 2	● 3	○ 1
	Yapı 16	○ 1	● 3	◐ 2	◐ 2	● 3	○ 1
GENEL PERSPEKTİF	Yapı 1	○ 1	● 3	◐ 2	● 3	◐ 2	○ 1
	Yapı 2	○ 1	● 3	◐ 2	○ 1	● 3	◐ 2
	Yapı 3	○ 1	● 3	◐ 2	○ 1	◐ 2	● 3
	Yapı 4	○ 1	● 3	◐ 2	○ 1	● 3	◐ 2
	Yapı 5	○ 1	● 3	◐ 2	○ 1	● 3	◐ 2
	Yapı 6	○ 1	● 3	◐ 2	○ 1	◐ 2	● 3
	Yapı 7	○ 1	● 3	◐ 2	● 3	◐ 2	○ 1
	Yapı 8	○ 1	● 3	◐ 2	● 3	◐ 2	○ 1
	Yapı 9	○ 1	● 3	◐ 2	● 3	◐ 2	○ 1
	Yapı 10	○ 1	● 3	◐ 2	○ 1	● 3	◐ 2
	Yapı 11	○ 1	● 3	◐ 2	◐ 2	● 3	○ 1
	Yapı 12	○ 1	● 3	◐ 2	● 3	◐ 2	○ 1
	Yapı 13	○ 1	● 3	◐ 2	○ 1	● 3	◐ 2
	Yapı 14	○ 1	● 3	◐ 2	● 3	◐ 2	○ 1
	Yapı 15	◐ 2	● 3	○ 1	◐ 2	● 3	○ 1
	Yapı 16	○ 1	● 3	◐ 2	◐ 2	● 3	○ 1

o Çıkmaların strüktür, büyüklük, yön ve şekil özelliklerine göre elde edilen önem sırası: 1 ve 9nolu örnekte, ön görünüşte; büyüklük, şekil, yön ve strüktür, yakın ve genel perspektifte; büyüklük, yön, şekil ve strüktür, 2,4,5 ve 12 nolu örnekte ön görünüşte, yakın ve genel perspektifte; büyüklük, yön, şekil ve strüktür, 3 nolu örnekte ön görünüşte; yön, şekil, büyüklük ve strüktür, yakın ve genel perspektifte; büyüklük, yön, şekil ve strüktür, 6 nolu örnekte, ön görünüşte ve yakın perspektifte; büyüklük, yön, şekil ve strüktür, genel perspektifte; büyüklük, yön, şekil ve strüktür, 7 nolu örnekte ön görünüşte; büyüklük, strüktür, yön ve şekil, yakın ve genel perspektifte; büyüklük, yön, şekil ve strüktür, 8nolu örnekte, ön görünüşte; büyüklük, yön, strüktür ve şekil, yakın ve genel perspektifte; büyüklük, yön, şekil ve strüktür, 10 nolu örnekte, ön görünüşte; büyüklük, yön, strüktür ve şekil, yakın ve genel perspektifte; büyüklük, yön, şekil ve strüktür, 11nolu örnekte, ön görünüşte; büyüklük, şekil-strüktür (aynı değerde) ve yön, yakın ve genel perspektifte; büyüklük, yön, şekil ve strüktür,13 nolu örnekte, ön görünüşte ve genel perspektifte; büyüklük, yön, şekil ve strüktür, yakın perspektifte; büyüklük, yön, strüktür ve şekil, 14 nolu örnekte, ön görünüşte ve yakın perspektifte; büyüklük, yön, strüktür ve şekil, genel perspektifte; büyüklük, yön, şekil ve strüktür, 15nolu örnekte, ön görünüşte ve genel perspektifte; büyüklük, yön, şekil ve strüktür, yakın perspektifte; büyüklük, yön, şekil ve strüktür, 16 nolu örnekte, ön görünüşte; yön, büyüklük, strüktür ve şekil, yakın ve genel perspektifte; büyüklük, yön, şekil ve strüktür şeklinde saptanmıştır (Tablo 10).

o Pencerelerin zemin ve 1. kattaki konumlanmalarına göre elde edilen önem sırası: tüm örneklerde ön görünüşler, yakın ve genel perspektiflerde 1. kattaki pencereler 1. sırada yer almaktadır. Pencerelerin zemin ve 1. kattaki konumlanmalarına göre elde edilen önem sırası: Tüm örneklerde ön görünüşler, yakın ve genel perspektiflerde dikdörtgen formlu pencereler 1. sırada yer almaktadır.

o Çıkmaların strüktürlerine göre elde edilen önem sırası: Ön görünüşlerde ve yakın perspektiflerde genelinde konsol kirişli çıkmalar ve genel perspektiflerde ise genelinde konsol çıkmalar 1. sırada bulunmaktadır. Çıkmaların büyüklüklerine göre elde edilen önem sırası Ön görünüşlerde, yakın ve genel perspektiflerde yapı büyüklüğüne çıkmalar 1.sırada saptanmıştır. Çıkmaların yönlerine göre elde edilen önem sırası: 3 yönlü çıkma sadece 7 numaralı örneğin yakın ve genel perspektifinde 1. sırada belirlenmiştir. Örneklerin genelinde tek yönlü çıkma 1.sırada yer almıştır. Ön görünüşte yönlerin anlatımı yetersiz olduğu için 3 yönlü çıkmalar üç boyutlu anlatımlarda ön plana çıkabilmiştir. Çıkmaların yönlerine göre elde edilen önem sırası: Tüm örneklerde düz çıkmalar 1. sırada yer almaktadır. Bu sıralamada gönye çıkmaların bulunduğu yapı örneklerinin az olması da önemli bir etkidir.

Tablo 10. Çıkma strüktürü, büyüklüğü, yönü ve şekli için verilen değerlerin (önem değeri) ortalamasına bağlı olarak ön görünüşler yakın perspektifler ve genel perspektifler arasındaki sonuçlar

		Çıkma Strüktür	Çıkma Büyüklük	Çıkma Yön	Çıkma Şekil
ÖN GÖRÜNÜŞ/SİLÜET	Yapı 1	○ 1	● 4	☉ 2	● 3
	Yapı 2	○ 1	● 4	☉ 3	☉ 2
	Yapı 3	○ 1	☉ 2	● 4	● 3
	Yapı 4	○ 1	● 4	☉ 3	☉ 2
	Yapı 5	○ 1	● 4	☉ 3	☉ 2
	Yapı 6	○ 1	● 4	☉ 3	☉ 2
	Yapı 7	● 3	● 4	☉ 2	○ 1
	Yapı 8	☉ 2	● 4	● 3	○ 1
	Yapı 9	○ 1	● 4	☉ 2	● 3
	Yapı 10	☉ 2	● 4	● 3	○ 1
	Yapı 11	● 3	● 4	○ 1	☉ 2
	Yapı 12	○ 1	● 4	● 3	☉ 2
	Yapı 13	○ 1	● 4	● 3	☉ 2
	Yapı 14	☉ 2	● 4	● 3	○ 1
	Yapı 15	☉ 2	● 4	● 3	○ 1
	Yapı 16	☉ 2	☉ 3	● 4	○ 1
YAKIN ÇEVRE PERSEKTİF	Yapı 1	○ 1	● 4	☉ 3	☉ 2
	Yapı 2	○ 1	● 4	☉ 3	☉ 2
	Yapı 3	○ 1	● 4	☉ 3	☉ 2
	Yapı 4	○ 1	● 4	☉ 3	☉ 2
	Yapı 5	○ 1	● 4	☉ 3	☉ 2
	Yapı 6	○ 1	● 4	☉ 3	☉ 2
	Yapı 7	○ 1	● 4	☉ 3	☉ 2
	Yapı 8	○ 1	● 4	☉ 3	☉ 2
	Yapı 9	○ 1	● 4	☉ 3	☉ 2
	Yapı 10	☉ 2	● 4	● 4	○ 1
	Yapı 11	○ 1	● 4	☉ 3	☉ 2
	Yapı 12	○ 1	● 4	☉ 3	☉ 2
	Yapı 13	☉ 2	● 4	☉ 3	○ 1
	Yapı 14	☉ 2	● 4	☉ 3	○ 1
	Yapı 15	○ 1	● 4	☉ 3	☉ 2
	Yapı 16	○ 1	● 4	☉ 3	☉ 2
GENEL PERSEKTİF	Yapı 1	○ 1	● 4	☉ 3	☉ 2
	Yapı 2	○ 1	● 4	☉ 3	☉ 2
	Yapı 3	○ 1	● 4	☉ 3	☉ 2
	Yapı 4	○ 1	● 4	☉ 3	☉ 2
	Yapı 5	○ 1	● 4	☉ 3	☉ 2
	Yapı 6	○ 1	● 4	● 4	☉ 2
	Yapı 7	○ 1	● 4	☉ 3	☉ 2
	Yapı 8	○ 1	● 4	☉ 3	☉ 2
	Yapı 9	○ 1	● 4	☉ 3	☉ 2
	Yapı 10	○ 1	● 4	☉ 3	☉ 2
	Yapı 11	○ 1	● 4	☉ 3	☉ 2
	Yapı 12	○ 1	● 4	☉ 3	☉ 2
	Yapı 13	○ 1	● 4	☉ 3	☉ 2
	Yapı 14	○ 1	● 4	☉ 3	☉ 2
	Yapı 15	☉ 2	● 4	☉ 3	○ 1
	Yapı 16	○ 1	☉ 3	● 4	☉ 2

4. SONUÇLAR

Günümüze kadar ulaşan mimari eserler, onları oluşturan toplumların yaşam tarzı, kültürel, ekonomik, politik, sosyolojik yapılarını ve bu alanlardaki gelişmelerin somut yansımalarıdır. Bu gelişmelerin temelinde ise insanoğlunun yaratıcılığı ve sürekli bir eleştiri ile mükemmele ulaşma isteği yatmaktadır. Bilim, sanat, felsefe ve teknoloji alanında kaydedilen gelişmeler yaratıcılığı tetikleyen en önemli faktörlerdir. Bu yaratıcılık, her nesnenin bilindik ifadesi olan 'biçim'i oluşturmadaki idealizm ile 'iyi ve güzel biçim'e varma isteği ve arayışında kendini ortaya koyar.

Kuramsal alt yapısını sürekli yenileyen ve geliştiren bir yapıya sahip olan mimarlık tarihsel süreç içerisinde çeşitli ürünler vermiştir. Bu ürünlerin bazıları çeşitli nedenlerle ortadan kalkarken, bazıları yapıldıkları dönemlere ait karakteristik özellikleri günümüze aktarmaları ve toplumların gelecekleri açısından önemli veriler barındırmaları nedeniyle korunmaktadır. Korunan bu yapı ya da yapı gruplarına zaman içerisinde artan ihtiyaçlara cevap verememeleri nedeniyle müdahaleler yapılmakta ve mimarlık ortamına yeni ürünler eklenmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken en temel husus tarihi verileri korurken, çağdaş dünyanın gerekliliklerini de yerine getirebilmektir. Bu bağlamda bu alanlarda yapılan tasarımlarda ortaya konan fikir ve yaklaşımlar kadar bu alanların dilinin iyi öğrenilmesi ve öğretilmesi de büyük önem taşımaktadır.

Günümüzde gerçekleşen hızlı kentleşme paralelinde giderek artan düzensiz ve karmaşık yapılaşma; fiziksel çevreyi, dolayısıyla da tarihsel çevreyi olumsuz yönde etkilemektedir. Büyük bir bölümünün tahrip edildiği, kullanım dışı bırakıldığı ve hatta yok olmaya terk edildiği bu çevrelerin gerek kendi bünyesinde gerekse etkileşimde bulunduğu yakın çevresinde yapılan yeni yapılarla ikinci plana itildikleri görülmektedir.

Mevcut dokuyla bağlantıları düşünülmeden tasarlanan yeni yapılaşmalar sonucunda; kentlerin kimliğinin oluşumu ve sürekliliğinin sağlanmasında önemli yer tutan tarihi çevrelerde olumsuz yönde değişimler olmakta, kente kattıkları anlamlar, geçmişe ait değer ve simgeler belirsizleşmektedir. Bu açılarından yaklaşıldığında tarihi çevrelerde tasarım yaklaşımlarının nasıl olması gerektiği konusu ayrı bir önem kazanmaktadır.

Tarihi çevrede tasarım yapılırken dikkat edilmesi gereken en temel husus tasarımın gerçekleştirileceği çevre ve çevre bağlantısının yani bağlamsal uygunluğun göz önüne alınmasıdır. Günümüzde, tarihi çevrelerde, tarihsel kent dokusunu analiz eden, kentin

tipolojik ve morfolojik çözümlemesini konu alan çalışmalarda bağlamsal uygunluk sağlanabileceği görüşleri önem kazanmaktadır, (Aydınlı, 1990). Bağlamsal uygunluğun gerçekleştirilebilmesi için bir takım verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Brolin bu verileri; Sokaktan ileride veya geride inşa etme, Bitişik yapı düzeninden farklı olarak yapı aralarında boşluk bırakma veya aynı düzeni uygulama, Kütle, Yaklaşık Yükseklik, Cephe oranları ve Yönü, Biçim ve Siluet, Pencere ve kapı düzeni oranları, Malzeme, Renk ve Doku olarak sıralamaktadır, (Brolin,1980). Bu verilerin kullanılabilmesi için de tasarımın gerçekleştirileceği alanda tipoloji çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

Tarihi çevreler taşıdıkları önem ve değerler açısından geçmişin göstergeleri oldukları kadar geleceğe de ışık tutan mimari elemanlar/çevrelerdir. Bu açıdan taşıdıkları değerlerin, göstergelerinin öğrenilmesi, belgelenmesi ve analizlerinin-tipolojilerinin yapılması gerekmektedir. Bu çevrelerde yapılacak tasarımlarda bu analizlerin-tipolojilerinin kullanılması bağlamsal uygunluk açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, ele alınan konuya bağlı olarak çalışma iki ana başlık altında yürütülmüştür; 1. aşamada çalışmanın yapılacağı alanın, Erzurum Kenti-Üç Kümbetler ve çevresinde yer alan tarihi yapılar-elemanlar yerinde incelenmiş, saptama çalışmasından sonra rölöveleri alınmış ve analizleri yapılarak tipolojileri oluşturulmuştur. 2. Aşama ise anket çalışmasıdır. Anketlere veri sağlamak amacıyla çalışmanın yürütüleceği alanda yapılan alan çalışmalarından elde edilen örneklerin autocad ve 3d Studyo Max programlarıyla üç boyutlu modelleri çizilmiş ve en son olarak elde edilen bu çizimlere gerekli malzeme ve ışık ayarları 3d Studyo Max programında yapılmıştır.

4.1. Üç Kümbetler ve Çevresindeki Konutların Analizlerine Ait sonuçlar

- Konutlar genellikle sokak yönünde ve tek cephelidirler. Başodadaki vurgu çoğunlukla farklı pencere ritmiyle ya da çıkma ile sağlanmıştır. Bu mekanın ya diğer mekanlara oranla yükseltilerek ya da çıkma yapılarak vurgulandığı ve iki sokağa cephele baş odalı örnekler ekonomik seviyesi yüksek konutların önemli bir göstergesidir.

- İncelenen örneklerde iki katlı konutlar ağırlıklı olarak saptanmış, tek katlı sadece iki örnek bulunmuştur. Bu da aynı zamanda alanda ağırlıklı olarak ekonomik seviyesi orta ve ikinci derecede üstü kullanıcıları bulunduğunu da göstermektedir. Orta halli ve üstü kesimin bütün konutları iki katlıdır. Tek katlı konutlar Erzurum'da dar gelirli halkın oturduğu konutlardır. Konutlardaki temel mekanlar tandirevi, avlu, baş oda, ahır ve

kilerdir. Tandır evi avlunun sonundadır ve avluya açılır. Avlunun sonunda ahır ve merek-samanlık bulunur

- Konutların tümünün cephelerinde yer alan yatay bantlar işlevlerinden kaynaklı olarak kullanılmalarının yanı sıra estetik amaçlı olarak da ayrıca vurgulanmıştır. Düşey bantlara rastlanmamıştır. Bu özellik incelenirken sonradan dış yüzeyi sıvanmış olan örnekler değerlendirme dışında tutulmuştur. İncelenen örneklerin tümünde kullanılan yatay bantlar duvarları bağlayıcı hatıl işlevi göstermelerinden başka, cepheleri hareketlendirici ve süsleyici öğeler olarak da dikkati çekmektedir.

- İklim koşulları ve malzemenin kullanımındaki kısıtlamalar nedeniyle yüzeylerdeki doluluk oranı boşluk oranından oldukça fazladır. Bu özellik soğuk ve kuru iklimin etkisi ve dolayısıyla kullanılan malzemenin el verdiği koşulların sonucudur.

- Cephelerin genelinde tam simetri yoktur. Fakat simetri yapının bütününden çok zemin katta veya birinci katta birbirinden bağımsız olarak oluşturulmuştur. Bu özellik çıkma olan yapılarda daha ağırlıklıdır.

- Kullanılan malzemeler; en çok köşelerde düzgün yonu taş, moloz taş ve ahşap şeklindedir. Yörede oldukça fazla bulunan taş, gerek volkanik esaslı malzeme olmasından dolayı hafif olması (1. ve 2. derecede deprem kuşağında olmasına da bağlı olarak) ve gerekse iklimsel faktörlerin etkisiyle yoğun olarak kullanılmıştır.

- Girişler çoğunlukla direkt olarak sokaktandır. Doğrudan sokağa açılan girişlerde hem mahremiyeti sağlamak hem de mekanların serinlemesi amacıyla “tırhıç” adı verilen kafes şeklinde örülü ikinci bir eleman kullanılmaktadır.

- Anadolu’daki Türk konut mimarisinde dış kapılar avlulu evlerde avluya, avlusu bulunmayanlarda ise doğrudan eve açılır. Girişlerin çıkma altında olduğu durumlarda girişler ağırlıklı olarak yapının sağ ya da sol yanında, çıkmasız yüzeylerde ise ortada yer alır ve genellikle de avlu mekanına açılır.

- Genel olarak dikdörtgen formlu pencereler kullanılmış olup, kare formlu pencerelere de rastlanmıştır. Küçük kare formlu pencereler avlu, hela, ahır-merek gibi fazla ışık alması gerekmeyen mekanların üst kısımlarında yer alan tepe pencereleridir. Bazı konutların zemin katlarında yer alan büyük kare formlu pencereler konutta tadilat yapıldığının göstergesidirler. Cephelerde buldukları mekanın farklılığını ortaya koyan pencere gruplanmaları hakimdir ve bu özellik baş odanın cephedeki vurgusunu artırır.

- Çıkmalar, strüktürlerine göre ağırlıklı olarak konsol kirişli, ikinci derecede ise konsol, büyüklüklerine göre öncelikle yapı uzunluğunca ve ikinci sırada oda uzunluğunca, yönlerine göre ise üç yönlü olarak saptanmıştır.

4.2. Anketlere Ait Sonuçlar

- Tarihi yapı ve etkileşimli olduğu düşünülen yeni yapının ön görünüşü/silueti, perspektifi ve tüm adanın perspektifinde (genel perpektif) özellikle tarihi yapıların cepheleri üzerinden (anketlerde yer alan özelliklere bağlı olarak) önem derecesinin saptanmasına yönelik, elde edilen en önemli sonuç tek boyutlu anlatımların mimari tasarımlarda yeterli olmadığıdır. Tarihi yapı/yapıların yeni tasarlanacak yapı/yapılarla ilişkisinin tek bir ön görünüş/siluet ile değerlendirilmesi yeterli değildir. Bağlamsal uygunluk için özellikle tarihi yapı/yapıların her açıdan yeni yapı/yapılarla ilişkisinin ortaya konması gerekmektedir.

- Ayrıca tarihi yapı/yapılar ile yeni yapı/yapılarla uygunluğunun ve aralarındaki etkileşimin ortaya konabilmesi için grafiksel anlatımların (soyut anlatımların-ön görünüş/siluet) dışına çıkarak üç boyutlu çalışmalar üzerinde yoğunlaşmak gerekmektedir. Her ne kadar ön görünüş/sillette farklı cephelerden çalışılabilirse de üç boyutlu anlatımlardaki derinlik, farklı bakış açıları ve çalışma alanına hakimiyet yakalanamamaktadır.

- Üç boyutlu anlatımların içeriği de detaylı hazırlanmalıdır. Bu amaçla tarihi yapı/yapıların renk, doku, malzeme ve detaylarının gerçeğe yakın modellerinin oluşturularak yeni tasarlanacak yapı/yapıların da bu özellikleri taşıması sağlanmalıdır.

- Tarihi yapı/yapıların koruma alanlarının geniş tutulması ve en azından ada bazında belirlenmesi ile yeni oluşacak yapılaşmaların tarihi çevrelerin sürekliliğine katkısı büyük olacaktır.

- Büyük ölçekli koruma alanları, varsa başka tarihi yapı/yapıların da yeni tasarımlara referans oluşturmada ve tarihi sürekliliğin sağlanmasında oldukça yarar sağlayacaktır.

- Deneklerin her bir özellik için tüm örneklere verdikleri değerlerin (önem değeri) ortalamasına bağlı olarak genel özelliklere ait sonuçlar:

o Her üç grupta da kat sayısı en yüksek değeri almıştır. Alana ait analiz çalışmalarında elde edilen ağırlıklı tabloda yer aldığı gibi alandaki yapılaşmalar (dini ve hizmet yapıları dahil) iki katı geçmediği, yatay bantlar etkin olarak yer aldığı, zemin katlar iklim ve geleneklere bağlı olarak sokağa oldukça kapalı (bu nedenle de konutlar genel olarak avluludur) olduğu için ve taş malzeme ağırlıklı olmalarından dolayı doluluk/boşluk oranları dikkat çekmektedir. İklim koşulları ve malzemenin kullanımındaki kısıtlamalar nedeniyle tarihi konutlardaki yüzeylerindeki doluluk oranı boşluk oranından oldukça fazladır. Bu özellik soğuk ve kuru iklimin etkisi ve dolayısıyla kullanılan malzemenin el verdiği koşulların sonucudur. Ankette doluluk/boşluk kavramı bu nedenle önemli bulunan özellikler arasında yer almıştır. Renk faktörüne verilen değer, ön görünüşlerin siyah beyaz olmaları nedeniyle yakın perspektiflere ve genel perspektiflere oranla düşük olduğu belirlenmiştir. Ön görünüşlerin siyah beyaz olması renk faktörünün en son sırada yer almasında etkili olduğu kadar, perspektiflerde de sonlara doğru sıralanmasındaki etken orijinal yapılarda taş ve ahşaptan başka rengin kullanılmaması şeklinde açıklanabilir. Bu sonuç, tarihi çevrelerdeki tasarımların anlatımlarında renk faktörünün etkisinin önemini ortaya koymaktadır.

o Tüm örneklerde her üç grupta da yer alan mimari özelliklerde kat sayısı, simetri, malzeme, doku özelliği sıralamasında önemli bir fark bulunmamıştır. Yatay bantlar ön görünüşlerde yakın ve genel perspektiflere oranla daha önemli saptanmış olup, yakın perspektifteki önem dereceleri genel perspektiflere oranla daha fazladır. Bu özelliklerin alanla ilgili ağırlıklı analiz tablosuna bakıldığında geleneksel dokuda ağırlıklı olarak yer aldığı görülmektedir. Ancak, alan büyüdükçe yapılarda etkin durumda kullanılan detaylar etkisini kaybettiğinden, özellikle genel perspektiflerde yatay bantların etkisi azalmaktadır. Bu saptama bu gibi alanlarda yapılacak tasarımlarda daha detaylı-yakın üç boyutlu modellerin gerekliliğini vurgulamaktadır.

o Her üç grupta da simetri özelliğinin birinci katta önemli bulunduğu belirlenmiştir. Tarihi yapılarda 1. Katların sokağa açık, özellikle de baş odaların bulunduğu yüzeylerin bol pencere olması ve bu mekanın cephede diğer mekanlara göre daha fazla vurgulanması nedeniyle simetri hakimiyeti 1.katlarda olup, zemin katlarda yoktur. Alanda yapılan analiz çalışmalarında bu özelliğin birinci katlarda etkili olduğu düşünüldüğünde, geleneksel konutlarda ağırlıklı olarak kullanılan taş malzemenin yeni tasarlanması düşünülen yapılar açısından daha önemli tutulması, geleneksel yapıların karakteristik özelliğini devam ettirme düşüncesi olarak yorumlanabilir.

- Deneklerin her bir özellik için tüm örneklerde verdikleri değerlerin (önem değeri) ortalamasına bağlı olarak cephe elemanlarına ait elde edilen sonuçlar:

- Bu başlık altında yer alan özellikler önem dereceleri açısından ön görüşlerde ve yakın perspektiflerde aynı değerde sıralanmıştır. Bu başlıktaki özellikler elemanter düzeyde olduğu için yakın ölçekte algılama nedeniyle bu iki gruptaki değerler yakın çıkmıştır. Bu saptama bu gibi alanlarda yapılacak tasarımlarda daha detaylı-yakın üç boyutlu modellerin gerekliliğini vurgulamaktadır; Her üç grupta da pencereler en yüksek değeri almıştır. Çatı elemanının ön görüşlerde ve yakın perspektiflerde pencerelerden hemen sonra yer almasının nedeni ada bazında alınan perspektiflerde çatıların daha kolay algılanabilmesi nedeniyle önem derecesinin artmasıdır. Ayrıca perspektiflerin orijinal malzemelerden fotoğrafların çekilip oluşturulması nedeniyle çatı malzeme ve formları daha etkin duruma gelmiştir. Bu sonuç bu gibi alanlarda, tarihi yapı/yapıların renk, doku, malzeme ve detaylarının gerçeğe yakın modellerinin oluşturularak yeni tasarlanacak yapı/yapılar açısından, bu özelliklerin taşınmasın önemini ortaya koymaktadır.

- Her üç grupta da çatı formunun birinci derecede önemli bulunduğu belirlenmiştir. Çatı malzemesinin önemi ön görüşlerden genel perspektiflere doğru artarken, çatı formu ön görüşlerde ve yakın perspektiflerde düşük ve eşit değerde, genel perspektiflerde ise yüksek değerde saptanmıştır. Bu durum çatı saçağında ise ters orantılı olup, genel perspektiflerde düşük, ön görüşlerde ve yakın perspektiflerde eşit ve yüksek değerde saptanmıştır. Bu sonuç ayrı ayrı her üç anlatımın, bu gibi alanlarda yapılacak tasarımlardaki önemini vurgulamaktadır.

- Tüm örneklerde her üç grupta da yer alan mimari elemanlardan giriş, ön görüşlerden genel perspektiflere doğru alanın büyümesiyle orantılı olarak, diğer elemanlara göre etkisini kaybederken, çatı genel perspektifte daha iyi algılandığı için önem derecesi artmaktadır. Bu sonuç ayrı ayrı her üç anlatımın, bu gibi alanlarda yapılacak tasarımlardaki öneminin bir göstergesidir.

- Pencerelerin her üç gruptaki önem dereceleri aynı olup, sırasıyla pencere formu, pencere ritmi ve konumu şeklinde sıralanmaktadır. Ancak, pencerelerin formunun önemi ön görüşlerden yakın ve genel perspektife doğru azalmakta (bu saptama bu gibi alanlarda yapılacak tasarımlarda daha detaylı-yakın üç boyutlu modellerin gerekliliğini vurgulamaktadır), pencere ritmi ise aksine ön görüşten genel ve yakın perspektife doğru ise artmaktadır. Alan büyüdükçe yapılarda etkin durumda kullanılan detaylar etkisini kaybettiğinden, özellikle genel perspektiflerde pencere formunun etkisi azalmakta,

pencerelerin ritmi ise daha net algılandığı için önem derecesi artmaktadır. Bu saptama bu gibi alanlarda yapılacak tasarımlarda daha detaylı-yakın üç boyutlu modellerin gerekliliğini vurgulamaktadır.

- Pencerelerin konumları ve form açısından önemlerine bakıldığında dikdörtgen formu ve 1. katlardaki pencerelerin öncelikli olduğu, form açısından ön görünüşlerden yakın ve genel perspektiflere doğru önem derecesinin azaldığı, konum açısından ise her üç grupta da zemin ve 1. Katlardaki değerlerin aynı olduğu belirlenmiştir. Alanda yapılan analiz çalışmalarında tarihi yapılarda genel olarak zemin katlar dışa-sokağa kapalı ve 1.katlarda ise sokağa açık ve dikdörtgen formu pencerelidir. Bu özelliğin yeni tasarlanması düşünülen yapılarda daha önemli bulunması, geleneksel yapıların karakteristik özelliğini devam ettirme düşüncesi olarak yorumlanabilir.

- Çıkmalar açısından bakıldığında strüktür, büyüklük, yön ve şekil açısından her üç grupta da önem derecesi sıralamasının büyüklük, yön, şekil ve strüktür şeklinde olduğu belirlenmiştir. Ön görünüşlerden yakın ve genel perspektiflere doğru çıkma strüktürünün önemini kaybettiği, çıkma yönünün ise ön görünüşlerden yakın ve genel perspektiflere doğru arttığı gözlenmiştir. Alan büyüdükçe yapılarda etkin durumda kullanılan detayların etkisini kaybettikleri, ancak, görüş açısının zenginliğinden dolayı da ön görünüşteki etkisi ortaya konamayan çıkma yönü gibi özelliklerin önemleri arttığı görülmektedir. Bu sonuç ayrı ayrı her üç anlatımın, bu gibi alanlarda yapılacak tasarımlardaki önemini ortaya koymaktadır.

- Çıkma strüktürleri açısından her üç grupta da konsol çıkmaların önem dereceleri sıralamasının konsol kirişli çıkmalara oranla daha önemli olduğu, ancak konsol kirişli çıkmaların yakın perspektifte ön görünüş ve genel perspektiflere oranla değerinin arttığı saptanmıştır. Bu sonuç yakın detaylı üç boyutların önemlerinin bir göstergesidir.

- Büyüklükleri açısından yapı uzunluğunca çıkmaların oda uzunluğunca çıkmalara oranla daha önemli bulunduğu saptanmıştır. Yönleri açısından değerlendirildiklerinde her üç grupta da tek yönlü çıkmaların önem dereceleri sıralamasının 3 yönlülere oranla daha önemli bulunduğu belirlenmiştir. Bu sonuç tarihi çevrelerde yapılacak tasarımlarda tarihi yapıların analizlerinin-tipolojilerinin kullanılmasının bağlamsal uygunluk açısından büyük önem taşıdığı görüşünü desteklemektedir.

- Çıkma şekillerine bakıldığında, her üç grupta da düz çıkmaların önem dereceleri sıralamasının gönye kirişli çıkmalara oranla daha önemli olduğu belirlenmiştir. Alana ait yapılan analizlerde de gönye çıkmaların sayısının düz çıkmalara oranla az olduğu, bu

durumun anket için verilen örnekleri de kapsadığı göz önüne alınırsa gönye çıkmaların örnek sayısının fazla olması durumunda değerlerin değişebileceği düşünülmektedir.

- Deneklerin Her Bir Yapı İçin Verdikleri Değerlerin (Önem Değeri) Ortalamasına Bağlı Olarak Ön Görünüşler – Yakın Perspektifler ve Genel Perspektifler Arasındaki Genel Özelliklere Ait Sonuçlar:

- 1 nolu örnekteki ortak özellik, katsayısının ilk sırada yer almasıdır. Ayrıca malzeme yatay bant ve doluluk/boşluk önem sırasına göre ikinci sırada yer almaktadırlar. 2 nolu örnekteki ortak özellik, katsayısının ilk sırada yer almasıdır. Ayrıca yatay bant, malzeme ve doluluk/boşluk ikinci sırada yer alan özelliklerdir. Yapının sokak köşesinde yer alması nedeniyle ve genel perspektifte görülen diğer tarihi yapılarda da simetrisinin olmadığı net olarak görüldüğü için simetri en son sırada belirtilmiştir. Bu yapıya yakın olan diğer tarihi yapılarda da kullanılan malzemenin ağırlıklı olarak taş ve ahşap olması her üç anlatımda renk faktörünün son sırada yer almasına neden olmuştur. 3 nolu örnekteki ortak özellik, katsayısının ilk sırada yer almasıdır. Ayrıca yatay bant, malzeme ve doluluk/boşluk ikinci sırada yer alan özelliklerdir. Simetri ve rengin son sırada yer almasının nedeni bu yapıda da kullanılan malzemenin ağırlıklı olarak taş ve ahşap olmasına bağlanabilir. 4 nolu örnekteki ortak özellikler, katsayısı ve doluluk/boşluk kavramlarının ilk sırada yer almalarıdır. Renk faktörü yapıya sonradan ilave edilen sıva ve boyanın ifade edilememesi nedeniyle ön görünüşte son sırada, yakın ve genel perspektifte ise rengin ifade edilmesi nedeniyle ikinci sırada yer almıştır. Yapıdaki orijinal ahşaplar boyanmış olduğu için malzeme ön sıralarda belirtilmemiştir. 5 nolu örnekteki ortak özellikler, katsayısı ve doluluk/boşluk kavramlarının ilk sırada yer almalarıdır. 6 nolu örnekteki ortak özellikler, katsayısı ve yatay bant kavramlarının ilk sırada yer almalarıdır. Ön görünüş yakın perspektif ve genel perspektifte yer alan tarihi yapılarda simetrisinin olmaması sıralamada simetrisinin sonda yer almasında etkili olmuştur. 7 nolu örnekteki ortak özellikler, katsayısı, yatay bant, malzeme ve doluluk/boşluk kavramlarının ilk sırada, renk, doku ve simetrisinin ise sonda yer almalarıdır. 8 nolu örnekteki ortak özellikler, katsayısı ve doluluk/boşluk kavramlarının ilk sırada, renk, doku ve simetrisinin ise sonda yer almalarıdır. Renk faktörü yapıya sonradan ilave edilen sıva ve boyanın ifade edilememesi nedeniyle ön görünüşte son sırada, yakın ve genel perspektifte ise rengin gösterilmesi nedeniyle ikinci sırada yer almıştır. 9 nolu örnekteki ortak özellik, kat sayısının ilk sırada yer almasıdır. Renk faktörü yapıya sonradan ilave edilen sıva ve boyanın ifade edilememesi nedeniyle ön görünüşte son sırada, yakın ve genel perspektifte ise yakındaki

mevcut diğer tarihi yapıların da gösterilme nedeniyle başta yer almamasına rağmen orta sırada yer aldığı saptanmıştır. 10 nolu örnekteki ortak özellikler, katsayısı, yatay bant, malzeme ve doluluk/boşluk kavramlarının ilk sırada yer almalarıdır. Ön görünüşte yapının simetrik olmaması nedeniyle deneklerin yakın ve genel perspektifte şartlandıkları ve bu özelliği son sırada derecelendirdikleri düşünülebilir. 11 nolu örnekteki ortak özellikler, katsayısı ve doluluk/boşluk kavramlarının ilk sırada yer almalarıdır. 12 nolu örnekteki ortak özellikler, katsayısı ve doluluk/boşluk kavramlarının ilk sırada yer almalarıdır. Renk faktörü yapıya sonradan ilave edilen sıva ve boyanın ifade edilememesi nedeniyle ön görünüşte son sırada, yakın ve genel perspektifte ise yakındaki mevcut diğer tarihi yapıların da gösterilme nedeniyle ilk sırada belirtilmiştir. 13 nolu örnekteki ortak özellik, katsayısının ilk sırada yer almasıdır. Malzeme, doku ve doluluk/boşluk özellikleri sıralamada önde yer alırken renk ve simetri sonda yer almıştır. 14 nolu örnekteki ortak özellik, katsayısının ilk sırada yer almasıdır. Renk faktörü yapıya sonradan ilave edilen sıva ve boyanın ifade edilememesi nedeniyle ön görünüşte son sırada, yakın ve genel perspektifte ise yakındaki mevcut diğer tarihi yapıların da gösterilme nedeniyle ilk sırada belirtilmiştir. 15 nolu örnekteki ortak özellikler, katsayısıdır. Renk faktörü yapıya sonradan ilave edilen sıva ve boyanın ifade edilememesi nedeniyle ön görünüşte, yakın ve genel perspektifte ise yakındaki mevcut diğer tarihi yapılarla çelişmesi nedeniyle son sırada belirtilmiştir. 16 nolu örnekteki ortak özellikler, katsayısı, malzeme, yatay bant ve doluluk/boşluk kavramlarının ilk sırada yer almalarıdır.

○ Örneklerin tümünde ön görünüşlerde, yakın ve genel perspektiflerde genel özellikler başlığındaki birinci katta simetri kavramı 1. derecede önemli bulunmuş olup sıralama değişmemiştir.

● Ön Görünüşler - Yakın Perspektifler ve Genel Perspektifler Arasındaki Genel Özelliklere Ait Sonuçlar:

○ Cephe elemanları açısından önem sırası: 1nolu örnekte ön görünüşte; çıkmalar, pencereler, çatı ve giriş, yakın perspektifte; pencereler, çıkmalar giriş ve çatı genel perspektifte; çıkmalar pencereler çatı ve giriş, 2 nolu örnekte ön görünüşte; çıkmalar, pencereler, çatı ve giriş, yakın perspektifte; çıkmalar, pencereler çatı ve giriş genel perspektifte; çıkmalar pencereler çatı ve giriş 3 nolu örnekte ön görünüşte; pencereler, çatı, giriş ve çıkmalar, yakın perspektifte; pencereler, çıkmalar, giriş ve çatı genel perspektifte; pencereler, çatı, çıkmalar ve giriş, 4 nolu örnekte cephe elemanları açısından önem sırası ön görünüşte; pencereler, çıkmalar, çatı ve giriş, yakın perspektifte; çıkmalar, pencereler,

çatı ve giriş, genel perspektifte; pencereler, çıkmalar, çatı ve giriş, 5 nolu örnekte ön görünüşte; pencereler- çıkmalar (aynı değerde), çatı ve giriş, yakın ve genel perspektifte; pencereler, çatı, çıkmalar ve giriş, 6 nolu örnekte önem sırası ön görünüşte; pencereler, çıkmalar, giriş ve çatı, yakın perspektifte; pencereler-çıkmlar (aynı değerde), çatı ve giriş, genel perspektifte; pencereler, çatı, çıkmalar ve giriş, 7 nolu örnekte ön görünüşte; çıkmalar, çatı, pencereler ve giriş, yakın ve genel perspektifte; çıkmalar, pencereler, çatı ve giriş, çıkmalar, pencereler, 8 nolu örnekte cephe elemanları açısından önem sırası aynı olup ön görünüşte, yakın ve genel perspektifte; çıkmalar, pencereler, çatı ve giriş, 9 nolu örnekte cephe ön görünüşte; pencereler, çıkmalar, giriş ve çatı yakın ve genel perspektifte aynı olup; çıkmalar, pencereler, çatı ve giriş, 10 nolu örnekte ön görünüşte; çatı, çıkmalar, pencereler ve giriş, yakın perspektifte; çatı, pencereler ve giriş, genel perspektifte; pencereler, çatı, giriş ve çıkmalar, 11 nolu örnekte ön görünüşte; çıkmalar, pencereler, çatı-giriş (aynı değerde), yakın perspektifte; çıkmalar, pencereler, çatı ve giriş, genel perspektifte; çıkmalar, çatı, pencereler ve giriş, 12 nolu örnekte ön görünüşte, yakın perspektifte ve genel perspektifte; pencereler, giriş, çatı ve çıkmalar, 13 nolu örnekte ön görünüşte, yakın ve genel perspektifte; pencereler, çatı, çıkmalar ve giriş, 14 nolu örnekte ön görünüşte ve yakın perspektifte; pencereler, çıkmalar çatı ve giriş, genel perspektifte; pencereler, çatı, çıkmalar ve giriş, 15 nolu örnekte ön görünüşte, yakın ve genel perspektifte; pencereler, çatı, giriş ve çıkmalar, 16 nolu örnekte cephe ön görünüşte; çatı, çıkma, pencereler ve giriş, yakın ve genel perspektifte; pencereler, çatı, giriş ve çıkmalar olarak sıralanmaktadır.

○ Örneklerin genelinde ön görünüşlerde, yakın ve genel perspektiflerde çatı ile ilgili özellikler önem sırasına göre çatı formu, çatı saçağı ve çatı malzemesi olarak sıralanmıştır.

○ Girişlerin konumları açısından önem sırasına göre yapılan sıralamada ön görünüşlerde; çoğunlukta çıkma altındaki girişler 1. sırada saptanmıştır.

○ Pencerelerin konum, form ve ritm özelliklerine göre elde edilen önem sırası form, konum ve ritm olarak belirlenmiştir. Pencerelerin zemin ve 1. kattaki konumlanmalarına göre tüm örneklerde 1. kattaki pencereler 1. sırada yer almaktadır. Pencerelerin zemin ve 1. kattaki konumlanmalarına göre tüm örneklerde dikdörtgen formlu pencereler 1. sırada belirlenmiştir.

○ Çıkmaların strüktür, büyüklük, yön ve şekil özelliklerine göre elde edilen önem sırası büyüklük, yön, şekil ve strüktür olarak saptanmıştır. Çıkmaların strüktürlerine göre konsol çıkmalar 1. Sırada yer almaktadır. Çıkmaların büyüklüklerine göre yapı

uzunluğunca çıkmalar 1. sırada saptanmıştır. Çıkmaların yönlerine göre tek yönlü çıkmalar 1. sırada bulunmaktadır. Çıkmaların yönlerine göre düz çıkmalar tüm örneklerde 1. sırada yer almaktadır.

○ Yukarıda sıralanan anketlere ait sonuçlar çalışmanın amacında da belirtildiği gibi, “Tarihi çevreler taşıdıkları önem ve değerler açısından geçmişin göstergeleri oldukları kadar geleceğe de ışık tutan mimari elemanlar/çevrelerdir. Bu açıdan taşıdıkları değerlerin, göstergelerinin öğrenilmesi, belgelenmesi ve analizlerinin-tipolojilerinin yapılması gerekmektedir. Bu çevrelerde yapılacak tasarımlarda bu analizlerin-tipolojilerin kullanılması bağlamsal uygunluk açısından büyük önem taşımaktadır” açıklamasının net bir göstergesidir.

5. ÖNERİLER

- Bu çalışma farklı birçok programın bir arada kullanıldığı bilgisayar destekli bir pilot çalışmadır. Bu nedenle ankete katılan uzman grupta yer alan kişi sayısı 30 ile sınırlandırılmıştır. Yaşadığımız çağ bilgi çağı olduğu ve bilgisayar dünyasında sürekli yenilikler yaşandığı için yapılan bu üç boyutlu çalışmanın da daha da ileriye götürülebileceği düşünülmektedir.

- Çalışılan tüm alanda yapılması planlanan tasarımlar üç boyutlu olarak tasarlanıp, yapılan tüm alanın üç boyutuna yerleştirilerek koruma kurullarının, ilgili meslek odalarının, otoritelerin, sivil toplum örgütlerinin ve halkın beğenisi ve değerlendirmesine tabi tutulabilir. Bu aynı zamanda katılımcı yaklaşımı sağlayan bir yöntem olabilecektir.

- Pilot bir çalışma olan bu araştırmadaki anketler daha fazla deneye ve farklı meslek gruplarına, farklı kullanıcılara (yerli halk, sivil toplum örgütleri vb.) yaptırılıp daha net sonuçlara varılabilir.

- Yukarıdaki öneri hangi yaklaşım türünün (uyum/benzer ya da zıtlık) uygun olacağına dair saptamalara katkıda bulunabilecektir.

- Bu türdeki çalışmalar tarihi çevrelerin geleceğe aktarılmasını sağlayacağı gibi geçirmiş oldukları değişimleri de belgelemede yararlı olacaktır. Tarihi çevrelerin içindeki yapı/yapılarda oluşmuş her türlü deformasyonların ve bunlara yapılan müdahalelerin işlenmesi durumunda bu süreç belgelenebilecektir.

- Çalışma daha geniş kapsamlı tutulup sokaklar, yeşil alanlar ve peyzaj düzenlemeleri vb. açılardan yapılan tasarımlar işlenerek değerlendirme alanı ve ölçütleri genişletilebilir.

6. KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z., 1996. Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Birinci Baskı, YEM Yayını, İstanbul,
- Akdemir, B., 2006. 6-12 Yaş Arası Zihinsel Engelli Çocukların Görsel Algı Becerilerinin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst., Konya.
- Akincitürk, N., 2002. 700 Yıllık Cumalıkızık Köyü Yapısal Sorunlarının Fiziksel Boyutu, Uludağ Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 7, 1, 197-210.
- Aksoy, Ö., 1979. Deneme/ Hata Yapma/ Düzeltme, Tasarım ve İnsan Bilimleri, der. Z. Ertürk, KTÜ İnşaat-Mimarlık Fakültesi Yayını, Trabzon, Temmuz,70-74 .
- Aksugür, N. ve Aksugür, E., 1979. Mekan Algılamasında Ses Etkeni, Tasarım ve İnsan Bilimleri, der. Z. Ertürk, KTÜ İnşaat-Mimarlık Fakültesi Yayını, Trabzon, 141-155.
- Alsaç, Ü., 1992. Türkiye’de Restorasyon, Birinci Baskı, İletişim Yayını, İstanbul.
- Altaban, Ö., 1991. Yarışma Şartnamesi Belgelerinden-Kentsel Tasarım Boyutlarını Araştırırken Düşünülmesi Gerekenler, Mimarlık Dergisi, 244, 67-73
- Altınoluk, Ü., 1998. Binaların Yeniden Kullanımı, Birinci Baskı, YEM Yayını, İstanbul.
- Anonim, 1993. Konutlar, Yem Yayını, Birinci Baskı, İstanbul.
- Anonim, 1994. Kültür yapıları, Yem Yayını, Birinci Baskı, İstanbul.
- Anonim, 1994. Turizm Yapıları, Yem Yayını, Birinci Baskı, İstanbul.
- Arık, M. O., 1985. Turkish Art and Architecture, Turkish Historical Society Press, Ankara.
- Arkonaç, S. A., 2005. Psikoloji Zihin Süreçleri Bilimi, Alfa Yayınları, 4. Basım, İstanbul, 65-107.
- Arû, K.A., 1998. Türk Kenti-Türk Kent Dokularının İncelenmesine ve Bugünkü Koşullar İçinde Değerlendirilmesine İlişkin Yöntem Araştırması, Yapı-Endüstri Merkezi Yayını, Birinci Baskı, İstanbul.
- Aslanapa, O., 1984. Türk Sanatı, Remzi Kitapevi, Birinci Baskı Evrim Matbaacılık Ltd., İstanbul.

- Atkinson, R.L., Atkinson, R.C., Smith, E.E., Bem, D.J. ve Nolen-Hoeksema, S., 1999. Psikolojiye Giriş, çev. Y. Alogan, 12. Baskı, Arkadaş Yayınevi, Ankara
- Aydınlı, S., 1986. Mekansal Değerlendirmede Algısal Yargılara Dayalı Bir Model, Doktora Tezi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aydınlı, S., 1990. Mimarlıkta Yeni Bir Kavram: Bağlamsal Uygunluk, Yapı Dergisi, 108, 45-49 s.
- Aydıntan E ve Sağsöz A., 2009. Grafik Tasarım ve İç Mekan, Trabzon Mimarlar Odası Şubesi Yayınları, Trabzon.
- Bayhan, F., 1993. Erzurum 92', Erzurum Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 17.10.1993 Gün 601 Sayılı Karar Eki.
- Baymur, F., 1994. Genel Psikoloji, İnkılap Kitabevi, 13. Baskı, İstanbul.
- Baytin, Ç., 2000. Mevcut Çevrelerde Yeni Yapı Tasarımında Mimari Yaklaşımlar, Yapı Dergisi, 229, 6-51.
- Bosselman, F.P., Peterson, C.A. ve McCarthy, C., 1999. Management Tourism Growth, Washington.
- Boysan, A., 1990. Geçmiş Korumakla Taklit Etmenin Farkı, Çağdaş Mimaride Geçmişin Değerlendirilmesi Sempozyumu, Tasarım Dergisi, 110-111.
- Brolin, B.C., 1980. Architecture in Context- Fitting New Buildings with Old, Van Nostrand Reinhold Company, New York.
- Can, S., 1999. Belgelerle Çırağan Sarayı, Birinci Baskı, Kültür Bakanlığı yayını, Ankara.
- Candaş Kahya, N. ve Sağsöz, A., 2005. Kentsel Sitlerde Değişim: Doğu Karadeniz Bölgesi Kentsel Sitleri, Planlama Dergisi, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını ISSN 1300-7319, 2004/4, 57-66.
- Candaş Kahya, N., Elmalı, D., Midilli Sarı, R. ve Sağsöz, A., 2005. Tarihi ve Mimari Mirasın Kalkınma Planı İçindeki Önemi ve Yeri: Doğu Karadeniz Bölgesi/Tarihi Çevreler, Doğu Karadeniz Bölgesi Kalkınma Sempozyumu, Ekim, Trabzon, Bildiriler Kitabı: 311-324.
- Candaş, N., 2002. Tarihi Çevre Korumada Yaklaşımlar ve Teknikler; Örnekleme: Doğu Karadeniz Bölgesi Kentsel Sitleri, Yüksek Lisans Tezi, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Cervellati, P., Revitalization Historic Town Centre, Plan for The Preservation of The Historic Centre, Bologna-1969, <http://web.bs.u.edu/perera/iphs/Exhibition/08bologna.pdf>, 05.06. 2007.

- Cüceloğlu, D., 1991. İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları, 3. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Çeçener, B., 1981. Taşınmaz Eski Eser Koruma Olayı, Türkiye 1. Şehircilik Kongresi, Ankara, Bildiriler Kitabı: I, 251-270.
- Çevik, S., 1991. Mekan-Kimlik-Kimliklendirme Trabzon Sokakları Örneği, Doktora Tezi, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Çolak, A., 1997. Gümüşhane Kenti Geleneksel Konutlarının Analizi Üzerine Bir pilot Çalışma, Yüksek Lisans Tezi, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Dostoğlu, H., 1984. Çağımızın Klasikçisi: Leon Krier, Mimarlık Dergisi, 6, 30-35.
- Elmalı, D., 2005. Mimaride Saydamlık-Opaklık Kavramları ve Cephelerin Algılanmasına Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, K.T.Ü, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Erdem, S., 1968. Psikoloji, Ayyıldız Matbaası, Ankara.
- Erder, C., 1975. Tarihi Çevre Bilinci, Yayın No:24, ODTÜ Yayını, Ankara.
- Erder, C., 1971. Tarihi Çevre Kaygısı, ODTÜ Yayınları, Ankara.
- Erkman, U., 1973. Mimaride Etki ve Görsel İdrak İlişkileri, Doktora Tezi, İTÜ, Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Ertürk, S., 1984. Mimari Mekanın Algılanması Üzerine Deneysel Bir Çalışma, Karadeniz Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınları, KÜ Basımevi, Trabzon.
- Erzurum Büyük Şehir Belediyesi İmar Müdürlüğü, 2009.
- Evren, M., 1959. Türk Evinde Çıkma, İTÜ Mimarlık Fakültesi, Fakülteler Matbaası, İstanbul.
- Fitch, J.M., 1982. Historic Preservation: Curatorial Management of the Built World, published by McGraw-Hill, USA.
- Gezer, H., 2008. Mekan ve Mekanın Algılanması, Mimarlıkta Malzeme 7, İstanbul, 33-42.
- Gianighian, G., 2001. Management of Historic Centre Fiers Published, Venice, Italy, Fondon, Edit by Robert Pickart.
- Googlearth programı, 2009.
- Grey, S., 1998. Context: new buildings in the historic setting/Section 2: The essential elements in developing new design for historic setting, Edit by Warren, J., Worthington, j., Taylor, S., 1st Edition, Oxford.
- Gündoğdu, H., 1993. Erzurum Lala Paşa Külleysi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

- Gündoğdu, H., 2007. Erzurum'da Doğa Kültür Tarih ve Sanat Eserleri, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Güngör, İ. H., 2005. Grsel Sanatlar ve Mimarlık İçin Temel Tasar, 3. Baskı, Esen Ofset, İstanbul.
- Gr, Ő.Ö., 1990. Trabzon Geleneksel ve Yöresel Kentlerde Tipoloji, StandartlaŐma ve Boyut EŐgüdümü, Ankara Kültür Bakanlığı Yayınları, Trabzon.
- Grsel, Y., 1993. Sempozyum ve Sonrası, Mimarlık Dergisi, sayı: 255.
- Hançerlioğlu, O., 2005. Felsefe Ansiklopedisi, Kavramlar ve Akımlar, Cilt 1, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Hasol, D., 1990. Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, Yapı - Endüstri Merkezi Yayınları, Dördüncü Baskı, İstanbul.
- Hasol, D., 1997. Kent Boyutunda Bir Koruma rneği: Safranbolu, Yapı Dergisi, 186, 6, 66-67.
- ICOMOS/CIVVIH, 2005. Annual Meeting and Scientific Symposium, May 21-24, İstanbul.
- İmamoğlu, V., 1979. Psikoloji-Mimarlık İlişkisi zerine, Tasarım ve İnsan Bilimleri, der. Z. Ertürk, KT İnşaat-Mimarlık Fakültesi Yayını, Trabzon, 34-38
- İncedayı, D., 2007. User Participation in The Process of Presevation, Bologna Historic Core Presevation Project: A Case Study,
- İzgi, U., 1999. Mimarlıkta Süreç-Kavramlar - İlişkiler 14. Baskı , YEM Yayınları, İstanbul.
- Jukiletho, J., 1999. A History Of Architectural Conservation, Butterworth-Heinemann Press, London.
- Karaman, A., 1989. Kentsel Peyzaj, Yapı Dergisi, 89, 54-58.
- Karpuz, H., 1993Trk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, II. Baskı, Ankara.
- Konuk, G., 1992. Zaman ve Mekanın Bir Sentezi Olarak Kentsel Tasarım, 2. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Mayıs, İstanbul, Bildiriler Kitabı: 73-79.
- Krier, L., 1990. New Urban Classicism, Edited by Andreas Papadaki, Harriet Watson, Omnibus Volume, Acedemy Editions, London.
- Kuban, D., 1984. Evleri ve Kentleri Niye Korumalı? İstanbul'dan Göreme'ye Kültür Mirasımız, Milliyet Gazetesi.

- Kuban, D., 1988. Anıtsal Restorasyon Sorunları, Yapı Dergisi, 84, 11, 26-28
- Kuban, D., 1990. Geçmiş Ne Yapalım?, Çağdaş Mimaride Geçmişin Değerlendirilmesi Sempozyumu, Tasarım Dergisi, 7, 100-101.
- Kuban, D., 2000. Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu, Birinci Baskı, YEM Yayın, İstanbul.
- Kuban, D., 2001. Kent ve Planlama, Mimarist Dergisi, 3, 61-81
- Kuban, D., 2001. Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı, YKY Yayınları, İstanbul.
- Kuban, D., 2001. Türkiye’de Kentsel Koruma, Kent Tarihleri ve Koruma Yöntemleri, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Laborie, S., 2007. http://www.bordeaux-tourisme.com/uk/decouvrir/quelques_dates.html, 10.06.2007.
- Lovie, D., 2001. Management of Historic Centre Fiers Published, Venice, Italy, London, Edit by Robert Pickart.
- Madran, E., 2001. Koruma İmar Planları ve Antalya Kaleiçi Örneği, Mimarlık Dergisi, 297, 32-34.
- Morgan, C.T., 1991. Psikolojiye Giriş, Yayın Sor. S. Karakaş, 9. Baskı, Hacettepe Üni. Psikoloji Böl. Yayınları 1, Ankara, 254-281.
- Okyay, İ., 2001. Fransa’da Kentsel Sit Alanlarının Korunması Malraux Yasası, Birinci Baskı YEM Yayını, İstanbul.
- Oldershaw, C., Welcome To The Grainger Town Project, <http://www.newcastle.gov.uk/grainger.nsf>, 21.06.2007.
- Orbaşlı, A., 2000. Turists in Historic Towns, Urban Conservation and Heritage Managenet, First Published by E-FN Spon, London.
- Özer, B., 1983. Tarih-Gelenek ve Çağdaş Mimarlık, Yapı Dergisi, 52.
- Özer,Ş., 2000. Kız Kulesi’nde İmge Korumacılığı-2, Yapı Dergisi, 223, 6, 16-17
- Özerdim, B., 1992. Tarihsel Çevrenin Korunması ve İnsan Ölçeğinde Yola Bağlı Mekan Oluşumlarının Tipolojisi, Mimarlık ve Şehircilikte Mekan, İstanbul, Y.Ü Yerleşme ve Mimarlık Uygulamalı Araştırma Merkezi.
- Roth, L.M., 2000. Mimarlığın Öyküsü, Öğeleri, Tarihi ve Anlamı, Kabalcı Yayınevi, 1. Basım, İstanbul

Sağocak, A.M., 2000. Mimarlığı Anlamak ve Yorumlamak: Temel İlişkiler, Arradamento Dergisi, 126, 112-113.

Sağsöz, A., 1997. Erzurum Kenti Tarihi Dokusu ile İlgili Suluboya Çalışmaları, Erzurum.

Sağsöz, A.V., Tavşan, C. ve Öztürk, K., 1995. Estetik Bağlamında Geçmişe Duyulan Özlem; Nostalji, 6. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, M. S. Ü, İstanbul.

Sağsöz, A.V. ve Zorlu, T., 1996. Kent Kimliği-Kimliksizliği ve Tasarımcının Rolü-Trabzon Kentinde Bir Araştırma, Yapı ve Yaşam'96 Fuar ve Kongresi, Bursa, Bildiriler Kitabı I: 169-182

Silah, M., 2005. Sosyal Psikoloji Davranış Bilimi, Seçkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara.

Şentürer, A., 1995. Mimaride Estetik Olgusu, İ.T.Ü., Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.

Tuğlacı, P., 1985. Osmanlı Şehirleri, Milliyet Gazetesi Yayınları.

Ulukavak, K., 2004. 1975'lerden 2000'lere Safranbolu, Müzekent Safranbolu Gazetesi, Ocak-Şubat-Mart.

Uras, T., 1993. Tasarlama Düşünme Biçimlendirme, İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.

URL 1. <http://www.aguideinvenice.com/itinerari/viewpoints.html>, 20.06.2007.

URL 2. <http://photo.net/travel/italy/venice-history>, 20.06.2007.

URL 3. <http://townverona.org/content/History>, 14.06.2007.

URL 4. <http://www.quickbooker.com/france/france-cities/nimes-france.html>, 14.06.2007.

URL 5. http://www.bordeaux-tourisme.com/uk/decouvrir/quelques_dates.html, 14.06.2007.

URL 6. <http://www.avignon.fr/en/>, 14.06.2007.

URL 7. <http://www.ecole-avignon.com/an/school/index.htm>, 14.06.2007.

URL 8. <http://www.myenglandtravel.com/york.html>, 21.06.2007.

URL 9. <http://links.jstor.org>, 22.06.227.

URL 10. http://www.oxfordcity.co.uk/info/central_oxford.html, 22.06.227.

URL 11. <http://www.arkitera.com/v1/haberler/2002/07/16/cumalikizik.htm> 14.06.2007.

- URL 12. <http://www.bursa.gov.tr/cumalikizik/images.htm> 14.06.2007.
- URL 13. <http://www.kultur.gov.tr/TR/BelgeGoster.aspx> 14.06.2007, 14.06.2007.
- URL 14. 2009. www.tdk.gov.tr, 15.06.2009
- URL 15. Atatürk Üniversitesi Web Sayfası,
<http://www.atauni.edu.tr/erzurum/erzurum.htm>, 10.04.2001
- URL 16. <http://www.panoramio.com/photo/4393969>, 15.06.2009
- URL 17. <http://eskieser.blogspot.com/2008/01/erzurum-lala-paa-camii.html>, 15.06.2009
- URL 18. <http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/TURKHABER/90/T54.htm>
- Ünal, R.H., 1968. Les Monuments Islamiques Anciens de la Ville D'Erzurum et de sa Région, Préface de Janine Sourdél-Thomine, Depositaires Librairie Adrien Maisonneuve, Paris.
- Vanlı, Ş., 1971. Yeni Konut Yerleşimi ve Yeşil Ankara, Peyzaj Mimarlığı Dergisi, 1.
- Velioglu, A., 1992. Tarihi Çevre İçinde Tasarım ve Süreci Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Mimarlık Programı, Trabzon.
- Zeren, N., 1982. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Tarafından Koruma Kararı verilen Yerleşmelerde Kararların Uygulanabilirliğinin Araştırılması, Türkiye 1. Şehircilik Kongresi, Bildiriler Kitabı II: 225-250.
- Zorlu, T. 2006. Kişisel Fotoğraf Arşivi.

7. EKLER

Ek Tablo 1. Tarihi yapı ve etkileşimli olduğu düşünülen yeni yapı önerisinin ön görünüşü/silueti, yakın çevresiyle perspektifi (üç boyutu) ve yer aldığı tüm adanın perspektifinin (üç boyutunun), özellikle tarihi yapıların cepheleri üzerinden (anketlerde yer alan özelliklere bağlı olarak) önem derecesinin saptanmasına ait sonuçlar

	Kat Sayısı	Yatay Bant	Simetri	Malzeme	Renk	Doku	Doluk/Boşluk	Çatı	Giriş	Pencere	Çıkma	Simetri Zemin	Simetri Kat 1	Malzeme taş	Malzeme Ahşap	Çatı Malzemesi	Çatı Formu	Çatı Saçağı	Giriş Çıkma Altında	Giriş Düz Yüzeyde	Pencere Konumu	Pencere Formu	Pencere Ritmi	Çıkma Strüktür	Çıkma Büyüklük	Çıkma Yön	Çıkma Şekil	Pencere Konum Zemin	Pencere Konum 1. Kat	Pencere Formu Dikdörtgen	Pencere Formu Kare	Çıkma Strüktür Konsol	Çıkma Strüktür K. Kirişli	Çıkma Büyüklük Oda	Çıkma Büyüklük Yapı	Çıkma Yön Tek	Çıkma Yön 3	Çıkma Sekil Düz	Çıkma Sekil Gönye					
ÖN GÖRÜNÜŞ/SİLÜET	Yapı 1	7	4	3	6	1	2	5	2	1	3	4	1	2	2	1	1	3	2	2	1	3	2	1	4	2	3	1	2	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1			
	Yapı 2	7	5	2	6	1	4	3	2	1	3	1	1	2	2	1	1	3	2	2	1	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1		
	Yapı 3	7	6	2	4	1	3	5	3	2	4	1	1	2	2	1	1	3	2	1	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	
	Yapı 4	7	5	3	4	1	2	6	2	1	4	3	1	2	1	2	1	3	2	2	1	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 5	7	5	2	4	1	3	6	2	1	4	3	1	2	2	1	1	3	2	2	1	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 6	7	6	2	5	1	3	4	1	2	4	3	1	2	2	1	1	2	3	2	1	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 7	7	6	2	5	1	3	4	3	1	2	4	1	2	2	1	1	2	3	1	2	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 8	7	5	2	4	1	3	6	2	1	3	1	1	2	2	1	1	3	2	2	1	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 9	7	5	2	3	1	4	6	1	2	4	3	1	2	1	1	1	3	2	2	1	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 10	7	6	2	5	1	4	3	4	1	2	3	1	2	2	1	1	3	2	1	2	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 11	7	5	2	4	1	3	6	1	2	3	4	1	2	1	2	1	3	2	2	1	2	3	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 12	7	3	2	5	1	4	6	2	3	4	1	1	2	1	2	1	3	2	1	2	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 13	7	3	2	6	1	4	5	3	1	4	2	1	2	2	1	1	3	2	1	2	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 14	7	6	2	3	1	4	5	2	1	4	3	1	2	2	1	1	3	2	2	1	2	3	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 15	7	6	2	5	1	4	3	4	2	4	1	1	2	2	1	1	3	2	1	2	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 16	7	5	2	6	1	3	4	4	1	2	3	1	2	2	1	1	3	2	1	2	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
YAKIN ÇEVRE PERSEKTİF	Yapı 1	7	5	1	6	2	3	4	1	2	4	3	1	2	2	1	1	3	2	1	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	
	Yapı 2	7	6	3	5	2	3	4	2	1	3	4	1	2	2	1	1	3	2	2	1	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 3	7	6	2	5	1	3	4	1	2	4	3	1	2	2	1	1	3	2	2	1	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 4	7	4	1	3	6	2	5	2	1	3	4	1	2	1	2	1	3	2	2	1	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 5	7	2	1	4	5	3	6	3	1	4	2	1	2	2	1	1	3	2	2	1	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 6	7	5	1	6	2	4	3	2	1	4	3	1	2	2	1	1	3	2	2	1	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 7	7	6	1	5	2	3	4	2	1	3	4	1	2	2	1	1	2	3	2	1	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 8	7	2	1	3	5	4	6	2	1	3	4	1	2	2	1	1	3	2	2	1	2	3	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 9	7	6	1	3	4	2	5	2	1	3	4	1	2	2	1	1	3	2	2	1	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 10	7	6	1	5	2	4	3	4	1	3	2	1	2	2	1	1	3	2	1	2	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 11	7	6	1	4	3	2	5	2	3	3	4	1	2	1	2	1	3	2	2	1	2	3	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 12	7	2	1	3	6	4	5	2	1	4	1	1	2	1	1	1	3	2	1	2	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 13	7	3	1	6	2	5	4	3	1	4	2	1	2	2	1	2	3	1	1	2	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 14	7	6	1	2	5	3	4	2	2	4	3	1	2	2	1	1	3	2	2	1	2	3	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 15	7	6	1	5	2	4	3	3	2	4	1	1	2	2	1	1	3	2	1	2	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 16	7	5	1	6	2	4	3	3	2	4	1	1	2	2	1	1	3	2	1	2	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
GENEL PERSEKTİF	Yapı 1	7	3	1	4	2	6	5	2	1	3	4	1	2	2	1	1	3	2	2	1	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 2	7	3	2	6	1	4	5	2	1	3	4	1	2	2	1	1	3	2	2	1	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 3	7	3	2	6	1	5	4	3	1	4	2	1	2	2	1	1	3	2	2	1	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 4	7	4	1	2	5	3	6	2	1	4	3	1	2	1	2	1	3	2	2	1	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 5	7	2	1	3	5	4	6	3	1	4	2	1	2	2	1	1	3	2	2	1	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 6	7	6	1	5	2	4	3	2	1	3	4	1	2	2	1	1	3	2	2	1	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 7	7	6	1	5	2	3	4	2	1	3	4	1	2	2	1	1	3	2	2	1	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 8	7	4	1	2	5	3	6	2	1	3	4	1	2	2	1	1	3	2	2	1	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 9	7	4	1	2	5	3	6	2	1	3	4	1	2	2	1	1	3	2	2	1	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 10	7	6	2	5	1	4	3	3	2	4	1	1	2	2	1	1	3	2	1	2	3	2	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1
	Yapı 11	7	2	1	3	4	6	5	3	1	2	4	1	2	1	2	1	3	2	2	1	2	3	1	4	3	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	2							

ÖZGEÇMİŞ

05.05.1975 Elazığ doğumlu olup, ilk ve ortaokul öğrenimini Hatay'da, liseyi Trabzon'da bitirdi. 1993 yılında başladığı KTÜ. Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümünden 1997'de mezun oldu. Aynı yıl yüksek lisans yapmaya hak kazandı. Aralık 1998 yılında Fen Bilimleri Enstitüsünce Mimarlık Bölümüne Araştırma Görevlisi olarak atandı. 2001 yılında yüksek lisans eğitimini tamamladıktan sonra tekrar aynı bölümde doktora programına başladı. 2005 yılında KTÜ Rektörlüğü Proje Üretim Merkezine Uzman olarak atandı. Halen bu birimde mimari proje uygulamalarına ve akademik çalışmalarına devam etmektedir. İngilizce bilmektedir.